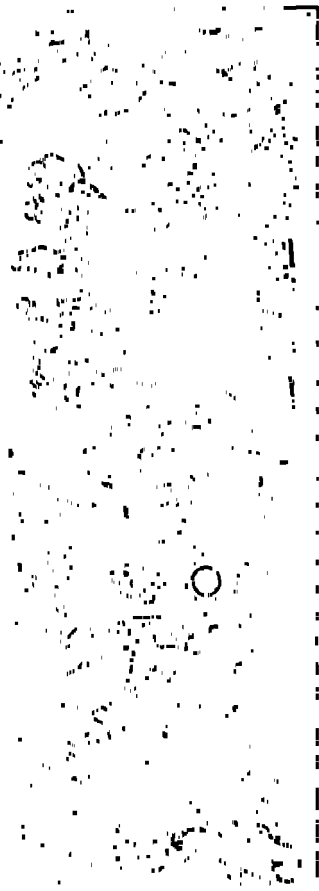
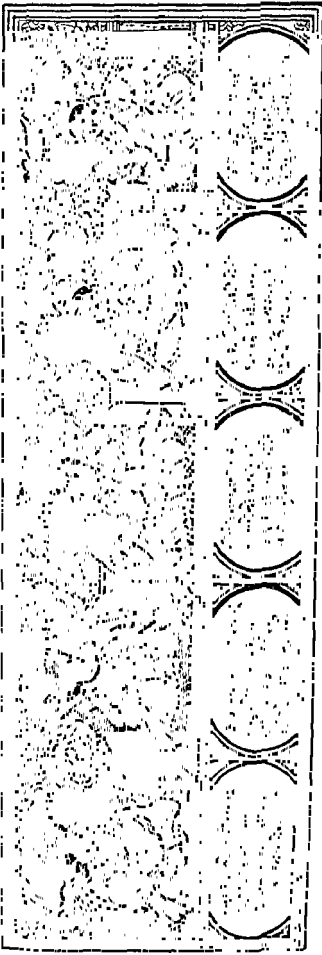

अथ शुक्लयजुर्वेदमाध्यन्दिनीयसंहिताप्रारंभः ॥

मूल्यं ३ कल्पकृत्यम् ।

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीकृष्णार्जुनसंवादे ॥ श्रीकृष्णस्य वचनम् ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीसरस्वत्यैनमः ॥ श्रीवेदपुरुषायनमः ॥
गणनाथसरस्वतीरविशुकबृहस्पतीन् ॥ पंचैतान् संस्मरन्नित्यं वेद
वाणीं प्रवर्तयेत् ॥ अथानुवाकसूत्रम् ॥ इषेत्वैका, वसोःपवित्रंतिस्त्रो,
ऽग्नेव्रतपतेसप्त, पवित्रेस्थोद्वे, शर्म्मांसितिस्त्रो, दृष्टिरसिशर्म्मांसि
द्विकौ, देवस्यत्वातिस्त्रो, देवस्यत्वापंच, अत्युष्टंरक्षास्तिस्त्रो, दशै
कत्रिंशत् ॥ हरिःॐइषेत्त्वा ॥ इषेत्त्वाज्जेत्त्वात्रायवंस्त्यद्वेवोवंः
सविताप्प्राप्यतुश्रेष्ठतमायुकर्मणेऽआप्प्यायद्धमग्द्व्याऽइन्द्राय

भागम्प्रजावतीरनमीवाऽअयुक्षमासवस्तेनईशतुमाघशर्दंसोऽहुवा
 ऽअस्मिन्गोपतौस्यातबह्वीर्ष्यजमानस्यपशून्पाहि ॥ १ ॥ [१]
 बसोऽंपवित्रम् ॥ बसोऽंपवित्रमसिद्धोरसिपृथिव्यसिमातुरिश्बनो
 घम्मोसिद्धिश्चधाऽअसि ॥ परमेणधाम्नादृढंहस्वमाह्वाम्मातिय
 न्नपतिह्वार्षीत् ॥ २ ॥ बसोऽंपवित्रम् ॥ बसोऽंपवित्रमसिशतधार
 बसोऽंपवित्रमसिसुहस्रधारम् ॥ देवस्त्वासवितापुनातुबसोऽंपवित्रे
 णशतधारिणसुप्वाकामधुक्षं ॥ ३ ॥ साविश्वायुः ॥ साविश्वा

अ०सा०वि०श्व०क०र्म०सा०वि०श्व०धा०या० ॥ इन्द्रस्यत्वाभागेऽसोमेना
 तेनच्चिमिद्विष्णोर्हव्यदरेक्ष ॥ ४ ॥ [३] अग्नेव्रतपते । व्रतञ्चेरि
 ष्यामि तच्छक्रेयन्तदभेराह्यताम् ॥ इदमहमन्वृतात्सत्यमुपैमि
 ॥ ४ ॥ कस्त्वा । अनक्तिसत्वायुनक्तिकस्मैत्वायुनक्ति तस्मैत्वा
 युनक्ति ॥ कर्मणेवांघेषायवाम् ॥ ६ ॥ प्रत्युद्धरक्षः ॥ प्रत्युद्धर
 क्षः प्रत्युद्धाऽअरातयोनिद्वेषुद्धरक्षोनिद्वेषुद्धाऽअरातयः ॥ उर्वन्तरि
 क्षमन्वैमि ॥ ७ ॥ धूरसि । धूर्धूर्धन्तंधूर्धन्तंधूर्धन्तंधूर्ध्ववैतंधूर्ध्व

ध्वयं ध्वयन्धुर्धुमहं ॥ देवानामसिद्धाहितमुद्धसस्त्रितमुम्पप्रितमञ्जुष्ट
 तमन्देवहृतमम् ॥ ८ ॥ अहृतमसि । हविर्दानुन्दृढं हस्वमाह्वाम्मा
 तेषुज्ञपीतिह्वीपीत् ॥ विष्णुस्त्वाऋमतामूर्खातायापहतदुरक्षो
 यच्छन्ताम्पञ्च ॥ ९ ॥ देवस्यत्वा । सवितुः प्रसवेऽश्वनोर्वाहुभ्या
 म्पुष्णोहस्ताब्भ्याम् ॥ अग्रेऽनुष्टुप्पुष्णोऽग्नीषोमोऽभ्याञ्जुष्टु
 ह्वामि ॥ १० ॥ भतायत्वा ॥ भतायत्वानारातयेस्वरभिभिवर्येष
 न्दृढन्तान्दुर्ध्वाऽपृथिव्यामुर्वन्तरिक्षमर्ध्वमिपृथिव्यास्त्वानामो

सादश्याम्यदिदित्याऽऽउपस्तथेभेहृद्व्यदूरक्ष ॥ ११ ॥ [७] पवित्रे
स्थः ॥ पवित्रेस्तथोवैष्णव्योसवितुर्वःप्रसुवऽऽउत्पुनाम्यच्छिद्रेण
पवित्रेणसूच्यैस्वरुद्रमभिः ॥ देवीरापोऽअग्नेगवोऽअग्नेपूर्वोऽअ
ऽइमसुद्यत्रज्ञत्रेयताग्नेयज्ञपतिऽसुधातुर्व्यज्ञपतिन्देवयुवम् ॥ १२ ॥
सुष्माइन्द्रः ॥ सुष्माऽइन्द्रोवृणीतवृत्रेतूर्व्यैययमिन्द्रमवृणीच्छ
वृत्रेतूर्व्येषोक्षितास्थ ॥ अग्नयेत्वाजुऽम्प्रोक्षास्यगभीषोमा
बभ्यानत्वाजुऽम्प्रोक्षामि ॥ देव्यायकर्मणेशुभच्छन्देवयुज्यायेव

द्योशुद्धांपराजग्धुरिदंघुस्तच्छुन्धामि ॥ १३ ॥ [२] शम्मा
 सि ॥ शम्मास्यबंधतद्वरक्षोबंधताऽअरातयोदित्यास्त्वगसिप्रतिरवा
 दितिर्वेतु ॥ आदिरसिधानरूपत्योग्रावासिपृथुबंधप्रतिरवादित्या
 स्त्वगवेतु ॥ १४ ॥ अग्नेस्तनः ॥ अग्नेस्तनूरसिधाचोविसर्जन
 न्देववीतयेत्वागृहामिवहृद्वासिधानरूपरयःसऽइदन्देवभ्योह
 विःशमीष्वसुशामिशमीष्व ॥ हविष्कुदेहिहविष्कुदेहि ॥ १५ ॥
 कुक्कुटोसि ॥ कुक्कुटोसिमधुजिह्वेऽइपुमूर्जमावदुत्वयावियद्वसह्वेताद

ब्रुधायं ॥ धृत्रंमसिदिवन्दु ६ हृद्ब्रह्मवनि र्वाक्षत्रेवनि सजातवद्वयुपद
 धामिभ्रातृभ्यस्यब्रुधायं ॥ विश्वाभ्यस्त्वाशाभ्यऽउपदधासिचि
 तंस्थोद्धृचितोभृगुणामङ्गिरसान्तपसातप्यद्धम् ॥ १८ ॥ [२] शर्मा
 सि ॥ शर्मास्यवधूतदुरक्षोवधूताऽअरातयोदित्यास्त्वगसिप्रतित्वा
 दितिवत्तु ॥ धिषणासिपर्वतीप्रतित्वादित्यास्त्वगवत्तुदिवस्कम्भ
 नीरसिधिषणासिपार्वतीप्रतित्वापर्वतीधेत्तुधाद्वयमसि ॥ १९ ॥
 धाद्वयमसि । धिनूहिदुवान्प्राणार्थस्वोदानार्थत्वाभ्यानार्थत्वा ॥

दुर्गर्थासनूप्रसितिसायुषेधान्दुवोवःसविताहिरण्यपाणिःप्रति
गृह्णोत्वच्छिद्रेणपाणिनाचक्षुषेत्वामहेनोम्पयोसि ॥ २० ॥ [३]
दुवस्यत्वा । सवितुःप्रसवेश्विनोवोद्गृह्णोत्वाम्पृष्णोहस्ताब्भ्याम् ॥
संबपासिमापऽओषधीसिंससोषधयोरसेन ॥ सद्देवतीर्जगती
सिंसपृच्छ्यन्तांसम्धुमतीर्मधुमतीसिंसपृच्छ्यन्ताम् ॥ २१ ॥
जनयत्यैत्वा ॥ जनयत्यैत्वासंख्यामीदसुग्नेरिदसुग्नीषोमयो
रिषेत्वाद्युम्मासिद्विश्वायुरुरुप्रथाऽडुरुप्रथस्वोरुतेषुज्ञपतिःप्रथ

तामग्निष्टेत्त्वचम्माहिँसिँद्विवस्त्वासाविताश्रपयतुषाषिँष्टुधिनार्के
 ॥ २२ ॥ माभैँ ॥ माभेँर्मासिँविकथ्याऽअतमेरुच्युन्नोतमेरुच्युज
 मानस्यप्प्रजाभ्याञ्चितायत्वाह्वितायत्वेकतायत्वा ॥ २३ ॥ [३]
 देवस्यत्वा । सवितुः१प्प्रसवे१श्विनोर्वा१हुँभ्याम्पृष्णोहिस्ताँभ्याम् ॥
 आददेँरुकृतन्देवँभ्यः१इन्द्रस्यवा१हुरसिदक्षिणः१सहस्रँभृष्टिँशतते
 जाञ्चायुरसिँतिग्मतंजाँद्विषुतोवृधः ॥ २४ ॥ पृथिविदेवयजनि ॥
 पृथिविदेवयजुँद्वयोषँद्यास्तेँमूलुँम्माहिँसिँषँवृजङ्गँच्छगोँष्ठानुँवर्ष

तुतेद्यौर्विधानदेवसवितंपरमस्याम्पृथिव्यांशुतेनुपाशैर्च्योस्मा
न्देद्विच्यञ्चवयान्द्विष्मस्तमतोसामौक् ॥ २५ ॥ अपाररुम् ॥
अपाररुम्पृथिव्यैदेवयजनाद्दद्यासंब्रजङ्गच्छगोष्ठानुंबर्षतुतेद्यौर्विधा
नदेवसवितंपरमस्याम्पृथिव्यांशुतेनुपाशैर्च्योस्मान्देद्विच्यञ्च
यान्द्विष्मस्तमतोसामौक् ॥ अररोदिवृम्मार्षसोद्दृप्सस्तोद्याम्मा
स्केद्व्रजङ्गच्छगोष्ठानुंबर्षतुतेद्यौर्विधानदेवसवितंपरमस्याम्पृथि
व्यांशुतेनुपाशैर्च्योस्मान्देद्विच्यञ्चवयान्द्विष्मस्तमतोसामौक्

॥ २६ ॥ गायत्रेण त्वाच्छन्दसापरिगृहामि त्रैष्टु
 भेन त्वाच्छन्दसापरिगृहामि जागतेन त्वाच्छन्दसापरिगृहामि ॥
 सूक्ष्माचासिशिवाचासिस्थोनाचासिसुषदाचास्यूज्जस्यतीचासिप
 यस्वतीच ॥ २७ ॥ पुराक्कुरस्य । विसृपोविरप्शिश्रुडादायपृथिवी
 भ्रुवदानुम् ॥ यामैरथश्चन्द्रमसिस्वधाभिस्तामूर्धारासोऽअनुदि
 इयं यजन्ते ॥ प्रोक्षणीरासादयाद्विषुतोबुधोसि ॥ २८ ॥ [५]
 प्रत्युष्टुदरक्षः ॥ प्रत्युष्टुदरक्षुः प्रत्युष्टुदरक्षोनिष्टुष्टुदरक्षोनिष्टु

ष्ठाअरांतयहं ॥ अनिशितोसिसपत्त्रक्षिह्वाजिनन्त्वावाजेच्चायैस
 म्माज्जिम ॥ प्रत्युद्धरक्षुहंप्रत्युद्धाऽअरांतयोनिहृष्टदरक्षोनिहृष्टा
 ऽअरांतयहं॥ अनिशितासिसपत्त्रक्षिह्वाजिनोन्त्वावाजेच्चायैसम्मा
 ज्जिम ॥ २९ ॥ आदित्यैरास्त्रा । सिषिष्षणोविष्योस्यज्जे त्वादब्धेनत्वा
 चक्षुषावंपश्यामि ॥ अग्नेज्जिह्वासिसुहृद्वेवम्भ्योधाम्नेधाम्नेसेभव
 यजुषेयजुषे ॥ ३० ॥ सुवितुस्त्वा । प्रसवऽउत्पुनाम्भ्याच्छिद्रेणपुवित्रे

१ टीपः--वेप्योसि इति काण्वानां पाठः । तरसंहिताभाष्ये छांदसः प्रकारदेश इति सायनाचार्योक्तिः । माध्यंदिनीयानां तु वेप्योसि इति पाठः । अत्र उवटमही-
 परादिभाष्यकारैः प्रकारदेशास्यानुक्तैः ।

णसूच्यस्यरश्मिभिः ॥ सुवितुर्बः प्रसवऽउत्पुनाम्भ्याच्छिद्रेणपवि
 त्रेणसूच्यस्यरश्मिभिः ॥ तेजोसिशुक्रमस्यमृतमसिधामनामासि
 ष्प्रियन्दुवानामनादृष्टन्देवयजनमसि ॥ ३ ॥ [३] इतिश्रीवाजस
 नेयसंहितायांप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ श्रीवेदपुरुषायनमः । अनुवाक्सू
 त्रम् ॥ कृष्णोसिषड्, शैवाज्जिन्तस्रो, मयीद, मशीषोमयोः पंचका,
 वशेदब्धायोचतस्रः, संवर्चसापंचा, शयेकव्यवाहनायषट् सप्तचतु
 स्त्रिंशत् ॥ हरिः ॐ कृष्णोसि ॥ कृष्णोस्याखरेष्टोऽग्रथेत्वाजुष्टम्प्रो

क्षामिधेदिरसि बहिषेत्वाजुष्टम्प्रोक्षाभिरसिस्त्रुग्भ्यस्त्वोजुष्ट
म्प्रोक्षाम्यदित्येभ्युन्दनम् ॥ १ ॥ अदित्येभ्युन्दनमसिद्विष्णोस्तुपु
स्यूर्णमभ्रदसन्त्वास्तृणामिस्वासुस्थान्देवेभ्यो भवपतयेस्वाहा भुव
नपतयेस्वाहा भूतानामपतयेस्वाहा ॥ २ ॥ गुन्धर्वस्त्वा । विश्वावसू
परिदधातुविश्वस्यारिष्टथैषजमानस्यपरिधिरेस्यग्निर्दुःश्रुतः ॥
इन्द्रस्यबाहुरसिदक्षिणोविश्वस्यारिष्टथैषजमानस्यपरिधिरेस्यग्नि
रिदुःश्रुतः ॥ मित्रावरुणोत्तरोत्तरतःपरिधत्तान्ध्रुवेषुधम्मणावि

श्वस्यारिदृथैयजमानस्यपरिधिंरस्युन्निरिडईडितः ॥ ३ ॥ द्योतिहोत्र
 न्त्वा । कवेद्युमन्तुःसमिधीमहि ॥ अग्नेबृहन्तमद्धरे ॥ ४ ॥ समि
 दसि ॥ समिदसिसूच्यस्त्वापूरस्तात्पातुकस्याश्चिदुभिशास्त्यै ॥ सवि
 तुर्बाह्रस्त्यऽऽरुणाम्भ्रदसन्त्वास्तृणामिस्वासस्थन्देवेभ्यऽऽआत्वा
 बसवोरुद्राऽऽआदित्याःसदन्तु ॥ ५ ॥ घृताच्यसि । जुहूनाम्नासिद
 म्प्रियेणधाम्नाऽऽप्रियठःसदुऽऽआसीदघृताच्यस्युपभृन्नाम्नासिदम्प्रि
 येणधाम्नाऽऽप्रियठःसदुऽऽआसीदघृताच्यसिद्धुवानाम्नासिदम्प्रियेण

धाम्नाप्रियदुसदुऽआसीदप्रियेणधाम्नाप्रियदुसदुऽआसीद ॥ ३ ॥
वाऽअसदनुतस्योनौताविष्णोपाहिपाहिचनुत्पाहिचनुत्पतिपा
हिमाच्यनुत्सुम् ॥ ६ ॥ [६] अग्नेवाजजित् ॥ अग्नेवाजजित्
जन्त्वासारिष्यन्तंवाजजित्तुदुसम्माज्जिम ॥ नमोदुवेभ्यःस्वधापि
तुभ्यःसुयमेमेभूयास्तमस्वकन्नमद्य ॥ ७ ॥ अस्वकन्नमद्य । दुवेभ्य
ऽआज्यदंसमिभ्रयासुमङ्गिणाविष्णोमात्वावक्त्रमिषुंभवसुमतीम
ग्नेतेच्छायासुपंस्तथेषुंविष्णोस्तथानमसुताऽइन्द्रोवीर्यमकृणोद

कूर्च्छरऽआस्थात् ॥ ८ ॥ अग्नेधेः ॥ अग्नेधेहोत्रवेदुत्युमवतान्त्वा
 न्धावापृथिवीऽअवत्वन्धावापृथिवीस्विष्टुकृद्वेभ्यऽइन्द्रऽआज्ये
 नहृविषाभूत्स्वाहुःसुभ्योतिपाज्योतिः ॥ ९ ॥ [३] मयीदम् ॥ अ
 मयीदमिन्द्रऽइन्द्रियन्दधात्वस्मात्रायोमघवानंसचन्ताम् ॥ अ
 स्माकंहसन्त्वाशिपःसुत्यानःसन्त्वाशिषुऽउपहृतापृथिवीमाता
 पमाम्पृथिवीमाताह्वयतामग्निराग्नीहोत्स्वाहा ॥ १० ॥ उपहृतो
 द्यौः ॥ उपहृतोद्यौषिष्पतोपमान्द्यौषिष्पताह्वयतामग्निराग्नीहो

त्स्वाहा ॥ देवस्य त्वासवितुः प्रसवे विश्वनोर्वाहुः भ्याम्पृष्णा हि स्ता
म्भ्याम् ॥ प्रतिगृह्णाम्यग्नेद्वास्ये नृप्राश्नामि ॥ ११ ॥ एतन्ते । देव
सवितर्युज्ञम्प्राहुर्वृहस्पतये ब्रह्ममणे ॥ तेनेत्यज्ञमं वतेन सज्ञपतिन्ते
नमामं व ॥ १२ ॥ मनोजातिः ॥ मनोजातिर्जुषता माज्यस्य बृहस्प
तिर्युज्ञमि मन्तं नो त्वरिष्टुच्ये नृष्टुसमिमन्दधातु ॥ विश्वे देवासंऽइह
मादयन्तामोऽम्प्रतिष्ठ ॥ १३ ॥ एषाते ॥ ऽअग्नेसमि तयो ब्रह्मस्वचा
चप्यायस्व ॥ ब्रह्मिषीमहि च ब्रथमा चप्यासिषीमहि ॥ अग्नेर्वाज

जिद्वाजन्त्वाससुवाँसंवाज्जितुहुसम्माल्लिम ॥ १४ ॥ [५] अग्नी
 पोमयोरुज्जितिम् ॥ अग्नीपोमयोरुज्जितिमनूजेषुवाजस्यमाप्प्रसवे
 नुप्प्रोहामि ॥ अग्नीपोमौतमपनुदतां च्योस्मान्द्वेद्विचञ्चवयन्दि
 ष्मोद्वाजस्येनम्प्रसवेनापोहामि ॥ इन्द्राग्नीरुज्जितिमनूजेषुवाज
 स्यमाप्प्रसवेनुप्प्रोहामि ॥ इन्द्राग्नीतमपनुदतां च्योस्मान्द्वेद्विचञ्च
 वयन्दिद्विष्मोद्वाजस्येनम्प्रसवेनापोहामि ॥ १५ ॥ वसुवभ्यस्त्वा ।
 रुद्रवभ्यस्त्वादित्येवभ्यस्त्वासञ्जानाथान्धावापृथिवीमित्रावरुणौ

त्वावृष्टयावताम् ॥ व्यन्तुवयोक्कृदरिहाणामरुताम्पृषतीर्गच्छवशा
पृश्निवर्भुत्वादिवङ्गच्छततो नोवृद्धिमावह ॥ चक्षुष्याऽअग्नेसिचक्षु
म्मपाहि ॥ १६ ॥ यम्परिधिम् ॥ यम्परिधिम्पृथ्व्याऽअग्नेदेवप
णिभिर्गुह्यमानं ॥ तन्तंऽएतमनूजोषम्भरात्म्येषनेत्वदपचेतया
ताऽअग्नेऽप्प्रियम्पाथोपीतम् ॥ १७ ॥ सुंस्त्रवमांगास्थेषाबहन्त
ःप्प्रस्तरेष्ठाऽपरिधेयाश्चिदेवाः ॥ इमांवाचमभिश्चैगणन्तंऽआस
द्यास्मिन्वृहिसिमादयङ्कुंस्वाहृवाद् ॥ १८ ॥ घृताचौस्थं ॥ घृ

ताची स्तुथो धुच्यो पातः समन्त्रे स्तुथः समन्त्रे सोधत्तम् ॥ यज्ञेन समं श्रुत
 ऽउपचयज्ञस्य शिवे सन्ति षुस्वस्त्रिष्टुमे सन्ति षुस्व ॥ १९ ॥ [५] अग्ने
 दब्धायो । शीतमपाहिमादिद्योः पाहिप्रसित्ये पाहिदुरिष्टै पाहिडे
 रद्भ्याऽअविषन्नः पितुङ्कणसुषदायो नो स्वाहा इमयै संवैशपतये
 स्वाहा सरस्वत्यै यशो भृगिभ्यै स्वाहा ॥ २० ॥ वेदोसि ॥ वेदोसि ये न त्व
 न्देव वेद देवेभ्यो वेदो भवस्ते न मद्यं वेदो भूयाः ॥ देवा गातु विदो गातु
 वित्वा गातमिति ॥ मनसस्पतऽइमन्देव यज्ञं स्वाहा वाते धां ॥ २१ ॥

सम्बन्धिः ॥ सम्बन्धिर्हिरङ्गाऽहविषाघृतेनसमादित्यैर्धसुभिःसम्भरु
द्धिः॥समिन्द्रोविश्वदेवेभिरङ्गान्दुभ्यन्नभोगच्छतयत्स्वाहा॥२२॥
कस्त्वा ॥ कस्त्वाविमुञ्चतिसत्वोविमुञ्चतिकस्मत्त्वाविमुञ्चतित
स्मैत्वाविमुञ्चति ॥ पोषायैरक्षसाम्भागोसि ॥ २३ ॥ [४] संबन्धि
सा ॥ संबन्धैसापयसासन्तनूभिरगन्महिमनसोसठशिवेन॥त्वद्दोस
दत्रोविदधातुरायोनुमाहुतश्चोषद्विलिष्टम्॥२४॥द्विविधिष्षणः ॥
द्विविधिष्षणैर्ब्यङ्गऽस्तुजागतेनच्छन्दसाततोनिर्भक्तोश्रोस्मा

न्द्वेष्टियञ्चैवयान्द्विष्टमोन्तरिक्षेविष्णव्यक्कंस्तत्रैष्टुभेनच्छन्दसा
 ततोनिर्वभक्कोयोस्मान्द्वेष्टियञ्चैवयान्द्विष्टमःपृथिव्याविष्णव्य
 क्कंस्तगायत्रेणच्छन्दसाततोनिर्वभक्कोयोस्मान्द्वेष्टियञ्चैवयान्द्वि
 ष्टमोस्मादन्नादुस्येप्रतिष्टायोऽअगन्मसुःसञ्जातिषामसु ॥ २५ ॥
 स्वयम्भूरसि ॥ स्वयम्भूरसिश्श्रेष्ठोरिष्टमवच्योदाऽअसिष्वचामेदेहि ॥
 सूच्यंस्थीवृतमन्वावर्त्त ॥ २६ ॥ अग्नेगृहपते । सुगृहपुतिस्त्वयाग्ने
 हङ्गृहपतिनाभूयासः सुगृहपुतिस्त्वम्मयाग्नेगृहपतिनाभूयाऽ ॥

अस्थुरिणौ गार्हपत्या निसन्नुशतद्विमांससूर्धस्यो वृतमद्ववावर्ते
॥ २७ ॥ अग्ने ब्रतपते । ब्रतमंचारिषु न्तदंशकुन्तदमैराधीदमहं च्य
ऽएवास्मिसोस्मि ॥ २८ ॥ [५] अग्नयेकव्यवाहनाय स्वाहा सो
मायपितृमते स्वाहा ॥ अपहताऽअसुरारक्षाऽसिधेदिषदः ॥ २९ ॥
अरुपाणि । प्रतिमुञ्चमानाऽअसुराऽसन्तः स्वधया चरन्ति ॥ परा
पुरोनिपुरोयेभरन्त्यग्निष्टौल्लोकाल्पणुदात्यस्मात् ॥ ३० ॥ अत्र
पितरं ॥ अत्र पितरो मादयद्धं च्यथाभोगमावृषायद्धम् ॥ असीमद

न्तपितरोयथाभागमावृत्पायिषत ॥ ३१ ॥ नमोवदंपितरोरसायनं
 मोवदंपितरंशोपायनमोवदंपितरोजीवायनमोवदंपितरंस्वधाय
 नमोवदंपितरोघोरायनमोवदंपितरोमृद्वयवेनमोवदंपितरंपितरोन
 मोवोगहान्नःपितरोदत्तसतोवःपितरोदेष्मैतद्वःपितरोवासुऽआ
 धत्त ॥ ३२ ॥ आधत्त । पितरोगवभङ्कुमारम्पुष्करस्रजम् ॥ अथेह
 पुरुषोसत् ॥ ३३ ॥ ऊर्ज्जम्बहन्ती ॥ ऊर्ज्जम्बहन्तीरमृतंङ्घृतम्पय
 ःकीलालंपरिस्रुतम् ॥ स्वधास्थतुर्ष्यतमेपितृन् ॥ ३४ ॥ [६]

इति श्रीवाजसनेयसंहितायां द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ श्रीवेदपुरुषा
यज्ञसः ॥ अनुवाकसूत्रम् । समिधाग्निम्, भूर्भवःस्वश्चतुष्का, वानि
ज्योतिर्ह, उपप्रयन्तःषड्विंशतिः, भूर्भवःस्वश्चतस्रो, गृहामातिस्रः,
प्रधासिनः पंच, पूर्णाद्विंशे, ऽअक्षन्नमीमदन्तषडे, षते सप्त, दश
॥ १० ॥ त्रिषष्टिः ॥ हरिः ॐ समिधाग्निम् ॥ समिधाग्निन्दुवस्य
तद्यतैर्बाधयतातिथिम् ॥ आस्मिन्द्दह्य्याजुंहोतन ॥ १ ॥ सुसमिद्धा
यशोचिषे । घृतन्तीञ्चञ्चुंहोतन ॥ अग्नये जातवेदसे ॥ २ ॥ तन्त्वा ॥

सुमिद्धिरङ्गिरोघृतेनद्वर्द्धयामसि ॥ बृहच्छौचायविष्टय ॥ ३ ॥ उ
 पत्वा । ग्नेहृविष्मतीर्घृताचीर्धन्तुहर्षत ॥ जुषस्वसुमिधोमस
 ॥४॥ [४] भूर्भुवः ॥ भूर्भुवःस्वर्धोरिवभुम्नापृथिवीवध्वरिम्म्णा ॥
 तस्यास्तेपृथिविदेवयजनिपृष्ठेग्निमन्त्रोदसन्नाद्योयादधे ॥५॥ आयम ॥
 आयङ्गौऽपृश्चरक्रमोदसददन्मातरम्पूरः ॥ पितरञ्चप्रयन्त्स्वः ॥६॥
 अन्तश्चरति ॥ रोचुनास्यप्राणादपानुती ॥ ब्यक्ख्यदमहिषोदिवम्
 ॥ ७ ॥ त्रिदशह्वामं ॥ त्रिदशह्वामुधिरांजतिवाक्पतुङ्गायधीयते ॥ प्र

तिवस्तोरहद्युभिः ॥ ८ ॥ [४] अग्निज्योतिः ॥ अग्निज्योतिः
तिरग्निः स्वाहा सूच्यो ज्योतिः ज्योतिः सूच्यं स्वाहा ॥ अग्निर्ब्रह्मो ज्यो
तिर्ब्रह्मं स्वाहा सूच्यो ब्रह्मो ज्योतिर्ब्रह्मं स्वाहा ॥ ज्योतिः सूच्यं सू
च्यो ज्योतिः स्वाहा ॥ ९ ॥ सजृह्वेन । सवित्रासुजरात्र्येन्द्रवत्या ॥
जुषाणोऽअग्निवतुस्वाहा ॥ सजृह्वेन सवित्रासुजरुषसेन्द्रवत्या ॥
जुषाणः सूच्यो वतुस्वाहा ॥ १० ॥ [२] जुष्यन्तोऽअह्वरम् ॥ जुष
्यन्तोऽअह्वरम् न्त्रोचमास्ये ॥ आरेऽअस्मे च शृण्वते ॥ ११ ॥

अग्निर्मूर्द्धा । द्विवक्त्रकुत्पतिः पृथिव्याऽअयम् ॥ अपांरेतां सि
 जिह्वति ॥ १२ ॥ उभावांसि ॥ उभावांसिन्द्राग्नीऽआहुवद्भ्याऽउभा
 राधसंसहमादुयच्चै ॥ उभादाताराविषांर्यीणामुभावाजस्यसा
 तयैहुवेवाम् ॥ १३ ॥ अयन्ते ॥ अयन्तेयोनिःकृत्वयोयतोजातोऽअ
 रोचथाह ॥ तज्ज्ञानन्नम्ऽआरोहाथानोवद्धयारयिम् ॥ १४ ॥ अय
 सिह । प्रथमोधायिधातृभिर्होतायजिष्ठोऽअद्धरेष्वीड्यः ॥ यमम
 वानोभृगवोधिरुरुचुर्वनेषुचित्रं द्विभृं द्विशेविशे १५ । अस्यप्रत्काम् ॥

अस्यप्रत्कामनुद्युतं ऽश्रुक्रन्दुहेऽअहेयं ॥ पर्यःसहस्रसामृषि
म् ॥ १६ ॥ तनपाऽअग्नेसितुवम्मेपाह्यायुर्द्वाऽअग्नेस्यायुम्मेदेहि
चोदाऽअग्नेसिबच्चामेदेहि ॥ अग्नेयदमेतुर्द्वाऽऊनन्तदम्ऽआपूण
॥ १७ ॥ इन्धानास्त्वा । शतद्वहिमाद्युमन्तुद्वसमिधीमहि ॥ वयस्व
न्तोवयस्कृतुद्वसहस्वन्तंसहस्कृतम् ॥ अग्नेसपत्क्रेदम्भनेमदंधासो
ऽअदांभ्यम् ॥ चित्रावसोस्वस्तितेपोरमंशीय ॥ १८ ॥ सन्त्वम् ॥
सन्त्वमग्नेसूच्यस्यवर्चसागथांसमृषीणांस्तुतेन ॥ सम्प्रियेणधा

मन्नासमुहमायुषासंबच्चैसासम्प्रजयासदुरायस्फोषेणगिमषीय। १९।
 अन्धस्थ॥ अन्धस्थान्धोवोभक्षीयमहस्यमहोवोभक्षीयोज्जस्थो
 ज्जोवोभक्षीयरायस्फोषस्थरायस्फोषोवोभक्षीय ॥ २० ॥ रेवतीरम
 क्कम् ॥ रेवतीरमक्कम्स्मिन्मन्त्रोनावस्मिन्मन्त्रोष्टेस्मिन्मन्त्रोक्तेस्मिन्मन्त्र
 ये ॥ इहैवस्तुमापगात् ॥ २१ ॥ सुद्वहितासि । विश्वरूप्यज्जामाविश
 गौपत्येन ॥ उपत्त्वाग्नेद्विवेद्वेदोषावस्ताद्वियाव्यम् ॥ नमोभरन्त
 ऽष्टमसि ॥ २२ ॥ राजन्तमहुराणाङ्गोपामृतस्यदीदिविम् ॥ बद्धमानं

न्तं च्यऽओशिजः ॥ २८ ॥ ओरेवान् ॥ ओरेवाद्योऽअमीवहावसवित्पु
 ट्ठिवद्धनः ॥ सनंऽसिषक्कुचस्तुरः ॥ २९ ॥ मानंऽ ॥ मानंऽशङ्खसोऽअरे
 रुषोधूर्तिः प्रणङ्मत्स्य ॥ रक्षाणो ब्रह्मणस्पते ॥ ३० ॥ महित्रीणा
 म् ॥ महित्रीणामवोस्तु ब्रह्मिन्मन्त्रस्यार्थम् ॥ दुराधर्षवरुणस्य
 ॥ ३१ ॥ नुहितेषाम् ॥ नुहितेषाम्माचननाद्धसुवारणेषु ॥ ईशोरिपुर
 घशङ्खसः ॥ ३२ ॥ तैहिपुत्रासोऽअदितेऽप्रजीवसेमरथाय ॥ ज्योति
 र्थच्छुन्त्यजस्रम् ॥ ३३ ॥ कदाचन ॥ स्तुरीरसिनेन्द्रसश्चसिदाशुषे ॥

उपोपेन्नमंघब्रह्मभूयऽइन्नतेदानंन्देवस्यपृच्छयते ॥ ३४ ॥ तत्संवितुः ॥
तत्संवितुर्वरेण्यम्भगौदेवस्यधीमहि॥धियोयोनेःप्रचोदयात् ३५
शतम् १०० ॥ पारितेदुडभोरथोस्ममौरअश्नोतुविश्वतः ॥ येनरक्ष
सिदाशुषः ॥ ३६ ॥ [२६] भूर्भुवः ॥ भूर्भुवःस्वःसुप्रजाःप्रजा
भिःस्यांसुवीरोवीरःसुषोषःपोषः ॥ नक्षत्रप्रजाम्मेपाहिशांस्य
पृथग्मेपाह्यथर्च्यपितुम्पाहि ॥ ३७ ॥ आगंम । विश्वेवदसमस्म
भ्यवसुवित्तमम् ॥ अग्नेसम्राडिभिर्द्वुम्नसुभिसहऽआयच्छस्व ३८

अयमग्निः ॥ अयमग्निर्गृहपतिर्गाहपत्यं प्रजायां ब्रह्मसुवित्तमं ॥
 अग्नेर्गृहपतेभिश्चाम्भिसहऽआयच्छस्व ॥ ३९ ॥ अयमग्निः ॥ अ
 यमग्निः पुरीष्योरयिमाश्पुष्टिवर्द्धनं ॥ अग्नेपुरीष्यामिद्ब्रह्मम
 भिसहऽआयच्छस्व ॥ ४० ॥ [४] गृहामा । विभीतुमावेपद्धमूर्जम्बि
 व्रतऽएमंसि ॥ ऊर्जम्बिव्रह्मसुमनां सुमेधागृहानैमिमनसामो
 दमानं ॥ ४१ ॥ येषामश्चेति । प्रवसन्त्येषुसौमनुसाबहुः ॥ गृहानुपह्व
 यामहेतेनो जानन्तु जानतः ॥ ४२ ॥ उपह्वताऽइह । गावऽउपह्वताऽ

अजावयः ॥ अथोऽअन्नस्यकीलालुऽउपहृतोगुहेषुनहाक्षमायवह्या
न्त्येप्रपद्येशिवहृशग्महृशं च्योः ॥ ४३ ॥ [३] प्रघासिनोहवाम
हे । मरुतश्चिरिशादंसहाकरम्भेणसजोषंसहा ॥ ४४ ॥ यद्भामे ॥ यद्भामेय
दरण्येयत्समायां च्यदिन्द्रेये ॥ यदेनश्चकमावयमिदन्तदवयजा
महेस्वाहा ॥ ४५ ॥ सोषणः ॥ सोषणऽइन्द्रात्रपुत्सुदेवरस्तिहिष्म
तेशुष्मन्नवयाः ॥ महाश्चिद्यस्यमीदुषोश्च्य्याहृविष्मतोमरुतोव
न्दतेगीः ॥ ४६ ॥ अक्ककम्भकम्भकृतः सहवाचामयोभुवा ॥ देवे

उभयं कर्म कृत्वा स्तुम्रेतंसचा भवत् ॥ ४७ ॥ अवभृथ निचुम्पुण । नि
 चेरुरसि निचुम्पुणः ॥ अवदुवैवैवकृतमेनोयासिषमवमत्येर्मरर्थक
 तम्पुरावर्णो देव रिषस्प्राहि ॥ ४८ ॥ [५] पूष्णादिवि ॥ पूष्णादिविपरा
 पत्सुपूष्णापुनरापत् । वस्त्रेव विष्कीणावहाऽइषमूर्ज्जुदशतक्रतो ४९
 इहिमे ॥ इहिमेददामितेनिमेधेहि नितेदधे ॥ निहारश्चहरासिमेनि
 हारश्चिहाराणितेस्वाहा ॥ ५० ॥ अक्षत्रमीमदन्त ॥ अक्षत्रमीमदन्तह्य
 वप्प्रियाऽअधूपत् ॥ अस्तौषतस्वभानवो विष्प्रानविष्टयामतीचोजा

द्विवन्द्यते हरी ॥ ५१ ॥ सुसुन्दरं शान्तं वा ॥ सुसुन्दरं शान्तं वा ॥ सुसुन्दरं शान्तं वा ॥
धीमहि ॥ प्रननम्पुण्यं बन्धुरस्तु तोयां सिवशां २ ॥ अनयो जा न्विन्दते
हरी ॥ ५२ ॥ मनोनु ॥ मनोद्वान्नामहे नाराशु ६ सेनुस्तोमेन ॥ पि
तुणाञ्चमदमभिः ॥ ५३ ॥ आनः ॥ आनः ॥ एतमनु ६ पुनः ६ कृत्वेदक्षा
यजीवसे ॥ ज्योक्कि सुखं नृशे ॥ ५४ ॥ पुनर्नर्दं पितरो मनोददातु देव्या
जनः ॥ जीवन्नातं ६ सचेमहि ॥ ५५ ॥ ब्रय ६ सोमञ्च ते तव मनस्तनष
विभ्रतः ॥ प्रजावन्तं सचेमहि ॥ ५६ ॥ एषते । रुद्रभागे सहस्र

स्नाम्बिकया तल्लुपस्वस्वाहृपते रुद्र भागऽआखुस्तेपुशुः ॥ ५७ ॥ अ
 वरुद्रम् ॥ अवरुद्रमदीमह्यवदेवन्त्र्यम्बकम् ॥ यथानोवस्यसुस्कर
 द्वथानेहश्रेयसुस्करद्वथानोद्व्यवसाययात् ॥ ५८ ॥ भेषजमसि ।
 भेषजङ्गवेधायपुरुषाय भेषजम् ॥ सुखम्भेषाय मेष्ठ्यै ॥ ५९ ॥ त्र्य
 म्बकं च्यजामहे । सुगन्धिम्पुष्टिवर्द्धनम् ॥ उर्वारुकमिव बन्धनादमू
 ल्यो मुक्षीय मामृतात् ॥ त्र्यम्बकं च्यजामहे सुगन्धिं महसुगन्धिं भृशं देवेभ्यः ॥
 उर्वारुकमिव बन्धनादितो मुक्षीय मामृतात् ॥ ६० ॥ एतत्सै । रुद्राव

सन्तैर्नपुरोमृजं वतोतीहि ॥ अर्चततधृत्वापिनिकावसुं कृत्तिवासाऽ
अहिं सन्नदं शिवोतीहि ॥ ६१ ॥ ॐ व्यायुषं जमदग्नें कइयपस्यत्र्या
युषम् ॥ यद्वेवेषु व्यायुषन्तन्नोऽअस्तु व्यायुषम् ॥ ६२ ॥ शिवो नाम ॥
शिवो नामासि स्वधितिस्तेपितानमस्तेऽअस्तु मामाहिंसीह ॥ निवे
त्तया म्म्यायुषेन्नाद्याय प्रजननाय रोयस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवी
र्याय ॥ ६३ ॥ [१०] इति श्रीवाजसनेयसंहितायां तृतीयोऽ
ध्यायः ॥ ३ ॥ श्रीवेदपुरुषाय नमः ॥ अनुवाकसूत्रम् ॥ एदं द्वे, मही

नाम्पयश्चतस्र, आकूत्या, ऋक्सामयो, द्विकौ, व्रतं कृणुत षडे, षते
 चतस्रो, वस्व्यसितिस्र, एपतेद्वे, शुक्रंत्वाचतस्रोदित्यास्त्वगष्टौ,
 दशसप्तत्रिंशत् ॥ १० ॥ हरिःॐ एदंम् ॥ एदमंगदमदेवयजनम्पृ
 थिव्याथत्रेदुवासोऽअजुषन्तविश्वे ॥ ऋक्सामाब्भ्यांऽसन्तरन्तोय
 जुर्भीरायस्पोषेणसमिषामेदम ॥ इमाऽआपुंशमुमेसन्तुदुवीरो
 षधेन्नायस्वस्वधितमेनद्विद्वसीदं ॥ १ ॥ आपोऽअस्मान् ॥ आपोऽ
 अस्मादस्मातरंऽशुन्धयन्तुघृतंननोघृतंष्वऽपुनन्तु ॥ विश्वद्विहि

रिप्प्रम्प्रवहन्ति देवी स्रदिदां भ्युंशुचिरापृतऽपुंसि ॥ द्वीक्ष्यातुपसोस्त
नूरसितान्त्वाशिवांशुगमास्पतिरिदधेभद्रवर्णम्पुष्पयन् ॥ २ ॥ [२]
महीनाम्पयः ॥ महीनाम्पयोसिद्धचोदाऽअसिद्धचामेदेहि ॥ वृत्र
स्यासिकुनीनकश्चक्षुर्दाऽअसिचक्षुर्ममेदेहि ॥ ३ ॥ चित्पतिर्मा ॥ चि
त्पतिर्मापुनातुवृत्रपतिर्मापुनातुदेवोमासवितापुनात्वच्छिद्रेण
पवित्रेणसूर्यस्यरश्मिभिः ॥ तस्यतेपवित्रपतेपवित्रपतस्यचत्का
मंडपुनेतच्छक्यम् ॥ ४ ॥ आवः ॥ आवोदेवासऽईमहद्वात्मम्प्रय

त्यच्छरे ॥ आवोदेवासऽआशिषोथ्रिथियासोहवामहे ॥ ५ ॥ स्वाहा
 यज्ञम् ॥ स्वाहायज्ञमनसुंस्वाहुरोरुन्तरिक्षात्स्वाहाद्वावापृथिवी
 ऽभ्यांस्वाहावातादारंभेस्वाहा ॥ ६ ॥ [४] आकृत्यैप्रयुजे ॥ आकृ
 त्यैप्रयुजेग्नयेस्वाहामिधायेमनसेग्नयेस्वाहादीक्षायेतपसेग्नयेस्वा
 हासरस्वत्यैपृष्णेग्नयेस्वाहा ॥ आपोदेवीवृहतीविश्वशम्भुवाद्या
 वापृथिवीऽउरोऽअन्तरिक्ष ॥ बृहस्पतयेहुविषाविधेमस्वाहा ॥ ७ ॥
 विश्वोदिवस्य ॥ विश्वोदिवस्यनेतुंभर्ताधुरीतसुर्यम् ॥ विश्वोरुयऽइषु

द्व्यतिद्युम्भं बृणीतपुष्यसेखाहा ॥ ८ ॥ [२] क्रुक्खसामयोऽंशिलप्ये ॥ क्रु
वरुसामयोऽंशिलप्ये स्थस्तेवाभारंभेतेमापातमास्यचुन्नस्योदृचं ॥
शम्मासि शम्मेमेचच्छनमस्तेऽअस्तुमामाहिद्वसीऽ ॥ ९ ॥ ऊर्गी
सि ॥ ऊर्गीस्याङ्गिरस्यूर्णम्भदाऽऊर्णमधिधेहि ॥ सोमस्यनीविरसि
विषणोऽंशम्मासिशम्मेयजमानस्येन्द्रस्यचोनिरसिसुसस्याऽंकुषी
स्कंधि ॥ उच्छयस्ववनस्पतऽऊर्द्धोमापाहयद्वेसऽआस्यचुन्नस्यो
दृचं ॥ १० ॥ [२] व्रतङ्कणुत । व्रतङ्कणुत । व्रतङ्कणुत । व्रतङ्कणुत । व्रतङ्कणुत ।

स्पतिर्धुश्चिथः ॥ देवीन्धिथ्यम्मनामहेसुमृडीकामुभिष्ट्येवचोधा
 व्यज्ञवाहसुष्टुतीर्थानोऽअसुहृशे ॥ अदेवामनोजातामनोयुजोद
 क्षकृतवस्तेनोवन्तुतेनः पान्तुतेवभ्युंस्वाहा ॥ १ ॥ श्वात्राऽपीताः ॥
 श्वात्राऽपीताभंवतयुयमापोऽअस्माकंमन्तरुदरसुशेवां ॥ ताऽअ
 स्मवभ्यमयुक्ष्माऽअनमीवाऽअनागसुंस्वदंनुदुवीरुमृताऽकृता
 वृधः ॥ १२ ॥ इयन्ते । अन्नियातनूरूपामुश्चामिनप्रजाम् ॥ अ०
 होमुचुंस्वाहाकृताऽपृथिवीमाविशतपृथिव्यासम्भव ॥ १३ ॥ अग्ने

त्वम् ॥ अग्ने त्वष्टुजांगृहिव्यष्टसुमन्दिषीमहि ॥ रक्षाणोऽअप्प्रय
च्छदप्रबुधेनष्टुनंस्कृधि ॥ १४ ॥ पुनर्मनंष्टुपुनरागुर्मन्
आगुदपुनंष्टुप्राणपुनरात्सामऽआगुदपुनश्चक्षुष्टुपुनंष्टुश्रोत्रम्
आगन् ॥ वैश्वानरोऽअदधस्तनूपाऽअग्निर्नःपातुदुरिताद्वद्वात्
॥ १५ ॥ त्वमग्ने । ब्रतुपाऽअसिदुवऽआमत्येष्वाम् ॥ त्वंच्यज्ञेष्वीड्यं
॥ राखेयत्सोमाभूयोभरदुवोनंष्टुसवितावसोर्द्वितावस्वदात् ॥ १६ ॥
[६] एषातेशुक्लतनुरेतद्वर्चस्तथासमभवत्प्राजङ्गच्छ ॥ जरसिधृता

मनसो जुष्टा विष्णवे ॥ १ ॥ आतस्यास्ते । सत्यसर्वसहप्रसवेतुश्वोचन्त्र
 मशीयस्वाहा ॥ शुकमसिचन्द्रमस्यमृतमसिवैश्वदेवमसि ॥ १८ ॥
 चिदसि । मनासिर्धारसिदक्षिणासिक्षेत्रियासिअत्रियास्यादितिरस्यु
 भयतहंशीष्णर्णी ॥ सानहंसुप्रार्चीसुप्रतीच्येधिमित्रस्त्वापुदिबध्नी
 ताम्पूषाह्नस्पुात्विन्द्यायाह्यक्षाय ॥ १९ ॥ अनुत्वामातामंश्यता
 मनुपितानुवभ्रातासगुवभ्योनूसखुासयूत्थ्यहं ॥ सादेविदुवमच्छेही
 न्द्रायिसोमहुरुद्रस्वावर्तयतुसुस्तिसोमसखुापुनुरेहि ॥ २० ॥ [४]

ब्रह्मयसि ॥ ब्रह्मस्यस्यदितिरस्यादितिरुद्रासि चन्द्रासि ॥ बृहस्प
तिं द्वासुम्भेरं म्भणातुरुद्रो वसुभिः मिराचके ॥ २१ ॥ अदित्यास्त्वा । म
ईनाजिघांसि मदेवयजने पृथिव्याऽऽइडायास्पदमसि घृतवत्स्वाहा ॥
अस्मिरेमस्वास्ममेते बन्धुस्त्वेराथो मेराथो मायवद्वराथस्प्योषेणो वि
शोष्मसुतो तोरायः ॥ २२ ॥ समक्ख्ये । देव्याधियासन्दक्षिणयोरु
चक्षसा ॥ मासऽआयुः प्रसोषीमोऽअहन्तवद्वीरं विदेयतवदेविसन्द
शि ॥ २३ ॥ [३] एषते । गायत्रो भागऽइति मे सोमाय ब्रूता दुषते त्रै

दुभोभागऽइतिमेसोमायञ्चूतादुषतेजागतोभागऽइतिमेसोमायञ्चू
 ताच्छन्दोनामानांसास्त्राज्यङ्गच्छेतिमेसोमायञ्चूतादास्ममाकृ
 सिशुक्लस्तेग्रहयोद्विचितस्त्वाद्विचिन्वन्तु ॥ २४ ॥ अभित्यम् ॥ अ
 भित्यन्देवःसवितारंमोण्योःकविक्रतुमर्चासित्यसंवदूरत्क्रधा
 मभिप्रियम्भ्रमतिङ्कविम् ॥ रुद्धायस्यामतिर्भाऽअदिद्भुतस्सर्वाभानि
 हिरण्यपाणिरमिमीतसुक्लतुःकपास्वः॥ प्रजावभ्यस्त्वाप्प्रजास्त्वा
 नुष्प्राणन्तुप्प्रजास्त्वमनूष्प्राणिहि ॥ २५ ॥ [२] शुक्लन्त्वा । शुक्ले

ब्राह्मिस्तिगामनेहसम् ॥ येनृषिश्चाहपरिद्विषोवृणकिंविन्दतेवसु
 ॥ २९ ॥ [४] आदित्यास्त्वक् ॥ आदित्यास्त्वगस्यदिर्यैसदुऽआसी
 इ ॥ अस्तंभ्नुद्यां वृषभोऽअन्तरिक्षममिमीतवृरिमाणम्पृथिव्याः ॥
 आसीदुद्विश्वाभवनानिसुम्नाद्विश्वेत्तानिवरुणस्यवृतानि ॥ ३० ॥
 वनेषुषि ॥ वनेषुष्यन्तरिक्षन्ततानुवाजमवत्सुपथंऽउस्त्रियांसु ॥ इ
 त्सुक्कतुवरुणोद्विक्क्ष्वग्निन्दुविसूच्यमदधात्सोममद्वा ॥ ३१ ॥ सू
 च्यस्यचक्षुः ॥ सूच्यस्यचक्षुरारोहृग्नेरक्षुणःकनीनकम् ॥ यत्रैतेश

भिरीयसे० ब्राजमानो विपुश्चिता ॥ ३२ ॥ उस्त्रावेतंम् ॥ उस्त्रावेतंन्ध
षाहौयुज्येथांमनु० श्रूऽअवीरहणौ ब्रह्मसुचोदंनौ ॥ स्वस्ति यजमानस्य
गुहाङ्गच्छतम् ॥ ३३ ॥ भद्रोमै । सिप्रह्यवस्व भुवस्पते विश्वान्य
भिधामानि ॥ सारत्वापरिपुर्णो विदुद्भमात्वापरिपुन्थिनो विदुद्भमा
त्वावृकाऽअघायवो विदन् ॥ इत्येनो भुत्वापरापतयजमानस्य गुहाङ्ग
च्छतन्नोसंस्कृतम् ॥ ३४ ॥ नमोमित्रस्य ॥ नमोमित्रस्य बरुणस्य च
क्षसेमहो देवाय तदुत्तुसंपर्यत ॥ दुरेदृशो देवजाताय केतवे दिवस्प

त्रायसूच्यायशङ्कसत ॥ ३५ ॥ वरुणस्योत्तम्भेन ॥ वरुणस्योत्तम्भेन
 मासि वरुणस्य स्वक्वम्भसर्जनीस्थो वरुणस्य ऽऋतसदं दृथ्यसिद्धरुणस्य ऽ
 ऋतसदं नमासि वरुणस्य ऽऋतसदं नमासीद ॥ ३६ ॥ आते ॥ आतेधा
 मानिहु विषायजन्ति ताते विष्वापरिभूरस्तु चक्षुः ॥ गुरुरूपानं ऽप्सु
 तरुणं सुवीरो वीरुहाप्सु च रासो मृदुर्ध्वान् ॥ ३७ ॥ [८] इति श्रीवाज
 सनेयसाहितायां चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ श्रीवेदपुरुषाय नमः ॥ अनुवा
 कसूत्रम् अग्नेस्तनू, रापतये चतुष्कौ, तसायनीद्वे, इन्द्रघोषस्तिस्त्रो,

संजतेष्टौ, देवस्यत्वाच्चतस्रो, देवस्यत्वापंच, विभूरसिचतस्रो, ज्योति
रसिषडुरुविष्णोतिस्त्रो, दशत्रिचत्वारिंशत् ॥ हरिः ॐ अग्नेस्तनूः ॥
अग्नेस्तनूरसिद्विष्णवेत्वासोमस्यतनूरसिद्विष्णवेत्वातिथेराति
त्ययमसिद्विष्णवेत्वाश्चेनाथेत्वासोमभृतेद्विष्णवेत्वाग्नेयेत्वा
यस्योषदेद्विष्णवेत्वा ॥ १ ॥ अग्नेर्जनित्रम् ॥ अग्नेर्जनित्रमसिद्विष
णौस्थऽदुर्वश्यस्यायुरसिपुरुवाऽअसिः ॥ गायत्रेणत्वाच्छन्दसाम
न्थामित्रैर्हुभेनत्वाच्छन्दसामन्थामिजागतेनत्वाच्छन्दसामन्था

मि ॥ २ ॥ भवतन्नदं ॥ भवतन्नदं समनसौ सचेतसावरेपसौ ॥ मायुन्नदद्विद्व
 सिद्धुम्मायुन्नपतिञ्जातवेदसौ शिवो भवतमुद्धनः ॥ ३ ॥ अग्नावग्निः ॥
 अग्नावग्निश्चरति प्रविष्टुः ऋषीणाम्पुत्रोऽअभिशास्तिपावा ॥ सनः
 स्योनः सुयजायजे ह देवेभ्यो हुभ्य हसदुमप्प्रयुच्छुन्स्वाहा ॥ ४ ॥ [४]
 आपतयेत्वा ॥ आपतयेत्वा परितये गृह्णामितनूनपत्रेशाङ्कुरायुश
 क्कनऽओजिष्ठाय ॥ अनाधृष्टमस्यनाधृष्यन्देवानुसोमो जोनभिशा
 स्त्यभिशास्तिपाऽअनभिशास्तेऽथमञ्जसासुत्यमुपगेषं स्थितेमा

घाडं ॥ ५ ॥ अग्ने ब्रतपाडं ॥ अग्ने ब्रतपास्त्वे ब्रतपाचातवतनु रिय ६ साम
थियो मम तनु रेषासा त्वयि ॥ सुहनौ ब्रतपते ब्रताद्यनु मे डी क्षान्डी
क्षापति म्मं द्यता मनु तपुस्तपस्पति ॥ ६ ॥ अ ६ शु र ६ शु ६ ॥ देवसो मा
प्यायता मिन्द्राथैकधनु विदे ॥ आतुब्भ्यु मिन्द्रे ६ प्यायता मा रत्वमि
न्द्राय प्यायस्व ॥ आप्यायथा स्ममान्तस्खी न्तस्वया मेधया स्वस्ति
ते देवसो मसुत्या मंशीया ॥ एड्डारायु ६ प्रेषे भगाय ऽकृतमृतवादिब्भ्यो
नमो द्वावापृथिवीब्भ्याम् ॥ ७ ॥ आते ॥ आते ऽअग्नेय ६ श्यातनु ६

षिष्टागह्वरेष्ठा ॥ उग्रंबचोऽअपावधीस्वेष्वचोऽअपावधीत्स्वाहा ॥
 यातेऽअमेरजंशुयातनूर्वाषिष्टागह्वरेष्ठा ॥ उग्रंबचोऽअपावधीस्वेष
 वचोऽअपावधीत्स्वाहा ॥ यातेऽअग्नेहरिशुयातनूर्वाषिष्टागह्वरेष्ठा ॥
 उग्रंबचोऽअपावधीस्वेष्वचोऽअपावधीत्स्वाहा ॥ ८ ॥ [४] तुप्साय
 नीमे ॥ तुप्सायनीमेऽसिष्ठित्तायनीमेस्यवताऽमानाथिताद्वताऽमा
 ब्यथितात् ॥ विदेदुग्निर्धमोनामाग्नेऽअङ्गिरऽआयुनानाम्भेहियो
 स्याम्पृथिव्यामसिचत्तेनाधृष्टुन्नामथुन्नियन्तेनृत्वादधेविदेदुग्निर्ध

भोनामाग्नेऽअङ्गिरऽआयुनानाम्नेहोद्वितीयस्याम्पृथिव्याम
सिचसेनाधृष्टनामंत्र्यन्त्रियन्तेनत्वादधेद्विदेदुग्निर्भोनामाग्नेऽअ
ङ्गिरऽआयुनानाम्नेहोद्विचस्तुतीयस्याम्पृथिव्यामसिचसेनाधृष्टना
मंत्र्यन्त्रियन्तेनत्वादधे ॥ अनुत्वाद्वेववीतये ॥ ९ ॥ सिँहयसि ॥ स
पत्कसाहीदेवेभ्यःकल्पस्वसिँहयसिसपत्कसाहीदेवेभ्यःशु
न्धस्वसिँह्यासिसपत्कसाहीदेवेभ्यःशुम्भस्व ॥ १० ॥ [२] इन्द्र
घोषस्त्वा॥ इन्द्रघोषस्त्वोवसुभिःपुरस्तात्पातुप्रचेतास्त्वारुद्रैःपृश्वा

त्पातुमनोजवास्त्वापितृभिर्दक्षिणतःपातुद्विश्वकम्मात्त्वाट्टिर्यैरु
 त्तरतःपात्विदमहन्तुप्तंवाविहिद्धाशुशान्निःसृजामि ॥ ११ ॥ सिं
 ह्यासि ॥ सिंहासिस्वाहासिंहास्यदित्यवनिंस्वाहासिंहासि
 ह्मवनिःक्षत्रवनिंस्वाहासिंहासिसुप्रजावनीरायस्पोषवनिं
 स्वाहासिंहास्यवहदेवाद्यजमानायस्वाहाभूतेभ्यस्त्वा ॥ १२ ॥
 भ्रुवोसि । पृथिवीन्दृष्टुवदक्षिदस्यन्तरिक्षन्दृष्टुवदक्षिदसिदिव
 न्दृष्टुवाग्नेःपुरीषमसि ॥ १३ ॥ [३] यज्जतेमनः ॥ यज्जतेमनः ॥

तयुञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः ॥ विहोत्रादधेवयुना
 विदेकऽइन्द्रमहि देवस्य सवितुं परिहृतिं स्वाहा ॥ १४ ॥ इदं विष्वणुं ॥
 इदं विष्वणुं विचक्रमेत्रे धानिदधेपुदम् ॥ समूढमस्य पातं सुरस्वाहा
 ॥ १५ ॥ इरावती धेनुमती ॥ इरावती धेनुमती हि भूतदूसूयवसिनीम
 नवेदशुस्या ॥ व्यस्कभन्नारोदसी विष्वणवेते दुधार्थं पृथिवीसुभितोसु
 यस्त्रैं स्वाहा ॥ १६ ॥ देवश्रुतो देवेषु ॥ देवश्रुतो देवेष्ववाघोषतम्प्रा
 चीप्सेतमद्धरङ्कल्पयन्तीऽकुङ्कयन्तश्च नयतम्माजिह्वरतम् ॥ स्वङ्गा

पुमावदतन्देवीदुर्ध्येऽआयुम्मानिर्वादिष्टम्प्रजाम्मानिर्वादिष्टुमत्रैर
 मेथांविषम्मैदृष्टिभ्याः ॥ १७ ॥ विष्वणोन्नु । कंठीर्याणिप्रप्रवोचंरुच्यं
 पाथिवानिविमसेरजांशिसि ॥ योऽअस्कंमायुदुत्तरदुसुधस्थंविचक्र
 माणस्त्रेधोरुगायोविष्वणवेत्वा ॥ १८ ॥ द्विवोवा । विष्वणऽदुतवापु
 थिभ्यामहोवाविष्वणऽदुरोरन्तारिक्षात् ॥ उमाहिहस्तावसुनापृणस्वा
 ष्यप्रयच्छुदक्षिणादोतसुभ्याद्विष्वणवेत्वा ॥ १९ ॥ प्रतत् ॥ प्रतद्विष्वण
 स्तवतेद्वीर्ध्येणमगोनभीमकुचुरोगिरिष्ठां ॥ अस्योरुषुत्रिपुत्रिक्कम

णेष्वधिद्विधयन्ति भुवना निद्विधा ॥ २० ॥ विष्वणोरराटंम् ॥ विष्वणो
रराटंमसि विष्वणोऽंशपत्रस्थोऽस्युरसि विष्वणोऽंशुवोसि ॥ वि
ष्वणवमसि विष्वणवेत्त्वा ॥ २१ ॥ [८] देवस्यत्त्वा । साधितुः प्रसवे
शिनोर्वाहुवभ्याम्पुष्वणोहस्ताब्भ्याम् ॥ आदं देनार्थसीदमहदरक्ष
साङ्गीवाऽआपि कन्तासि ॥ बृहन्नसि बृहवा बृहतीमिन्द्रायवाचं बृद
॥ २२ ॥ रक्षोहणं बलगुहनंम् ॥ रक्षोहणं बलगुहनं विष्वणवीमिदमह
न्तं बलगुसुत्किरामिथममेनिष्ठथोथममात्योनिचुखानेदमहन्तं बल

गमृत्किरामिथम्मेसमानोयमसमानोनिचखानेदमहेन्तंबलगम
 त्किरामिथम्मेसबन्धुर्धमसबन्धुनिचखानेदमहेन्तंबलगमृत्किरा
 मिथम्मेसजातोयमसजातोनिचखानोत्कृत्याङ्किरामि ॥ २३ ॥ स्व
 राडसि । सपत्क्कहासत्रराडस्यभिमातिहाजनुराडसिरक्षोहासर्वराड
 स्यमित्रहा ॥ २४ ॥ रक्षोहणौवदं ॥ रक्षोहणौवोबलगुहनं प्रोक्षा
 मिवैष्वणवात्रक्षोहणौवोबलगुहनोवनयामिवैष्वणवात्रक्षोहणौवो
 बलगुहनोवस्तृणामिवैष्वणवात्रक्षोहणौवांबलगुहनाऽऽउपदधामिव

षण्णवीरक्षोहणौवांबलगुहणौपच्यहामिवैषणवीवैषणवमंसिवै
षण्णवास्थ ॥ २५ ॥ [४] देवस्यत्वा । सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्वाहुभ्या
म्पुष्णोहस्ताभ्याम् ॥ आर्देदुनाच्यसीदमुहदूरक्षसाङ्गीवाऽअपिक
न्तामि ॥ यवोसिष्ववयास्मद्ध्रुवोऽवयारातीद्वित्रत्वात्तरिक्षायत्वा
पृथिव्यैत्वाशुन्धन्ताह्योकाऽपितृषदनादपितृषदंनमसि ॥ २६ ॥
उद्विवंम् ॥ उद्विवंस्तमानान्तरिक्षम्पुणहृहस्वपृथिव्यान्धृतान
सर्वामारुतोमिनोतुमित्रावरुणौऽद्वेणधम्भूणा ॥ ब्रह्मवनिर्त्वाक्ष

त्रवनिरायस्फोषवनिपेक्ष्यहामि ॥ ब्रह्ममदृष्टदक्षत्रन्दृष्टहायुर्दृष्टहृत्प्र
 जान्दृष्टह ॥ २७ ॥ अवासि । अत्रोयंक्ष्यजमानोस्मिन्मन्त्रायतनेप्प्रज
 यापशुभिर्भूयात् ॥ घृतेनद्यावापृथिवीपृथ्वीमिन्द्रस्यच्छदिरसि
 विश्वजनस्यच्छाया ॥ २८ ॥ परित्वा । गिर्द्विणोगिरिऽइमाभवन्तु
 विश्वतः ॥ वृद्धायमनूवृद्धयोजुष्टाभवन्तुजुष्टयः ॥ २९ ॥ इन्द्रस्य
 स्यरसीन्द्रस्यङ्गुवोसि ॥ ऐन्द्रमसि वैश्वदेवमसि ॥ ३० ॥ [५] द्विभू
 रसि । प्रवाहणोवहिरसिहृद्यवाहनः ॥ श्वात्रोसिप्प्रचेतास्तुथोसि

द्विश्ववेदाऽऽशिगंसि ॥ ३१ ॥ उशिगंसि । कविरङ्ग । रिरसिबम्भारि
रुस्यूरसिडुवस्वाञ्छुन्ध्यूरसिमाज्जालीयः । सम्भ्राडसिकुशानुःप
रिपद्योसिपवंमानोनभोसिप्रतक्कामुष्टोसिहृद्यसूदनऽऽकृतधामा
सिखज्ज्योतिऽसमुद्रोसि ॥ ३२ ॥ समुद्रोसि । विश्वव्यचाऽऽजो
स्येकपादहिरसिबुध्योवागस्येन्द्रमसिसदोस्यृतस्यद्वारोमामोसन्ता
प्सुमर्द्धनामर्द्धपतेप्प्रमातिरस्वस्तिमेस्मिन्पृथिदेवयानेभूयाद्विमत्र
स्यमा ॥ ३३ ॥ मित्रस्यमा । चक्षुषेक्षर्द्धमर्द्धयऽऽसगराऽऽसगारास्त्य

सगरेणनाम्नारौद्रेणानीकिनपातमाग्नेयदंपिपुतमाग्नेययोगोपायत
मानसोवोस्तुमामाहिदंसिष्ट ॥ ३४ ॥ [४] ज्योतिरसि ॥ विश्वरू
पंविश्वेषान्दुवानांंसुमित् ॥ त्वदंसोमतनकुम्ह्योद्वेषोवभ्योद्व्यकृते
वभ्यऽउरुयन्तासिर्वरूथुंस्वाहाजुषाणोऽअप्सुराज्यस्यवतुस्वाहा
॥ ३५ ॥ शतम् २०० ॥ अग्नेनय । सुपथारायेऽअस्माद्विष्वानि
देवव्युनानिविद्वान् ॥ व्युच्छ्रयस्मज्जुहुराणमेनोभयिष्टान्तेनमऽ
उक्किविधेम ॥ ३६ ॥ अयन्नः ॥ अयन्नोऽअग्निर्वारवस्कृणोरव्ये

मृधः पुरं तु प्रभिन्दन् ॥ अयं बाजाञ्जसाताव्रियं शश्रुञ्ज
यतु जहृषाणुं स्वाहा ॥ ३७ ॥ उरुषिष्णो विक्रमस्वो रुक्षयाय न
स्कृधि ॥ वृतं घृतयोनेपि वप्रप्रच्यञ्जपतिन्ति रस्वाहा ॥ ३८ ॥ देव
सवितं ॥ देवसवितरेषु ते सोमस्तदंरक्षस्व मात्वां दभन् ॥ एतं त्वन्देव
सोम देवो देवाँ रऽउपांगाऽहुदमुहम् नुष्प्यान्त्सहरोयस्योषेण स्वा
हानिर्धरुणस्य पाशांश्मृच्ये ॥ ३९ ॥ अग्ने ब्रतपां ॥ अग्ने ब्रतपांस्त्वे
ब्रतपायातव तु नून्मच्यं भूदेषासात्वयिथो ममं तु नून्स्त्वच्यं भूदिय ॥

म्माहिंसीङ्घंष्ट्रिव्यासम्भवं ॥ अयं हित्वा स्वधितिस्तेतिजानङ्घ्र
णिनायमहतेसौभगाय ॥ अतस्त्वन्देवधनस्पतेशतवल्गुशोबिरोह
सहस्रवल्गुशोबिवयङ्कहेम ॥ ४३ ॥ [३] १० ॥ इति श्रीवाजसनेय
संहितायां पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ श्रीवेदपुरुषाय नमः ॥ अनुवाक
सूत्रम् ॥ देवस्य त्वाषडुपावीरसिपंचमाहिः षट्संतेतिस्रः समुद्रंगच्छह
विष्मती द्विकौत्सदेत्वापंचदेवस्य त्वाष्टौ सप्तत्रिंशत् ॥ हरिः ॐ देव
स्यत्वा । सवितुः षप्सन्नेश्चिनोर्वाहुः षभ्याम्पुष्णो हस्ताभ्याम् ॥ आदे

देना चर्यसीदमहदूरक्षसाङ्गीवाऽअपिक्वन्तामि ॥ यवोसियवयास्ममङ्क
 पौयवयारातीद्विवेस्वान्तरिक्षायस्वापृथिव्यैस्वाशुन्धन्ताङ्गोकाः
 पितृषदनां पितृषदंनमसि ॥ १ ॥ अग्नेणीरसि । स्वावेशऽउन्नतूणा
 मेतस्यद्वित्तादधित्वास्यास्वतिदुवस्त्वासवितामद्धानकुसुपिप्पुला
 भ्यस्त्वौपधीवभ्यदं ॥ द्यामग्नेणास्पृक्षऽआन्तरिक्षम्सद्दथेनाप्रांष्ट
 त्रिवीसुपरेणादृहीदं ॥ २ ॥ याते ॥ यातेधामाद्वयुश्मसिगमङ्कथेय
 त्रगावोभूरिशृङ्गाअयासं ॥ अत्राहुतदुर्गायस्यद्विष्णोऽपरमम्प

दमवेभासिभूरि ॥ ब्रह्मवनि त्वाक्षत्रवनि रायस्प्रोषवनि पञ्च
सि ॥ ब्रह्मदृष्टक्षेत्रन्दृष्टहायुर्दृष्टहृष्टप्रजान्दृष्टहृष्ट ॥ ३ ॥ विष्णोः
कर्मसाणि । पश्यतयतो ब्रूता निपस्पशे ॥ इन्द्रस्य युज्यसखा ॥ ४ ॥
तद्विष्णोः । परमम्पददृष्टदापश्यन्ति सरयः ॥ द्विवीचक्षुराततम्
॥ ५ ॥ परिवीरसि ॥ परिवीरसि परित्वा देवी विशो ब्ययन्ताम्परीमं
च्यजमानुदरायोमनूष्याणाम् ॥ द्विवःसुनुरस्येषते पृथिव्या लोकाः
आरण्यस्तेपुशुः ॥ ६ ॥ [६] उपोवीरसि ॥ उपोवीरस्युपदेवान्देवी

विशुद्धप्रागुरुशिजोद्विहितमान् ॥ देवंत्वद्वर्षसुरमहृद्भ्यातेस्वदन्ता
 म् ॥ ७ ॥ रेवंतीरमच्छम्भृहंस्पतेधोरयाद्वसूनि ॥
 ऋतस्यस्वादेवहविहपाशेनप्रतिमुञ्चामिधर्षामानुषहं ॥ ८ ॥ दुवस्य
 र्त्वा । सवितुःप्रसवेऽश्विनोर्धाहुवभ्याम्पुष्पाहस्तावभ्याम् ॥ अग्नी
 पोमावभ्याञ्जुष्टुत्रियुनजिम ॥ अन्नस्त्वौषधीवभ्योनुत्वासामासन्द्य
 तामनुपितानुवभ्यानुसखोसथुत्थयहं ॥ अग्नीषोमोवभ्या
 न्त्वोजुष्टुम्प्रोक्षामि ॥ ९ ॥ अपाम्पेरुः ॥ अपाम्पेरुस्यापोद्विषीःस्वदन्तु

रिषेष्टृशोभयास्मम ॥ १३ ॥ वाचन्ते ॥ वाचन्ते शुन्धामि प्राणन्तेशु
 न्धामि चक्षुस्ते शुन्धामि श्रोत्रन्ते शुन्धामि नासिन्ते शुन्धामि मू
 न्ते शुन्धामि पायुन्ते शुन्धामि चरित्रास्ते शुन्धामि ॥ १४ ॥ मनस्ते ॥
 मनस्तेऽआप्यायतां वाक्कऽआप्यायताम्प्राणस्तऽआप्यायताञ्च
 क्षुस्तऽआप्यायतां श्रोत्रन्तऽआप्यायताम् ॥ यत्तैक्कुर्यदा स्थि
 तन्तऽआप्यायतां निष्टयायतान्ततैशुच्चतुशमहोवभ्यदं ॥ औष
 धेत्रायस्वस्वधितमेनेद्विद्वसीदं ॥ १५ ॥ रक्षसाम्भागशारक्षसाम्भागो

पृष्णोरं ह्याऽऽरुष्मणोऽथिपुस्युतुन्द्वेषः ॥ १८ ॥ घृतङ्घृतपावा
 नऽ ॥ घृतङ्घृतपावानऽपिबतवसांविसापावानऽपिबतान्तारिक्षस्यह
 विरसिस्वाहा ॥ दिशःप्रदिशऽआदिशोविदिशऽउदिशोदिशोदिशोदिशो
 स्वाहा ॥ १९ ॥ ऐन्द्रःप्रप्राणः ॥ ऐन्द्रःप्रप्राणोऽअङ्गऽअङ्गनिदीद्य
 ऐन्द्रऽउदानोऽअङ्गऽअङ्गनिधीतः ॥ देवस्यत्वङ्गुर्भूरितेसङ्गुसमेतुस
 लङ्माथद्विषुरूपुम्भवाति ॥ देवत्रायन्तमवसेसखायोनुत्वामाता
 पितरोमदन्तु ॥ २० ॥ [३] समुद्रङ्गच्छ ॥ समुद्रङ्गच्छस्वाहाहान्तारि

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ २ ॥
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ३ ॥
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ४ ॥
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ५ ॥
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ६ ॥
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ७ ॥
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ८ ॥
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ९ ॥
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १० ॥

म्मित्रियास्तस्मै सन्तु योस्मन्दिद्विधञ्चयन्दिद्विष्मः ॥ २२ ॥ [२]
 हविष्मतीरिमा ॥ हविष्मतीरिमाऽआपो हविष्मोऽऽआविवा
 सति ॥ हविष्मान्दुवोऽअच्छरो हविष्मोऽअस्तसूच्यः ॥ २३ ॥
 अग्नेवः ॥ अग्नेवोपन्नगृहस्य सदासिसादयामीन्द्राग्न्यांभोगुधे
 योस्थमित्रारुणयोभोगुधेयोस्थविश्वेषान्दुवानांभोगुधेयो
 स्थः ॥ अमर्जाऽउपसूच्यथाभिर्वासूच्यःसुहः ॥ तानोहिद्वन्त्वच्छु
 र्मः ॥ २४ ॥ [२] हृदेत्त्वामनसेत्वादिवेत्वासूच्यथत्वा ॥ कुर्क्षमि

समं ह्यरिन्दुविदुवेपुहोत्राचच्छ ॥ २५ ॥ सोमं राजन् ॥ सोमं राजन् ॥
श्यास्त्वमप्रजाऽऽतुपावरोहृद्विश्वास्त्वामप्रजाऽऽतुपावरोहन्तु ॥ शृणो
त्वाग्निं सिसिधो हवमशृण्वन्त्वापोधिषणाश्चिदुवीः ॥ श्रोताग्नावा
णाधिदुषानयन्नदृशूणोतुदुवः सविता हवमस्वाहा ॥ २६ ॥ देवीरा
पहं ॥ देवीरापोऽअपान्नपाद्योवऽकुर्मिहैविष्यऽइन्द्रियावाद्मदि
न्तमहं ॥ तन्देवैभ्यो देवत्रादंत्तशुक्लपेभ्योषेवाभ्यागस्थस्वाहा
॥ २७ ॥ काषिरसि ॥ काषिरसिसमुद्रस्यत्वाक्षित्याऽऽतुन्नयामि ॥

समापोऽङ्घ्रिर्गमतसमोषधीभिरोषधीः ॥ २८ ॥ यमंग्ने ॥ यमंग्ने
 पूत्सुमर्त्युमवाबाजेषुयञ्जुनाः ॥ सयन्ताज्ञश्चतोरिषुंस्वाहा ॥ २९ ॥
 [५] देवस्यत्वा ॥ देवस्यत्वासवितुः प्रसवेऽश्वनोर्वाहुवभ्याम्पृष्णो
 हस्तावभ्याम् ॥ आर्दुदुरावासिगभीरमिममं ह्रुङ्क्षुधीन्द्रायसुषुतंम
 म् ॥ उरुमेनपुविनोज्जैस्वन्तंमधुमन्तंभयस्वन्तंनिग्रावभ्यास्त्यदे
 वश्रुतंस्तुर्ष्यतमामनोमे ॥ ३० ॥ मनोमे । तर्ष्यतुवाचंमैतर्ष्यत
 प्प्राणमैतर्ष्यतुचक्षुमैतर्ष्यतुश्श्रोत्रमैतर्ष्यतोरमानंमैतर्ष्य

यतप्प्रजाम्मैतर्ष्ययतपुशूदृमैतर्ष्ययतगुणादृमैतर्ष्ययतगुणामेमाधि
तृषन् ॥ ३ ॥ इन्द्रायत्वा ॥ इन्द्रायत्वा ॥ इन्द्रायत्वा ॥ इन्द्रायत्वा
द्विरयवत्तुऽइन्द्रायत्वाभिमातिगधे ॥ इयेनायत्वासोमभृतेग्नये
त्वारायस्पर्षोषुदे ॥ ३ २ ॥ अत्तै । सोमाद्विज्ज्योतिर्यत्पृथिव्यां च्यद
रावन्तारिक्षे । तेनास्मैथजमानायोरुरायैकृद्वाधिदोत्रेवोचं ॥ ३ ३ ॥
श्वात्रास्थ ॥ श्वात्रास्थवृत्रतुरोरार्धोर्गताऽअमृतस्यपत्कीं ॥ तादे
वीद्वेवत्रेमंरुच्यज्ञन्नयतोपहूताऽसोमस्यपिबत ॥ ३ ४ ॥ माभैऽ ॥ माभै

इंद्राग्नी आगतमाद्यौ मासश्चर्षणी घृतो विश्वे देवासऽआगतेंद्रमरुत्वो
मरुत्वंतं वृषभं मरुत्वांतौ जसेसजोषा इंद्रमरुत्वौ २ इंद्रमहौ २ इंद्रो म
हौ २ इंद्र एकैको दुत्यमष्टौ पंचविंशतिरष्टाचत्वारिंशत् ॥ हरिः ॐ
ब्राचस्पतये ॥ ब्राचस्पतये पवस्व बृह्णो ॥ अह्नुभ्याङ्गभस्तिपू
तं ॥ देवो देवेभ्यः पवस्व येषां भोगोसि ॥ १ ॥ मधुमतीर्न्नं ॥ मधु
मतीर्न्नं ॥ इषंस्कृधियत्सोमादांभ्यन्नामजा गृधितस्मै ते सोमसोमा
युस्वाहा स्वाहो ब्रूत रिक्षुमन्वेमि स्वाहुं तोसि ॥ २ ॥ स्वाहुं तोसि । विश्वे

षभ्यऽइन्द्रियेऽभ्योद्विद्येऽभ्यऽपाथिवेऽभ्योमनस्त्वाष्ट्रस्वाहात्वासुभ
 वसूऽर्थायदुवेऽभ्यस्तवामरीचिपेऽभ्योदेवाऽशोचस्मत्वेडितत्सत्य
 मपरिप्लुताभुङ्गेनहुतोसौफद्द्राणायत्वाद्यानायत्वा ॥३॥ [३] उप
 यामगृहीतोसि ॥ उपयामगृहीतोस्यन्तर्धच्छमधवदपाहिसोमम् ॥
 उरुष्यरायऽएषोचजस्व ॥४॥ अन्तस्ते ॥ अन्तस्तेद्यावापृथिवीदधा
 म्यन्तर्द्धाम्युर्व्वन्तरिक्षम् ॥ सजह्वेवोभिरवरेऽपरैश्चान्तर्ध्यामेमघ
 वदमादयस्व ॥५॥ स्वाङ्कृतोसि ॥ स्वाङ्कृतोसि ॥ स्वाङ्कृतोसि ॥ स्वाङ्कृतोसि ॥

द्विभ्येऽभ्यऽपाथिवेऽभ्योमनेऽस्त्वाङ्गुस्वाहात्वास्तुभवसूच्यायदुवेऽभ्य
स्त्वामरीचिपेऽभ्यऽउडुडानायत्त्वा ॥ ६ ॥ [३] आवायो ॥ आवायो
भूषशुचिपाऽउपनऽसुहस्वन्तेनियुतोद्विश्चवार ॥ उपोतेऽअन्धोमद्व
मयामिथस्यदेवदधिषेपूँषेपयंवायवेत्त्वा ॥ ७ ॥ इन्द्रवायूऽइमे । सूताऽ
उप्यप्रयोभिरागतम् ॥ इन्द्रवोवामुशान्तिहि ॥ उपयामगृहीतोसिवाय
वऽइन्द्रवायुऽभ्यान्त्वैषतेयोनिःसजोषोऽभ्यान्त्वा ॥ ८ ॥ [२] अयं
वांस्र ॥ अयंवांस्रिमात्रावरुणासुतऽसोमऽऽकतावृधा ॥ ममेद्विहऽश्रुतऽ

हवम् ॥ उपयामगृहीतोसिमित्रावरुणावभ्यान्त्वा ॥ ९ ॥ रायाव्यय
 म् ॥ रायाव्ययसंसुवांसोमदेमहुभ्येनदेवायवसेनुगावः ॥ तान्धेनु
 म्मित्रावरुणायुतन्नोविश्वहाहाधत्तमनपस्फुरन्तीमेधतेयोनिऋता
 यवभ्यान्त्वा ॥ १० ॥ [२] यावाम् ॥ यावाङ्कशामधुमरथश्चिनासन्वता
 वती ॥ तयायज्ञमिमिक्षतम् ॥ उपयामगृहीतोस्यश्ववभ्यान्त्वपते
 योनिर्माङ्गीवभ्यान्त्वा ॥ ११ ॥ [१] तम्प्रत्क्था । पर्वथाविश्वथ
 मथाज्येष्टुतातिम्बहिषदंस्त्वविदम् ॥ प्रतीचीनंबृजनन्दोहसुधुनि

माशुभ्रयन्तमनूयासुवद्धसे ॥ उपयामगृहीतोसिशण्डायत्वेषतेयो
निर्वीरताम्पाह्यपमृष्टुंशण्डोद्विवास्त्वांशुक्कपांःप्पणयन्त्वनाद्युष्टा
सि ॥ १२ ॥ सुवीरोव्वीरान् ॥ सुवीरोव्वीरादप्रजेनयदपरीह्येभिरोयस्त्पो
पणयजमानम् ॥ सुभ्रुग्मानोद्विवापृथिव्याशुक्कःशुक्कशोचिषानिरे
स्तुंशण्डःशुक्कस्याधिष्ठानमसि ॥ १३ ॥ अच्छिन्नस्यते । देवसोम
सुवीर्यस्यरोयस्त्पोषस्यददितारंःस्याम ॥ साप्प्रथमासंस्कृतिद्विश्च
वारुसप्प्रथमोव्वरुणोमित्रोऽशुभिः ॥ १४ ॥ सप्प्रथमः ॥ सप्प्रथमोव्व

हुरूपतिश्चिकित्वास्तस्माद्इन्द्रायसुतमाजुहोतुखाहा ॥ तम्पन्तुहो
 त्नामङ्घ्र्याशस्विष्ट्यायाश्सुष्प्रीतांसुहुताचत्खाहायाङ्घ्र्यात् ॥ १५ ॥
 [४] अयंवेनऽ ॥ अयंवेनश्चौदयत्पृश्निगवर्भाज्ज्योतिर्जरायुरजसो
 द्विमानै ॥ इममपांसंज्ञमेसूख्यस्यशिशुन्नविप्रामितिभीरिहन्ति ॥
 उपयामगृहीतासिमक्कौयत्वा ॥ १६ ॥ मनोनि । येषुहवनेषुतिग्मं
 द्विपुंशक्यावितुथोद्वन्ता ॥ आयश्शक्याभिस्तुविनुम्णोऽअस्या
 श्रीणीतादिशुङ्गमस्ताविषतेथोनिःप्रजाश्पाह्यपमृद्धोमकोदुवा

स्त्वामिन्थिपाः प्रणयन्त्वनाद्यष्टासि ॥ १७ ॥ सप्रजाः प्रजाः प्र
जनयन्परीह्यभिरोयस्पौषेणअजमानम् ॥ सङ्गम्मानोद्विवापृथि
व्यामन्थीमिन्थिशाचिषानिरस्तोमकामेन्थिनोधिद्वानमसि ॥ १८ ॥
[३] येदेवासः ॥ येदेवासोद्विष्येकादशस्तथपृथिव्यामध्येकादश
स्तथ ॥ अप्सुक्षितोमहिनैकादशस्तथदेवासोश्चशमिमर्ज्जषक्क
म् ॥ १९ ॥ उपयामगृहीतोसि ॥ उपयामगृहीतोस्याग्रयणोसिस्वा
ग्रयणः ॥ पाहिसुशम्पाहिसुशपतिविष्णुस्त्वामिन्द्रेयणपातु

स्यायुषेगृह्णामिमित्रावरुणावभ्यान्त्वा ॥ २२ ॥ मित्रावरुणावभ्या
न्त्वा । देवाव्यंक्ष्यज्ञस्यायुषेगृह्णामीन्द्रायत्वादेवाव्यंक्ष्यज्ञस्यायुषे
गृह्णामीन्द्राग्निवभ्यान्त्वादेवाव्यंक्ष्यज्ञस्यायुषेगृह्णामीन्द्रावरुणा
वभ्यान्त्वादेवाव्यंक्ष्यज्ञस्यायुषेगृह्णामीन्द्रावृहस्पतिवभ्यान्त्वादे
वाव्यंक्ष्यज्ञस्यायुषेगृह्णामीन्द्राविष्णवभ्यान्त्वादेवाव्यंक्ष्यज्ञस्यायु
षेगृह्णामि ॥ २३ ॥ [२] मूर्धानन्दिवदं ॥ मूर्धानन्दिवोऽअरतिमृध्धि
व्यावैश्वानुरमृतऽआजोतमग्निम् ॥ कविदुसम्भ्राजुमतिथिञ्जनाना

वीरैःसुषोषहपोपैः॥ २९ ॥ [३] उपयामगृहीतोसि ॥ उपयामगृही
तोसिमध्वेत्त्वोपयामगृहीतोसिमाधवायत्त्वोपयामगृहीतोसिसशु
क्लायत्त्वोपयामगृहीतोसिशुचयेत्त्वोपयामगृहीतोसिनभसेत्वोपया
मगृहीतोसिनभस्यायत्त्वोपयामगृहीतोसीपेत्वोपयामगृहीतोस्य
ज्जेत्त्वोपयामगृहीतोसिसहसेत्वोपयामगृहीतोसिसहस्यायत्त्वोपया
मगृहीतोसितपसेत्वोपयामगृहीतोसितपुस्यायत्त्वोपयामगृहीतो
स्यहसस्पृतयेत्त्वा ॥ ३० ॥ [१] इन्द्राग्नीऽआगतम् ॥ इन्द्रा

गम्भीरं आगतं सुतङ्घ्रिभिर्भर्त्स्यमानं भो बरेण्यम् ॥ अस्य पातन्धि येषि ता ॥
उपयामगृहीतो सीन्द्राग्निभ्यो निरिन्द्राग्निभ्यो न्त्वा
॥ ३१ ॥ [१] आघायेऽअग्निमिन्धतेस्तु गन्ति बहिरानुष
क ॥ येषामिन्द्रोयवासखा ॥ उपयामगृहीतोस्यग्नीन्द्राग्निभ्यो न्त्वेष
तेषो निरग्नीन्द्राग्निभ्यो न्त्वा ॥ ३२ ॥ [१] ओमासश्चर्षणीधृतः ॥ ओ
मासश्चर्षणीधृतो विश्वे देवासुऽआगत ॥ द्वाश्चाँसो द्वाशुषः सुतम् ॥
उपयामगृहीतो सिद्धिभ्यस्त्वा देवेभ्यः सुषते यो निर्विश्वेभ्य

स्त्वादेवेभ्यः ॥ ३३ ॥ [१] विश्वेदेवासऽआगतश्च
 णतामऽइमं हवम् ॥ एदम्बहिर्निषीदत ॥ उपयामगृहीतोसिद्विश्च
 भ्यस्त्वादेवेभ्यऽएषतेथोनिविश्चभ्यस्त्वादेवेभ्यः ॥ ३४ ॥ [१]
 इन्द्रमरुत्वं ॥ इन्द्रमरुत्वऽइहपाहिसोमं चथाशाच्यतेऽअपिबं
 सुतस्य ॥ तवप्प्रणीतीतवशूरशर्मन्नाविवासन्तिकुवयः सुयज्ञाः ॥
 उपयामगृहीतोसीन्द्रायस्वामरुत्वतऽएषतेथोनिरिन्द्रायस्वामरु
 त्वते ॥ ३५ ॥ [१] मरुत्वन्तंषुषुभं ब्राह्मणानमकं वारिन्दुह्यंशा

सामेन्द्रम् ॥ विश्वासाहमवसेनूतनायोग्रहसंहोदामिहतः ह्रवेम ॥
उपयामगृहीतोसीन्द्रायत्वामरुत्वंतऽएषतेयो निरिन्द्रायत्वामरु
त्वंते ॥ [१] उपयामगृहीतोसिमरुतान्त्वौजसे ॥ ३६ ॥ [१] सजो
षाऽइन्द्र ॥ सजोषाऽइन्द्रसगणोसुराऽइंसोमम्पिबवृत्रहाभूरविद्धा
न ॥ जहिशत्रूँ १ रपमृधोनुदुस्वाथाभयङ्कुणुहिष्विश्वतो नः ॥ उपया
मगृहीतोसीन्द्रायत्वामरुत्वंतऽएषतेयो निरिन्द्रायत्वामरुत्वंते
॥ ३७ ॥ [१] मरुत्वौरेऽइन्द्र । वृषभोरणायपिबासोममनुष्वेध

ममदाय ॥ आसिञ्चस्व जठरे मच्छुः सुम्भि मन्त्वह्वराजो सिष्प्रतिपत्सुता
 नाम् ॥ उपयामगृहीतो सीन्द्राय त्वामि रुत्वंतः ऽएष ते यो निरिन्द्राय
 त्वामि रुत्वंते ॥ ३८ ॥ [१] महौरे इन्द्रः ॥ महौरे इन्द्रानुवदाच
 र्षणिष्प्राऽऽतुता ह्विबर्होऽअमिनऽसहोभिः ॥ अस्मद्भ्यगवावृधेषी
 च्यायोरुऽपथुऽसुकृतं कर्तुमिभूत् ॥ उपयामगृहीतो सिमहेन्द्राय
 त्वेष ते यो निम्महेन्द्राय त्वा ॥ ३९ ॥ [१] महौरे इन्द्रः ॥ महौरे इ
 न्द्रायऽओजसा पुञ्ज्यो बृद्धिमाँरेऽइव ॥ स्तोमैर्बुत्सस्यवावृधे ॥ उप

यामगृहीतोसिमहेन्द्रायस्वैषतेयोनिम्महेन्द्रायस्वा ॥ ४० ॥ [१]
उदुत्यम् ॥ उदुत्यञ्जातवेदसन्देववहन्तिकेतवः ॥ दृशेविश्वायसू
र्यं ॥ स्वाहा ॥ ४१ ॥ चित्रन्देवानाम् ॥ चित्रन्देवानामुदंगोदनीक
ञ्च्युमिन्नस्यैवरुणस्योग्नेऽ ॥ आप्प्रोद्यावापृथिवीऽअन्तारिक्षद्वसू
र्येऽआत्वमाजगतस्तस्युषश्चिस्वाहा ॥ ४२ ॥ अग्नेनय । सपथारा
येऽअस्माद्विश्वानिदेवव्युनानिविद्वान् ॥ अयोक्त्वस्मज्जुहुराण
मेनोभूयिष्टान्तेनमंडुकिंविधेमस्वाहा ॥ ४३ ॥ अयन्नः ॥ अयन्नो

ऽअग्निर्वरिवस्कृणोत्वयम्भृधःपुरऽएतुप्रभिन्दन् ॥ अयंवाजाञ्जि
 यतुवाजसातावयदंशत्रूञ्जयतुजहृषाणऽस्वाहा ॥ ४४ ॥ रूपेणवहं ॥
 रूपेणवोरूपमब्भ्यागान्तुथोवाविश्ववेदुाविभजतु ॥ ऋतस्यपुथाप्से
 तचन्द्रदक्षिणाविस्वदंपश्यद्व्यन्तारिक्षच्यत्तस्वसदुस्यैः ॥ ४५ ॥ ब्राह्म
 णसुद्य । विदेयाम्पितुमन्तम्पेतुमत्यमृषिमाप्येदंसुधातुदक्षिणम् ॥
 अस्मद्भ्रातादेवुत्रागच्छतप्रदुतारमाविशत ॥ ४६ ॥ अग्नयेस्वा ॥
 अग्नयेस्वामह्युधरुणोददातुसामृतस्वमशीयायुर्द्वात्रऽएधिमयो

मह्यम्भातिग्रहीत्रिरुद्रायस्त्वामह्यंवरुणोददातुसोमृतस्त्वमशीय
प्राणोद्वात्रऽपुंघिषयोमह्यंभ्रतिग्रहीत्रेबृहस्पतयेस्वामह्यंवरुणो
ददातुसोमृतस्त्वमशीयस्वग्दुत्रऽपुंघिमयोमह्यंभ्रतिग्रहीत्रेयमा
यस्त्वामह्यंवरुणोददातुसोमृतस्त्वमशीयहयोद्वात्रऽपुंघिषयोमह्य
भ्रतिग्रहीत्रे ॥४७॥ कोदात् ॥ कोदात्कस्माऽअडात्कामोदात्का
मायादात् ॥ कामोदाताकामंऽभ्रतिग्रहीताकामैतत् ॥४८॥ [८]
॥२५॥ इति श्रीवाजसनेयसंहितायांसप्तमोऽध्यायः ॥७॥ श्रीवेदपुर

पायनमः ॥ अनुवाक्सूत्रम् ॥ उपयामगृहीतोस्यादित्येभ्यः पंचवाम
 मद्यद्वेसुशर्मास्येकावृहस्पतिसुतस्यद्वेहरिरसिचतस्रः समिन्द्रेणाष्टौ
 माहिरैजतुदशमास्यः पंचकावातिष्टयुक्ष्वाहर्द्रिमिदैककायस्मान्नद्वे
 नेपवस्वोत्तिष्ठन्नऽदृश्रमुदुत्यमैककाजिघ्रद्वेविनइंद्रवाचस्पतिं विश्व
 कर्मन्नैककाग्रयेत्वाचतस्रइहरतिस्तस्रः परमेष्ठीदशत्रयोविंशति
 स्त्रिषष्टिः ॥ हरिः ॐ उपयामगृहीतोसि ॥ उपयामगृहीतोस्यादित्ये
 षभ्यस्त्वा ॥ विष्णोऽउरुगाथैषतेसोमस्तदंरक्षस्वमात्वादभन् ॥ १ ॥

कदाचन । स्तरीरसिनेन्द्रसञ्चिसिद्धाशुषे ॥ उपोपेन्नमंघवेद्भयऽइन्द्र
तेदानेन्देवस्यपृच्छ्यतऽआदित्येऽभ्यस्ता ॥ २ ॥ कदाचन । अयच्छ
स्युभेनिपासिजङ्मनी ॥ तुरीयादित्यसनवन्तऽइन्द्रियमातंस्तथा
वमृतन्दुब्ध्यादित्येऽभ्यस्ता ॥ ३ ॥ अज्ञोदेवानाम् ॥ अज्ञोदेवाना
म्प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवतामृदयन्तः ॥ आवोर्वाचो सुमति
बृत्त्या दुर्दुहोश्चिद्वाधरिवोषित्तरासंदादित्येऽभ्यस्ता ॥ ४ ॥ द्विवस्व
नादित्य ॥ द्विवस्वनादित्येषते सोमपीथस्तस्मिद्भमत्स्व ॥ अर्दस्म

नरोवचसेदधातनेचदाशीर्दादम्पतीवाममश्नुतः ॥ पुमादपुत्रोजा
 यतेद्विन्दतेवस्वधाद्विश्वाहारुपऽएधतेगृहे ॥५॥ [५] वाममेव । सवि
 तर्वामिमुश्चोदिवेदिववाममस्मभ्यदुसावीः ॥ वामस्यहिक्षयस्यदे
 वभूररयाधियावांसुभाजःस्याम ॥६॥ उपयामगृहीतोसि । सावित्रो
 सिचनोधाश्चनोधाऽअसिचनोमयिधेहि ॥ जिद्वयुज्ञञ्जिद्वयुज्ञप
 तिम्भगायदेवायत्वासवित्त्रे ॥ ७ ॥ [२] शतम् ॥ ३०० ॥ उपयाम
 गृहीतोसि । सुशम्मासिसुप्रतिष्ठानोबृहदुक्षायुनमः ॥ विश्वेभ्य

स्त्वादेवेभ्यः ऽएषतेषो निर्विधेभ्यस्त्वादेवेभ्यः ॥ ८ ॥ [१] उप
यामगृहीतोसि ॥ उपयामगृहीतोसि बृहस्पतिसुतस्य देवसो मत्स इ
न्दोरिन्द्रियावतुं पत्नीवतोग्रहौ ऽक्रद्यासम् ॥ अहम्पुस्तो दुहम
वस्तो बृहन्तरिक्षुन्तदुमेपिताभूत् ॥ अहं सूच्यमुभयतो दृदशाह
न्देवानाम्परमङ्गुहायत् ॥ ९ ॥ अग्नौ ३ ऽइपत्कीवन् ॥ अग्नौ ३ ऽइ
पत्कीवन्त्स जुह्वेन च धृसासो मम्पिबुस्वाहा ॥ प्रजापतिर्बृषासिरेतो
धारतो मयि धेहि प्रजापते स्ते बृष्णो रितो धसो रितो धामशीय ॥ १० ॥ [२]

उपयामगृहीतोसि ॥ उपयामगृहीतोसिहारिसिहारियोजुनोहारि
 ष्म्यान्त्वा ॥ हृद्योद्ध्वानास्तथसहसोमाऽइन्द्राय ॥ १ ? ॥ अस्ते ।
 ऽअश्वसनिर्भक्षोयोगोसनिस्तस्यतऽइष्टृषजुषऽस्तुतस्तोमस्यशुस्तो
 कथस्योपहूतस्योपहूतोभक्षयामि ॥ १ २ ॥ देवकृतस्यै नऽ ॥ देवकृतस्यै
 नसोव्ययजनमसिमनूष्यकृतस्यै नसोव्ययजनमसिपितृकृतस्यै नसो
 व्ययजनमस्यात्मकृतस्यै नसोव्ययजनमस्यै नसऽएनसोव्ययजनमसि ॥
 यच्चाहमेनोविद्वाश्चकारयच्चाविद्वास्तस्यसर्वस्यै नसोव्ययजनमसि

॥ १३ ॥ संवच्चैसा ॥ संवच्चैसापयसासन्तनभिरगंभमहिमनसासठशि
वेन ॥ त्वष्टासुदत्रोषिदंधातुरायोनुमाहुतद्वोयद्विलिष्टम ॥ १४ ॥ [४]
समिन्द्र । णामनसानेपिगोभिःसंसारिभिर्मघवन्त्संस्वस्त्या ॥
सम्ब्रह्मणादेवकृतंच्यदस्तिसन्दुवानां सुमताश्चिदानां स्वाहा
॥ १५ ॥ संवच्चैसा ॥ संवच्चैसापयसासन्तनूभिरगंभमहिमनसासठ
शिवेन । त्वष्टासुदत्रोषिदंधातुरायोनुमाहुतद्वोयद्विलिष्टम् ॥ १६ ॥
धातारुतिः । सवितेदं ध्रुवन्ताम्प्रजापतिर्निधिपादेवोऽश्रुतिः ॥ त्व

द्वाविष्णुः प्रजयासदंरराणायजमानायुद्रविणन्दधातुस्वाहा
 ॥ १७ ॥ सुगावः ॥ सुगावो देवाः सदनाऽअकर्मयऽआजग्मेदुंस
 वनञ्जुषाणाः ॥ भरमाणा ब्रह्मानाहवीं ष्यस्ममेधत्तवसवो ब्रह्मूनि
 स्वाहा ॥ १८ ॥ यौ २ऽआवहः ॥ यौ २ आवहऽउशुतो देवदेवास्तान्प्रे
 यस्वेऽअग्नेसुधस्तथे ॥ जक्षिवांसः पपिवांसश्चिश्चेश्वसुह्नुर्ममं
 सुरातिष्ठतानुस्वाहा ॥ १९ ॥ वृथदृहि । त्वाप्प्रयतिवृत्रेऽअस्मिन्न
 ग्नेहोतारुमवृणीमहीह ॥ क्रधगयाऽक्रधगुताशमिष्ठाऽप्रजानश्य

ज्ञमुपयाहि विद्वान्स्वाहा ॥ २० ॥ देवां गातुविदं ॥ देवां गातुविदो
गातुं विच्वा गातुमित ॥ मनसस्पतऽइमन्देवयुज्ञं स्वाहा ॥ २१ ॥
यज्ञयुज्ञम् ॥ यज्ञयुज्ञं च्छयुज्ञपतिङ्गं च्छस्वां च्योनिङ्गं च्छ
स्वाहा ॥ एपतेयुज्ञो यज्ञपतेसहस्रकवाकुं सर्ववीरस्तत्रुषस्वस्वाहा
॥ २२ ॥ [८] माहिः ॥ माहिर्भूर्मापृदाकुं । उरुर्हिराजो वरुणश्च
कारसूच्यौ यपन्थो मन्वतुवाऽऽ ॥ अपदेपाद्वाप्रतिधातवे करुतापव
क्काहृदयो विधीश्चित् ॥ नमो वरुणायो भिद्वितो वरुणस्य पाशः ॥ २३ ॥

अग्नेरनीकम् ॥ अग्नेरनीकमुपऽआविवेशोपान्नपात्प्रतिरक्षन्नसूक्त्य
 म् ॥ दमेदमेसमिधैर्यक्ष्यग्नेप्रतितेजिह्वाधृतमुच्चरण्यत्स्वाहा ॥ २४ ॥
 समुद्रते ॥ समुद्रतेहृदयमपस्वन्तःसन्त्वाविशेन्त्वोषधीरुतापः ॥
 यज्ञस्यत्वात्प्रपतेसक्तोचौनमोवाकेविधेमयत्स्वाहा ॥ २५ ॥ देवी
 रापदा ॥ देवीरापऽएषवागर्भस्तदसुप्प्रीतुहसुभृतम्बिभृत ॥ देवसोमेष
 तैलोकस्तस्मिन्मृच्छश्चक्षुपरिचक्ष्व ॥ २६ ॥ अवभृथनिचम्पुण ।
 निचेरसिनिचम्पुणः ॥ अवदुवैद्वेवकृतमेनोयासिषमवमत्येम्मत्य

कृतम्पुरुषाव्णोदेवारिषस्प्राहिदेवानां सुमिदसि ॥ २७ ॥ [५] एजं
तदशमास्यहं ॥ एजंतुदशमास्योगर्भोजरायुणासुह ॥ अथायंद्वायुरे
जतिथथासमूद्रऽएजति ॥ एवायन्दशमास्योऽअस्त्रज्जरायुणासुह
॥ २८ ॥ अस्यैते । अग्नियोगर्भोचस्यैथोनिहिरण्ययी ॥ अङ्गादथ-ह
तायस्यतम्मात्रासमजगिसुंस्वाहा ॥ २९ ॥ पुरुदुस्ममोविषुंरूपऽ ॥
पुरुदुस्ममोविषुंरूपऽइन्दुरन्तम्महिमानमनाञ्जिधीरं ॥ एकंपदी
न्दिपदीन्त्रिपदीञ्चतुष्षपदीमुष्टापदीम्भुवनानुप्रथन्तांस्वाहा

॥ ३० ॥ मरुतोचस्य ॥ मरुतोचस्य हि क्षयै पाथा द्विवोषिमहसह ॥ ससु
 गोपातमोजनः ॥ ३१ ॥ महीद्वौह । पृथिवीचनऽइमं च्युद्गमिमि
 क्षताम् ॥ पिपुतान्नोभरीमभिह ॥ ३२ ॥ [५] आतिह । वृत्रहृत्रथं च्यु
 कते ब्रह्मणहरी ॥ अर्वाचीनुदसुते मनोग्रावाकृणोतुवृगमुना ॥ उप
 यामगृहीतोसीन्द्रायस्वाषोडशिनऽएषतेषो निरिन्द्रायस्वाषोड
 शिनै ॥ ३३ ॥ [१] सुवक्ष्वाहिः केशिनाहरी वृषणाकक्ष्युप्प्रा ॥ अथानऽ
 इन्द्रसोमपागिरामुपश्रुतिञ्चर ॥ उपयामगृहीतोसीन्द्रायस्वाषोड

शिनऽएपतेषो निरिन्द्राय स्वाषोऽडिशिनै ॥ ३४ ॥ [१] इन्द्रमित्र ॥ इ
न्द्रमिद्धरीषहृतोऽप्रतिघृष्टशवसम् ॥ ऋषीणाञ्चस्तुतीरुपयज्ञेऽमानु
षाणाम् ॥ उपयामर्गं हीतोऽसीन्द्राय स्वाषोऽडिशिनऽएपतेषो निरिन्द्रा
य स्वाषोऽडिशिनै ॥ ३५ ॥ [१] अस्मान्न । जातः परोऽअभ्योऽअस्ति चऽ
आविवेशु भुवना निविश्वा ॥ प्रजापतिः प्रजया सदरराणस्त्रीणिऽज्यो
तीऽपिसचते सषोऽडिशी ॥ ३६ ॥ इन्द्रश्च । सम्भ्राह्मरुणश्चैराजोऽतौ ते भक्ष
ञ्चकतुरग्रऽएतम् ॥ तयोऽरहमनु भुक्षम्भक्षया मिवाग्दुवीजुषाणा

न्त्विन्दवहं ॥ पुनरुज्जानिर्वर्तस्वसानं ः सहस्रन्ध्रुवक्ष्वोरुधारापयस्व
 तीपुनर्माविशताद्रुयिः ॥ ४२ ॥ इडेरन्ते ॥ इडेरन्ते ह्येकाम्भ्येचन्द्रे
 ऊज्योतेदितिसरस्वतिमहिषिश्च्रुति ॥ एतातेऽअग्ध्यनामानिदुवे
 षभ्योमासुकृतम्ब्रुतात् ॥ ४३ ॥ [२] विनः । ऽइन्द्रमृधोजहिनीचायच्छ
 पृतन्ध्रतः ॥ योऽअस्मौ २ऽअभिदासत्यधरङ्गमयातमः ॥ उपयाम
 गृहीतोसीन्द्रायत्वाधिमृधः ऽएषतेधोनिरिन्द्रायत्वाधिमृधे ॥ ४४ ॥
 [१] वाचस्पतिः । विश्वकर्मणामृतयेमनोजुवंवाजेऽअद्याहुवेम ॥

सनो विश्वानि हर्वनानि जोषा द्विश्वशम्भरवंसेसाधुकर्ममा ॥ उपयाम
गृहीतोसीन्द्राय त्वा विश्वकर्मणऽएष ते यो निरिन्द्राय त्वा विश्वक
र्मणे ॥ ४५ ॥ [१] विश्वकर्म इह विषा ॥ विश्वकर्म इह विषा ब्रह्म
नेन त्रा तारमिन्द्रमकृणो रवच्छास ॥ तस्मै विशुऽसमं नमन्त पर्वारयम
ग्नो विहृष्यो यथासत् ॥ उपयाम गृहीतोसीन्द्राय त्वा विश्वकर्मणऽ
एष ते यो निरिन्द्राय त्वा विश्वकर्मणे ॥ ४६ ॥ [१] उपयाम गृहीतो
सि ॥ उपयाम गृहीतोस्युग्नये त्वा गायत्रे च्छन्दसं गृह्णामीन्द्राय त्वा

त्रिष्टुप्छन्दसंगृहामिद्विश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्योजगच्छन्दसंगृह्णा
 म्म्यनदुष्टैभिगुरः ॥ ४७ ॥ ब्रेशीनान्त्वा ॥ ब्रेशीनात्वापत्क्षमुन्नाधू
 नोमिकुकननान्त्वापत्क्षमुन्नाधूनोमिभन्दनानान्त्वापत्क्षमुन्ना
 धूनोमिमिदिन्तमानान्त्वापत्क्षमुन्नाधूनोमिमुधुन्तमानान्त्वाप
 त्क्षमुन्नाधूनोमिशूक्कन्त्वाशूक्कआधूनोम्यदृहोरूपेसूध्यस्यरश्मिषु
 ॥ ४८ ॥ ककुभट्ठरूपं ॥ वृषभस्यरोचतेबृहच्छुक्कःशूक्कस्यपुरोगाः
 सोमःसोमस्यपुरोगाः ॥ अत्तैसोमादेभ्यन्नामजागृवितस्ममत्त्वा

गृहामितस्मत्सोमसोमायस्वाहा ॥ ४९ ॥ उशिकत्वम् ॥ उशिकत्व
न्दैवसोमाग्नेः प्रियम्पाथोपीहिब्रवीशीत्वन्दैवसोमेन्द्रस्यप्रियम्पा
थोपीह्युस्मत्सखात्वन्दैवसोमविश्वेषान्देवानांप्रियम्पाथोपीहि
॥ ५० ॥ [४] इहरतिः ॥ इहरतिरिहरमद्धमिहधृतिरिहस्वधृतिः
स्वाहा ॥ उपसूजनधरुणम्माम्त्रधरुणोमातरन्धयन् ॥ रायस्पोषम
स्ममासुदीधरत्स्वाहा ॥ ५१ ॥ सत्रस्यऽकृद्धिः ॥ सत्रस्यऽकृद्धिरस्य
गन्मज्योतिरमृताऽअभूम ॥ दिवम्पृथिव्याऽअद्याऽहामाविदाम

देवान्स्वर्ग्योतिः ॥ ५२ ॥ अवनन्तम् ॥ अवनन्तमिन्द्रापर्वतापुरोयु
 धायोनः पृतन्यादपुतन्तुमिद्धं तन्त्रेण तन्तुमिद्धं तम् ॥ दुरेचत्ताय
 च्छन्त्सद्गहनं च्यदिनक्षत्र ॥ अस्माकदुशत्रुपरिशूरविश्वतो दुम्भा
 दर्पीष्टुविश्वतः ॥ भूर्भुवः स्वः सुप्रजाः प्रजाभिः स्यामसुवाराधी
 रेः सुपोषाः पोषैः ॥ ५३ ॥ [३] परमेष्ठ्युभिधीतः प्रजापतिर्वाचि
 व्याहृताग्रामन्धोऽअच्छतः सविता सुदृयां विश्वकर्मो दुिक्षायाम्पु
 षासो मुक्कयण्यामिन्द्रश्च ॥ ५४ ॥ इन्द्रश्च । मरुतश्च क्रयायोपोत्थि

तोसुरंपुण्यमानोमिन्नः क्रीतोद्विषणुः शिपिविष्टः कुरावासन्नोद्वि
षणुर्नरन्धषः प्रोह्यमाणुंसोमः ॥ ५५ ॥ प्रोह्यमाणुंसोमः आग
तोवर्णः आसन्ध्यामासन्नोग्निराग्नीह्विद्रोहविद्धानिथर्वोपावहि
यमाणोविश्वेदेवाः ॥ ५६ ॥ विश्वेदेवाः ॥ विश्वेदेवाः अहशुषु
प्तोद्विषणुराप्तीतपाः आप्याच्यमानोयमः सयमानोद्विषणुः स
मिन्नयमाणोवायुः पूयमानुंशुक्लपुतः शुकुक्षीरः श्रीमन्थीसुक
शीविश्वेदेवाः ॥ ५७ ॥ विश्वेदेवाः ॥ विश्वेदेवाः ॥ श्रीमन्थीतोसुहा

मायोद्यतो रुद्रो ह्यमानो वातोऽभ्यावृत्तो न चक्षाः प्रतिक्रयातो भ
 क्षोभक्ष्यमाणं पितरो नाराशुद्रसाः सन्नः सिन्धुः ॥ ५८ ॥ सन्नः सि
 न्धुरवभुथा योद्यतं समुद्रोऽभ्यवहियमाणं सलिलः प्रप्लुतो ययोरो
 जसास्क्वभितारजाः सिन्धुर्भ्यभिर्भारतमाशविष्टा ॥ आपत्यैतेऽअ
 प्रतीतासहोभिर्विष्वणुऽअगुद्वरुणापुर्बहूतो ॥ ५९ ॥ दुवान्दिद्वम् ॥
 दुवान्दिद्वमगद्व्यन्नस्ततो माद्रविणमहुमनुष्यानन्तारैक्षमगद्व्यन्न
 स्ततो माद्रविणमहुपितृदृष्टिर्वीमगद्व्यन्नस्ततो माद्रविणमहुयङ्क

अलोकमगद्युन्नस्ततोमेभद्रमभूत् ॥ ६० ॥ चतुस्त्रिंशदंशुत्तन्तवोये
वितत्किरेयऽद्भुमं च्युन्नऽसुधयाददन्ते ॥ तेषाञ्छिन्नदं सम्भवेतद्
धामिस्वाहाघुम्मोऽअप्येतुदेवान् ॥ ६१ ॥ अन्नस्यदोहः ॥ अन्नस्य
दोहोविततऽपुरुत्रासोऽअष्टधादिवमंश्वातंतान ॥ सयन्नधुक्क्ष्वम
हिमेप्प्रजायांऽरायस्पर्षोषंविश्वमायुरशीयुस्वाहा ॥ ६२ ॥ आपंव
स्व ॥ आपंवसुहिरंण्यवदश्वावत्सोमधीरवत् ॥ वाजङ्गोमन्तमाभंर
स्वाहा ॥ ६३ ॥ [१०] ॥ २३ ॥ इति श्रीवाजसनेयसंहितायां अष्टमो

ऽध्यायः ॥ ८ ॥ श्रीवेदपुरुषायनमः ॥ अनुवाकसूत्रम् ॥ देवसवित
 श्रतस्त्रइंद्रस्यवज्रः पंचदेवस्याहं दशापत्रेति स्त्रीवाजस्येममष्टावग्निर
 काक्षरेणैषते चतुष्कौ सविता द्वे अष्टौ चत्वारिंशत् ॥ हरिः ॐ देवस
 वितं ॥ देवसवितुं प्रसुवयुन्नप्रसुवयुन्नपतिम्भगाय ॥ दिव्ययोग
 न्धुर्वंकैतपूंकैतन्नं पुनातुवाचस्पतिर्वाजन्नं स्वदतु स्वाहा ॥ १ ॥
 ध्रुवसदंत्वा । नृषदंमनं सदंमपयामगृहीतोसीन्द्राय रत्वा जुष्टं गृ
 ह्नामम्येषतेथो निरिन्द्राय रत्वा जुष्टं तमम् ॥ अण्णसुषदंत्वा घृतसदं ध्वयो

मसदंमुपयामगृहीतोसीन्द्राय र्वाजुष्टुष्टुणाभ्येषतेथोनिरिन्द्राय
त्वाजुष्टुष्टुतमम् ॥ पृथिवीसदंन्त्वान्तरिक्षुसदंन्दिद्विसदंन्देवसदंन्नाक
सदंमुपयामगृहीतोसीन्द्राय र्वाजुष्टुष्टुहाम्भ्येषतेथोनिरिन्द्राय
र्वाजुष्टुष्टुतमम् ॥ २ ॥ अपांरसम् ॥ अपांरसमुद्द्वयसदुसूच्येस
न्तंऽसमाहितम् ॥ अपांरसस्यथोरसस्तंबोगृहाम्भ्युत्तममुपयाम
गृहीतोसीन्द्राय र्वाजुष्टुष्टुहाम्भ्येषतेथोनिरिन्द्राय र्वाजुष्टुष्टुतमम्
॥ ३ ॥ ग्रहांऽरुर्जाहुतयत् ॥ ग्रहांऽरुर्जाहुतयोद्भ्यन्तोविप्रोयमुत्तिम् ॥

तेषां विशिष्टिप्रयाणां बोहो हिमिषु मूर्ज्जुहसमं ग्रभमुपया मगृहीतोसी
 न्द्राय रत्वा जुष्टुह्वा म्भ्ये षते यो निरिन्द्राय रत्वा जुष्टुतमम् ॥ सम्पृचो
 स्त्थं स म्मां भे द्रे णं पृङ्गं विपृचो स्थो विमापोष्मना पृङ्गम् ॥ ४ ॥ [४]
 इन्द्रस्य वज्रं ॥ इन्द्रस्य वज्रो सिद्धा जुसास्त्वया यं द्वा जं ऽसेत् ॥
 द्वा जं स्य नु प्रसुवे मातरं महीमादि त्नामवचं साकरामहे ॥ यस्या
 सिद्धं विश्वं भुवनमा विवेशु तस्यां नो दुवः संविता धर्मसा विषत् ॥ ५ ॥
 अप्सु न्तम् ॥ अप्सु न्तरं मृतं मृत्सु भेषु जसु पासु तप्रशो स्ति ष्वश्रा

भवतद्वाजिनः ॥ देवीरापोयोवेऽकुम्भिः प्रतूतिः ककुद्मोद्वाज
सास्तेनायं बाजं षेत् ॥ ६ ॥ वातो वा मनो वा गन्धर्वाः स
प्सवि षे शतिः ॥ तेऽअग्ने श्वमयुञ्जुस्तेऽअस्मिञ्जवमादधुः ॥ ७ ॥
वातरं हा भववाजि न्यज्यमानुऽइन्द्रस्येव दक्षिणं श्रियेधि ॥ अञ्ज
न्तु र्वामुखतो वि श्ववेदसुऽआते र्वद्वापुत्सु जवन्दधातु ॥ ८ ॥ जवो
यः ॥ जवो यस्ते वाजि निहितो गुहायः इयेने परीतोऽअचरच्चेवाते ॥
तेन नो वाजि न्त्वले वा न्त्वले न वाजि च्चे भवे समने च पारथि ष्ष्णुः ॥

वाजिनोवाजजितोवाजं हंसरिष्यन्तो बृहस्पतेर्भागमवजिग्रत
 ॥ ९ ॥ [५] देवस्याहं संवितुः संवसुत्यसंवसो बृहस्प
 तैरुत्तमन्नाकं रुहेयम् ॥ देवस्याहं संवितुः संवसुत्यसंवसो इन्द्रस्या
 त्तमन्नाकं रुहेयम् ॥ देवस्याहं संवितुः संवसुत्यसंवसो बृहस्पते
 रुत्तमन्नाकं रुहेयम् ॥ देवस्याहं संवितुः संवसुत्यसंवसो इन्द्रस्या
 त्तमन्नाकं रुहेयम् ॥ १० ॥ बृहस्पतेर्वाजं अयं बृ
 हस्पतेर्येवाचं बद्धुं बृहस्पतिं वाजं आपयत ॥ इन्द्रवाजं अयेन्द्राय

वाचं बहुतेन्द्रं वाजं ज्ञापयत ॥ ११ ॥ एषा वृंसासु रथासु
वागं भृद्यु बृहस्पतिं वाजं मजीजपतं बृहस्पतिं वाजं वन
स्पतयो विमुञ्च्य हम् ॥ एषा वृंसासु रथासु वागं भृद्यु बृहस्पतिं
वाजं मजीजपतेन्द्रं वाजं वनस्पतयो विमुञ्च्य हम् ॥ १२ ॥ देवस्या
हम् ॥ देवस्याहं संवितुं सवेसु रथेषु सवसो बृहस्पतेर्वाजं जितो वा
जं ज्ञेयम् ॥ वाजिनो वाजं जितो ह्यनस्कं भूवन्तो योजनो मिसानोऽ
काष्ठांश्छत ॥ १३ ॥ एषस्य ॥ एषस्य वाजं क्षिपुणिन्तुरण्यतिग्नी

वायांभ्वद्धोऽअपिकक्षऽआसनि ॥ ऋतुन्ददधिक्काऽअनुसुदुसनिष्य
 दत्पथामङ्काऽस्यद्वापनीफणत्स्वाहा ॥ १४ ॥ उतस्मम ॥ उतस्ममा
 स्यद्रवतस्तुरण्यतःपुष्पणंभवेरनुवातिप्रगुद्धिनः ॥ श्येनस्यैवद्रुजंताऽ
 अङ्कुसम्परिदधिक्कावणःसहोज्जातिरिन्नतुंस्वाहा ॥ १५ ॥ शन्नः ॥
 शन्नोभवन्तुवाजिनोहवेषुदुवतातामितद्रवदस्युक्काः ॥ जम्भयन्तो
 हिद्वुकुदरक्षाऽसिसनेम्यस्मद्ययवन्नमीवाऽ ॥ १६ ॥ तेनः ॥ तेनो
 ऽअवन्तोहवनश्रुतोहवुंविश्वेशृणवन्तुवाजिनोमितद्रवऽ ॥ सुहस्र

सामेधसांतासनिष्प्यवोमहोयेधनं६समिथेषुजभिभुरे ॥ १७ ॥ बाजे
बाजेवत ॥ बाजिनो नोधनेषु विप्राऽअमृताऽकृतज्ञाऽ ॥ अस्यमद्धः
पिवतमादयंद्धन्तुप्तायातपृथिभिर्देवयानैऽ ॥ १८ ॥ आमाबाजे
स्यप्प्रसुवांजगम्यादेमेद्यावापृथिवीविश्वरूपे ॥ आमांगन्ताम्पित
रांमातराचामासोमोऽअमृतत्वेनगम्यात् ॥ बाजिनोबाजजितो
बाजं०ससुवां०सोवृहस्पते०र्भागमर्वाजिघ्नतनिमृजानाः ॥ १९ ॥
[१०] आपयेस्वाहा ॥ स्वापयेस्वाहापिजायस्वाहाक्वतवेस्वाहाविस

वेस्वाहाहृष्तयेस्वाहाहृहैमुग्धायस्वाहासुग्धायवैनदृशिनायस्वाहा
 द्विनदृशिनंऽआन्त्यायुनायस्वाहान्त्यायभौवनायस्वाहाभुवनस्य
 पतयेस्वाहाधिपतयेस्वाहा ॥ २० ॥ आयुर्द्यज्ञेन । कल्पताम्प्राणा
 यज्ञेनकल्पताञ्चक्षुर्द्यज्ञेनकल्पतांऽश्रोत्रैर्द्यज्ञेनकल्पताम्पृष्ठं
 द्यज्ञेनकल्पतांद्यज्ञोद्यज्ञेनकल्पताम् ॥ प्रजापतेऽप्रजाऽअभूम
 स्वर्देवाऽअगदमासृताऽअभूम ॥ २१ ॥ अस्मेवः ॥ अस्मेवोऽअ
 स्त्विन्द्रियमस्मेनृम्णमृतक्रतुरस्मेबर्चांऽसिसन्तुवः ॥ नमोमा

त्रेपृथिव्यै नमो मां त्रेपृथिव्याऽऽइयन्ते राहुयन्तासि यमं नो ह्रुवो सिध
रुणः ॥ कृष्यै त्वाक्षे मां यत्वारुष्यै त्वापोषाय त्वा ॥ २२ ॥ [३] वाज
स्ये मम ॥ वाजस्ये मम प्रसवः सुषुर्वेग्रे सोमं हुराजानुमोषधीष्वप्सु ॥
ताऽअस्मभ्यस्मधुमतीर्भवंतु वृथं राद्वेजां गृथामपुरोहिताऽ
स्वाहा ॥ २३ ॥ वाजस्ये ममाम् । वाजस्ये माम्प्रसवः शिश्रये दिवमि
मां च विश्वाभुवनानि सम्नाद् ॥ अदित्सन्तन्दापयति प्रजानन्त्स
नो रथिं सर्ववीरं चिथं च्छतुस्वाहा ॥ २४ ॥ वाजस्ये नु । ष्यंसेवऽआव

भवेमाच्यविश्राभुवनानिसुर्वतः ॥ सनेमिराजापरियातिद्विद्वान्प्र
 जापुष्टिवृद्धयमानोऽअस्ममेस्वाहा ॥ २५ ॥ सोमद्वराजानम् । सोमद्व
 राजानुमवसेग्निमृश्वारंभामहे ॥ आदित्यादिवषण्डसूर्यमब्रह्मा
 णञ्चवृहस्पतिंस्वाहा ॥ २६ ॥ अर्यमणमृहस्पतिम् ॥ अर्यम
 णमृहस्पतिमिन्द्रन्दानायचोदय ॥ वाचंविषण्डसरस्वतींसवि
 तारंश्चवाजिनंस्वाहा ॥ २७ ॥ अग्नेअच्छा ॥ अग्नेअच्छावदुहनंऽप्र
 तिनंऽसुमनांभव ॥ प्रनोचच्छसहस्रजित्स्वदं हिधनुदाऽअसिस्वाहा

॥ २८ ॥ प्रनः ॥ प्रनोयच्छत्वर्च्यमाप्प्रपुषाप्प्रबृहस्पतिः ॥ प्रवा
ग्देवीदंदातुनंस्वाहा ॥ २९ ॥ देवस्यंत्वासवितुःप्रसवेऽश्विनोर्वाह
वभ्याम्पुष्णोहस्तावभ्याम् ॥ सरंस्वत्यैवाचोयन्तुर्च्यन्त्रियेदधासिबृ
हस्पतैर्दृवासांम्राज्येनामिषिञ्चाम्यसौ ॥ ३० ॥ [८] अग्निरेका
क्षरेण । प्राणमुदंजयत्तमुज्जेषमश्विनोद्व्यक्षरेण द्विपदोमनुष्यानु
दंजयत्तानुज्जेषंविष्णुह्यक्षरेण त्रीष्टोकानुदंजयत्तानुज्जेषं
सोमश्चतुरक्षरेण चतुष्पदं पशूनुदंजयत्तानुज्जेषम्पुषापञ्चक्षरेण

॥ ३१ ॥ पूपापञ्चाक्षरेण । पञ्चदिशऽउदंजयत्ताऽउज्जैषट्सविताषड्
 क्षरेणषडृतनुदंजयत्तानुज्जैषम्मरुतःसप्तक्षरेणसप्तश्राम्भ्यादप
 शूनुदंजयत्तानुज्जैषम्बृहस्पतिरष्टाक्षरेणगायत्रीमुदंजयत्तामुज्जै
 पम्मिन्नोनवाक्षरेण ॥ ३२ ॥ मिन्नोनवाक्षरेण । त्रिवृतुस्तोममुदंज
 यत्तमुज्जैष्वरुणोदशाक्षरेणविराजमुदंजयत्तामुज्जैषुमिन्दुऽएकाद
 शाक्षरेणत्रिङ्कुममुदंजयत्तामुज्जैषुद्विश्वेदुवाद्वादशाक्षरेणजगतीमुदं
 जयत्तामुज्जैषुवसवस्वयोदशाक्षरेण ॥ ३३ ॥ वसवस्वयोदशाक्षरेण ।

त्रयोदशान्स्तोममुदंजयैस्तमुज्जैषट् रुद्राश्चतुर्दशाक्षरेणचतुर्दशान्
स्तोममुदंजयैस्तमुज्जैषमादित्याः पञ्चदशाक्षरेणपञ्चदशान्स्तोममु
दंजयैस्तमुज्जैषमादितिंषोडशाक्षरेणषोडशान्स्तोममुदंजयत्तमुज्जै
षम्प्रजापतिंसप्तदशाक्षरेणसप्तदशान्स्तोममुदंजयत्तमुज्जैषम् ॥
॥ ३४ ॥ [४] एषते । निऋतेभागस्तञ्जुषस्वस्वाहागिम्ननेत्रेभ्योद्वे
भ्यः पुरंसस्युंस्वाहासुमनेत्रेभ्योद्वेभ्योद्वेक्षणासस्युंस्वाहा
द्विश्वदेवनेत्रेभ्योद्वेभ्यः पश्चात्सस्युंस्वाहासित्रावरुणनेत्रेभ्यो

वामरुन्नेत्रेऽभ्योवादेवेऽभ्यऽउत्तरासञ्च्यंस्वाहासोमनेत्रेऽभ्योदेवे
 ऽभ्यऽउपरिसञ्च्योदुवस्वञ्च्यंस्वाहा ॥ ३५ ॥ येदुवाऽअग्निनेत्राऽपुरं
 सदुस्तेऽभ्यऽस्वाहायेदुवायुमनेत्रादक्षिणासदुस्तेऽभ्यऽस्वाहायेदुवा
 विःश्वदेवनेत्राऽपश्चात्सदुस्तेऽभ्यऽस्वाहायेदुवामित्रावरुणनेत्रावाम
 रुन्नेत्रावोत्तरासदुस्तेऽभ्यऽस्वाहायेदुवाऽसोमनेत्राऽउपरिसदुदुव
 स्वन्तस्तेऽभ्यऽस्वाहा ॥ ३६ ॥ अग्नेसहस्रपृतनाऽअ
 भिमातीरपास्य ॥ दुष्टरुस्तरन्नरातीवच्चोधांशुन्नवाहसि ॥ ३७ ॥ देवस्य

स्यैविशऽएषवोमीराजुसोमोस्ममाकंभ्राह्मणानांराजां ॥ ४० ॥
 [२] ॥ ८ ॥ इति श्रीवाजसनेयसंहितायां नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ श्रीवेदपुर
 षायनमः ॥ अनुवाकसूत्रम् ॥ अपो देवाश्चतस्रः सोमस्य त्विषिः पंचा
 वेष्टाः सप्त सोमस्य त्वाचतस्र इंद्रस्य वज्रः पंचस्योनासिचतस्रः सवित्रे
 काश्चिभ्यां चतस्रोष्टौ चतुस्त्रिंशत् ॥ हरिः ॐ अपो देवाः ॥ अपो देवा
 मधुमतीरगृवभृण्वृजस्वतीराजुस्त्रिंशत् ॥ याभिर्मिन्त्रावृणा
 वृभ्यपिञ्चुह्याभिरिन्द्रमनयन्नत्यरातीह ॥ १ ॥ वृष्णऽकुर्मिः ॥ वृ

षष्णऽऽकुम्भिरसिराङ्कुदाराङ्कुम्भेदेहिस्वाहावृष्णऽऽकुम्भिरसिराङ्कुदा
राङ्कुम्भेदेहिवृषसेनोसिराङ्कुदाराङ्कुम्भेदेहिस्वाहावृषसेनोसिरा
ङ्कुदाराङ्कुम्भेदेह्यत्थेतस्तथ ॥ २ ॥ अत्थेतस्तथराङ्कुदाराङ्कुम्भेद
त्तुस्वाहात्थेतस्तथराङ्कुदाराङ्कुम्भेदुत्तौजस्वतीस्तथराङ्कुदाराङ्कु
म्भेदत्तुस्वाहौजस्वतीस्तथराङ्कुदाराङ्कुम्भेदुत्तापःपरिवोहिणी
स्तथराङ्कुदाराङ्कुम्भेदत्तुस्वाहापःपरिवोहिणीस्तथराङ्कुदाराङ्कुम्भे

ष्मैदत्तोपाम्पतिरसिराष्टुदाराष्टुमैदेहिस्वाहापाम्पतिरसिराष्टुदा
 राष्टुममुष्मैदेह्येपाङ्गोभोसिराष्टुदाराष्टुमैदेहिस्वाहापाङ्गोभोसि
 राष्टुदाराष्टुममुष्मैदेहिसूच्यैत्वचससस्थ ॥ ३ ॥ सूच्यैत्वचससस्थ ।
 राष्टुदाराष्टुमैदत्तस्वाहासूच्यैत्वचससस्थराष्टुदाराष्टुममुष्मैदत्तसु
 च्यैवचससस्थराष्टुदाराष्टुमैदत्तस्वाहासूच्यैवचससस्थराष्टुदाराष्टुममु
 ष्मैदत्तमान्दासस्थराष्टुदाराष्टुमैदत्तस्वाहामान्दासस्थराष्टुदाराष्टु

ममुष्मैदत्तत्रजुक्षितंस्थराहुदाराहुम्भैदत्तस्वाहात्रजुक्षितंस्थरा
हुदाराहुम्भैदत्तुवाशास्थराहुदाराहुम्भैदत्तस्वाहावाशास्थरा
हुदाराहुम्भैदत्तुवाविष्ठास्थराहुदाराहुम्भैदत्तस्वाहाशाविष्ठा
स्थराहुदाराहुम्भैदत्तुशक्करीस्थराहुदाराहुम्भैदत्तस्वाहाशाक्क
रीस्थराहुदाराहुम्भैदत्तजनभृतंस्थराहुदाराहुम्भैदत्तस्वाहा
जनभृतंस्थराहुदाराहुम्भैदत्तविश्वभृतंस्थराहुदाराहुम्भैद

तस्वाहा विश्वभृतस्तथराष्टुदाराष्टुमसुष्मैदत्तापः स्वराजस्तथराष्टु
 दाराष्टुमसुष्मैदत्त ॥ मधुमतीम्मधुमतीभिः पृथ्यन्ताम्महिक्षेत्रह्ण
 त्रियायवन्वानाऽअनाष्टुहांसिदत्सहो जसोमहिक्षेत्रह्ण त्रियायद
 धतीः ॥ ४ ॥ [४] शतम् ॥ ४०० ॥ सोमस्युत्विषिः ॥ सोमस्युत्विषि
 रसितवैवमेत्विषिर्भूयात् ॥ अग्नयेस्वाहा सोमायस्वाहा सवित्रेस्वा
 हा सरस्वत्यैस्वाहा पूष्णेस्वाहा बृहस्पतयेस्वाहा इन्द्रायस्वाहा घोषाय
 स्वाहा श्लोकान्यैस्वाहा शायैस्वाहा भगान्यैस्वाहा अर्धेष्मणेस्वाहा

॥ ५ ॥ पवित्रैस्तथं ॥ पवित्रैस्तथो वैष्णव्यौ सवितुर्वं ः पप्रसवऽउत्पै
नाम्न्यच्छिद्रेणपवित्रेणसूच्यैस्यरश्मिभिः ॥ अनिभृष्टमसिवाचो
बन्धुस्तपोजाःसोमस्यदुत्रमसिखाहारोजसुः ॥ ६ ॥ सुधमादोद्ब्र
म्भिनीः ॥ सुधमादोद्ब्रुम्भिनीरापऽएताऽअनाद्बृह्णाऽअपस्योवसा
नाः ॥ पुस्त्यासुचक्वैवरुणं सुधस्तथमुपांशि शुभ्मां तृतमास्वन्तः
॥ ७ ॥ क्षत्रस्योल्बम ॥ क्षत्रस्योल्बमसिक्षत्रस्यजराक्वसिक्षत्रस्यचो
निरसिक्षत्रस्यनाभिरसीन्द्रस्यवाङ्मसिभिसिभिसिभिसिभिसिभिसि

त्वयायं वृत्रं बधेत् ॥ दृवासि रुजासि क्षुमासि ॥ पातै नु म्प्राञ्चम्पातै न
 म्प्रत्यञ्चम्पातै नन्ति च्छेन्नन्दुग्भ्यः पात ॥ ८ ॥ आविर्ममं च्छ्यां ॥
 आविर्ममं च्छ्याऽ आवित्तोऽ अग्निर्गृहपतिरावित्तुऽ इन्द्रो बृद्धऽ अवाऽ
 आवित्तो मित्रावरुणौ धृतव्रतावावित्तं पृषावित्तं श्वेदुऽ आवित्तो द्या
 वापृथिवीवित्तं शशम्भुवावित्तं अदितिरुरुशम्मा ॥ ९ ॥ [५] अवेष्टादन्दु
 शूकां ॥ अवेष्टादन्दुशूकां प्रप्राचीमारोहगायत्री स्वावतुरथन्तरु
 सामं त्रिवृत्स्तोमो बसन्तऽ क्रतुर्ब्रह्म इव विणन्दक्षिणामारोह ॥ १० ॥

दक्षिणामारोह । त्रिष्टुप्त्वावतुषूहत्सामपञ्चदशस्तोमोग्रीष्मऽऋ
तुःक्षेत्रन्द्रविणम्प्रतीचीमारोह ॥ ११ ॥ प्रतीचीमारोह । जगतीत्वाव
तुषूखूपःसामसप्तदशस्तोमोवर्षाऽऋतुर्विष्टुविणमूदीचीमारोह
॥ १२ ॥ उदीचीमारोहानुष्टुत्वावतुवैराजःसामैकविंशस्तोमः
शरदृतुःफलन्द्रविणमूर्ध्वामारोह ॥ १३ ॥ ऊर्ध्वामारोह । पृष्ठीस्त्वावतु
शाङ्करैरेवतेसामनीत्रिणवत्रयस्त्रिदशोस्तोमोहेमन्तशिशिरावतुषू
शोर्ध्रविणम्प्रत्यस्तुन्नमूचेदशिरः ॥ १४ ॥ सामस्यस्त्रिष्विः ॥ साम

स्युस्त्विषिरसितवेवमेत्विषिर्भूयात् ॥ मृत्योः पाह्योऽपाह्योऽजोसिसहोस्य
 मृतमसि ॥ १५ ॥ हिरण्यरूपाऽउषसो विरोकऽउभाविन्द्राऽउदिथुः
 सूच्यंश्च ॥ आरोहतंवरुणमिन्नगर्तन्ततश्चक्षाथामादितिन्दतिञ्चमि
 त्त्रोसिवरुणोसि ॥ १६ ॥ [७] सोमस्यत्वाद्यम्भेनाभिषिञ्चाम्भ्यग्ने
 ष्वत्राजिसासूच्यस्यवर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण ॥ क्षत्राणां ह्यत्रपतिरेद्यतिदि
 द्यूत्पाहि ॥ १७ ॥ इमन्देवाऽइमन्देवाऽअसपत्कः सुवङ्गम्महते
 क्षत्रायमहुतेष्यैष्टुथायमहुतेजानराज्ज्वायेन्द्रस्येन्द्रियाय ॥ इमम

न्हूतमस्यमेष्टुमसिस्वाहा ॥ २० ॥ [४] इन्द्रस्येव ऋजः ॥ इन्द्रस्येव
 ऋजोसिमित्रावरुणयोस्त्वाप्प्रशोस्त्रोऽप्प्रशिषायुनजिम्म ॥ अभ्यथा
 येत्वास्वधायेत्वारिष्टोऽअर्जुनोमरुताम्प्रसवेनजयापांममनसास
 मिन्द्रियेण ॥ २१ ॥ माते ॥ मातऽइन्द्रतेव्यन्तुराषाड्युक्कासोऽअ
 ब्रह्मताविदसाम ॥ तिष्ठारथमधियंबं ऋजुस्तारश्ममीन्देवथमसे
 स्वश्वान् ॥ २२ ॥ अन्नयेगुहपतये ॥ अन्नयेगुहपतयेस्वाहासोमायवने
 स्पतयेस्वाहोमरुतामोजसेस्वाहेन्द्रस्येन्द्रियायस्वाहा ॥ पृथिविमा

तन्मासाहिष्सीर्म्मोऽअहन्त्वाम् ॥ २३ ॥ हृदसःशुचिषत् ॥ हृदसः
शुचिषद्दसुरन्तरिक्षसद्दोतावेदिषदतिथिदुरोणसत् ॥ नृषद्दुरसद्वत्स
द्वयोसुसदुब्जगोजाऽऽकृतजाऽअद्रिजाऽऽकृतम्बहत ॥ २४ ॥ इयं
सि ॥ इयंदुस्यायुरस्यायुर्मयिधेहि युङ्गसिधच्चोसिधच्चोमयिधेह्यर्ग
स्यूर्जम्मयिधेहि ॥ इन्द्रस्यवांवीर्यकृतोबाहूऽअभ्युप्रावहरामि
॥ २५ ॥ [५] स्योनासि । सुषदासिक्षेत्रस्यचोनिरसि ॥ स्योनामासीद
सुषुडामासीदक्षेत्रस्यचोनिमासीद ॥ २६ ॥ निषंसाद ॥ धृतव्रतोव्वरु

णःपुस्त्यास्वा ॥ साम्नाज्यायसुक्लुः ॥ २७ ॥ अभिभूरसि ॥ अ
 भिभूरस्येतास्तेपञ्चदिशःकल्पन्ताम्ब्रह्मस्त्वम्ब्रह्मासिसवितासि
 सत्यप्प्रसवोवर्णोसिसुत्यौजाऽइन्द्रोसिविशौजारुद्रोसिसुशेवः ॥
 बहुकारश्चेथस्करभयस्करेन्द्रस्यवज्ज्रोसितेनमेरुद्य ॥ २८ ॥ अग्नि
 ःपृथुः ॥ अग्निःपृथुर्द्धम्मणस्पतिर्जुषाणोऽअग्निःपृथुर्द्धम्मणस्पति
 राज्यस्यवेतुस्वाहुस्वाहाकृतांसूच्यस्यरश्मिभिर्यथच्छ्रुतद्धंसजाता
 नाम्मद्यमेष्ट्याय ॥ २९ ॥ [४] सुवित्राप्प्रसवित्रा ॥ सरस्वत्याद्याचा

त्वष्टारूपैःपुष्पापुशुभिरिन्द्रेणास्ममेबृहस्पतिनाब्रह्ममणावरुणे
नौजसाग्निनातेजसासोमेनुराज्ञाविष्णुनादशेम्भ्यादिवतयोप्प्रसूत
इप्प्रसंर्षामि ॥ ३० ॥ [१] अश्विभ्यास्पृश्यस्व ॥ अश्विभ्यास्पृश्य
स्वसरस्वत्यैपृश्यस्वेन्द्रायसुत्रास्मणेपृश्यस्व ॥ वायुःपृतःपवित्रेणप्र
त्यङ्कसोमोऽअतिस्युतः ॥ इन्द्रस्ययुज्यःसखा ॥ ३१ ॥ कविदुङ्ग ।
अथमन्तोचवाञ्चिद्यथादानत्यनुपूर्वावियूय ॥ इहेहेवाङ्कुणहिभोजना
निचेबुहिषोनमऽउक्चिच्यजन्ति ॥ उपयामगृहीतोस्यश्विभ्या

नत्वासरस्वत्यैरवेन्द्रायत्वासुत्राम्भणे ॥ ३२ ॥ युवठसुरामंस ॥ युव
 ठसुरामंसश्चिनानमुचावासुरसर्चा ॥ विप्रिपानाशुभरुणतीऽइन्द्र
 क्कम्मस्वावतम् ॥ ३३ ॥ पूत्रमिवपितरौ ॥ पूत्रमिवपितरावाश्चिनोभे
 न्द्रावथुंडकाब्यैर्दृढसनाभिऽ ॥ यत्सुरामुंध्यपिबुंशर्चाभिऽसरस्व
 तीत्त्वामघवन्नभिष्णाक् ॥ ३४ ॥ [४] ॥ इतिश्रीवाजसनेयसंहि
 तायां दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ श्रीवेदपुरुषायनमः ॥ अनुवाकसूत्रम् ॥
 यंजानएकादशप्रतूर्त्तं षोडशदेवस्यत्वादशापो देवी द्वाद्दशापो ह्ये

कादशादिति द्वापंचाकूतिमष्टादशसप्तत्रयशीतिः । हरिः ॐ शुभ्रान
हृप्रथमम् ॥ शुभ्रानहृप्रथमममनस्तस्त्वायसवित्ताधियं ॥ अग्रे
ज्योतिर्निचार्थपृथिव्याऽअध्याभरत ॥ १ ॥ युक्तेनमनसा । वियन्देव
स्यसवितुःसुवे ॥ स्वर्गार्थायशक्त्या ॥ २ ॥ युक्तायसवित्ता । देवान्त्सं
र्थातोधियादिवम् ॥ बृहज्ज्योतिःकरिष्यतःसवित्ताप्प्रसुवातितान्
॥ ३ ॥ शुभ्रतेमनः ॥ शुभ्रतेमनःऽउतशुभ्रतेधियोविष्प्रस्यबृह
तोविपश्चितः ॥ विहोत्रोदधेव्युनोविदेकऽइहमहीदेवस्यसवितुःप

रिष्टुतिः ॥ ४ ॥ अजेवाम् ॥ अजेवाम्ब्रह्मं पृथ्व्यन्नमोसि विष्णोर्ऋतुः
 एतुपथ्येवसुरैः ॥ शृण्वन्तु विश्वेऽश्रुमृतस्य पृत्राऽआयधामानिदि
 ब्यानि तस्तथुः ॥ ५ ॥ अस्यंप्रयाणम् । अस्यंप्रयाणमद्वयऽइद्वय
 इवादेवस्य महिमानमोजसा ॥ अं पाथिवा निधिममेसऽएतं शौरजा
 ंसि देवैः संवितामहित्वना ॥ ६ ॥ देवसवितः ॥ देवसवितुः प्रसुव
 अन्नप्रसुवयन्नपातिम्भगाय ॥ दिव्यो गंधुर्धैः केतुपूँकेतन्नः पुनातु द्वा
 चरप्रतिर्वाचन्नः स्वदतु ॥ ७ ॥ इमन्नः ॥ इमन्नो देवसवितर्धुन्नम्र

णयदेवाभ्युदंसखिविदुंसत्राजितेन्धनेजितेऽसुज्जितम् ॥ ऋचा
स्तोमुहसमर्द्धयगायत्रेणरथन्तरम्बुहद्गायत्रवर्तनिस्वाहा ॥ ८ ॥ देव
स्यरवा । सवितुःप्रसवेऽश्विनोर्वाहुभ्याम्पूष्णोहस्ताभ्याम् ॥ आद
देगायत्रेणच्छन्दसाङ्गिरस्वरपृथिव्याःसुधस्थादुग्निम्पूरीष्यमङ्गि
रस्वदाभरत्रैर्हुभेनेच्छन्दसाङ्गिरस्वत् ॥ ९ ॥ अग्निभरसि । नाच्यसि
त्वयाद्वियमग्निःशकमुखनितुःसुधस्थऽआ ॥ जागतेनेच्छन्दसा
ङ्गिरस्वत् ॥ १० ॥ हस्तऽआधाय । सविताभिःअदभिःअदःहिरण्य

यीम् ॥ अग्नेज्ज्योतिर्निचाक्यपृथिव्याऽअद्याभरदानुष्टुभेनुच्छन्द
 साङ्गिरस्वत् ॥ ११ ॥ [११] प्रतूत्तवाजिन् ॥ प्रतूत्तवाजिन्नाद्रववारि
 द्यामनुसंवतम् ॥ द्विवितेजद्वमपरमसन्तरिक्षेतवनाभिः पृथिव्याम
 धियोनिरित् ॥ १२ ॥ यद्वाथाऽरासभम् ॥ यद्वाथाऽरासभं क्यव
 मस्मिद्व्यामैवृषण्वसू ॥ अग्निभरन्तमस्मयुम् ॥ १३ ॥ योगे
 योगेतवस्तरम् ॥ योगेयोगेतवस्तरं वाजेवाजेहवामहे ॥ सखायुऽइन्द्र
 मतये ॥ १४ ॥ प्रतूव्वेहि ॥ प्रतूव्वेह्यवक्कामुन्नशस्तीरुद्रस्यगणप

त्यम्मयोभरेहि ॥ उर्वन्तरिक्षुर्बृहिस्वेस्तिगव्यतिरभयानिकृण्वद्वप
षणासुयुजासिह ॥ १५ ॥ पृथिव्याःसुधस्तथात् ॥ पृथिव्याःसुधस्तथा
दुग्निम्पुरीषव्यमङ्गिरस्वदाभरोग्निम्पुरीषव्यमङ्गिरस्वदच्छेमोमि
म्पुरीषव्यमङ्गिरस्वद्विषव्यामड ॥ १६ ॥ अद्वग्निम् ॥ अद्वग्निरु
षसाभग्निमवख्यदद्वहानिष्प्रथमोजातवेदाः ॥ अनसूद्यस्यपुरुत्रा
चरदम्मीननुद्यावापृथिवीऽआतंतथ ॥ १७ ॥ आगत्यवाजी ॥ आ
गत्यवाज्यङ्गानेदसर्वासुधोविधनुते ॥ अग्निदसुधस्तथमहृतिचक्षु

पानिचिकीपते ॥ १८ ॥ आक्कम्यवाजिन् ॥ आक्कम्यवाजिदृष्टिथिवा
 मग्निमिच्छरुचारत्वम् ॥ भूम्यावृत्वायनोवृत्तियतुंस्वनेमंतव्ययम्
 ॥ १९ ॥ द्यौस्ते । पृष्टुमृष्टिवासुधस्थमात्मान्तरीक्षसमुद्रोयानिः ॥
 द्विकल्यायचक्षुषात्त्वमभितिष्टपृतद्वयतः ॥ २० ॥ उत्क्राम । महते
 सौभगायास्मादास्थानाद्रविणोदावाजिन् ॥ वयंस्यामसुमतौ
 पृथिव्याऽअग्निह्वनन्तऽउपस्थैअस्याऽ ॥ २१ ॥ उदक्कमीत् ॥ उदक्क
 मीद्रविणोदावाज्यर्वाकं सुलोकं सुकृतमृष्टिध्याम् ॥ ततःस्वने

मसुप्रतीकसुशिखोरुहाणाऽअधिनाकंमुत्तमम् ॥ २२ ॥ आत्वा
जिघर्षिसुमनसाधृतेनंप्रतिद्वियन्तम्भुवनानिद्विश्वा ॥ पृथुन्तिर
धावयंसावृहन्तुंध्यचिदुमन्नैरभसन्दृशानम् ॥ २३ ॥ आविश्चतः ।
प्रत्यञ्जिघर्ष्यरक्षसोमनसातज्जुषेत ॥ सद्यैश्रीस्पृहयङ्कणोऽ
अग्निर्वाग्भिसृशेतद्वृज्ज्वभुराणं ॥ २४ ॥ परिव्राजंपतिं ॥ परिवा
जंपतिं कुविरुग्निहृद्याद्यंक्वमीत् ॥ दधुद्रत्कानिदाशुषे ॥ २५ ॥
परित्वा । ग्नेपुरंवयंविष्पठं सहस्यधीमहि ॥ धृषङ्कणंन्दुवेदिवहन्ता

रंभङ्गुरावेताम् ॥ २६ ॥ त्वमग्ने । द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वसृञ्च
 स्त्वमश्मन्सृष्टारि ॥ त्वंघनेऽभ्यस्त्वमोषधीऽभ्यस्त्वन्नणानृपतेजा
 यसेशुचिः ॥ २७ ॥ [१६] देवस्यत्वा । सवितुः प्रसवुश्चिनोर्द्धाद्दि
 ष्याम्पृष्णोहस्ताऽभ्याम् ॥ पृथिव्याऽसुधस्तथादुग्निम्पुरीष्यमङ्गि
 रस्वत्खनामि ॥ ज्योतिष्मन्तन्वाग्नेसुप्रतीकमजस्रेणभानुना
 दीद्यतम् ॥ शिवम्प्रजाऽभ्योहिः सन्तम्पृथिव्याऽसुधस्तथादुग्निम्पु
 रीष्यमङ्गिरस्वत्खनामऽ ॥ २८ ॥ अपाम्पृष्टमसिचो

निरग्नेःसंसुद्रसुभितुंडपिद्वंमानम् ॥ बद्धमानोसुहौ २ ऽआचपुष्कं
रेद्विवोमात्रयावारिम्पणाप्प्रथस्य ॥ २९ ॥ शर्मच ॥ शर्मचस्तथोव
मचस्तथोच्छिद्रेबहुलेऽउभे ॥ व्यचस्वतीसंबसाथाम्भतमग्निम्पुरी
ष्यम् ॥ ३० ॥ संबसाथाम् ॥ संबसाथालस्वविदासमाचीऽउरसा
त्कमनां ॥ अग्निमन्तर्भरिष्यन्तीज्योतिष्मन्तमजस्रमित् ३१
पुरीष्योसि । विश्वभंराऽअथर्वात्वाप्प्रथमोनिरंमन्थदग्ने ॥ त्वाम
ग्नेपुष्करोदह्यथर्वानिरंमन्थत ॥ सुधोद्विश्वस्यवोघतः ॥ ३२ ॥

तमुत्वा । दुःख^{दुःख}पिःपुत्र^{पुत्र}इधेऽअर्थवर्णऽ ॥ ब्रह्महर्णम्पुरन्दुरम् ॥ ३३
 तमुत्वा । पात्थ्योवृषासमीधेदस्युहन्तमम् ॥ धनुञ्जयठरणे
 ॥ ३४ ॥ सीदं होतः ॥ सीदं होतः स्वऽडं लोकैकैचिकित्वा नत्सोदयाय
 न्दं सुकृतस्य योनौ ॥ देवावीर्देवाद्देहविषाचजास्यग्नेवृहद्यजमाने
 वयोधाः ॥ ३५ ॥ निहोता । होतृषदंने विदानस्त्वेषो दीदुवौ २ ॥ अंस
 दत्सुदक्षः ॥ अदद्व्यव्रतप्रमतिर्वासिष्ठः सहस्रम्भुरंशुचिजिह्वाऽअ
 ग्निर्वा ३६ ॥ सठं सीदस्वमुहौ २ असिशोचस्व देववीतमऽ ॥ विधुममे

श्रेऽअरुषमिमेह्यसृजप्रशस्तदर्शतम् ॥ ३७ ॥ [१०] अपोदेवीः ॥ अ
पोदेवीरुपंसृजमधुमतीरयुक्ष्मायंप्रजाब्भ्यः ॥ तासामास्थानाद्
ज्जिहतामोषधयंसुपिप्पलाः ॥ ३८ ॥ सन्ते । ब्रायुर्मातृरिश्वाद्घातू
त्तानायुहृदयं च द्विकस्तम् ॥ योदेवानाञ्चरसिष्प्राणथेनकस्मैदेव
वपंडस्तुतुब्भ्यम् ॥ ३९ ॥ सुजातो ज्योतिषा । सहशर्ममंब्रूथमा
संदुत्सुः ॥ वासोऽअग्नेविश्वरूपं संभ्ययस्वविभावसो ॥ ४० ॥
उडुतिष्ठ । स्वहुरावानोदेव्याधिया ॥ दृशेचभासाबृहतासुशुक्कनि

राग्नेयाहिसुशस्तिभिः ॥ ४१ ॥ रुद्धं रुषुणं ॥ रुद्धं रुषुणं ॥ रुद्धं रुषुणं ॥ रुद्धं रुषुणं ॥
 द्वादिवोनसंवित्ता ॥ रुद्धावाजस्यसनितायदुद्धिभिर्वाघाङ्गिष्विष्वियामह
 ॥ ४२ ॥ सजातहं ॥ सजातो गवभौ असिरोदस्योरग्नेचाखुविभृतऽआ
 पधीषु ॥ चित्रहं शिशूः परितमां संस्यच्छूद्रप्रमातृभ्योऽअधिकनिःक
 दुद्गाऽ ॥ ४३ ॥ स्थिरा भव । द्वीदुङ्गऽआशु भवद्वाज्यवन् ॥ पृथुवर्भ
 वसुपदुस्त्वसुग्नेः पुरीषवाहनहं ॥ ४४ ॥ शिवो भव । प्रजावभ्यामा
 नुपीवभ्यस्त्वमङ्गिरहं ॥ साद्यावापृथिवीऽअभिशौचोऽर्मान्तरिक्ष

ममावनेरुष्यतीन् ॥ ४५ ॥ प्रेतुं ॥ वाजीकनिऋदुन्नानंदुद्रासंभुं पत्वां ॥
भरेन्नमिम्पूरीष्यम्मापाद्यायुषं पुरा ॥ वृषामिम्बृषणम्भरेन्नपाङ्ग
र्भं ससुद्रियम् ॥ अम्भुऽआयाहिबीतये ॥ ४६ ॥ ऋतं सत्यमृतं
सत्यमग्निम्पूरीष्यमग्निस्वङ्गरामं ॥ ओषधयं प्रतिमोदं ह्ममग्नि
मेतं शिवमायन्तं मुभ्यत्रैयुष्यमा ॥ ह्यस्यद्विष्यं अतिराऽअ
मीवानिषीदं नोऽअपंतुममितिञ्जहि ॥ ४७ ॥ ओषधयं प्रति ॥ ओष
धयं प्रति गृभ्णीतुपुष्यं वतीं सुपिप्पला ॥ अयं ब्रोगर्भं ऽकृत्वि

यः प्रत्कठं सुधस्थमासदत् ॥ ४८ ॥ विपाजसा ॥ पृथुनाशोशुचा
 नावाधेस्वद्विपोरक्षसोऽअमीवाः ॥ सुशर्मणोबृहत्शर्मणिस्या
 मग्नेरहं सुहवस्युष्प्रणीतौ ॥ ४९ ॥ [१२] आपोहि । धामयोभुव
 स्तानंऽऊर्जदधातन ॥ मुहेरणाथचक्षसे ॥ ५० ॥ योवः । शिवतमोर
 सुस्तस्यभाजयतेहनः ॥ उशतीरिवमातरः ॥ ५१ ॥ तस्माऽअरम् ॥
 तस्माऽअरङ्गमामवोचस्यक्षयायुजिद्वन्थ ॥ आपोजनयथाचनं
 ॥ ५२ ॥ मित्रः सुहसृज्य ॥ पृथिवीभूमिश्च्योतिषासुह ॥ सुजात

ज्ञातवैदसमयक्ष्मायत्वात्सदसृजामिप्रजाभ्यः ॥ ५३ ॥ रुद्राऽसुहृ
सृज्ये । पृथिवीभूवृहज्ज्योतिःसमीधरे ॥ तेषाम्भानुरजस्रऽइच्छुक्की
देवेषुरोचते ॥ ५४ ॥ सदसृष्ट्वां वसुभिः ॥ सदसृष्ट्वां वसुभीरुद्रैर्द्वीरेऽक
र्मण्याम्मृदम् ॥ हस्ताभ्याम्मूर्द्धीर्त्वासिनीवालीकृणोतुताम्
॥ ५५ ॥ सिनीवालीसुकपर्दा । सुकुमारीरासौपशा ॥ सातुभ्यम
दिते महोखान्दधातुहस्तयोः ॥ ५६ ॥ उषाङ्कृणोतु । शक्क्यावाहुभ्या
मादितिर्द्धिया ॥ मातापुत्रं च यथोपस्थेसाग्निभिसर्तुगर्भेऽथा ॥

मखस्येशिरोसि ॥ ५७ ॥ वसवस्त्वा । कृणवन्तुगायत्रेणच्छन्दसा
 द्विरस्वहुवासिपृथिव्यसिधारयामथिप्प्रजांश्रायस्पोषङ्गापुत्स्यठ
 सवीर्ध्यदसजाताद्यजमानायरुद्रास्त्वाकृणवन्तुत्रैष्टुभेनुच्छन्द
 साङ्गिरस्वहुवास्यन्तरिक्षमसिधारयामथिप्प्रजांश्रायस्पोषङ्गापु
 त्स्यदसुवीर्ध्यदसजाताद्यजमानायादित्यास्त्वाकृणवन्तुजागते
 नच्छन्दसाङ्गिरस्वहुवासिधोरसिधारयामथिप्प्रजांश्रायस्पोष
 ङ्गापुत्स्यदसुवीर्ध्यदसजाताद्यजमानायविश्वेश्वत्वादुवावश्चानुरा?

कृण्वन्त्वानुहुभेनुच्छन्दसाङ्गिरस्वहुवासिदिशोसिधोरयोमग्नि
प्रजांरायस्फोषङ्गोपत्यं सुवीर्यं सजाताद्यजमानाय ॥ ५८
अदित्यैरास्वा ॥ अदित्यैरास्वास्त्यदितिद्विविलङ्गभ्णातु । कृत्वाय
सामुहीमुखामृमर्थीर्योनिमुग्मये ॥ पूत्रेभ्युष्प्रायच्छुददितिः
श्रपयानिति ॥ ५९ ॥ ब्रसंवस्त्वा । धूपयन्तुगायत्रेणच्छन्दसाङ्गिर
स्वहुद्वास्त्वोधूपयन्तुत्रैहुभेनुच्छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वोधूपय
न्तुजागतेनुच्छन्दसाङ्गिरस्वद्विश्वेत्वादुवावैश्वानुरार्धपयन्त्वानुहु

भेनच्छन्दसाङ्गिरुस्वदिन्द्रंस्त्वाधूपयतुवृणस्त्वाधूपयतुविषण
 स्त्वाधूपयतु ॥ ६० ॥ [११] आदितिङ्गा । देवीविश्वदेव्यावतीपृथि
 ब्याःसुधस्त्येऽअङ्गिरुस्वत्स्वनत्ववटदेवानान्त्वोपत्कीर्देवीविश्वदे
 व्यावतीऽपृथिब्याःसुधस्त्येऽअङ्गिरुस्वदधतूखेधिषणास्त्वादेवीवि
 श्वदेव्यावतीऽपृथिब्याःसुधस्त्येऽअङ्गिरुस्वदुभीन्धतामुखेवृञ्ची
 ङ्गादेवीविश्वदेव्यावतीऽपृथिब्याःसुधस्त्येऽअङ्गिरुस्वच्छुपयन्तूखेऽ
 ग्नास्त्वादेवीविश्वदेव्यावतीऽपृथिब्याःसुधस्त्येऽअङ्गिरुस्वत्पचन्तू

खेजनयुस्त्वच्छन्नपत्रादेवीद्विश्चदेह्यावतीऽपृथिह्याऽसुधस्तथेऽ
अङ्गिरस्वत्पंचन्तूखे ॥ ६१ ॥ मित्रस्यंचर्षणीधृतः ॥ मित्रस्यंचर्षणी
धृतोवोदेवस्यंसानुसि ॥ ह्यम्नाञ्चिन्नश्रवस्तमम् ॥ ६२ ॥ देवस्त्वा ।
सावितोद्वपलुसुपाणिऽस्वङ्गुरिऽसुबाहुरुतशक्क्या ॥ अभ्यंथमानापु
थिह्यामाशोदिशेऽआपृण ॥ ६३ ॥ उत्थायबृहती । भवोदुतिष्कु
वात्वम् ॥ मित्रैतान्तऽउखाम्परिददुाम्भ्यमित्याऽएषामामेदि
॥ ६४ ॥ वसवस्त्वा । च्छन्दन्तुगायेत्रेणच्छन्दसाङ्गिरस्वङ्गुइस्त्वा

च्छन्दन्तुत्रैष्टुभेनुच्छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वाच्छन्दन्तुजागति
 न्छन्दसाङ्गिरस्वद्विश्वेत्वादेवावैश्वानुराऽआच्छन्दन्त्वानुष्टुभेनु
 च्छन्दसाङ्गिरस्वत् ॥ ६५ ॥ [५] आकूतिमुग्निम् ॥ आकूतिमुग्नि
 म्प्रयुजुंस्वाहामनोमेधामग्निम्प्रयुजुंस्वाहाचित्तंविज्ञातमुग्नि
 म्प्रयुजुंस्वाहावाचोविद्यतिमुतिमुग्निम्प्रयुजुंस्वाहाप्रजापत
 येमनवेस्वाहाग्नेयवैश्वानुरायस्वाहा ॥ ६६ ॥ विश्वोदेवस्य । नेतुर्मता
 बुरीतसुक्ख्यम् ॥ विश्वोरायऽइषुद्घातिद्युम्नंभृणीतपुष्यसेस्वाहा

॥ ६७ ॥ मासु । भित्थामासुरिषोम्बधुष्णवीरयस्वसु ॥ अग्निरश्ने
दङ्करिष्यथः ॥ ६८ ॥ दृढं हस्वदेवि । पृथिविस्वस्तयं ऽआसुरीमाया
स्वधया कृतासि ॥ जुष्टं देवेभ्यं ऽद्रुदमं स्तुहुष्यमरिष्टात्वमुदिद्विचयेने
ऽअस्मिन् ॥ ६९ ॥ द्रुन्नं सृष्टिं पुरासुतिं प्रत्को होतुा वरेण्यः ॥ सहस्र
स्पृत्रो ऽअद्भुतः ॥ ७० ॥ शतम् ॥ ५०० ॥ परस्या ऽअधि । संवतो व
राँरे ऽअभ्यातर ॥ यत्राहमस्मितौरे ऽअव ॥ ७१ ॥ पुरमस्यां पराव
तः ॥ पुरमस्यां परावतो रोहिदंश्च ऽद्रुहागं हि ॥ पुरीष्यः पुरुषिप्रयो

ग्नेत्वन्तरामृधः ॥ ७२ ॥ अदग्ने । अदग्नेकानिचिदातेदारु
 णिदुध्मसि ॥ सर्वन्तदस्तुतेघृतन्तज्जुषस्वयविष्टुथ ॥ ७३ ॥ अदत्ति ॥
 यदत्युपुजिह्विकायदुम्भ्रोऽतिसर्पति ॥ सर्वन्तदस्तुतेघृतन्तज्जुष
 स्वयविष्टुथ ॥ ७४ ॥ अहरहरप्रयावम् ॥ अहरहरप्रयावुम्भरन्तो
 श्वाथेचुतिष्टुतेघासमस्मै ॥ रायरूपोषेणसमिषामदुन्तोग्नेमातेप्र
 तिवेशारिषाम् ॥ ७५ ॥ नाभापृथिव्याः । समिधानेऽअग्नीराय
 रूपोपायवृहतेहवामहे ॥ इरुम्भदम्बुहदुक्षथुच्यजत्रुत्रेतारमग्निम्पृ

तनासुसासुहिम् ॥ ७६ ॥ आंसेनां ॥ आंसेनां ॥ आंसेनां ॥ आंसेनां ॥ आंसेनां ॥
धिनीरुगणाऽऽत ॥ येस्तेनायेचुतस्करास्तांस्ते ॥ आंसेनां ॥ आंसेनां ॥ आंसेनां ॥
॥ ७७ ॥ इंष्ट्रांभ्याम्मलिम्मल्लं ॥ इंष्ट्रांभ्याम्मलिम्मल्लं ॥ इंष्ट्रांभ्याम्मलिम्मल्लं ॥
स्तस्करौ ॥ इंष्ट्रांभ्यांस्तेनाइभंगवुस्तांस्त्वह्वा ॥ इंष्ट्रांभ्यांस्तेनाइभंगवुस्तांस्त्वह्वा ॥
॥ ७८ ॥ येजनेषु ॥ मुलिम्मल्लवस्तेनासस्तस्करावने ॥ येकक्षेपवघाय
वुस्तांस्तेदधामिजम्भयो ॥ ७९ ॥ आंसेनां ॥ आंसेनां ॥ आंसेनां ॥ आंसेनां ॥
भ्यमरातीयाद्यश्चनोद्वेषतेजनः ॥ निन्दद्वाह्यो ॥ आंसेनां ॥ आंसेनां ॥ आंसेनां ॥

सर्वन्तम्सस्मसाकुरु ॥ ८० ॥ सटंशितम्मे ॥ सटंशितम्मेब्रह्मसटं
 शितंवीथ्युम्बलम् ॥ सटंशितह्वेत्रशिष्णयस्याहमस्मिपुरोहितं
 ॥ ८१ ॥ उदेषाम् ॥ उदेषाम्बाहूऽअतिरमुहूर्त्तौऽअथोबलम् ॥ क्षिणो
 मिब्रह्मणामित्रानुन्नयामिस्वौऽअहम् ॥ ८२ ॥ अन्नपतेन्नस्य । नो
 देह्यनमीवस्यशुष्मिम्मणः ॥ मध्यदुतारन्तारिषुऽऊर्जैन्नोधेहिह्रिपदे
 चतुष्पदे ॥ ८३ ॥ [१८] इतिश्रीवाजसनेयसंहितायांएकादशोऽध्या
 यः ॥ ११ ॥ श्रीवेदपुरुषायनमः ॥ अनुवाकसूत्रम् ॥ दृशानःससदश

दिवस्परिद्वादशसमिधाग्निपंचदशापेतसप्तदशासुन्वंतंत्रयोदशया
ओषधीसप्तविंशतिर्मासाषोडशसप्तसप्तदशदशतम॥हरिॐहृशा
नोरुक्मः॥ दृशानोरुक्मऽरुब्ध्याद्बुद्ध्यौर्दुर्मर्षमायुःश्रियेरुचानः॥
अग्निरमृतोऽअभवद्द्वयोर्मिच्छेदेनन्धोरजनयत्सुरतां॥१॥नक्तो
षासोसर्मनसा । विरूपेधोपयेतेतिशशुमेकं॥समीची ॥ द्यावाक्षामा
रुक्मोऽअन्तर्विभातिदुवाऽअग्निन्धारयन्द्रविणोदाः॥२॥विश्वा
रूपाणि ॥ विश्वारूपाणिप्रतिमुञ्चतेकविःप्रसावीरुद्रंद्रिपदेचतु

ष्षपदे ॥ विनाकमकथ्यत्सवितावरेण्यानुप्रयाणंमषसोविराजति
 ॥ ३ सुपुर्णोसि ॥ गुरुत्मास्त्रिवृत्तेशिरोगायत्रश्चक्षुर्वृहद्ग्रथन्तरपक्षौ ॥
 स्तोमऽआत्माच्छन्दाऽस्यङ्गानियजंऽपिनाम ॥ सामंततनूध्वाम
 दुब्ब्यथज्ञायन्नियम्पुच्छन्धिषण्योऽशुफाः ॥ सुपुर्णोसिगुरुत्मान्दि
 वङ्गच्छस्वऽपत ॥ ४ ॥ विषणोऽङ्कमऽः ॥ विषणोऽङ्कमासिसपरक्त
 हागायत्रञ्छन्दुऽआरोहपृथिवीमनुविक्रमस्वविषणोऽङ्कमोस्यभि
 मातिहात्रैर्दुभुञ्छन्दुऽआरोहान्तरिक्षमनुविक्रमस्वविषणोऽङ्क

मोस्यरातीयतोहुन्ताजागतञ्छन्दुऽआरोहुदिवसनविक्रमस्वधि
षण्णोऽंक्रमोसिशत्रूयतोहुन्तानुष्टुभञ्छन्दुऽआरोहुदिशोनविक्रम
स्व ॥ ५ ॥ अक्कन्ददुग्निः ॥ अक्कन्ददुग्निस्तनयन्निवद्यौऽक्षामारोहि
द्वीरुधःसमुञ्जन् ॥ सुद्योज्ञानोविहीमिद्धोऽअकख्यदारोदसीभा
नुनाभात्युतः ॥ ६ ॥ अग्नेऽभ्यावर्तिन् ॥ अग्नेऽभ्यावर्तिन्नभिमा
निवर्तस्वायुषोवर्चसाप्प्रजयोधनेन ॥ सन्न्यामेधयारुध्यापोषण
॥ ७ ॥ अग्नेऽअङ्गिरः । शतन्तैसंत्ववृत्तःसुहस्रन्तऽउपावृत्तः ॥

अध्यापोषस्यपोषेण पुनन्नो नष्टमाकृद्धिपुनन्नोरयिमाकृद्धि ॥ ८ ॥ पुन
 रुज्जा । निवर्त्तस्वपुनरग्नऽडुषायुषा ॥ पुनन्नैः पाह्यठहंसं ॥ ९ ॥ स
 हरुच्या । निवर्त्तस्वाग्नेपिद्वस्वधारया ॥ विश्वप्स्न्या विश्वतुस्पारि
 ॥ १० ॥ आत्वा । हार्षमुन्तरं भूर्द्धुवस्तिष्ठाविचात्रलिः ॥ विशस्त्वास
 वीवाञ्छन्तुमात्वद्वाष्टुमधिभ्रशत् ॥ ११ ॥ उदुत्तुमम् ॥ उदुत्तुमम्ब
 रुणपाशंस्मदवाधिसंविमंध्यमंश्रथाय ॥ अथात्रयसांदित्यञ्जते
 तवानागसोऽदितयेस्याम ॥ १२ ॥ अग्नेबृहन् ॥ अग्नेबृहन्नृषसाम्

क्षीऽअंस्थानिर्जगन्वान्तमसोज्ज्योतिषागात् ॥ अग्निर्मानुनोरुश
 तास्वङ्गऽआजतोविश्वसद्भान्यप्साह ॥ १३ ॥ हुहसःशुचिषत् ॥ हुह
 सःशुचिषद्दसुरन्तरिक्षसद्धोताविदिषदतिथिर्दुरेणसत् ॥ नृषद्दुरसद्द
 तसद्दथोमसदुब्जजागोजाऽऽकृतजाऽऽक्रितंबूहत् ॥ १४ ॥
 सीदुत्त्वम् ॥ सीदुत्त्वम्मातुरस्याऽऽपस्थेविश्वान्द्वयग्नेव्युनानिद्वि
 ह्वान् ॥ मैनुन्तर्पसामाचिषाभिर्शौचीरुन्तरस्याऽऽशुक्ल्योतिवि
 भाहि ॥ १५ ॥ अन्तरग्ने । रुचात्त्वमूखायाऽऽसदनेस्वे ॥ तस्यास्त्वद

रवारजसितस्थिवा०संमुपासुपस्थेमहिषाऽअवर्द्धन् ॥२०॥ अक्क
न्ददुग्निः ॥ अक्कन्ददुग्निस्तनयन्निवद्यौःक्षामोरिहृद्द्विरुधःसमुञ्ज
न् ॥ सुद्योज्ञानोविहीमिद्धोऽअवरुयदारोदसीभानुनाभात्यन्तः
॥२१॥ श्रीणामुंदारः ॥ श्रीणामुंदारोघरुणोरथीणाम्मनीषाणाम्प्रा
प्पणहंसोमंगोपाहं ॥ वसुःसनुःसहसोऽअप्सुराजाविभात्यग्रऽउ
षसांमिधानहं ॥२२॥ विश्वस्यकेतुहं ॥ विश्वस्यकेतु०भुवनस्यग०र्भऽ
आरोदसीऽअपृणाज्जायमानहं ॥ वीडुश्चिदद्रिमभिनरपरायञ्जनोच

दुग्निमयजन्तपञ्च ॥ २३ ॥ दुशिक्षपावकः ॥ दुशिक्षपावकोऽअरुतिहंसु
 मेधामतं ष्वुग्निर्मृतोनिधायि ॥ इयतिधूममंरुषम्भरिं ष्रुदुच्छुक्के
 णशोचिषाद्यामिनक्षन् ॥ २४ ॥ दृशानोरुक्षमः ॥ दृशानोरुक्षमऽउ
 ह्यौष्यद्यौहुर्मर्षमार्युः श्रियेरुचानः ॥ अग्निर्मृतोऽअभवद्द्वयो
 मिच्छदेनुन्धौरजनयत्सुरेतां ॥ २५ ॥ यस्ते । अद्यकृणवद्भद्रशोचि
 पुपन्देवघृतवन्तमग्ने ॥ प्रतन्नयप्प्रतरं वस्योऽअच्छाभिसुम्नन्देवम
 कं च्यविष्ट ॥ २६ ॥ आतम् ॥ आतम्भजसौ श्रवसे ष्ववग्नेऽउक्थऽउ

वथऽआभंजशस्यमानि ॥ प्प्रियःसूख्येऽप्प्रियोअग्नाभंवात्युज्जातेन
भिन्नुदुज्जनिरेवैऽ ॥ २७ ॥ त्वामंग्ने ॥ त्वामंग्नेयजमानोऽअनु
द्विष्वश्वावसुदधिरेवाख्याणि ॥ त्वयासुहृद्रविणमिच्छमानाव्ब्रज
ङ्गामन्तमूशिजोद्विवद्भुऽ ॥ २८ ॥ अस्ताभ्युग्निः॥ अस्ताभ्युग्निर्धराऽ
सुशेवावेदश्चानुरऽऋषिभिर्हंसोमंगोपाऽ ॥ अद्दुषेद्यावापृथिवीहुवम
देवाधत्तरथिमस्मेसुवीरम् ॥ २९ ॥ [१२] सुमिधुग्निम् ॥ सुमिधा
ग्निन्दुवस्यतधृतैर्वाधयतातिथिम् ॥ आस्मिन्दहुभ्याजुहोतन ॥ ३० ॥

उदुत्वा ॥ उदुत्वा विदुत्वा अग्नेभरन्तुचित्तिभिः ॥ सनो भवति
 वस्त्वहसुप्रतीको विभावसुः ॥ ३१ ॥ प्रेत ॥ प्रदग्नेष्योतिष्म्यादया
 हिशिवेभिरचिभिः ॥ बृहद्विभानुभिर्भासुदमाहिः ॥ सीस्तदवा
 प्रजाः ॥ ३२ ॥ अक्कन्ददुग्निः ॥ अक्कन्ददुग्निस्तनयत्रिवृद्धौः ॥ क्षा
 मारोरेहद्वीरुधः समञ्जन् ॥ सुद्योज्ञानो विहीमिद्धोऽअकख्यदारा
 दसीभानुनाभात्यन्तः ॥ ३३ ॥ प्रप्रायसग्निभैरतस्य
 शृण्वेवियत्सूर्ध्वानरोचते बृहद्भाः ॥ अभियदं पुरुमृतनासुतुस्थौडि

दायुदैब्योऽअतिथिंशिवोनः ॥ ३४ ॥ आपोदेवीं प्र
तिगृभ्णतीतुमस्मैतत्स्योनेकृणुक्कदसुरभाऽऽल्लोके ॥ तस्मै नमन्ता
अनयं सुपत्नीस्मातेवपुत्राभिवभृताप्स्वेनत् ॥ ३५ ॥ अप्स्वगन्ने ॥
अप्स्वगन्नेसधिष्ट्वसौषधीरनु रुध्यसे ॥ गन्भैसञ्जायसेपुनः ॥ ३६ ॥
गन्भोऽअसि ॥ गन्भोऽअस्योषधीनाङ्गन्भोऽविनस्पतीनाम् ॥ गन्भो
विश्वस्यभूतस्याग्नेगन्भोऽअपामसि ॥ ३७ ॥ प्रसद्यभस्मना ॥ प्र
सद्यभस्मनायोनिसेपश्चदृथिवीमग्ने ॥ सुहसृज्यमातृमिह्नुया

तिष्मन्माद्रपुनरासद्वला ३८ ॥ पुनरुसच्च । पुनरुसच्चसदनमुपद्रच्चपृथि
 वीमग्ने ॥ शोषेमातुर्ध्वथोपस्थेनन्तरस्यां शिवतमं ॥ ३९ ॥ पुन
 रुर्जा । निर्वर्त्तस्वपुनरग्नेऽहुषायुषा ॥ पुनर्न्नदं पाह्यवद्वहंसं ॥ ४० ॥
 सहर्क्या । निर्वर्त्तस्वाग्नेपिद्वंस्वधारया ॥ विश्वप्स्न्यांविद्वंश्चतस्प
 रि ॥ ४१ ॥ बोधांमे । ऽअस्यवचसोयविष्टुमद्विष्टुस्यप्प्रभृतस्यस्वधा
 वदं ॥ पीयतिरत्वोऽअनुत्त्वोगृणातिद्वन्द्वारुष्टेतद्वं वन्देऽअग्ने ॥ ४२ ॥
 सर्वोधि । सूरिर्म्मघवावसुपतेवसुदावन् ॥ अयुर्द्व्यस्मद्द्वेषां सिधि

इच्छकर्मणोस्वाहा ॥ ४३ ॥ पुनस्तत्वा । द्विरयारुद्रावसंबुंसमिन्धता
 म्पुनर्ब्रह्माणोषसुनीथयज्ञैः ॥ घृतेन त्वन्तद्वंबुद्धयस्वसुर्याः संन्तस्य
 जमानस्यकामाः ॥ ४४ ॥ [१५] अपेत ॥ अपेतद्वीतद्विचसर्पतातोषे
 त्रस्थपुराणाथेचनूतनाः ॥ अदाद्यमोवसानंमृथिह्याऽअक्त्रिम
 म्पितरोलोकमस्मै ॥ ४५ ॥ सैज्ञानमसि । कामधरणंमथितकाम
 धरणमभूयात् ॥ अग्नेर्भस्मस्यग्नेः पुरीषमसिचितंस्थपरिचितं
 ऽऽरुद्धचितःश्रयद्धम् ॥ ४६ ॥ अयदंसोऽअग्निर्च्य

स्मिन्सोमिन्द्रः सुतन्दुधेजठरेधावशानः ॥ सहस्रियम्बाजिम
 द्यन्नसप्तैः ससवान्त्सन्स्तूयसेजातवेदः ॥ ४७ ॥ अग्नेयत् ॥ अ
 ग्नेयसैदिविवर्चः पृथिव्यां क्यदोषधीष्वप्यस्वायजत्र ॥ येनान्तरे
 क्षमूर्धाततन्थत्वेपः सभानुरर्णवोनचक्षां ॥ ४८ ॥ अग्नेद्विवः ॥ अ
 ग्नेद्विवोऽअर्णमच्छादिगास्यच्छाद्विवोरुचिषेधिष्ण्याये ॥ चारो
 चनेपरस्तात्सूक्यस्यथाश्चावस्तादुपतिष्ठन्तऽआर्पः ॥ ४९ ॥ पुरी
 ष्यासोऽअग्नयः । प्रावणेभिः सुजोषसः ॥ जुषन्तौक्यज्ञमुद्गुहो

नमीवाऽइषोमहीः ॥ ५० ॥ इडामग्ने । पुरुदः संदः सनिङ्गोः शश्वत्त
मः हवमानायसाध ॥ स्यान्नः सनुस्तनयोऽबिजावाग्नेसातेसुमति
बभूत्वस्मे ॥ ५१ ॥ अयन्ते ॥ अयन्ते यो निःकृत्वि यो यतो जातोऽअ
रोचथाः ॥ तज्जानन्नग्नेऽआरोहाथानो बद्धयारयिमा ॥ ५२ ॥ चिदसि ॥
चिदसितया द्विवतयाङ्गिरस्वद्भुवासीदपरिचिदसितया द्विवतयाङ्गिर
स्वद्भुवासीद ॥ ५३ ॥ लोकम्पृण । चिद्धम्पृणाथोसीदद्भुवास्वम् ॥
इन्द्राग्नीस्वाबृहस्पतिरस्मिन्मन्थोनावसीषदन् ॥ ५४ ॥ ताऽअस्य ।

सूददोहसुहंसोमंश्रीणन्तिपृइन्नयं ॥ जडमन्देवानुंविशोश्चिष्वा
रोचनेदिवः ॥ ५५ ॥ इन्द्रंविश्वाऽअवीवृधन्त्समूह
व्यचसङ्गिरः ॥ रथीतमठरथीनांवाजानां सत्पतिम्पतिम् ॥ ५६ ॥
समितम् ॥ समितहुसङ्कल्पेथां सप्रयोरौ चिष्णसुमनस्यमानौ ॥
इषमूर्जैमिसुवसानौ ॥ ५७ ॥ संवाम् ॥ संवाम्नां सुसंभ्रतास
मुचित्ताद्याकरम् ॥ अग्नेपुरीष्याधिपामवत्त्वन्नइषमूर्जैव्यजे
मानायधेहि ॥ ५८ ॥ अग्नेत्त्वम् ॥ अग्नेत्त्वपुरीष्योरथिमादृपुडि

माँरऽअसि ॥ शिवाऽकृत्वादिशुऽसर्वाऽस्वऽयोनिमिहासदऽ ॥ ५९ ॥
भवतन्नऽ ॥ भवतन्नऽसमनसौसचतसावरेपसौ ॥ मायुज्ञऽहिऽसिऽ
स्मायुज्ञपतिञ्जातवेदसौशिवोभवतमुद्यनऽ ॥ ६० ॥ मातेवंपुत्रम् ॥
मातेवंपुत्रम्पृथिवीपुरीष्यमग्निऽस्वयोनोवमारुषा ॥ तांविश्वेऽवै
ऋतुभिऽसंघिदानऽप्रजापतिविश्वकर्मामुघिमुञ्चतु ॥ ६१ ॥ [७]असु
द्वन्तमथजमानम् ॥ असुद्वन्तमथजमानमिच्छस्तेनस्येत्यामद्वि
हितरुक्करस्य ॥ अद्यमुस्मदिच्छसातऽइत्यानमोदिविनिऽतु

वस्यसस्तु ॥ ६२ ॥ नमः सुते निःकृते तिग्मते जोयस्ममयं विचृताबुन्धमे
 तम् ॥ अमेन र्वं च्युम्यासं विदानोत्तमेनाकेऽअधिरोहयेनम् ॥ ६३ ॥
 यस्यास्ते । घोरऽआसञ्जुहोम्येषाम्बुन्धानामवसज्जनाय ॥ यान्त्वा
 जनोभामिरिति प्रमदन्ते निःकृतिन्त्वाहम्परिवेदद्विःशतः ॥ ६४ ॥
 अन्तदुवीनिःकृतिरावबन्धुपाशङ्गिवास्वविचृत्यम् ॥ तन्तोद्विष्या
 म्यायुषो नमश्चादथैतम्पुतमिद्विप्रसूतं ॥ नमोभूर्यथेदश्चकार
 ॥ ६५ ॥ निवेशनं सुङ्गमनः ॥ निवेशनं सुङ्गमनोवसूनां विश्वारूपा

भिचङ्छेशचीभिः ॥ देवऽईवसवितासत्यधेर्म्मन्द्गेनतस्त्वथौसमरेप
थीनाम् ॥ ६६ ॥ सीरायुञ्जन्ति । क्वथोयुगावितद्वतेपृथक् ॥ धीरो
देवेषुसुम्नया ॥ ६७ ॥ युनक्तसीरा ॥ युनक्तसीरावियुगातनुः ॥
धोनौघपतेहबीजम् ॥ गिराचश्रुष्टिःसभराऽअसंघानदीयऽइरस
प्यःपृक्मयात् ॥ ६८ ॥ शुनदसु । फालाविकृषन्तुभूमिदंशुनङ्का
नाशाऽअभियन्तुवाहेः ॥ शुनासीराहुविषातोशमानासुपिप्पलाऽ
ओषधीःकर्त्तनास्मे ॥ ६९ ॥ घृतेनसीता ॥ घृतेनसीतामधुनासम

विना ॥ साकंवातस्यङ्गाज्यासाकन्नशयनिहाकया ॥ ८७ ॥ अद्र्या
 वः ॥ अद्र्यावोऽअद्र्यामवत्त्वद्र्याद्र्यस्याऽउपावत ॥ ताःसर्वाःसंवि
 दानाऽइदमेप्प्रावतावचः ॥ ८८ ॥ याःफलिनीः ॥ याःफलिनी
 र्याऽअफलाऽअपुष्पायाश्चपुष्पिणीः ॥ बृहस्पतिप्रसूतास्ताना
 मश्चन्त्वर्हसः ॥ ८९ ॥ मञ्जन्तुमा । शपुत्थ्यादथोद्वरुण्यादुत ॥ अ
 थोयुमस्यपङ्कशोत्सर्वस्माद्देवकिल्बिषात् ॥ ९० ॥ अवपतन्तीरव
 दन् ॥ अवपतन्तीरवदन्दिवऽओषधयस्पृरि ॥ यज्जीविमश्नवामहे

नसरिष्यतिपूरुषं ॥ ९१ ॥ याऽओषधीऽ ॥ याऽओषधीऽसोमरा
शीर्बुद्धीऽशुतविचक्षणाऽ ॥ तासामसित्वमुत्तमारुङ्कामायशठं हृदे
॥ ९२ ॥ याऽओषधीऽसोमराशीर्बुद्धिताऽष्टथिवीम
नु ॥ बृहस्पतिप्रसूताऽअस्यैसन्दत्तवीर्यम् ॥ ९३ ॥ याश्च ॥ याश्च
दमुपशुण्वन्तिथाश्चदूरम्परागताऽ ॥ सर्वाऽंसङ्गत्यधीरुधोस्यैसन्दत्त
वीर्यम् ॥ ९४ ॥ मावः ॥ मावोरिषत्स्वनितायस्मच्चोहृह्वनामि
वऽ ॥ द्विपाच्चतुष्पादुस्ममाकुहसर्वमस्त्वनातुरम् ॥ ९५ ॥ ओषधयऽ

सम् ॥ ओषधयुःसमं वदन्तु सोमेन सुहराज्ञा ॥ यस्मै कृणोति ब्राह्म
 णस्तं ऽराजं पारया मसि ॥ ९६ ॥ नाशुयि त्रीबलासु स्याशसऽउपुचि
 तामसि ॥ अथोशुतस्य यक्ष्माणां म्पाकारो रसिनाशनी ॥ ९७ ॥ त्वाङ्ग
 न्धर्वा ॥ त्वाङ्गन्धर्वाऽअखनैस्त्वामिन्द्रस्त्वाम्बृहस्पतिः ॥ त्वा
 मोषधे सोमो राजा विह्वान्यक्ष्मादमुच्यत ॥ ९८ ॥ सहस्वमे ॥ सहस्व
 मेऽअरातीः सहस्वपृतनायुतः ॥ सहस्वसर्वपाप्मानुः सहमाना स्योष
 धे ॥ ९९ ॥ दुर्गर्घायुस्ते ॥ दुर्गर्घायुस्तऽओषधे खनिता यस्मै च त्वाख

नाम्भ्यहम् ॥ अथोत्वनन्दुर्गर्घायुर्भुत्वाशुतवल्श्याविरोहतात्
॥ १०० ॥ त्वसुत्तमा । स्योषधेतववृक्षाऽऽउपस्तयह ॥ उपस्तिरस्तसो
स्ममाकंच्योऽअस्ममौ२ऽअभिदासति ॥ १०१ ॥ [२७] मामोहिह
सीज्जनितायःपृथिव्यायोवादिवहंसत्यधम्मोब्ध्यानद् ॥ यथापञ्च
न्द्राःपृथमोज्जानकस्मैदुवायहुविषाविधेम ॥ १०२ ॥ अब्भ्या
वर्त्तस्व । पृथिवियज्ञेनुपर्यसासुह ॥ वृषान्तैऽअग्निशरिषितोऽअरो
हत् ॥ १०३ ॥ अग्नेयत् ॥ अग्नेयत्तैशुक्लयच्चन्द्रंयत्पतंयच्चय

ज्ञियम् ॥ तद्देवेभ्योभिरामसि ॥ १०४ ॥ इषमूर्जसुह
 मितऽआदंमतस्यथोनिम्महिषस्युधारांम् ॥ आसुगोषुविशुत्वातुनू
 पूजहामिसेदिमनिराममीवाम् ॥ १०५ ॥ अग्नेतव ॥ अग्नेतव ॥
 वोषयोमहिऽब्राजन्तेऽअर्चयोषिभावसो ॥ बृहद्भानोशर्वसावाज
 मक्थ्युन्दधासिदुशुषेकवे ॥ १०६ ॥ पावकवर्चांशुक्कवर्चां ॥ पाव
 कवर्चांशुक्कवर्चाऽअननवर्चाऽअननवर्चाऽअननवर्चाऽअननवर्चाऽ
 चरन्नुपावसिपूणाक्षिरोदंसीऽउभे ॥ १०७ ॥ ऊर्जानपात् ॥ ऊर्जान

पाज्जातवेदं सुशुस्तिभिर्मन्दस्वधीतिभिहितः ॥ त्वेऽइषः सन्दधु
वर्भूरिवर्षसाञ्चित्रोत्तयोषामजाताः ॥ १०८ ॥ इरुज्यन्नग्ने । अथय
स्वजन्तुभिरुस्मेरायोऽअमर्त्य ॥ सदंशतस्युबपुषोद्विराजसिपुण
क्षिसानुसिङ्कतुम् ॥ १०९ ॥ इष्कृत्तारं मधुरस्य ॥ इष्कृत्तारं मधुरस्य
अचतसुह्वयन्तदुराधसोमहः ॥ रातिवामस्यसुभगाम्महीमिषन्द
धासिसानुसिङ्गरयिम् ॥ ११० ॥ ऋतावान्ममहिषं । विश्वदर्शतम
निङ्सुम्नायदधिरेपुरोजनाः ॥ श्रुत्कर्णं सुप्रथंस्तमन्त्वागिराद

ह्यस्मानुषायुगा ॥ १११ ॥ आप्यायसु । समेतुते विश्वतः सोमवृ
 षण्यम् ॥ भवाद्वाजस्यसङ्ग्रहे ॥ ११२ ॥ सन्ते ॥ सन्तेपयाँसिससमु
 यन्तुवाजाँसंवृषण्याद्यभिमामिषाहः ॥ आप्यायमानोऽअमु
 तांयसोमादुविश्रवाँस्युत्तमानिधिष्व ॥ ११३ ॥ आप्यायसु ॥
 माद्विन्तमसोमविश्रैभिरुद्भुभिः ॥ भवानंसुप्रथस्तमंसखावृध
 ॥ ११४ ॥ आते । वृत्सोमनौचमत्परमाच्चित्सुधस्थात् ॥ अग्नेरवा
 ङ्कामयागिरा ॥ ११५ ॥ तुवभ्यन्ताः ॥ तुवभ्यन्ताऽअङ्गिरस्तमवि

श्रीः सुक्षितयुः पृथक् ॥ अग्नेकामायथमिरे ॥ ११६ ॥ अग्निहंप्तिप्रिये
षु ॥ अग्निहंप्तिप्रियेषु धामसुकामो भूतस्य भव्यस्य सुम्नाडेको विराजति
॥ ११७ ॥ [१६] इति श्रीवाजसनेयसंहितायां द्वादशोऽध्यायः
॥ १२ ॥ श्रीवेदपुरुषाय नमः ॥ अनुवाकसूत्रम् ॥ मयि गृह्णामि पंचद
शत्रुवासिमधुधाता एकादशकौसभ्यकस्त्रवंति न वेमं माषडपां त्वैका
ऽयं पुरः पंचसताष्टा पंचाशत् ॥ मयि गृह्णामि ॥ मयि गृह्णाम्यग्नेऽअ
ग्निहंरायस्पर्षाषायसुष्प्रजोस्त्वायसुवीर्ष्याय ॥ मामुदुवतांसच

न्ताम् ॥ १ ॥ अपाम्पुष्टम् ॥ अपाम्पुष्टमसिथो निरग्नेः समुद्रमभि
 त्तुं पित्र्वमानम् ॥ बद्धमानो महा २ ऽ आच्युष्करे दिवो मात्रया द्वारि
 म्मणाप्प्रथस्व ॥ २ ॥ ब्रह्ममयज्ञानम् ॥ ब्रह्ममयज्ञानमप्रथमम्पुरस्ता
 द्विसीमितः सुरचो द्विनऽ आविडं ॥ सबुद्ध्याऽ उपमाऽ अस्य विष्टाऽ सुत
 श्रयो निमसतश्चु द्विवः ॥ ३ ॥ हिरण्यगर्भः समवत्ताग्ने भूतस्यजा
 तः पतिरेकऽ आसीत् ॥ सदाधारपृथिवीन्ध्यामुतेमाङ्कस्मदुवायह
 विषाविधेम ॥ ४ ॥ द्रुप्सश्चस्कन्द । पृथिवीमनुध्यामि मश्रयो निमनु

यश्चैपूषः ॥ समानं च्योनिमनुसञ्चरन्तद्द्रुप्सञ्जुहोमभ्यनुसुप्तहो
त्राङ् ॥ ५ ॥ नमोस्तु । सर्पेभ्योथेकेचपृथिवीमनु ॥ अऽअन्तारिक्षे
अद्विविलेभ्यः सर्पेभ्योनमः ॥ ६ ॥ आऽइषवंह ॥ आऽइषवोयात्
धानानां च्येवाविरुप्यती १ रनु ॥ अवावृटेषुशेरतेतेभ्यः सर्प
भ्योनमः ॥ ७ ॥ अवा । मीरोचनेद्विवोथेवासूच्यस्यरुश्मिषु ॥ अ
षामिप्सुसदस्कृतन्तेभ्यः सर्पेभ्योनमः ॥ ८ ॥ कृणुष्वपाजः ॥
कृणुष्वपाजुहंप्रसितिन्नपृथ्वीच्योहिराजेवामवा २ इभेन ॥ त

षष्ठीमनूप्रसितिन्द्रूणानोस्तानि सिद्धिद्वारक्षसस्तपिष्ठेदाऽ॥ तवंचभ्रमा
 संः॥ तवंचभ्रमासंऽआशुयापतन्त्यनुस्पृशदृषताशोशुचानदातपूँ
 ष्यग्नेजुह्वापतङ्गानसन्दतो विसृजे विष्वगुल्का? ॥ १० ॥ प्रति
 स्पृशः ॥ प्रतिस्पृशो विसृजेतूष्णतमो भवापायुर्विशोऽअस्याऽअ
 दंघः ॥ योनोदरेऽअघशठसोयोऽअन्त्यग्नेमाकिष्टुष्यथिरादंघर्षा
 त् ॥ ११ ॥ उदंघ्न ॥ तिष्टुष्यत्यातनुष्वद्वयुमित्रौ २ऽओषतात्तिग्म
 हते ॥ योनोऽअरातिठसमिधानचुक्नेनीचातन्धक्ष्यतसन्नशुष्कम्

॥ १२ ॥ कुर्क्षो भव ॥ कुर्क्षो भवेत्प्रतिविद्या च्छस्ममदु विष्कणै ष्वदेव्या
द्व्यग्ने ॥ अवास्थिरातनुहियातुजना आमिमजा मिमप्रमृणी हि शत्रु
न ॥ अग्नेह्वातेजसासादयामि ॥ १३ ॥ अग्निर्मूर्द्धा । द्विवक्त्रकुरप
सिः पृथिव्या अयम् ॥ अपां रेतां सिजिह्वति ॥ इन्द्रस्य त्वौज
सासादयामि ॥ १४ ॥ भवो अन्नस्य ॥ भवो अन्नस्य रजसश्चनेता यत्रा
नियुद्धिंसचसेशिवाभिः ॥ द्विविमूर्धानन्दधिषेस्वर्षां अत्रिह्वामग्ने
चकृषे हव्यवाहम् ॥ १५ ॥ [१५] ध्रुवासि । धरुणास्तृता द्विश्चकम्

णा ॥ मात्वासमद्रुडद्वधीदमासुपुण्णोद्व्यथमानापृथिवीन्दृढं ह
 ॥ १६ ॥ प्रजापतिश्चासादयत्पाम्पृष्टसमुद्रस्यमन् ॥ व्यचस्वतीप्र
 थस्वतीम्प्रथस्वपृथिव्यसि ॥ १७ ॥ भूरसि ॥ भूरसिभूमिरस्यदितिरसि
 विश्वधायाविश्वस्यभुवनस्यधृत्री ॥ पृथिवीच्यच्छपृथिवीन्दृढं हृष्ट
 थिवीम्महिदसीदं ॥ १८ ॥ विश्वस्मैप्राणाय ॥ विश्वस्मैप्राणाय
 पानायध्यानयोदानायप्रतिष्ठायैचरित्राय ॥ अग्निष्वाभिपातुमह्या
 स्वस्त्याच्छुद्धिषुशान्तमेनुतयादिवतयाङ्गिरस्वहुवासीद ॥ १९ ॥ का

ण्डात्काण्डात्प्ररोहन्तीपरुषद्वेषरुषस्पति ॥ एवानोद्वेषप्रतनुसह
स्त्रेणशतेनच ॥ २० ॥ आशतेन । प्रतनोषिसहस्रेणविरोहसि । तस्या
स्तेदेवीष्टकेविवेधेमहविषावियम् ॥ २१ ॥ आस्ते । ऽअग्नेसूच्यैरुचोदि
वमातुद्ववन्तिरश्मिभिः ॥ तामिन्नोऽअद्यसर्वाभीरुचैजनायनस्क
धि ॥ २२ ॥ आवः ॥ आवोदेवांसूच्यैरुचोगोष्वश्वेषुषारुचः ॥ इन्द्रो
ग्नीताभिः सर्वाभीरुचन्नोधत्तबृहस्पते ॥ २३ ॥ विराडुचोतिः ॥
विराडुचोतिरधारयत्स्वुराडुचोतिरधारयत् ॥ प्रजापतिङ्कासादयत्पु

द्वेपृथिव्याज्ज्योतिष्मतीम् ॥ विश्वस्मैष्वाणायोपानायव्यानाय
 विश्वेज्ज्योतिर्यच्छ ॥ अग्निष्टेधिपतिस्तयादिवतयाङ्गिरस्वहुवासीद
 ॥२४॥ मधुश्च॥ मधुश्चमाधवश्चवासन्तिकववृतुऽअग्नेरन्तःश्लेषोसि
 कल्पेतान्धावापृथिवीकल्पन्तामापुऽओषधयुःकल्पन्तामग्नि
 यदपृथुह्मसुज्यैपृथायुसन्नताह ॥ येऽअग्नेयुःसमनसोन्तराद्यावापृ
 थिवीऽइमे ॥ वासन्तिकववृतुऽअभिकल्पमानाऽइन्द्रमिवदुवाऽअ
 भिसंविशन्तुतयादिवतयाङ्गिरस्वहुवेसीदतम् ॥२५॥ अषाढासि ॥ अ

षाढासिसहमानासहस्ररातीःसहस्रपृतनायुतः ॥ सहस्रधीर्ध्यासि
सामाजिद्व ॥ २६ ॥ [१ १] मधुवाताऽऽक्रतायुतेमधुक्षर
न्तिसिन्धवदाऽमाद्धीर्निसुन्त्वोषधीः ॥ २७ ॥ मधुनर्कम् ॥ मधुनर्कम्
तोषसोमधुमत्पाथिवद्वर्जः ॥ मधुध्वोरस्तुनदं पिता ॥ २८ ॥ मधुमा
न्नं ॥ मधुमान्नोवनस्पतिर्मधुमा २ अस्तुसूक्ष्मः ॥ माध्वीर्गावा
भवन्तुनदं ॥ २९ ॥ अपाङ्गम्भन् ॥ अपाङ्गम्भन्त्सीदुमात्वासूक्ष्मो
भिताप्प्सीदमाग्निवैश्वानरः ॥ अच्छिन्नपत्रादं प्रजाऽअनूवीक्षस्वा

नुत्वादिद्वयावृष्टिः सचताम् ॥ ३० ॥ त्रीन्त्संमुद्धान् ॥ त्रीन्त्संमुद्धान्
 न्त्संमुत्सुपत्स्वर्गानिपाम्पतिर्वृषभऽइष्टकानाम् ॥ पुरीषुंबसानं सुकु
 तस्यलोकैतन्नगच्छयन्नपूर्वपरेतां ॥ ३१ ॥ मुहीद्यौष्टृथिवीचनऽइ
 मंरुन्नम्मिमिक्षताम् ॥ पिपृताद्योभरीमभिः ॥ ३२ ॥ विष्णोऽंक
 म्माणि । पश्यतयतोद्भृतानिपस्पृशे ॥ इन्द्रस्ययुज्युंसखा ॥ ३३ ॥
 भ्रुवासि ॥ ध्रुणेतो जज्ञेप्रथममेवभ्योचोनिवभ्योऽअधिजातवेदां ॥
 सगायुच्यत्रिष्टुभानुष्टुभाचिदेववभ्योहृद्यंभवहतुप्रजानन् ॥ ३४ ॥

इषेरुये । रंमसुसहसेद्युम्नऽऽऊर्जेऽअपत्याय ॥ सुम्प्राडसिस्वराडसि
सारसुतौत्वोत्सोप्प्रावताम् ॥ ३५ ॥ अग्नेयुक्ष्व ॥ अग्नेयुक्ष्वाहि
मेतवाश्वांसोदेवसाधवः ॥ अंब्रह्मन्तिमन्त्र्यवे ॥ ३६ ॥ युक्ष्वाहि ॥ देव
हृतमाँ २ऽअश्वौ २ऽअग्नेरथोरिवा ॥ निहोतापुर्व्यः संददा ३ ॥ ३७ ॥ [११]
सम्भ्यवस्त्रवन्ति । सुरितो न धेनाऽऽअन्तर्हृदा मनसा पृथमानाः ॥ घृत
स्य धारा अभिचां कशीमिहिरण्ययो वितुसो मच्चोऽअग्नेः ॥ ३८ ॥ ऋच
त्वा । रुचेत्वाभासे त्वाज्योतिषे त्वा ॥ अभूद्विदं विश्वस्य भुवनस्य

वाजिनमुग्नेवैश्वानरस्यच ॥ ३९ ॥ अग्निज्योतिषा ॥ अग्निज्योतिषा ॥ अग्निज्योतिषा ॥
 ज्योतिष्मात्रुक्मोवच्चैसावच्चैस्वान् ॥ सहस्रदाऽअसिसहस्रायत्वा
 ॥ ४० ॥ आदित्यङ्गर्भम् ॥ आदित्यङ्गर्भम्पयसासमोद्धिसहस्रस्यप्र
 तिमांविश्वरूपम् ॥ परिवृद्धिहरसामाभिमंस्तथांशुतायुषङ्कुणहि
 चीयमानं ॥ ४१ ॥ वातस्यजतिं । वरुणस्यनाभिमश्चञ्जानं संसरि
 रस्यमध्ये ॥ शिशुन्दीनां हारिमद्रिबुध्नमग्नेमाहिंसीं परमेध्यो
 मन् ॥ ४२ ॥ अजस्रमिन्दुम् ॥ अजस्रमिन्दुमरुषम्भुरण्युमग्निमी

द्वेषञ्चिच्छिन्नमोभिः ॥ सपर्वभिर्ऋतुशःकल्प्यमानो गाम्माहि ६ सी
रदितिविराजम् ॥ ४३ ॥ वरुञ्चीन्त्वष्टुः ॥ वरुञ्चीन्त्वष्टुर्वरुणस्यना
भिमविभ्रज्जानां रजसुं परस्मात् ॥ मुहींसाहस्रीमसुरस्यमा
यामग्नेमाहि ६ सीं परमेभ्यो मन् ॥ ४४ ॥ ओऽअग्निः ॥ ओऽअग्नि
रग्नेरद्यजायतशोकात्पृथिव्याऽऽतवादिवस्पति ॥ येन प्रजाविश्व
कर्मजिजानतमग्नेहेडुं परि ते वृणक्तु ॥ ४५ ॥ चित्रन्देवानाम् ॥ चित्र
न्देवानामुदंगादनीकञ्चक्षुभिर्मन्त्रस्यवरुणस्याग्नेः ॥ आप्राद्यावा

पृथिवीऽअन्तरिक्षेऽसूक्ष्मेऽत्माजगतस्तत्थुषश्च ॥ ४६ ॥ [९] इम
 म्मा । हिंसीहि पादं म्पशुं सहस्राक्षो मेघाय चीयमानं । मयुम्पशु
 म्मेधमग्ने जुषस्व ते न चिद्वानस्तद्व्योनिषीद ॥ मयुन्ते शुगृच्छतय
 न्द्विष्वमस्तन्ते शुगृच्छतु ॥ ४७ ॥ इमम्मा । हिंसीरेकशफम्पशुङ्कनि
 ऋदं वाजिनं वाजिनेषु ॥ गौरमारुणयमनुतोदिशामिते न चिद्वानस्त
 द्योनिषीद ॥ गौरन्ते शुगृच्छतु यन्दिष्वमस्तन्ते शुगृच्छतु ॥ ४८ ॥
 इमदसाहुस्वम् ॥ इमदसाहुस्वदंशतधारुमुत्संभ्यच्च्यमानं दंसरि

स्यमध्ये ॥ घृतन्दुहानामदितिञ्जनायाग्नेमाहिँसीँपरमेभ्योमन् ॥
गवयमारुण्यमनुतेदिशामितेनचिद्भवानस्तद्भ्योनिषीद ॥ गवयन्ते
शुर्गृच्छतुयन्द्दुष्मस्तन्तेशुर्गृच्छतु ॥ ४९ ॥ इममूर्णायुं ॥ वरुणस्य
नाभिन्त्वचम्पशानाँद्विपदाञ्चतुष्पदाम् ॥ त्वष्टुँः प्रजानाँम्प्रथम
अग्निञ्चमग्नेमाहिँसीँपरमेभ्योमन् ॥ उष्टुँमारुण्यमनुतेदिशामि
तेनचिद्भवानस्तद्भ्योनिषीद ॥ उष्टुँन्तेशुर्गृच्छतुयन्द्दुष्मस्तन्तेशुर्गृ
च्छतु ॥ ५० ॥ अजोहि ॥ अजोह्युग्नेरजनिष्टुँशाकोत्सोँऽअपश्यज्ज

नितारमग्ने ॥ तेन देवा देवतामग्नेमायुस्तेन रोहमायुश्चुपमेध्यासहं ॥
 शूरभमारुण्यमनुतेदिशामितेन चिद्वानस्तुद्वोनिषीद ॥ शूरभन्ते
 शुगृच्छतुयन्दिष्टुष्मस्तन्तेशुगृच्छतु ॥ ५१ ॥ त्वं च्यविष्टु । द्वाशुषो
 नृःपाहिन्नृणुधीगिरः ॥ रक्षातोकमृतत्वमना ॥ ५२ ॥ [६] अपा
 न्त्वा ॥ अपान्त्वेमन्त्सादयाम्भ्यपान्त्वोच्चन्त्सादयाम्भ्यपान्त्वा
 भस्मन्त्सादयाम्भ्यपान्त्वोज्ज्योतिषिसादयाम्भ्यपान्त्वायनेसाद
 याम्भ्यपर्णवेत्त्वासदनेसादयामिसमूद्रेत्त्वासदनेसादयामिसरिरे

त्वांसदनेसादयाम्म्यपान्त्वोक्षयेसादयाम्म्यपान्त्वोसधिषिसाद
याम्म्यपान्त्वोसदनेसादयाम्म्यपान्त्वोसुधस्त्येसादयाम्म्यपा
न्त्वोयोनौसादयाम्म्यपान्त्वोपुरीषिसादयाम्म्यपान्त्वोपार्थसिसा
दयामिगायत्रेणंत्वोच्छन्दंसासादयामित्रैष्टुभेनत्वोच्छन्दंसासाद
यामिजागतेनत्वोच्छन्दंसासादयाम्म्यानुष्टुभेनत्वोच्छन्दंसासाद
यामिपाङ्केनत्वोच्छन्दंसासादयामि ॥ ५३ ॥ [१] अयम्पुरं ॥
अयम्पुरोभुवस्तस्यष्मोणोभौवायनोवसन्तःष्मोणायनोगायत्रीवा

सन्तीगायत्र्यैगायत्रङ्गायत्राहुपांशुरुपांशुशोस्त्रिवृत्त्रिवृतोरथन्त
 रंघसिष्टुऽऋषिः प्रजापतिगृहीतया स्वयाप्राणङ्गुहामिप्रजा
 षभ्यः ॥ ५४ ॥ अयन्दक्षिणा । विश्वकर्मामृतस्यमनोवैश्वकर्मण
 द्वीष्मोमानसस्त्रिष्टुष्ट्रैष्मीत्रिष्टुभः स्वारऽस्वारादन्तर्ध्यामोन्त
 र्ध्यामात्पञ्चदशः पञ्चदशः ऋषिः प्रजापतिगृहीतया
 स्वयामनोगृहामिप्रजाभ्यः ॥ ५५ ॥ अयम्पञ्चात् ॥ अयम्प
 ञ्चाद्विश्वभ्यचोस्तस्यचक्षुर्वैश्वभ्यचसंघर्षाश्चाक्षुष्यो जगतीवाषीज

गत्थोऽऽकवल्सममृक्खल्समाच्छुक्कःशुक्कात्सप्तदशःसप्तदशाह्मिह
पञ्चमदंशिक्कपिःपञ्चापतिगृहीतयास्त्वयाचक्षुर्गृह्णामिप्रजा
वभ्यः ॥ ५६ ॥ इदमुत्तरात् ॥ इदमुत्तरास्त्वस्तस्यश्रोत्रंऽसौवह
शरक्षौत्र्यनष्टुपशारिद्यनष्टुभंऽएडमैडाभ्मन्थीमिन्थिनंऽएकविहशऽ
एकविहशाह्मिःपञ्चापतिगृहीतयास्त्वयाश्रो
त्रंऽहामिप्रजावभ्यः ॥ ५७ ॥ इयमपरिमृतिस्तस्यैवाह्मऽरथाह्म
न्तोवाच्यःपुङ्खिह्मन्तीपुङ्खैनिधनंवच्चिधनंवतऽआग्रयणऽआ

ग्ग्रयणात्रिणवत्रयस्त्रिदशौत्रिणवत्रयस्त्रिदशावभ्यांशङ्करैरेवतेद्वि
 श्वकर्मसकृषिः प्रजापतिगृहीतया स्वयाद्वाचङ्गुहामिप्रजावभ्या
 लोकन्ताऽइन्द्रम् ॥ ५८ ॥ [५] इति श्रीवाजसनेयसंहितायां त्रयो
 दशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ श्रीवेदपुरुषाय नमः ॥ अनुवाकसूत्रम् ॥ ध्रुव
 क्षितिः षट्सज्जर्कतुभिर्मूर्द्धावयोर्द्विकाविद्राग्नीआयुर्मषट्कावाशु
 स्त्रिवृदेकामेर्भागोस्येकयाचतुष्कावष्टावेकत्रिंशत् ॥ हरिः ॐ ध्रुव
 क्षितिर्द्वययानिहं ॥ ध्रुवक्षितिर्द्वययानिर्द्वुवासिर्द्वुवच्योनिमासीदसा

ध्या ॥ उक्ख्यस्यकेतुम्प्रथमञ्जुषाणांश्विनाच्छुच्यसादयतामिहत्वा
॥ १ ॥ कुलायिनीघृतवती ॥ कुलायिनीघृतवतीपुरेन्धिःस्योनेसो
दसदनेपृथिव्याः ॥ अभित्वा रुद्राविसवोगृणन्त्वमात्रहमपीपिहि
सौभगायाश्विनाच्छुच्यसादयतामिहत्वा ॥ २ ॥ स्वैर्दक्षैः ॥ स्वैर्दक्षैर्द
क्षपितेहसीददेवानाँसुश्चेबृहतेरणाय ॥ पितेवैधिसूनवऽआसुशे
वास्वावेशातुन्वुसंविशस्वाश्विनाच्छुच्यसादयतामिहत्वा ॥ ३ ॥
पृथिव्याःपुरीषम् ॥ पृथिव्याःपुरीषमस्यप्सोनामृतान्त्वोविश्वेऽअ

भिगुणन्तुदेवाः ॥ स्तोमंपृष्ठाघृतवतीहसौदप्रजावदुस्ममेद्रविणाय
 जस्वांश्चिनाच्छुच्यसूसादयतामिहत्वा ॥ ४ ॥ अदित्यास्त्वा । पृष्ठेसांद
 याम्भ्यन्तरिक्षस्यधत्रीविष्टुभंनीन्दिशामधिपत्कीभुवनानाम् ॥
 कुर्मिद्रूपसोऽअपामसिचिश्चकम्मातऽक्रपिशिश्चनाच्छुच्यसूसादयता
 मिहत्वा ॥ ५ ॥ शूक्लश्च ॥ शूक्लश्चुचिश्चुग्रैष्ममावतऽअग्नेरैतं
 श्लेषोसिकल्पेतान्धावापृथिवाकल्पन्तामापऽओषधयुंकल्पं
 न्तामग्नेयुःपृथुङ्ममुज्ज्यैष्ठ्यायुसव्रतां ॥ अऽअग्नेयुःसमनसोन्त

राद्यावापृथिवीऽइमे ॥ श्रेष्ममावृतऽअभिकल्पमानाऽइन्द्रमिवदु
वाऽअभिसंविशन्तुतयादिवतयाङ्गिरस्वङ्कुर्वेसीदतम् ॥६॥ [६] सजु
ऋतुभिःसजुर्विधाभिःसजुह्वेःसजुह्वेयोनाधैरग्नेयेत्वाविश्वा
नरायाश्चिनाङ्घ्र्यसादयतामिहत्वासजुऋतुभिःसजुर्विधाभिः
सजुर्वसुभिःसजुह्वेयोनाधैरग्नेयेत्वाविश्चानुरायाङ्घ्र्य
सादयतामिहत्वासजुऋतुभिःसजुर्विधाभिःसजुऋद्वेःसजुह्वेवै
योनाधैरग्नेयेत्वाविश्चानुरायाङ्घ्र्यसादयतामिहत्वासजुऋ

तुभिःसुजविधाभिःसुजरादित्यैःसुजूहवैवैयोनाधैरुग्नयेत्वावै
 श्वानुरायाश्विनाःसुजसादयतामिहत्वासुजूकृतुभिःसुजूविधा
 भिःसुजविश्वैवैःसुजूहवैवैयोनाधैरुग्नयेत्वावैश्वानुरायाश्विना
 ऋच्यसादयतामिहत्वा ॥ ७ ॥ प्राणम्मे । पाह्यपानम्मेपाहियान
 म्मेपाहिचक्षुम्मेऽनुव्याविमाहिश्रोत्रम्मेऽश्लोकय ॥ अपःपिन्वौ
 पंधीज्जिह्वाहिपाद्वेचतुष्पात्पाहिद्विवोवृष्टिमेरय ॥ ८ ॥ [२] म
 द्वावियःऽप्प्रजापतिःऽछन्दःक्षत्रं वयोमयन्दुःछन्दोविष्टम्भो वयो

न्द्रम् ॥ १० ॥ [२] इन्द्राग्नीऽअद्यथमानाम् ॥ इन्द्राग्नीऽअद्य
 यमानामिष्टुकान्दृढहंतंयवम् ॥ पूष्टेनुद्वावापृथिवीऽअन्तरिक्षञ्च
 विवाधसे ॥ ११ ॥ विश्वकर्मत्वा । सादयस्वन्तरिक्षस्यपूष्टेद्यच
 स्वतीम्प्रथस्वतीमन्तरिक्षंयच्छान्तरिक्षन्दृढहान्तरिक्षम्माहिं
 सीं ॥ विश्वस्मैप्प्राणायोपानायभ्यानायोदानायप्प्रतिष्ठाथैचरि
 त्राय ॥ वायुद्वाभिपातुमुह्यास्वस्त्याच्छुद्धिपाशान्तमेनतयादेवत
 याङ्गिरस्वङ्कुवासीद ॥ १२ ॥ शतम् ॥ ७०० ॥ राह्यसि ॥ रा

इयसिप्प्राचीदिग्गिर्वराडसिदक्षिणादिसिप्पतीचीदिवस्त्र
राडस्युदीचीदिगाधिपत्नयसिचृहृतीदिक् ॥ १३ ॥ विश्वकम्मा
त्वा । सादयत्वन्तरिक्षस्यपृष्ठेज्योतिष्मतीम् ॥ विश्वस्मैप्राणा
यापानायब्यानायविश्वज्योतिर्यच्छ ॥ वायुष्टेधिपतिस्तयादिवत
याङ्गिरस्वहुवासीद ॥ १४ ॥ नभश्च ॥ नभस्यश्चवाषिकावतूऽ
अग्नेरन्तंश्लेषोसिकल्पेतान्द्यावापृथिवीकल्पन्तामापऽओष
धयुंकल्पन्तामग्नेयुःपृथङ्मसृज्यैष्ठ्यायुसब्रताः ॥ येऽअग्नेयुः

समनसोन्तराद्यावापृथिवीऽइमे ॥ द्वापिकावतुऽअभिकल्पमानाऽ
 इन्द्रमिवदेवाऽअभिसंविशन्तुतयादिवतयाङ्गिरस्वद्भुवसीदतम् ॥
 ॥ १५ ॥ इषञ्च ॥ इषञ्चोर्जश्चशारदावतुऽअग्नेरन्तःस्लेषोसिक
 लप्पेतान्धावापृथिवीऽकल्पन्तामापुऽओषधयंकल्पन्तामग्नेयं
 पृथञ्जमज्ज्यैष्टुथायसञ्चतां ॥ येऽअग्नेयंसमनसोन्तराद्यावापृथि
 वीऽइमे ॥ शारदावतुऽअभिकल्पमानाऽइन्द्रमिवदेवाऽअभिसंवि
 शन्तुतयादिवतयाङ्गिरस्वद्भुवसीदतम् ॥ १६ ॥ [६] आयुर्ममे ।

अञ्जुन्दोगौश्छन्दोजाश्छन्दोश्चश्छन्ददं ॥ १९ ॥ अग्निर्देवता ॥
 अग्निर्देवताघातोदेवतासूच्योदेवताचन्द्रमादेवतावसवोदेवतारु
 द्रादेवतादित्यादेवतामरुतोदेवताविश्वेदेवादेवताबृहस्पतिर्देवते
 न्द्रोदेवतावृषणोदेवता ॥ २० ॥ मर्द्दासि ॥ मर्द्दासिराहुवासिधरु
 णाधिथ्यसिधरणी ॥ आयुषेत्वाध्वसेत्वाकृष्येत्वाक्षेमायत्वा ॥
 ॥ २१ ॥ यन्त्वोराद् ॥ यन्त्वोराज्यंथ्यसिधमनीध्रुवासिधारित्री ॥
 इषेत्त्वोर्जेत्वारुच्यैत्वापोषायत्वालोकन्ताऽइन्द्रम् ॥ २२ ॥ [६]

आशुस्त्रिवृत् ॥ आशुस्त्रिवृत्तन्तं पञ्चदशोऽव्योमासः सप्तदशोधरुण
ऽएकविंशतिरष्टादशस्तपोनवदशोऽभीवर्तः संविदशोऽवच्चो
द्वाविंशतिः सम्भरणस्त्रयोविंशत्योनिश्चतुर्विंशतिर्गणभौः पञ्चविं
शः ऽओजस्त्रिणवः ऋतुरेकत्रिंशः षड्विंशतिर्द्वित्रयस्त्रिंशोऽव्यस्यविं
पञ्चतुस्त्रिंशोऽनाकः षड्विंशोऽविवर्तोऽष्टाचत्वारिंशोऽधेः त्रयस्त्रिंशोऽमः
॥ २३ ॥ [१] अग्नेर्भागः ॥ अग्नेर्भागोऽसिद्धोऽक्षायोऽआधिपत्य
म्ब्रह्मं स्पृतस्त्रिवृत्स्तोमः ऽइन्द्रस्य भागोऽसिद्धिर्षणोराधिपत्यञ्छेत् ॥

स्पृतम्पञ्चदशस्तोमो न चक्षे साम्भागो सिधातुराधिपत्यञ्जनित्रं स्पृ
 तं सप्तदशस्तोमो मित्रस्य भागो सिवरुणस्याधिपत्यिन्दुवो वृद्धिवा
 तं स्पृतऽएकविंशस्तोमो वसूनाम्भागः ॥ २४ ॥ वसूनाम्भागो
 सिरुद्राणामाधिपत्यञ्चतुष्षपात्स्पृतञ्चतुर्विंशस्तोमंऽआदित्या
 नाम्भागो सिमरुतामाधिपत्यङ्गवभास्पृताः पञ्चविंशस्तोमोदित्यै
 भागोसिषुष्णाऽआधिपत्यमोजस्पृताः त्रिणवस्तोमो देवस्यसवितु
 वभागोसिधृहृस्पृतेराधिपत्यं समीचीद्विशस्पृताश्चतुष्टोमस्तोमो

अर्वांनाम्भागः ॥ २५ ॥ अर्वांनाम्भागोस्ययवानामाधिपत्यम्प्रजा
स्पृताश्चतुश्चत्वारिंशस्तोमऽक्रभृणाम्भागोसिद्विशेषान्देवानाम्
माधिपत्यम्भूतं स्पृतन्त्रयस्त्रिंशस्तोमऽसहंश्च ॥ २६ ॥ सहंश्च ।
सहस्यश्चैहमन्तिकावृतूऽअग्नेरन्तःखलेषुसिकल्पेतान्द्यावापृथि
वीकल्पन्तामापऽऔषधयःकल्पन्तामग्नयःपृथुल्लमृज्यैष्टयाय
सब्रताः ॥ येऽअग्नयःसमनसोन्तराद्यावापृथिवीऽइमे ॥ हेमन्ति
कावृतूऽअभिकल्पमानाऽइन्द्रमिवदेवाऽअभिसंविशन्तुतयादेव

तयाङ्गिरस्वध्रुवेसीदतम् ॥ २७ ॥ [४] एकयास्तुवत । प्रजाऽ
 अधीयन्तप्रजापतिरासीत्सृष्टिभिरस्तुवतब्रह्मासृज्यतब्र
 ह्मणस्पतिराधिपतिरासीत्पृथ्विभिरस्तुवतभूतादृथ्सृज्यन्तभूता
 नामपतिराधिपतिरासीत्सुप्तिभिरस्तुवतसप्तऽऋषयोसृज्यन्तधाता
 धिपतिरासीन्नवभिरस्तुवत ॥ २८ ॥ नवभिरस्तुवत । पितरोसृज्य
 न्तादितिरधिपत्नयासीदेकादशभिरस्तुवतऽऋतवोसृज्यन्तार्तु
 वाऽअधिपतयऽआसन्नयोदुशभिरस्तुवतमासाऽअसृज्यन्तसंब

त्सुरोधिपतिरासीत्पञ्चदशभिःस्तुवतक्षेत्रमसृज्यतेन्द्रोधिपतिरा
सीत्सप्तदशभिःस्तुवतग्राम्भ्याहंपशवोसृज्यन्तुबृहस्पतिरधिप
तिरासीन्नवदशभिःस्तुवत ॥ २९ ॥ नवदशभिःस्तुवत ॥ शूद्राख्या
वसृज्येतामहोरात्रेऽअधिपत्कीऽआस्तामेकविंशत्यास्तुवतकेश
फाहंपशवोसृज्यन्तुषरुणोधिपतिरासीन्नथोविंशत्यास्तुवतक्षु
द्राऽपशवोसृज्यन्तुपूषाधिपतिरासीत्पञ्चविंशत्यास्तुवतारु
ण्यहंपशवोसृज्यन्तुषाथुराधिपतिरासीत्सप्तविंशत्यास्तुवत

द्वावापृथिवीभ्यैतांबसवोरुद्राऽआदित्याऽअनूभ्यायैस्तऽएवाधिप
 तयऽआसन्नवविठंशस्यास्तुवत ॥ ३० ॥ नवविठंशस्यास्तुवत ।
 वनस्पतयोसृज्यन्तसोमोधिपतिरासीदेकत्रिंशतास्तुवतप्प्रजा
 ऽअसृज्यन्तयवाश्चायवाश्चाधिपतयऽआसुस्त्रयस्त्रिंशतास्तुवतभ
 तादयशास्त्र्यद्रप्रजापतिर्हपरमेष्ठ्यधिपतिरासील्लोकन्ताऽइन्द्रम् ॥
 ॥ ३१ ॥ [४] इतिश्रीवाजसेनयसंहितायांचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥
 श्रीवेदपुरुषायनमः ॥ अनुवाक्सूत्रम् ॥ अग्नेजातान्पंचरश्मिना

सत्यायचतस्रोराश्यस्ययंपुरःपंचकावग्निसूद्धकोनत्रिंशद्येनऽऋ
षयोष्टौतपश्चनवसप्तपंचषष्टिः ॥ हरिःॐ अग्नेजातान् ॥ अग्नेजा
ताऽप्रणुदानं सुपत्कान्दप्रत्यजाताश्चुदजातवेदं ॥ अधिनोब्रूहिसु
मनाऽअहेडुस्तवस्यामुशम्संस्त्रिवंरुथऽउड्डी ॥ १ ॥ सहसाजातान् ॥
सहसाजाताऽप्रणुदानं सुपत्कान्दप्रत्यजाताश्चातवेदोनुदस्व ॥ अ
धिनोब्रूहिसुमनुस्यमानोवृथंस्यामुप्प्रणुदानं सुपत्कान् ॥ २ ॥
षोडशीस्तोमः ॥ षोडशीस्तोमऽओजोद्रविणश्चतुश्चत्वारिंशस्तो

नाकस्यपृष्ठेऽखुर्गेलोकेऽथजमानञ्जसादयन्तु ॥ १० ॥ विराडंसि ॥ वि
 राडंसिदक्षिणदिग्गुह्रास्तेदुवाऽअधिपतयऽइन्द्राहेतीनाम्प्रतिधृता
 पञ्चदशस्त्वास्तोमः षुथिब्याऽश्रयतुप्प्रऽडंगमुक्म^धथयैस्त^धञ्चा
 तुवहत्सामप्प्रतिष्टित्याऽअन्तरिक्षऽऋषयस्त्वाप्प्रथमजादेवेषुर्दि
 वोमात्रयाविरिम्भणाप्प्रथन्तुविधृताऽचामधिपतिश्चैतत्त्वासवसंघि
 दानानाकस्यपृष्ठेऽखुर्गेलोकेऽथजमानञ्जसादयन्तु ॥ १ ॥ सुम्भ्राडंसि
 प्रतीचीदिगादित्यास्तेदुवाऽअधिपतयोर्वरुणोहेतीनाम्प्रतिधृता

संप्रसदुशस्त्वास्तोमः ऽ पृथिव्या ऽ श्रयतुमरुत्तुतीयमृक्थमभ्यथाये
स्तन्भ्रातृवैरूपठः सामुप्रतिष्ठित्या ऽ अन्तरिक्षे ऽ क्रुषयस्त्वाप्प्रथम
जादुवेषुदिवोमात्रयाद्वारिम्णाप्प्रथन्तुविविधर्ताचायमधिपतिश्चते
त्वासवसावितुानानाकस्यपृष्टेस्वर्गलोकेयजमानञ्जसादयन्तु ॥ १२ ॥
स्वराडसि ॥ स्वराडस्युदीचीदिङ्मरुतस्तेदेवा ऽ अधिपतयः सोमोहिती
नाम्प्रतिधुत्तैकविविदशस्त्वास्तोमः ऽ पृथिव्या ऽ श्रयतुनिष्कैवल्यम
क्थमभ्यथायेस्तन्भ्रातृवैराजठः सामुप्रतिष्ठित्या ऽ अन्तरिक्षे ऽ क्रुषय

स्त्वाप्प्रथमजादेवेषुद्विवोमात्रयाधिरिम्मणाप्प्रथन्तुद्विधत्तांचायम
 धिपतिश्चैतेस्त्वासर्वसद्विदुनानाकस्यपृष्ठेखुंगोलोकेयजमानश्चसा
 दयन्तु ॥ १३ ॥ अधिपत्क्यसि ॥ बृहतीदिग्वश्चैतेदुवाऽअधिप
 तयोबृहस्पतिर्हतीनाम्प्रतिधत्तांत्रिणवत्रयस्त्रिदशौरवास्तोमौपृ
 थिभ्यांश्रयतां वैश्च देवाग्निमारुतेऽऽउक्थेऽअध्यथायैस्तभीतां
 शाङ्करैर्वेतेसामनीप्प्रतिद्वित्याऽअन्तरिक्षऋषयस्त्वाप्प्रथमजादे
 वेषुद्विवोमात्रयाधिरिम्मणाप्प्रथन्तुद्विधत्तांचायमधिपतिश्चैतेस्त्वास

वसंघिदुानानाकस्यपृष्ठेस्वर्गोक्तोकेयजमानञ्जसादयन्तु ॥ १४ ॥ [५]
 अयम्पुरः ॥ अयम्पुरोहरिकेशुःसूच्यैरत्रिमस्तस्यरथगत्सञ्चरथौ
 जाञ्जसनानीग्रामुण्यौ ॥ पुञ्जिकस्थलाचक्रतुस्थलाचाप्सरसौ
 इडुवःपुशवोहितिःपौरुषेयोव्वधःप्रहेतिस्तेऽभ्योनमोऽ अस्ततेना
 वतुतेनोमृडयन्तुतेषन्दिहृष्मोयञ्जनोद्वेष्टितमेषाञ्जम्भेदध्मः
 ॥ १५ ॥ अयन्दक्षिणा । विश्वकर्मामृतस्यरथस्वनञ्चरथैचित्रञ्जसे
 नानीग्रामुण्यौ ॥ मेनुकाचंसहजुन्याचाप्सरसौयातुधानहिती

रक्षां०सिप्रहेतिस्तेवभ्योनमोऽ
 निहृष्ममोयश्चनोह्वेद्वितमेषु
 अयंपश्चाद्द्विश्वद्व्यचास्तस्य
 रथेषुप्रोतश्चासंमरथश्चसेना
 नीग्रामुण्यौ ॥ प्रम्लोचन्तीचा
 नुम्लोचन्तीचाप्सरसौध्याग्घ्रा
 हितिःसुपर्णाःप्रहेतिस्तेवभ्योनमोऽ
 अस्तुतेनोवन्तुतेनोमृडयन्तु
 तेयष्वमोयश्चनोह्वेद्वितमेषु
 अयमुत्तरात्सुंयह्वेद्विसुस्तस्य
 ताक्ष्युश्चारिष्टुनेमिश्चसेना
 नीग्रामुण्यौ ॥

विश्वाचीचघृताचीचाप्सुरसावापोहेतिर्वातुःप्रहेतिस्तेभ्योनमो
ऽअस्तुतेनोवन्तुतेनोमृडयन्तुतेयन्दिह्नुष्मोयश्चनोद्वेद्वितमेषाञ्ज
म्भेदधमः ॥ १८ ॥ अयमूपरि ॥ अयमूपर्यर्थागवसुस्तस्यसेनजि
चसूषेणश्चसेनानीग्रामण्यौ ॥ उर्वशीचपूर्वाचित्तिश्चाप्सुरसावव
स्फूर्ज्जदहेतिविद्युसहेतिस्तेभ्योनमोऽअस्तुतेनोवन्तुतेनोमृडय
न्तुतेयन्दिह्नुष्मोयश्चनोद्वेद्वितमेषाञ्जम्भेदधमः ॥ १९ ॥ [५]
अग्निम्भुर्द्धा । दिवःकुकुत्पतिः पृथिव्याऽअयम् ॥ अपाऽरतांंसि

जिह्वति ॥ २० ॥ अयमुग्निः । सहस्रिणोद्वाजस्यशुतिनुस्पतिः ॥
 मूर्धाकवीरयोणाम् ॥ २१ ॥ त्वामग्ने ॥ त्वामग्नेपुष्करोदच्चथर्धा
 निरमन्थत ॥ मूर्ध्नाविश्वस्यद्वाघतः ॥ २२ ॥ भवोयज्ञस्य ॥ भवोय
 ज्ञस्यरजसश्चनेतायत्रानियुद्धंसचसेशिवामिः ॥ द्विविमूर्धानन्द
 धिपेस्वर्षाञ्जिह्वामग्नेचकृषेहृष्यवाहम् ॥ २३ ॥ अबोद्युग्निः । सुमि
 धोजनानाम्प्रतिधेनुमिवायतीमुषासम् ॥ युह्वाऽईवप्प्रवयामञ्जि
 हानोऽप्रभानवःसिस्रतेनाकमच्छ ॥ २४ ॥ अबोचामकवये ।

अवोचामकवयेमेध्यायवचोवृन्दारुवृषभायवृष्णो ॥ गविष्ठिरोमन
सास्तोममशौदिवीवरुक्ममुरुह्यञ्जमश्रेत् ॥ २५ ॥ अयमिह । पप्रथ
मोधायिधातृमिहोतायजिष्ठोऽअह्वरेष्वीड्व्यः ॥ अममवानोभृग
वोविरुरुचुर्वनेषुचिञ्चिभ्वंविशेविशे ॥ २६ ॥ जनस्यगोपाः ॥ जन
स्यगोपाऽअजनिष्टुजागृविरुमिःसुदक्षःसुवितायनव्यसे ॥ घृतप्प्र
तीकोबृहुतादिविस्पृशाधूमद्विभातिभर्तेवभ्युंशुचिः ॥ २७ ॥
त्वामंग्शे ॥ त्वामंग्शेऽअङ्गिरसोगृहाहितमद्वविन्दज्जिच्छिश्रयाणंब

नेवने ॥ सजायसेमत्थ्यमानुंसहोमहत्त्वामाहुंसहसस्पुत्रमङ्गिरं
 ॥ २८ ॥ सखायुंसम् ॥ सखायुंसंबः सम्यञ्जमिषुंस्तोमञ्चाग्रये ॥
 वपिष्टायक्षितानामूर्जानपत्रेसहस्रते ॥ २९ ॥ सःसुमित् ॥ सःसुमि
 द्युवसेवृषन्नमेधिश्चाद्व्यर्च्यऽआ ॥ इडस्पुदेसमिद्यसेसनोविसद्व्या
 भेर ॥ ३० ॥ त्वाञ्चित्रश्रवस्तम् ॥ हवन्तेविशुजन्तवः ॥ शोचिष्के
 शम्पुरुप्रियाभेहुब्ध्यायुवोढवे ॥ ३१ ॥ एनावोऽअग्निन्नम
 सोर्जानिपातुमाहुवे ॥ प्रियञ्चेतिष्टमरुतिंस्वच्छुरंविश्वस्यदुतममृतम्

॥ ३२ ॥ विश्वस्यदुतम् ॥ विश्वस्यदुतमृत्तुं विश्वस्यदुतमृत्तम् ॥ स
योजतेऽअरुषा विश्वभोजसासदुद्रवत्स्वाहुतं ॥ ३३ ॥ सदुद्रवत्
सदुद्रवत्स्वाहुतं सदुद्रवत्स्वाहुतं ॥ सुब्रह्मायुशेऽसुशामीवसूनान्दु
वदराधोजनानाम् ॥ ३४ ॥ अग्नेर्वाजस्य ॥ अग्नेर्वाजस्यगोमंतुऽइ
शानं सहसोचहो ॥ अस्मेधेहिजातवेदोमहिः श्वः ॥ ३५ ॥ सऽइ
धानं ॥ सऽइधानोवसुं कुविरग्निरीडेऽथोगिरा ॥ रेवदुस्मभ्यम्पु
र्षणीकदीदिहि ॥ ३६ ॥ क्षुपोराजन् ॥ क्षुपोराजन्नुतत्कमनाग्नेर्वास्तो

रूतोपसः ॥ सतिग्मजम्भरक्षसोदहप्रति ॥ ३७ ॥ भद्रो नः ॥ भद्रो
 नोऽअग्निराहुतो भद्रारतिः सुभग भद्रोऽअच्छरः ॥ भद्राऽउतप्रश
 स्तयः ॥ ३८ ॥ भद्राऽउत । प्रशस्तयो भद्रम्मनः कृणुष्ववृत्रतृष्य ॥
 येनासुमत्सुसासहः ॥ ३९ ॥ येनासुमत्सु । सासहोवस्तिथरातनुहि
 भूरिशङ्कताम् ॥ ब्रुनेमातेऽअभिष्टिभिः ॥ ४० ॥ अग्निन्तम् ॥ अग्नि
 न्तम्मद्व्येयो विसुरस्तुं च्यन्ति धेनवः ॥ अस्तुमवन्तऽआशवोस्त
 न्नित्यासो ब्राजिनुऽइषं स्तोतृभ्यऽआभर ॥ ४१ ॥ सोऽअग्निः ॥ सोऽ

अग्निर्ध्वो वि सुगुणे सं च्यमाय न्ति धेनवः ॥ समर्वन्तोरघुद्रुवुंस ६
सुजातासः सुरयुः इषं स्तोतृभ्यः आभर ॥ ४२ ॥ उभे सुश्चन्द्र ।
सुष्पिषो देवी श्रीणीषः आसनि ॥ उतो नुः उतपुं च्याः उतुक्थेषु शवस
रुपत् इषं स्तोतृभ्यः आभर ॥ ४३ ॥ अग्नेतम् ॥ अग्नेतम् द्याश्च
नस्तोमैः कतुन्नभे इहं हृदि स्पृशंस् ॥ ऋद्यामातुः ओहं ॥ ४४ ॥ अ
घ्राहि ॥ अधा ह्यग्ने कतो भे इह स्पृशंस् ॥ रथीः ऋतस्य बृह
तो बभूथ ॥ ४५ ॥ एभिर्नोः ॥ एभिर्नोः अर्कं भवानोः अर्वा इव स्वर्ण

ज्योतिः ॥ अग्नेविश्वेभिः समनाऽअनीकैः ॥ ४६ ॥ अग्निर्दहो
 तारम् ॥ अग्निर्दहोतारम् मध्येदास्वन्तं बभूवुर्दसनुर्दसहसो जातवेदसं
 द्विप्सन्न जातवेदसम् ॥ यऽऽरुर्हयास्वहुरेदुवोदुवाच्याकृपा ॥ घृतस्य
 विभ्राद्धिमनुवाद्धिशोचिषोजुह्वानस्यसोऽपिषः ॥ ४७ ॥ अग्नेत्वम् ॥
 अग्नेत्वन्नोऽअन्तमऽउतत्राताशिवोभवाद्यरुत्थ्यः ॥ बभूवुरग्निर्बभूवु
 श्रवाऽअच्छानक्षिद्युमत्तमर्दरथिन्दां ॥ तन्त्वाशोचिष्टुदीदिवहंसु
 म्नाथनूनमीमहेसाखिबभ्यहं ॥ ४८ ॥ [२९] येनुऽकृष्यहं ॥ येनुऽकृ

पयस्तपसासुत्रमायुस्त्रिन्धानाऽअग्निं स्वराभरन्तः ॥ तस्मिन्नह
त्रिदधेनाकेऽअग्निश्च्यमहुर्मनवस्तीर्णवाहिषम् ॥ ४९ ॥ तम्पत्की
भिः ॥ तम्पत्कीभिरनुगच्छेम देवाः पुत्रैः ॥ अत्रात्तुभिरुतवाहिरण्यैः ॥
नाकङ्कभणानाः सुकृतस्य लोके तृतीये पृष्ठेऽअधिरोचने दिवः ॥ ५० ॥
आवाचः ॥ आवाचो मध्यमरुहः कुरण्युरयमग्निं सत्पतिञ्चिकिता
नः ॥ पृष्ठे पृथिव्यानि हितोदविद्युतदधस्पदङ्कणैः ॥ अथ पृतन्यवः
॥ ५१ ॥ अयमग्निः ॥ अयमग्निर्वा रतमो विद्योधाः संहस्त्रियोद्योत

तामप्रयच्छन् ॥ विवभ्राजमानंसारिरस्यमच्च्युऽउपप्रयाहिद्विद्व्या
 निधामं ॥ ५२ ॥ सम्प्रच्यवद्धमुप । सम्प्रयाताग्नेपथोदेवयाना
 न्कृणुद्धम् ॥ पुनःकृण्वानाःपितरायुवानुद्वातांसीत्त्वयितन्तुम
 तम् ॥ ५३ ॥ उहुँधस्व ॥ उहुँधस्वाग्नेप्रतिजागृहित्वमिष्ट्वापुते
 सःसृजेथामयञ्च ॥ अस्मिन्सुधस्त्येऽअच्छुत्तरस्मिन्द्विवश्वेदेवाय
 जमानश्चसीदत ॥ ५४ ॥ येनुवहसि । सुहस्रंच्येनाग्नेसर्ववेदु
 सम् ॥ तेनेमंच्युन्नन्नोनयस्वद्वेवपुगन्तवि ॥ ५५ ॥ अयन्ते ॥ अय

न्तेयोनिऽर्कऽतिवयोचतोऽज्जातोऽअरोचथाः ॥ तद्भ्रानन्नंअरोहा
थानोबुद्धयारयिम् ॥ ५६ ॥ [८] तपंश्च ॥ तपश्चतपस्यश्चशैशिरा
वतऽ अग्नेरन्तः श्लेषोसिकल्पेतान्द्यावापृथिवीकल्पन्तामाप
ऽआपधयंकल्पन्तामग्नेयुःपृथुङ्मसुज्ज्यैष्टुथायुसद्भताः ॥ येऽअ
ग्नेयुःसमनसोन्तराद्यावापृथिवीऽइमे ॥ शैशिरावतऽअभिकल्प
मानुऽइन्द्रमिवदेवाऽ अभिसंविशन्तुतयादेवतयाङ्गिरस्वद्भुवसी
दतम् ॥ ५७ ॥ पुरमेष्टीरवा । सादयतुदिवस्पृष्टेज्ज्योतिष्मतीम् ॥

विश्वस्मै प्राणायानाय ध्यानाय विश्वभुयोतिर्ध्वच्छ ॥ सूक्ष्मस्ते
 धिपतिस्तथा देवतया ज्जिरस्वङ्कुवासौद ॥ ५८ ॥ लोकमृषण ॥ चिच्छुद्र
 मृणाथोसौदङ्कुवात्वम् ॥ इन्द्राग्नीत्वाबृहस्पतिरस्मिन्मध्योनाव
 सौपदन् ॥ ५९ ॥ ताऽअस्य । सूददोहसुंसोमं श्रीणान्तिपृश्नयं ॥
 जहमन्देवानां विशोस्त्रिष्ववारोचनेदिवः ॥ ६० ॥ इन्द्रं विश्वां ॥ इन्द्रं
 विश्वांऽअवीवृधन्त्समुद्रव्यचसङ्गिरः ॥ रथीतमठरथीनांवाजाना
 ंसत्पतिम्पतिम् ॥ ६१ ॥ प्रोथुदश्वः ॥ प्रोथुदश्वो नयवसेविष्य

द्वयदासहस्रसंबरणोच्चिस्तथात् ॥ आदस्युवातोऽअनुवातिशोचिरधे
स्मतेब्रजनङ्कुष्णमस्ति ॥ ६२ ॥ आयोक्ता ॥ आयोक्तासदनेसाद
याम्भ्यवतरच्छायायांसमुद्रस्युहृदये ॥ रुग्मीवतीम्भास्वतीमा
याद्याम्भास्यापृथिवीमोर्ध्वन्तरिक्षम् ॥ ६३ ॥ परमेष्ठीत्वा । सादयतु
दिवस्पृष्टेभ्यचस्वतीम्प्रथस्वतीन्दिवंच्यच्छदिवन्दृष्टुदिवम्माहि
ष्टसीदं ॥ विश्वस्मैप्राणायोपानायैव्यानायोदानायप्रतिष्ठायैच
रित्राय ॥ सूर्यस्त्वोभिपातुमुहयास्वस्त्याच्छुद्धिषाशान्तमेनतया

देवतयाङ्गिरस्वद्भुवेसीदतम् ॥ ६४ ॥ सहस्रस्यप्प्रेमा । सिसुहस्रस्य
 प्रतिमासिसुहस्रस्योदमासिसाहुस्त्रोसिसुहस्रायत्वा ॥ ६५ ॥ [९]
 इतिश्रीवाजसनेयसंहितायांपञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ श्रीवेदपुरुषा
 यनमः ॥ अनुवाक्सूत्रम् ॥ नमस्तेषोडशहिरण्यवाहवऽउष्णीषि
 णेतक्षभ्योज्येष्टायपंचकाःस्तुत्यायचतस्रःशंभवाथैकापार्यायपंच
 द्वापेअंधसोविदःशतिर्नवषट्षष्टिः ॥ हरिः ॐ नमस्ते ॥ नमस्तेरुद्र
 मुद्ध्यवऽउतोतुऽइष्वेनमः ॥ बाहुभ्यामुततेनमः ॥ १ ॥ यातेरुद्र

शिवात्नूरघोरापापकाशिनी ॥ तथानस्तद्ववाशान्तंमयागिरिशान्ता
भिचाकशीहि ॥ २ ॥ यामिषुम् ॥ यामिषुङ्गिरिशान्तहस्तौबिभष्य
स्तवे ॥ शिवाङ्गिरित्रताङ्कुरुमाहिंसोऽपुरुषञ्जगत् ॥ ३ ॥ शिवेन
वचसा । त्वागिरिशच्छाब्दामसि ॥ यथानेसर्वमिज्जगद्वक्ष्मठ
सुमनाऽअसत् ॥ ४ ॥ अद्यवोचत् ॥ अद्यवोचदधिवक्त्राप्यथमोदे
ब्योमिषक् ॥ अहोऽसर्वाऽमभयन्त्सर्वाऽथयातुधादयोधराचीऽप
रासुव ॥ ५ ॥ असौचः ॥ असौचस्तामत्रोऽअरुणऽउतबुभ्रुःसुम

ज्जलं॥ येचैनं रुद्राऽअभितोदुक्षुश्रिताःसहस्रशोवषांहेड्डे
 महे॥६॥ असौचं॥ असौचोवसर्पतिनीलंग्रीवोविलोहितः॥उतैनं
 ज्ञोपाऽअहश्चन्द्रहश्चन्द्रहृष्टोसहृष्टोमृडयातिनः॥ ७ ॥ नमो
 स्तु॥ नमोस्तुनीलंग्रीवायसहस्राक्षायमीदुषे॥ अथोचोऽअस्यसत्वा
 नोहन्तेवभ्योकरन्नमः॥ ८ ॥ प्रमृञ्चु॥ प्रमृञ्चदध्वनस्त्वमभयोरा
 त्त्वयोर्ज्याम्॥ याश्चित्तेहस्तुऽइषंनंपराताभगवोवष॥ ९ ॥ विज्य
 न्धनुः॥ कपर्दिनोविशह्योबाणवोरुत॥ अनेशन्नस्यथाऽइषवऽ

आभुरस्यनिषङ्गधिः ॥ १० ॥ याते ॥ हेतिर्म्मीढुष्टमहस्तेव भवते
धनुः ॥ तयास्ममाद्विवेश्वतस्त्वमंयक्ष्ममयोपरिभुज ॥ ११ ॥ परिरेत ॥
परितेधद्वनोहेतिरस्ममाद्वृणक्कुव्विश्वतः ॥ अथोयऽइषुधिस्तवा
रेऽअस्मिन्निधेहितम् ॥ १२ ॥ अवतत्यधनुः ॥ अवतत्यधनुः ॥
सहस्राक्षशतेषुधे ॥ निशीर्ष्यशेह्यानाम्मुखशिवा नः सुमना भव
॥ १३ ॥ नमंस्ते ॥ नमंस्तुऽआयुधोयानोततायधृष्णवे ॥ उभा
ब्भ्यामिततेनमोवाहुब्भ्यान्तवधद्वने ॥ १४ ॥ मानः ॥ मानो

॥ १७ ॥ [१७] अतम् ॥
मामिनो वि
अपत्येनमो
मामिनमः इति

हेतिम्माहुष्टमहस्तेवभवति ॥ १० ॥ याते ॥
अनश्नन्श्चतस्त्वमयक्ष्ममयोपरिभुज ॥ ११ ॥ परिस्ते ॥
अनमोनमोरुद्रायाततोऽर्चुणश्चैवित्तः ॥ अथोचऽइषुधिस्तवा
न्त्यैवनानाम्पत्येनमोनमरे ॥ अवतत्येधनुः ॥ अवतत्येधनुः ॥
स्तथेपत्येवृक्षाणाम्पत्येनमोर्धशेह्यानुाम्खाशिवोनःसमनाभव
म्पत्येनमोनमोमन्त्रिणेवापिआर्यधोयानाततायधृष्णव ॥ उभा
ग्धोषायाक्वेन्दयतेपत्तीनाम्पत्येद्वने ॥ १४ ॥ मानः ॥ मानो

लुञ्जानाम्पतयेनमोनमं ऽइषुसञ्चोधद्वयिबभ्यश्चवोनमोनमं ऽआ
तद्वानेबभ्यः ऽप्रतिदधानेबभ्यश्चवोनमोनमं ऽआयच्छुद्धोस्येभ्यश्च
वोनमोनमोद्विसूजस्यः ॥ २२ ॥ नमोद्विसूजस्योद्विद्विद्वश्चश्चवोनमो
नमं ऽस्वपञ्चोजाग्रञ्चश्चवोनमोनमं ऽशयानेबभ्यऽआसीनेबभ्य
श्चवोनमोनमं ऽस्तिद्वेद्वोधावञ्चश्चवोनमोनमं ऽसुभाबभ्यः ॥ २३ ॥
नमं ऽसुभाबभ्यः । सुभापतिबभ्यश्चवोनमोनमोश्चेबभ्योश्चपति
बभ्यश्चवोनमोनमं ऽआब्योधिनीबभ्योद्विद्विद्वन्तीबभ्यश्चवोनमोन

मऽऽउर्गणावभ्यस्तृट् हुतीवभ्यश्चवोनमोनमोगणेवभ्यः ॥ २४ ॥ न
 मोगेणवभ्यो । गणपतिवभ्यश्चवोनमोनमोद्वातवभ्योद्वातपतिवभ्य
 चवोनमोनमोगृत्सेवभ्योगृत्सपतिवभ्यश्चवोनमोनमोद्विरूपेवभ्यो
 द्विरूपेवभ्यश्चवोनमोनमसेनवभ्यः ॥ २५ ॥ नमसेनवभ्यः ।
 सेनानिवभ्यश्चवोनमोनमो रथिवभ्योऽअर्थवभ्यश्चवोनमोनमः
 क्षतवभ्यःसङ्ग्रहीतृवभ्यश्चवोनमोनमोसहध्वोऽअभर्भकेवभ्यश्चवो
 नमः ॥ २६ ॥ [५] नमस्तक्षवभ्यः ॥ नमस्तक्षवभ्योरथकारे

स्वाय । चवामुनायचनमोवृहतेचवृषीयसेचनमोवृद्धायचसवृधेच
 नमोऽथायचप्रथमायचनमऽआशवे ॥ ३० ॥ नमऽआशवे । चालि
 रायचनमऽशीगृध्यायचशीवभ्यायचनमऽऊम्भ्यायचावस्वद्व्याय
 चनमोनादुयायचद्वीप्यायच ॥ ३१ ॥ [५] नमोऽज्येष्टाय । चकनि
 ष्ठायचनमःपूर्वजायचापरजायचनमोमध्यमायचापगल्भमायच
 नमोजघद्व्यायचबुध्द्व्यायचनमऽसोवभ्याय ॥ ३२ ॥ नमऽसोवभ्या
 य ॥ चप्रतिसुर्यायचनमोथाम्भ्यायचक्षेम्यायचनमऽश्लोक्ष्या

यचावसाह्यायचनमऽउर्ध्वार्थायचखह्यायचनमोब्रह्म्याय ॥ ३३ ॥
नमोवह्याय । चकह्यायचनमःश्रवायचप्प्रतिश्रवायचनमऽ
आशुषेणायचाशुरथायचनमऽशरोयचावभेदिनेचनमोबिलिम्मने
॥ ३४ ॥ नमोबिलिम्मनेचकवचिनेचनमोबिम्मिणेचबहूथिनेचन
मःश्रुतायचश्रुतसेनायचनमोदुन्दुभ्यायचाहनह्यायचनमो
धृष्णवे ॥ ३५ ॥ नमोधृष्णवे । चप्प्रमृशायचनमोनिषुङ्गिणेचेषु
धिमतैचनमंस्तीक्ष्णेषवेचायुधिनेचनमःस्वायुधायचसुधद्वनेच

॥ ३६ ॥ [५] नमःस्रुत्याय । चपत्थ्यायचनमःकाट्यायचनीप्या
 यचनमःकूल्यायचसरस्यायचनमोनाट्यायचवैशन्तायचनमःकू
 प्याय ॥ ३७ ॥ नमःकूप्याय । चावृट्यायचनमोवीङ्क्यायचात
 प्यायचनमोमेग्ध्यायचविद्ध्यायचनमोवृष्यायचावृष्यायच
 नमोवात्याय ॥ ३८ ॥ नमोवात्याय । चरेष्म्यायचनमोवास्त्या
 यचवास्तुपायचनमःसोमायचरुद्रायचनमस्तोम्रायचारुणायच
 नमःशुक्लवे ॥ ३९ ॥ नमःशुक्लवे । चपशुपतयेचनमःसुग्रायचभी

मायं च नमोऽग्नेव धायं च दूरेव धायं च नमो हृन्ले च हनीयसे च नमो ब्रु
क्षेभ्यो हरिकेशेभ्यो नमस्तोराय ॥ ४० ॥ [४] नमः ÷ शम्भवाय ।
चमयो भवायं च नमः ÷ शङ्करायं च मयस्करायं च नमः ÷ शिवायं च शि
वतराय च ॥ ४१ ॥ [१] नमः ऽपाठ्याय चावाठ्याय च नमः ÷ प्रतर
णाय चोत्तरणाय च नमस्तीत्थ्याय च कूठ्याय च नमः ÷ शष्प्याय च
कैठ्याय च नमः ÷ सिकुर्याय ॥ ४२ ॥ नमः ÷ सिकुर्याय च प्रवाह्या
य च नमः ÷ किठंशिलायं च क्षयणायं च नमः ÷ कपुडिने च पुलस्तये च न

मंऽइरिण्यायत्रप्रपत्थ्यायचनमोऽब्रज्याय ॥ ४३ ॥ नमोऽब्रज्याय ।
 चगोष्ठ्यायच नमस्तल्प्यायचगेह्यायच नमोऽहृदुष्यायचनिवे
 ष्यायचनमंकाह्यायचगह्वरेष्टायचनमंशुष्क्याय ॥ ४४ ॥ नमं
 शुष्क्याय । चहरित्यायचनमंऽपाऽसुष्यायचरजस्यायचनमोऽलो
 प्यायचोऽल्प्यायचनमंऽकुष्यायचसूष्यायचनमंऽपुण्याय ॥
 ॥ ४५ ॥ नमंऽपुण्याय । चपण्णसुदायचनमंऽउदुरमाणायचाभिध
 तेचनमंऽआखिदुतेचप्रखिदुतेचनमंऽइषुकुष्यायचनमंऽइषुकुष्यायचनमंऽइषुकुष्यायचनमं

सो न सो वलं किरिकेभ्यो द्विवानां हृदयेभ्यो न सो विचित्रवत्केभ्यो
न सो विक्षिणत्केभ्यो न सोऽआनिर्हृतेभ्यः ॥ ४६ ॥ [५] द्रापेऽअ
न्धसत्वात् द्रापेऽअन्धसस्पतेदरिद्रनीलेलोहित ॥ आसाम्प्रजानामेषा
म्पशुनाम्माभेम्मारोङ्गमोचनश्चिञ्चनसंमत् ॥ ४७ ॥ इमारुद्राय ।
तवसैकपदिनेक्षयद्वाराय प्रभंरामहेमतीः ॥ यथाशमसं द्विपदेच
तुष्पदे विश्वम्पुष्टङ्गामेऽस्मिन्ननातुरम् ॥ ४८ ॥ याते । रुद्र
शिवातनूः शिवा विश्वाहाभिषुजी ॥ शिवारुतस्य भेषु जीतयानो मृड

जीवसे ॥ ४९ ॥ परिनहं ॥ परिनोरुद्रस्यहेतिवृणक्कुपरित्वेषस्यदुर्म
 तिरंघायोः ॥ अवंस्थिरामधवध्वस्तनुष्वमीह्वस्तोकायतनयायमृड
 ॥ ५० ॥ मीढुष्टुमशिवतम ॥ शिवोनःसमनाभव ॥ परमेवृक्षऽआय
 धन्निधायकृत्तिवसानऽआचरपिनाकम्बिभ्रदागहि ॥ ५१ ॥ द्विकि
 रिङ्खिलोहित । नमस्तेऽअस्तुभगवः ॥ यास्तेसुहस्रंहेतयोदयम
 स्मन्निवपन्तताः ॥ ५२ ॥ सुहस्राणिसहस्रशः ॥ सुहस्राणिसहस्र
 शोवाह्वोस्तवहेतयः ॥ तासामीशानोभगवःपरुचीनामुखाक्वधि

॥ ५३ ॥ असंख्ययातासहस्राणि । येरुद्राऽअधिभूम्याम् ॥ तेषां
सहस्रयोजुनेवधन्वानितदमसि ॥ ५४ ॥ अस्मिन्मन्महति । अस्मिन्
मन्महत्यणवन्तरिक्षेभुवाऽअधि ॥ तेषां ससहस्रयोजुनेवधन्वानि
तदमसि ॥ ५५ ॥ नीलग्रीवाक्षितिकण्ठां ॥ नीलग्रीवाक्षितिति
कण्ठादिवर्द्धरुद्राऽउपश्रितां ॥ तेषां ससहस्रयोजुनेवधन्वानित
दमसि ॥ ५६ ॥ नीलग्रीवाक्षितिकण्ठां शुर्वाऽअधक्ष्माचुरां ॥
तेषां ससहस्रयोजुनेवधन्वानितदमसि ॥ ५७ ॥ अथक्षेषु । शुष्पि

ज्जरुनीलं ग्रीवाविलोहिताहं ॥ तेषां ऽसहस्रयो जने बहु धृत्वा नितदम
 सि ॥ ५८ ॥ अंभूतानाम् ॥ अंभूतानामधिपतयो विशिखासंः कप
 द्विनः ॥ तेषां ऽसहस्रयो जने बहु धृत्वा नितदमसि ॥ ५९ ॥ अपथाम् ॥
 अपथाम्पथिरक्षयऽएलबुदाऽआयुर्धुधः ॥ तेषां ऽसहस्रयो जने व
 धृत्वा नितदमसि ॥ ६० ॥ अतीर्थानि । अचरन्ति सकाहस्तानिष
 द्विणः ॥ तेषां ऽसहस्रयो जने बहु धृत्वा नितदमसि ॥ ६१ ॥ अन्नैषु ।
 विविधन्ति पात्रेषु पिबतो जनान् ॥ तेषां ऽसहस्रयो जने बहु धृत्वा नित

मोऽअस्तुतेनोवन्तुतेनोमृडयन्तुतेयन्दिह्ममोचिश्चनोद्वेद्वितमेषा
 अमभैदध्महं ॥ ६५ ॥ नमोस्तु । रुद्वेभ्योयेपृथिद्व्यांय्येषामद्भ
 मिषवहं ॥ तेभ्योदशुप्राचीर्दशदक्षिणादशप्रतीचीर्दशोदीचीर्द
 शोर्द्धीर् ॥ तेभ्योनमोऽअस्तुतेनोवन्तुतेनोमृडयन्तुतेयन्दिह्ममोच
 श्चनोद्वेद्वितमेषाअमभैदध्महं ॥ ६६ ॥ [२०] इतिश्रीवाजसनेय
 संहितायांषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ श्रीवेदपुरुषायनमः अनुवाकसू
 त्रम् ॥ अश्मन्नूर्जदशनमस्तेपंचाग्निस्तिग्मेननवचक्षुषःपिताष्टावाशुः

शिशानःसप्तदशोदेनंक्रमध्वमग्निनापंचदशकौशुकज्योतिःसप्तम
ंस्तनंत्रयोदशानवैकोनशतं ॥ हरिःॐअश्मृज्जैम् ॥ अश्मृज्जै
म्पर्वैतेशिश्त्रियाणाम्ब्वऽओषधीब्भ्योबनस्पतिब्भ्योअधिसम्भृ
तम्पथः ॥ तान्निऽइष्मृज्जैन्धत्तमस्तदंसर्ऽरराणाऽअश्मंस्तेक्षुद्रम
यित्ऽऊर्ग्यद्द्विष्मस्तन्तेशुभृच्छतु ॥ १ ॥ इमामे । अग्नेऽइह
काधेनवःसन्त्वेकाचदशचदशचशतश्चशतश्चसहस्रश्चसहस्रश्चायु
तञ्चायुतञ्चानियुतञ्चानियुतञ्चप्रथुतञ्चावृद्धञ्चदञ्चसमुद्रश्चमञ्च

आन्तंश्चपरार्द्धंश्चैतामसंऽअशुऽइष्टंकाधेनवंऽसन्त्वमुत्रामुष्मिंल्लोकै
 ॥ २ ॥ ऋतवंस्थ । ऽऋतावृधंऽऋतुद्वास्थंऽऋतावृधं ॥ घृतंश्च
 तौमधुश्चुतोविराजोनामं कामुदुघोऽअक्षीयमाणाः ॥ ३ ॥ समुद्र
 स्यंत्वा ॥ समुद्रस्यत्वावंकथाग्नेर्परिध्ययामसि ॥ पावकोऽअस्म
 बभ्यंश्चिबोभवं ॥ ४ ॥ हिमस्यंत्वा । जरायुणाग्नेर्परिध्ययामसि ॥
 पावकोऽअस्मबभ्यंश्चिबोभवं ॥ ५ ॥ उपज्जमन् । उपज्जमन्नुपवे
 तसेवंतरनुदीष्ववा ॥ अग्नेपित्तमपामंसिमण्डूकिताभिरागहिसेम

ज्ञोयन्नाम्पावकवर्णणं शिवङ्कुंघ्रि ॥ ६ ॥ अपामिदम् ॥ अपामिदद्रय
यनठंसमुद्रस्यनिवेशनम् ॥ अद्रयौस्तैऽअस्मत्तंपन्तुहेतयः पाव
कोऽअस्मदभ्यंठंशिवोभव ॥ ७ ॥ अग्नेपावक । रोचिषामिन्द्रया
देवाजिह्वया ॥ आद्रिवाद्वाक्षिअक्षिच ॥ ८ ॥ सनः पावकदीद्रिवोस
देवौरेऽइहावह ॥ उपयज्ञं हविश्चनद ॥ ९ ॥ पावकयोचः ॥ पाव
कयोथाश्चितयन्त्याकुपाक्षामंशुरुचऽउषसो नभानुना ॥ तूर्ध्वयाम
नेतशस्यनूरणऽआथाघुणेनतंतृषाणो अजरः ॥ १० ॥ [१०] नम

स्ते ॥ नमस्तेहरसेशोचिषेनमस्तेऽअसंत्वच्चिषे ॥ अद्ययस्तेऽअस्म
 त्तपन्तुहेतयः पावकोऽअस्ममंभ्यंशिषोभव ॥ ११ ॥ नृषदुषेत् ॥
 नृषदुषेत्पुषदुषेत्पुषदुषेत्पुषदुषेत्पुषदुषेत् ॥ १२ ॥ अदुवाः ॥
 अदुवादुवानांश्चिषियाश्चिषियानां संवत्सरीणामुपभागमासते ॥ अ
 हतादौहविषोयश्चेऽअस्मिन्स्वयम्पिबन्तुमधुनाधृतस्य ॥ १३ ॥
 अदुवाः ॥ अदुवादुवेष्वधिदेवत्वमायुष्ये ब्रह्मणः पुरऽएतारोऽअ
 स्य ॥ येभ्योनऽऋतेपबतेधामुकिञ्चननतेदिवोनपृथिव्याऽअधिस्त्रु

षु ॥ १४ ॥ प्राणदाअपानदाः ॥ प्राणदाऽअपानदाभ्यानुदाबन्धोदा
वरिवोदाः ॥ अद्वयास्तेऽअस्मत्तपन्तुहेतयःपावकोऽअस्मत्तभ्य
दशिवोभव ॥ १५ ॥ [५] अग्निस्तिग्मेन । शोचिषायासाद्विः
द्व्यत्रिणम् ॥ अग्निर्धौवनतेरयिम् ॥ १६ ॥ अऽइमा । विश्वाभुवना
निजुह्वद्विहोताद्व्यसीदत्पितानः ॥ सऽआशिषाद्रविणमिच्छमा
नःप्रथमच्छद्वरौऽआविवेश ॥ १७ ॥ किंऽस्वित् ॥ किंऽस्विदा
सीद्विद्वानंमारम्भणङ्कृतमस्वित्कथासीत् ॥ अतोभूमिभुवनयद्वि

श्रकर्मसांविद्यामौण्डौद्रमहिनाविश्वचक्षाहं ॥ १८ ॥ विश्वतश्चक्षु
 रूत । विश्वतोमुखोविश्वतोबाहुरुतविश्वतस्पात् ॥ सम्बाहुभ्या
 न्धमत्तिसम्पत्त्रैर्द्यावाभूमौजनयन्देवऽएकः ॥ १९ ॥ किंस्वित् ॥
 किंस्विद्वनङ्कऽउसवृक्षऽआसयतोद्यावापृथिवीनिष्टुक्षुः ॥ मनी
 पिणोमनसापृच्छतदुतद्यदुच्छातिष्टुह्रुवनानिधारयन् ॥ २० ॥ या
 तै ॥ यातेद्यामानिपरमाणुिण्यवमायामध्वमाविश्वकर्मन्नुतेमा ॥
 शिक्षासखिवभ्योह्रुविषिस्वधावहस्वयं च्यजस्वतद्रवंबृधानः ॥ २१ ॥

विश्वकर्मद्रुविषा । बावृधानः स्वयं स्वपृथिवीमृतद्वाम् ॥ सु
ह्यन्त्वद्वयेऽअभितः सुपत्काऽइहास्माकं मधवासारिरस्तु ॥ २२ ॥
वाचस्पतिम् ॥ वाचस्पतिविश्वकर्मणामृतये मनोजुवंबाजैऽअ
द्याहुवेस ॥ सनोविश्वानिहवनानिजोषद्विश्वशोभमरवसेसाधुकर्मा
॥ २३ ॥ विश्वकर्मद्रुविषा । बद्धेनेनत्रातारमिन्द्रमकृणारवुध्य
म् ॥ तस्मैविशुं स मनमन्तपूर्वारयमग्रोविह्व्योचथासंत ॥ २४ ॥
[९] चक्षुषं पिता । मनसाहिधीरोघृतमेनेऽअजनन्नम्नमाने ॥ ३

देदन्ताऽअददहन्तपूर्वऽआदिदद्यावापृथिवीऽअप्रथेताम् ॥ २५ ॥
 विश्वकर्मविमनां ॥ विश्वकर्मविमनाऽआद्विहायाधाताविधा
 तापरमोतसुन्दृक् ॥ तेषामिष्टानिसमिषामदन्तियत्रासप्तऽऋषी
 दपरऽएकमाहुः ॥ २६ ॥ योनः । पिताजनितायोविधाताधामा
 निवेदुभुवनानिविश्वाः॥योदेवानान्नामुधाऽएकऽएवतदंसम्प्रश्नम्भु
 वनायन्त्यय्या ॥ २७ ॥ तऽआयजन्तद्रविणुसमस्ममाऽऋषयुंषू
 र्बजरितारुनभूना ॥ असूर्तसूर्तरजसिनिषुत्तेथेभूतानिसुमकृण्व

त्रिमानि ॥ २८ ॥ पुरोद्विवा । परऽएनापृथिव्यापुरोद्वेविभिरसुरैर्य
दस्ति ॥ कंस्त्रिद्वंभैप्रथमन्देङ्कऽआपोयत्रद्वेवांसुमपंश्यन्तपूर्व
॥ २९ ॥ तमित् ॥ तमिद्वंभैप्रथमन्देङ्कऽआपोयत्रद्वेवांसुमगच्छ
न्तद्विश्वे ॥ अजस्यनाभावद्येकमपितंर्यस्मिद्विश्वाऽनिभुवना
नितस्त्युः ॥ ३० ॥ नतम् ॥ नतंविदाथ्यऽहुमाजजानोद्व्यद्युष्मा
कमन्तरम्बभव ॥ नीहारेणप्रावृताजल्प्याचासुतृपंऽउक्थशासंश्च
रन्ति ॥ ३१ ॥ द्विश्वकंर्माहि ॥ द्विश्वकंर्माह्यजनिष्टुद्वेवऽआदिद्वन्द्व

वींऽअभवद्वितीयः ॥ तृतीयःऽपिताजनितीषधीनामुपाङ्गवर्भेद्यद
 धात्पुरुत्रा ॥ ३२ ॥ [८] आशुशिशानं ॥ आशुशिशानोवृष
 भोनभीमोधनाघनक्षोभणध्वर्षणीनाम् ॥ सुक्कन्दनोनिमिषऽएक
 वीरंशतठसेनाऽअजयत्साकमिन्दः ॥ ३३ ॥ सुक्कन्दनेनानिमि
 पेण ॥ जिष्णुनायुरकारेणदुश्चयवनेनधुष्णुना ॥ तदिन्द्रेणजयत
 तत्सहंश्च्युधोनरऽइषुहस्तेनुवृष्णा ॥ ३४ ॥ सऽइषुहस्तैः ॥ सऽइ
 षुहस्तैःसनिषुङ्गिभिर्वशीसंस्त्रष्टासयुधुऽइन्द्रेणनेन ॥ सुहसुहृजि

त्सोमपाबाहुशर्द्धुग्रधन्वाप्प्रतिहिताभिरस्ता ॥ ३५ ॥ बृहस्पते
पारि । दीयोरथेनरक्षोहामित्रौ २ऽअपुर्बाधमानं ॥ प्रभुञ्जन्त्सेनां
प्रमृणोषुधाजयन्नेस्ममाकमेच्छावितारथानाम् ॥ ३६ ॥ बलुविज्ञाय
स्थविरं ॥ बलुविज्ञायस्थविरं प्रवीरं सह स्वात्वाजीसहमानऽउ
ग्रं ॥ अभिवीरोऽअभिसंत्वासहो जाज्ञैत्रमिन्द्ररथमातिष्ठगोवित्
॥ ३७ ॥ गोत्रमिदंज्ञोविदुम् ॥ गोत्रमिदंज्ञोविदुंष्वज्जंवाहुअयन्तम
ज्जमंप्रमृणन्तमोजंसा ॥ इमं संजाताऽअनुवीरयच्छमिन्द्रं संसखा

योऽअनसुंरभङ्गम् ॥ ३८ ॥ अग्निगोत्राणि ॥ अग्निगोत्राणिसह
 सागाहमानोदुयोधीरशुतमद्वयैरिन्द्रं ॥ दुःश्रुवनःपृतनाषाड्यु
 द्योस्माकृदसेनाऽअवतुप्रयुत्सु ॥ ३९ ॥ इन्द्रंऽआसाम् ॥ इन्द्रं
 ऽआसानेताबृहस्पतिर्दक्षिणायज्ञःपूरऽपृतसोमं ॥ इवसेनानामि
 मिभञ्जतीनाञ्जयन्तीनाम्भरुतोयेन्त्वग्रम् ॥ ४० ॥ इन्द्रंस्यैवृष्णः
 इन्द्रंस्यैवृष्णोवृष्णस्येराज्ञेऽआदित्यानाम्भरुतोऽंशङ्कऽउग्रम् ॥
 महामनसाम्भुवनञ्च्यवानोङ्घोषोदिवानोञ्जयतोमृदंस्थात् ॥ ४१ ॥

उद्धर्षय । मघवन्नायुधो द्युत्सेत्स्वनाम्मानाम्मनांसि ॥ उद्ध
ब्रह्मवाजिनां वाजिनो द्युद्रथानो अथेताञ्चन्तुघोषां ॥ ४२ ॥ अ
स्माकुमिन्दुहं । समृतेषु ह्रजेष्वस्माकं व्याऽदृष्वस्ताजं यन्तु ॥
अस्माकं वीराऽउत्तरे भवन्त्वस्मौ रऽउदेवाऽअवताहवेषु ॥ ४३ ॥
अमीषाश्चित्तम् ॥ अमीषाश्चित्तमप्रतिलोभयेन्ती गृहोणाङ्गाद्व्यप्वे
परेहि ॥ अभिप्सेहि निदहहृत्सुशोकरन्धेनामित्रोस्तमसासचन्ताम्
॥ ४४ ॥ अवसृष्ट्वापरा । पतशरं ह्ये ब्रह्ममंसं शिथे ॥ गच्छामित्रोद्वप

पंचस्वसामीपाङ्कञ्जनोच्छिषहं ॥ ४५ ॥ प्रेतं ॥ प्रेताजयतानरुऽइन्द्रो
 ब्रह्मशर्मथच्छतु ॥ उग्र्रावःसन्तुबाहवोनाधुष्याथथासथ ॥ ४६ ॥
 असौचा । सेनामरुतं परंपरामुभ्यैतिनुओजसुरूपह्निमाना ॥ ताङ्गु
 हततमुसापं ब्रतेनुचथामीषाअद्वयोऽअद्वयन्नजोननु ॥ ४७ ॥ अत्रवा
 णाः । सम्पतन्तिकुमाराविशिखाऽइव ॥ तन्नेऽइन्द्रोबृहस्पतिरदि
 तिहंशर्मथच्छतुविश्वाहाशर्मथच्छतु ॥ ४८ ॥ मम्मोणिते ॥ म
 र्मोणितेब्रम्मणाच्छादयामिसोमस्त्वाराजामृतेनानुवस्ताम् ॥ ४९

रोधरीशुभ्ररूपास्तेकृणोतुजयन्तन्त्वानुदुवामन्दन्तु ॥ ४९ ॥ [१७]
उदैनम् ॥ उदैनमुत्तरान्नेयाग्नेघृतेनाहुत ॥ रायस्पोषेणसहस्रज
प्रजयाचबहुङ्कधि ॥ ५० ॥ शतम् ॥ इन्द्रेमम् ॥ इन्द्रे
मभ्रतरान्नयसजातानामसहृशी ॥ समेनंब्रच्चैसासृजदुवानाम्भाग
दाऽअंसत् ॥ ५१ ॥ अस्यकूर्म्मोऽगुहेहृविस्तमंग्नेवहृ
यात्वम् ॥ तस्मैदुवाऽअधिब्रवन्नयश्चब्रह्मणस्पतिः ॥ ५२ ॥ उदु
त्वा ॥ उदुत्वाविश्चदुवाऽअग्नेभरन्तुचित्तिभिः ॥ सनोभवशिवस्त्वह

सुप्रतीकोच्चिभावंसुहं ॥ ५३ ॥ पञ्चदिशः ॥ पञ्चदिशो देवीर्ध्वन्नमव
 न्तु देवीरपामितिन्दुर्मतिम्बाधमानाहं ॥ रायस्पोषेत्रज्ञपतिमाभज
 न्ती रायस्पोषेऽअधियुज्ञोऽअस्थात् ॥ ५४ ॥ समिद्धेऽअशौ ॥ समि
 द्धेऽअभावधिसामहानऽउक्थपत्रेऽईडुथोगृभीतः ॥ तप्तहृर्मर्मपरि
 गृह्यायजन्तो ज्ञायिद्युन्नमयजन्तुदेवाः ॥ ५५ ॥ देव्यायधुत्रे ॥ जोद्वि
 देवुःश्रीहंश्रीमनाहंशुतपयाहं ॥ परिगृह्यदेवायुन्नमायन्देवादेवेभ्यो
 ऽअह्वर्यन्तोऽअस्त्युहं ॥ ५६ ॥ वीतहं हविहं शमितहं शमितायजद्यौ

तुरीयोऽथ शोचन्नहृद्व्यमेति ॥ ततोऽवाकाऽआशिषो नोजुषन्ताम् ॥ ५७ ॥
सूच्यरश्मिर्हरेिकेशः पुरस्तात्सचित्ताज्ज्योतिर्हृदयो रअजस्रम् ॥ तस्य
प्रषाप्प्रसुवेयाति विद्वान्त्सम्पश्यद्विष्वथा भुवनानि गोपाः ॥ ५८ ॥
विमानं ऽएषः ॥ विमानं ऽएषद्विवो मच्च्यऽआस्तऽआपि प्रवाञ्चोदसी
ऽअन्तरिक्षम् ॥ सविश्वाचीरभिचष्टे घृताचीरन्तरापूष्वमपरश्चकेतुम् ॥
॥ ५९ ॥ उक्षासंमुद्रः ॥ उक्षासंमुद्रोऽअरुणः सुपुर्णः पूष्वस्यथोनि
म्पितुराविवेश ॥ मच्च्यद्विवोनिहितः पृथिव्यरश्ममाविविचक्रमेरजस

इमस्मिन्नानाकुमुक्ख्यद्वहस्तेषुविभ्रंतं ॥ दिवस्पृष्टंस्वर्गत्वाभि
आदिवेभिराहम् ॥ ६५ ॥ प्राचीमनु । प्रदिशुभ्रेहिद्विद्वान्नेरनेपुरोऽ
अग्निर्भवेह ॥ विश्वाऽआशादीद्यानोविभाहयूज्जोधेहिद्विपदुच
तुष्पदे ॥ ६६ ॥ पृथिव्याऽअहम् ॥ पृथिव्याऽअहमुदन्तरिक्षमारु
हमुन्तरिक्षादिवमारुहम् ॥ दिवोनाकस्यपृष्ठात्स्वर्ग्यातिरगामहम्
॥ ६७ ॥ स्वर्च्यन्तः ॥ स्वर्च्यन्तोनापेक्षन्तऽआद्याऽरोहन्तिरोद
सी ॥ युञ्ज्येविश्वतोधारद्वसुविद्वाऽसोद्वितेनिर ॥ ६८ ॥ अग्नेप्र ॥

अग्नेऽप्रेहिप्रथमो देवयुताञ्चक्षुर्दुवानामृतमर्त्यानाम् ॥ इयक्षमाणा
 भृगुभिःसुजोषांस्वर्च्यन्तयजमानांस्वस्ति ॥ ६९ ॥ नक्तोषासा ॥
 नक्तोषासासमनसो विरूपधापथेते शिशुमेकं समीची ॥ द्यावाक्षा
 मारुक्षमोऽअन्तर्विभातिदुवाऽअग्निन्धारयन्द्रविणोदाः ॥ ७० ॥ अ
 ग्नेसहस्राक्ष । शतमर्द्धञ्छतन्तेऽप्राणाःसहस्रं ध्यानाः ॥ त्वंसाहिस्र
 स्तरायऽईशिषेतस्मतेविधेमबाजायस्वाहा ॥ ७१ ॥ सुपर्णोसिगरु
 त्वमात्रपृष्ठेपृथिव्यांसीद ॥ भासांतांरिक्षमापृणं ज्योतिषो दिवमुत्

भानुतेजसादिशुऽऽउदृढं ह ॥ ७२ ॥ आजुह्वानं सुप्रतीकं । पुरस्ता
दग्नेस्वच्छो निमासीदसाधुया ॥ अस्मिन्सुधस्थेऽअच्छुत्तरस्मि
द्विश्वे देवाश्च जमानश्च सीदत ॥ ७३ ॥ तां संवितुः ॥ तां संवितु
र्विण्यस्य चित्रामाहं धृणे सुमतीं विश्वजं न्याम् ॥ आमस्य कण्वोऽअदु
हृत्सपीनां सुहस्रं धारां पथं सामुहीङ्गाम् ॥ ७४ ॥ विधेमते । परमे
जन्मं नग्ने विधेमस्तोमै रवरं सुधस्थे ॥ अस्ममाद्यो नैरुदारिथा च जेतम्प्र
त्वे हवीं षिजुहुरेसमिधे ॥ ७५ ॥ मेद्धोऽअग्ने ॥ मेद्धोऽअग्ने दीदि

हिंपुरो नो जस्रयासम्भ्याय विष्टु ॥ त्वांशश्चन्तुऽउपयन्ति वाजां
 ॥ ७६ ॥ अग्नेतम् ॥ अग्नेतम् द्याश्च नस्तोमैः कृतम् इन्द्रं हृदि स्पृ
 शम् ॥ ऋद्ध्या मातुऽओहैः ॥ ७७ ॥ चित्तिञ्जुहोमि ॥ चित्तिञ्जुहोमि
 मनसा घृतं न यथा दुवाऽइहा गमं र्धाति होत्राऽऋता वृधः ॥ पत्ये वि
 श्वस्य भूमनो जुहोमि विष्वक् कर्मणे विश्वाहादा वभ्यं हृविः ॥ ७८ ॥
 सप्तैः । अग्नेसु मिधः सप्त जिह्वाः सप्तऽऋषयः सप्त धामां प्रिया
 णि । सप्त होत्रां सप्त धात्वा यजन्ति सप्त योनीरा पृण स्वाधृतं नु स्वाहा

॥ ७९ ॥ [१५] शुकज्योतिश्च । चित्रज्योतिश्चसत्यज्योतिश्च
ज्योतिष्मत्तश्च ॥ शुकश्चऽऽकृतपाश्चात्येहाह ॥ ८० ॥ इहहङ् ॥ इह
कादयोहङ्सुहङ्प्रतिसहङ् ॥ मितश्चसम्मितश्चसभंराह ॥ ८१ ॥
ऋतश्चसत्यश्चङ्गुवश्चघंरुणश्च ॥ घृत्ताचंविधुत्ताचंविधारयः ॥ ८२ ॥
ऋतजिच्च । सत्यजिच्चसेनेजिच्चसुषेणश्च ॥ अन्तिमित्रश्चदुरेऽअमि
त्रश्चगणः ॥ ८३ ॥ इहक्षासऽएताहक्षासऽ ॥ इहक्षासऽएताहक्षासऽ
ऋषुणः सुहक्षासुऽप्रतिसहक्षासुऽएतन ॥ मितसंश्चसम्मितसोनाऽ

अद्यसभरसोमरुतोयज्ञेऽअस्मिन् ॥ ८४ ॥ स्वतवाश्च ॥ प्रघासीच
 सान्तपुनश्चगृहमेधीच ॥ क्रीडीचशाकीचोज्जेषी ॥ ८५ ॥ इन्द्रन्दे
 वीह ॥ इन्द्रन्देवीद्विशोमरुतोनुवत्कर्मानोभवद्यथेन्द्रन्देवोद्विशोम
 रुतोनुवत्कर्मानोभवन् ॥ एवमिमंथजमानन्देवीश्चद्विशोमानुषीश्चा
 नुवत्कर्मानोभवन्तु ॥ ८६ ॥ [७] इमंस्तनम् ॥ इमंस्तनमूर्ज
 खन्तन्धयापाम्प्रपीनमग्नेसरिरस्यमध्वे ॥ उत्सञ्जुषस्वमधुमन्तमध्व
 न्तसमृद्धियुहसदनुमाविशस्व ॥ ८७ ॥ घृतमिमिमिक्षे । घृतमस्यथोनि

धृतेऽश्रितो घृतम्बस्युधामं ॥ अनुष्वधमावहमादयस्वस्वाहा कृतं वृ
षमवक्षिहृद्यम् ॥ ८८ ॥ समुद्रादुन्मिः ॥ समुद्रादुन्मिः ॥ सुमर्मा
उदारुदुपांशुनासममृतत्वमानद् ॥ घृतस्यनासगुह्यं च्यदास्तिजि
ह्वादिवानासमृतस्यनाभिः ॥ ८९ ॥ वयन्नामं ॥ वयन्नामं प्रब्रवामा
घृतस्यास्मिन्द्युधेधारयामानमोभिः ॥ उपब्रह्ममाशृणवच्छस्यमा
नश्चतुःशृङ्गोवमीहोरऽएतत् ॥ ९० ॥ चत्वारिशृङ्गा ॥ चत्वारिशृ
ङ्गात्रयोऽअस्यपादुद्वेशीर्षसुप्तहस्तासोऽअस्य ॥ त्रिधाबद्धो वृषभो

शैरवीतिमहोदुवोमर्त्या २ऽआविवेश ॥ ९१ ॥ त्रिधाहितम् ॥ त्रिधा
 हितम्पुणिभिर्गुह्यमानेङ्गविदुवासौधुतमद्वविन्दन् ॥ इन्द्रेऽएकह
 सूच्येऽएकञ्जानवेनादेकं स्वधयानिष्टतक्षुः ॥ ९२ ॥ एताऽअ
 र्धन्ति ॥ एताऽअर्धन्तिहृद्वात्समृद्वाच्छतत्रजारिपुणानावचक्षे ॥
 धृतस्युधाराऽअभिचाकशीमिहिरण्ययोधितसोमध्यऽआसाम् ॥
 ॥ ९३ ॥ सम्म्यक्स्ववन्ति । सुरितोनधेनाऽअन्तर्हृदामनसापूयमा
 नाः ॥ एतेऽअर्धन्त्युर्मयोधुतस्यमृगाऽइवक्षिपुणोरीषमाणाः ॥ ९४ ॥

सिन्धोरिवप्राच्छने ॥ सिन्धोरिवप्राच्छनेशूघनासोबातंप्रमियदंपत
यन्तिशुद्धाः ॥ घृतस्युधाराऽअरुषोनघ्राजीकाष्ठासिन्दुश्मिसिंहं
पिद्वंमानहं ॥ ९५ ॥ अग्निप्रवन्त ॥ अग्निप्रवन्तसमनेवयोषाहंक
ह्याण्युहंस्मयमानासोऽअग्निम् ॥ घृतस्युधाराऽसुमिधोनसन्त
ताजुषाणोहंर्थातिजातवेदाहं ॥ ९६ ॥ कुड्याऽइववहृतुम् ॥ कुड्याऽ
इववहृतुमेतवाऽऽअह्युञ्जानाऽअभिचाकशीमि ॥ अत्रसोमःसु
यतेषत्रेशुनोघृतस्युधाराऽअभितर्पवन्ते ॥ ९७ ॥ अभ्यर्षत । सुष्टु

तिङ्गन्ध्यमाजिमस्ममासुभुद्राद्रविणांनिधत्त ॥ इमंयुज्ञन्नयतदुवता
 नोधृतस्यधारामधुमत्पवन्ते ॥ ९८ ॥ धामन्ते ॥ धामन्तेद्विश्चम्भ
 वनमधिश्चित्तमन्तंसमुद्रेहृद्भ्रन्तरायुषि ॥ अपामनीकेसमित्थयऽ
 आभृतस्तमंश्यामधुमन्तन्तऽकुर्मिमम् ॥ ९९ ॥ [१३] इति
 श्रीवाजसनेयसंहितायांसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ श्रीवेदपुरुषाय
 नमः ॥ अनुवाकसूत्रम् ॥ वाजःसत्यमृङ्कचतुष्काअश्मान्निस्त्रिका
 वटशुःपंचैकाचतस्रोवाजायद्वेवाजस्यद्वष्टावृताषाट्त्रयोदशान्नि

राणिचम ऽआयुश्चमेजुराचमेयुज्ञेनकल्पन्ताम् ॥ ३ ॥ ज्यैष्ठ्यञ्च ।
 मऽआधिपत्यञ्चमेसदयुश्चमेभामश्चमेसंश्चमेम्भश्चमेजेमाचमेस
 हिमाचमेघारिमाचमेप्रथिमाचमेवर्षिमाचमेद्राधिमाचमेबृहञ्चमे
 वृद्धिश्चमेयुज्ञेनकल्पन्ताम् ॥ ४ ॥ सत्यञ्च । मेश्रद्धाचमेजगच्चमे
 धनञ्चमेविश्वञ्चमेसहश्चमेऋीडाचमेसोदश्चमेजातञ्चमेजनिष्यमा
 णञ्चमेसूक्तञ्चमेसुकृतञ्चमेयुज्ञेनकल्पन्ताम् ॥ ५ ॥ ऋतञ्च । मेमृत
 ञ्चमेयुक्ष्मञ्चमेनामयच्चमेजीवातुश्चमेदीर्घायुत्वञ्चमेनमित्रञ्चमेभ

यञ्चमेसुखञ्चमेशयनञ्चमेसुखाञ्चमेसुदिनञ्चमेयुज्ञेनकल्पन्ताम्
॥ ६ ॥ युन्ताचं । मेघर्ताचंमेक्षेमंश्चमेघृतिञ्चमेद्विञ्चमेमहञ्चमेसु
विचमेज्ञाञ्चमेसूश्चमेप्रसूश्चमेसीरञ्चमेलयञ्चमेयुज्ञेनकल्पन्ताम्
॥ ७ ॥ शञ्च । मेमयञ्चमेप्प्रियञ्चमेनुकामञ्चमेसौमनस
श्चमेभगञ्चमेद्रविणञ्चमेभुद्रञ्चमेश्रेयञ्चमेवसीयञ्चमेयशञ्चमेयज्ञे
नकल्पन्ताम् ॥ ८ ॥ [७] ऊर्क । मेसनुताचमेपयञ्चमेरसञ्चमेघ
तञ्चमेमधुचमेसग्धिञ्चमेसपीतिञ्चमेकृषिञ्चमेवृष्टिञ्चमेजैत्रञ्चमेऽ

औद्भिश्च मयज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ९ ॥ रुचिश्च । मेरायश्च मेपुष्टश्च मे
 पुष्टिश्च मेद्विभुच मेप्रभुच मेपुर्णश्च मेपुर्णश्च मेकुर्यवश्च मेक्षितश्च मे
 नश्च मेक्षुच मेयज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ १० ॥ वित्तश्च । मेघेद्यश्च मेभत
 च्च मेभविष्यच्च मेसुगश्च मेसुपुत्थ्यश्च मेऽक्रुद्धश्च मेऽक्रुद्धिश्च मेऽकृप्त
 च्च मेऽकृप्तिश्च मेसुमतिश्च मेसुमतिश्च मेयज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ११ ॥ व्रीह
 यश्च । मेयवाश्च मेमाषाश्च मेतिलाश्च मेसुद्दाश्च मेखुल्वाश्च मेप्रियङ्ग
 वश्च मेणवश्च मेइयासाकाश्च मेनीवाराश्च मेसूराश्च मे

यज्ञेनकल्पन्ताम् ॥ १२ ॥ [४] अश्मोच । मेमृत्तिकाचमेगिरय
श्मेष्वताश्मेष्वसिकताश्मेष्वनुरूपतयश्मेष्वहिरण्यश्मेष्वथश्मेष्वभ्यु
सश्मेष्वलोहश्मेष्वसीसश्मेष्वत्रपुचमेष्वुज्ञेनकल्पन्ताम् ॥ १३ ॥ अग्नि
श्म । मुऽआपश्मेष्वीरुधश्मेष्वमऽओषधयश्मेष्वकृष्टपृथ्याश्मेष्वकृष्टपृथ्या
श्मेष्वाम्ब्याश्मेष्वपुशवऽआरण्याश्मेष्वित्तश्मेष्वित्तश्मेष्वभतश्च
मेभृतिश्मेष्वुज्ञेनकल्पन्ताम् ॥ १४ ॥ वसुच । मेवसुतिश्मेष्वकर्मच
मेवसुतिश्मेष्वथश्मेष्वमऽइत्याचमेगतिश्मेष्वुज्ञेनकल्पन्ताम्

॥ १५ ॥ [३] अग्निश्च । मऽइन्द्रश्चमेसोमश्चमऽइन्द्रश्चमेसवित्ता
 चमऽइन्द्रश्चमेसरस्वतीचमऽइन्द्रश्चमेपषाचमऽइन्द्रश्चमेवृहस्प
 तिश्चमऽइन्द्रश्चमेयज्ञेनकल्पन्ताम् ॥ १६ ॥ मित्रश्च । मऽइन्द्रश्च
 मेधरुणश्चम इन्द्रश्चमेधाताचमऽइन्द्रश्चमेस्वष्टाचमऽइन्द्रश्चमे
 मरुतश्चमऽइन्द्रश्चमेधिश्चमेदेवाऽइन्द्रश्चमेयज्ञेनकल्पन्ताम्
 ॥ १७ ॥ पृथिवीच । मऽइन्द्रश्चमेन्तरिक्षश्चमऽइन्द्रश्चमेद्यौश्चमद्
 न्द्रश्चमेसमाश्चमऽइन्द्रश्चमेनक्षत्राणिचमऽइन्द्रश्चमेदिशश्चमऽइन्द्र

अमेयज्ञेनकल्पन्ताम् ॥ १८ ॥ [३] अदृशुश्च । मेरुहिम्नश्चमेदा
बभ्यश्चमेधिपतिश्चमडपा० शुश्चमेन्तर्थासश्चमऽएन्द्रवायुवश्चमे
मैत्राघ्निरुणश्चमऽआश्विनश्चमेप्प्रतिप्रस्थानश्चमेगुक्कश्चमेसुन्थीच
मेयज्ञेनकल्पन्ताम् ॥ १९ ॥ आश्रयणश्च । मैवैश्वदेवश्चमेऽहुवश्चमे
वैश्वानरश्चमऽएन्द्राग्निश्चमेमहावैश्वदेवश्चमेमरुत्वतीयाश्चमेनि
ष्वैवहृयश्चमेसावित्रश्चमेसारस्वतश्चमेपात्कीवृतश्चमेहारियोजन
श्चमेयज्ञेनकल्पन्ताम् ॥ २० ॥ सूचश्च ॥ मेचमुसाश्चमेघायुह्यानिच

मेद्रोणकलुशश्चिमेग्रावाणश्चिमेधिषवणेचमेपूतभृच्चमऽआधवनीय
 च्चिमेवेदिश्चिमेबहिश्चिमेऽवभृथश्चिमेस्वगाकारश्चिमेयज्ञेनकल्पन्ताम्
 ॥ २१ ॥ अग्निश्च । मेघन्मश्चिमेर्कश्चिमेसूच्यश्चिमेप्राणश्चिमेधमेघश्च
 मेपृथिवीचिमेदितिश्चिमेद्यौश्चिमेङ्गुलयुंशङ्करयोदिशश्चिमे
 यज्ञेनकल्पन्ताम् ॥ २२ ॥ इतश्च । मऽऋतवश्चिमेतपश्चिमेसंवत्सरश्च
 मेहोरात्रेऽर्कवृष्टिबृहद्रथन्तरेचमेयज्ञेनकल्पन्ताम् ॥ २३ ॥ [५]
 एकाच । मेतिस्रश्चिमेतिस्रश्चिमेपञ्चचमेसप्तचमेसप्तचमेन

वंचमेनवचमऽएकादशचमऽ एकादशचमेत्रयोदशचमेत्रयोदश
चमेपञ्चदशचमेपञ्चदशचमेसप्तदशचमेसप्तदशचमेनवदशचमे
नवदशचमऽ एकविंशतिश्चमऽएकविंशतिश्चमेत्रयोविंशतिश्च
मेत्रयोविंशतिश्चमेपञ्चविंशतिश्चमेपञ्चविंशतिश्चमेसप्तविं
शतिश्चमेसप्तविंशतिश्चमेनवविंशतिश्चमेनवविंशतिश्चमऽ
एकत्रिंशच्चमऽएकत्रिंशच्चमेत्रयस्त्रिंशच्चमेयज्ञेनकल्पन्ताम्
॥ २४ ॥ चतस्रश्च । सेष्टौचमेष्टौचमेद्वादशचमेषोडशच

मेषोऽशचमेष्विःशतिश्चमेष्विःशतिश्चमेचतुर्विःशतिश्चमेचतुर्वि
 ःशतिश्चमेष्टाविःशतिश्चमेष्टाविःशतिश्चमेष्टात्रिःशच्चमेष्टात्रि
 ःशच्चमेष्टात्रिःशच्चमेष्टात्रिःशच्चमेचत्वारिःशच्चमेचत्वारिःशच्चमे
 चतुश्चत्वारिःशच्चमेचतुश्चत्वारिःशच्चमेष्टाचत्वारिःशच्चमेष्टा
 नकल्पन्ताम् ॥ २५ ॥ त्र्यविश्च । मेत्र्यवीचमेदित्यवाट्टमेदित्यो
 हीचमेपञ्चाविश्चमेपञ्चावीचमेत्रिवृत्सश्चमेत्रिवृत्साचमेतुर्ध्रवाट्टमे
 तुर्ध्रवीहीचमेयज्ञेनकल्पन्ताम् ॥ २६ ॥ पृष्टवाट्ट । मेपृष्टौहीचमेऽ

उक्षाचमेव्वशाचंसऽऋषभश्चमेवेहश्चमेनुडौश्चमेधेनुश्चमेयश्चेनेक
ल्पन्ताम् ॥ २७ ॥] ४] वाजायस्वाहा । असुवायस्वाहापिजाय
स्वाहाऋतवेस्वाहावसवेस्वाहाहुर्पतयेस्वाहाऋहैमर्गधायस्वाहामै
र्गधायैवैनदुशिनायस्वाहाविनुदुशिनंऽआन्त्यायनायस्वाहान्त्या
यभौवनायस्वाहाभुवनस्यपतयेस्वाहाधिपतयेस्वाहाप्रजापतयेस्वा
हा ॥ इयन्तेराणिभूमत्रायश्चन्तासियमंनऽऋज्जैत्वोबृहृत्वैत्वाप्रजाना
न्त्वाधिपत्याय ॥ २८ ॥ आयुर्ध्वश्चेनेकल्पताम्प्राणायश्चेनेकल्पता

अक्षुब्धशेनकल्पतां ॐ श्रोत्रशेनकल्पतां वाग्यशेनकल्पतां
 ममनोयशेनकल्पतां त्कमायशेनकल्पतां ब्रह्मायशेनकल्प
 ताङ्गुयोतिर्धुशेनकल्पन्तां ॐ स्वर्धुशेनकल्पतां भृष्टुब्धुशेनक
 ल्पतां यशोयशेनकल्पताम् ॥ स्तामश्चयजुश्चक्रवचसामंचवृहच्च
 रथन्तरश्च ॥ स्वर्द्धवाऽअगश्मामृताऽअभूमप्रजापतेऽप्रजाऽअभू
 मवेद्वाहा ॥ २९ ॥ [२] वाजस्यनु । प्रसवेमातरम्सुहीमदितिना
 मवचसाकरामहे ॥ यस्यामिदं विश्वम्भुवनमाविवेशुतस्यांनोदुवहंस

विताधर्मसाविषत् ॥ ३० ॥ विश्वेअद्य । मरुतोविश्वेऽकृतीविश्वेभ
वन्त्वग्मयुंसमिद्धाहं ॥ विश्वेनोदेवाऽअवसागमन्तुविश्वेभस्तुद्रवि
णंवाजोऽअस्मे ॥ ३१ ॥ वाजोनहं । सुसप्प्रदिशुश्चतस्त्रोवापराव
तः ॥ वाजोनोविश्वेद्वैवर्द्धनसाताविहावतु ॥ ३२ ॥ वाजोनो ॥ वा
जोनोऽअद्यप्रसुवातिदानुंवाजोदेवौ २ऽकृतुभिःकल्पयति ॥ वा
जोहिमासर्धवीरञ्जुजानुविश्वोऽआशावाजपतिर्जयेयम् ॥ ३३ ॥
वाजःपूरस्तात् ॥ वाजःपूरस्तादुतमश्नुतोनोवाजोदेवाद्दहृविषावर्द्ध

अक्षुब्धशेनकल्पतांश्श्रोत्रैश्चशेनकल्पतांश्चाग्न्यशेनकल्पतां
 म्मनोयशेनकल्पतामत्स्वमायशेनकल्पताम्ब्रह्मायशेनकल्प
 ताङ्गुयोतिर्द्यशेनकल्पन्तांस्वर्द्यशेनकल्पताम्पृष्ठंद्यशेनक
 ल्पतांयज्ञोयशेनकल्पताम् ॥ स्तोमश्चयज्ञश्चक्रवृत्सामं चवृहच्च
 रथन्तरश्च ॥ स्वर्देवाऽअगन्मामृताऽअभूमप्रजापतेऽप्रजाऽअभू
 मर्षेद्वाहो ॥ २९ ॥ [२] वाजस्यनु । प्रसवेमातरंमहीमदितिन्ना
 मवचसाकरामहे ॥ यस्यामिदं द्विश्चम्भुर्वनुमाविवेशुतस्यांनोदुवहंस

विताधर्मसाविषत् ॥ ३० ॥ विश्वेअद्य । मरुतोविश्वेऽकृतीविश्वे म
वन्त्वग्मयुहंसमिद्धाह ॥ विश्वेनोदेवाऽअवसागमन्तुविश्वे मस्तुद्रवि
णंवाजोऽअस्ममे ॥ ३१ ॥ वाजोनह । सप्तप्रदिशुश्चतस्रोवापराव
तः ॥ वाजोनोविश्वेवृद्धेनसाताविहावंतु ॥ ३२ ॥ वाजोनो ॥ वा
जोनोऽअद्यप्रसुवातिदानुंवाजोदेवाँरऽकृतुभिःकल्पयाति ॥ वा
जोहिमासर्षवीरभुजानुविश्वेऽआशावाजंपतिर्जयेयम् ॥ ३३ ॥
वाजःपूरस्तात् ॥ वाजःपूरस्तादुतमंश्रुतो नोवाजोदेवाग्दुविषावृद्धे

याति ॥ बाजोहिमासवतीरश्चकारसर्वाऽऽशाशाबाजंपतिवर्भवेयम्
 ॥ ३४ ॥ सम्मा । सृजामिपयसापृथिव्याऽसम्मासृजाम्भ्युद्दिरोष
 धीभिः ॥ सोहंवाजं सनेयमग्ने ॥ ३५ ॥ पयःपृथिव्याम् ॥ पयः
 पृथिव्याम्पयऽओषधीषुपयोद्विद्यन्तरिक्षेपयोधाः ॥ पयस्वतीऽप्सु
 दिशःसन्तुमहयम् ॥ ३६ ॥ देवस्यत्वा । सवितुऽप्सुसुवृश्चिनोर्धाहु
 वभ्याम्पृष्णाहस्तावभ्याम् ॥ सरस्वत्यैवाचोसुन्तुर्व्यन्त्रेणाग्नेऽसा
 म्म्राज्येनाभिषिञ्चामि ॥ ३७ ॥ [८] ऋताषाहुतधामा ॥ ऋताषा

तौगन्धर्वस्तस्यापोऽअप्सरसुऽऊर्जानाम् । सनऽइदम्ब्रह्मक्षेत्रम्पा
 त्तुतस्मैस्वाहुऽवाङ्गाभ्युंस्वाहा ॥ ४१ ॥ भुज्युंसुपुर्णां ॥ भुज्युंसु
 पुर्णां चिन्नो गन्धर्वस्तस्युदक्षिणाऽअप्सरसस्तवानाम् ॥ सनऽइदम्ब्र
 ह्मक्षेत्रम्पातुतस्मैस्वाहुऽवाङ्गाभ्युंस्वाहा ॥ ४२ ॥ प्रजापतिविंश
 कर्मा । मनो गन्धर्वस्तस्युऽऋक्सामाद्युप्सरसुऽएष्ट्योनाम् ॥ सन
 ऽइदम्ब्रह्मक्षेत्रम्पातुतस्मैस्वाहुऽवाङ्गाभ्युंस्वाहा ॥ ४३ ॥ सनः ॥
 सनो भुवनस्यपतेऽप्रजापतेचस्यतऽतुपरिगुहाचस्यवेह ॥ अस्मैब्रह्म

णेस्ममैक्षत्रायमहिशंममैचच्छस्वाहा ॥ ४४ ॥ समुद्रोसि ॥ समुद्रो
सिनभस्वानोर्द्धदानुंशंममयोभूरभिमावाहिस्वाहावस्यूरसिदुवंस्वाञ्छम्भ
रुताङ्गणः शंमममयोभूरभिमावाहिस्वाहावस्यूरसिदुवंस्वाञ्छम्भ
मयोभूरभिमावाहिस्वाहा ॥ ४५ ॥ चास्तै । ऽअग्नेसूच्यैरुचोदि
वमातुद्वान्तिरश्मिभिः ॥ ताभिर्नोऽअद्यसर्वाभिरुचेजनानायनस्क
धि ॥ ४६ ॥ आवंः ॥ आवोदेवांसूच्यैरुचोर्गोष्वश्वेषुचौरुचंः ॥
इन्द्राग्नीताभिःसर्वाभिरुचंनोधत्तबृहस्पते ॥ ४७ ॥ रुचन्नः ॥

रुचन्नोधेहिद्वाह्मणेषु रुचद्वराजसुनस्कृधि ॥ रुचंविश्येषुशुद्धेषुमयि
 धेहिरुचारुचम् ॥ ४८ ॥ तत्त्वा । आमिद्ब्रह्मणो ब्रह्मन्दमानुस्तदाशास्ते
 यजमानोहविर्विभ्रः ॥ अहेडमानो वरुणे हवो ध्युरुशुटसमानुऽआ
 युऽप्रसोपीः ॥ ४९ ॥ स्वर्ण ॥ स्वर्णघर्मः स्वाहा स्वर्णाकिः स्वाहा
 स्वर्णशुक्लः स्वाहा स्वर्णज्योतिः स्वाहा स्वर्णसूच्यः स्वाहा ॥ ५० ॥
 [१३] अग्निच्युनज्जिम ॥ अग्निच्युनज्जिमशवसाघतेनदिद्व्यटसु
 पणवयसावृहन्तम् ॥ तेनद्वयङ्गमेमवृधस्यविष्टपुंस्वोरुहाणाअ

धिनाकमुत्तमम् ॥ ५१ ॥ शतम् ॥ १००० ॥ इमौते । पक्षावजरोप
तत्रिणौचावभ्यांरक्षांरस्यपुहंस्वंग्ने ॥ तावभ्याम्पतेमसुकतासु
लोकंश्चत्रुऽऽकषयोजुग्मुदंप्रथमजाऽपुराणाऽ ॥ ५२ ॥ इन्दुदक्षः ।
इयेनऽऽकृतावाहिरण्यपक्षदंशकुनोभुरण्युद ॥ महान्तसुधस्थेऽङ्गवऽ
आनिषत्तोऽनमंस्तेऽअस्तुमामाहिदसीद ॥ ५३ ॥ दिवोमूर्द्धा । सिधु
थिब्यानाभिरुर्गुपामोषधीनाम् ॥ विश्वायुदंशम्सुप्प्रथानमंस्पथे
॥ ५४ ॥ विश्वस्यमूर्द्धन् ॥ विश्वस्यमूर्द्धन्नाधितिष्ठसिश्चितऽसमूद्रतेह

देयमप्स्वायुरपोदत्तोदुधिमिभन्त ॥ दिवस्पुर्जन्थ्यादुन्तरिक्षात्प्राथि
 ब्यास्ततो नोवृष्ट्याव ॥ ५५ ॥ इष्टोसुज्ञः ॥ इष्टाचिनोभृगुराशीर्द्वावि
 सुभिः ॥ तस्यनऽइष्टस्यप्रितस्यद्रविणेहागमेऽ ॥ ५६ ॥ इष्टोऽअ
 ग्निः ॥ इष्टोऽअग्निराहुतं पिपत्सुनऽइष्टवृविः ॥ स्वगेदन्देवैभ्या
 नमः ॥ ५७ ॥ [७] अदाकृतात्समसुस्रोद्धुदोवाम
 नसोवासम्भृतञ्चक्षुषोवा ॥ तदनुप्रेतसुकृतामुलोकं च त्रऽऋषयो ज
 र्गसुः प्रथमे जाः पुरोणाः ॥ ५८ ॥ एतद्वसधस्थं परि तददामिथमाव

होच्छेवुधिञ्जातवेदाहं ॥ अद्वागन्तायेन्नपतिवोऽअत्रतःस्ममंजानी
तपरमेभ्योमन् ॥ ५९ ॥ एतञ्जानाथ । परमेभ्योमुन्देवांसधस्था
विदरूपमस्य ॥ अद्वागच्छात्पृथिभिर्देवयानैरिष्टापुतैकृणवाथाविरं
स्मै ॥ ६० ॥ उह्वस्व ॥ उह्वस्वाग्नेप्रतिजागृहित्वमिष्टापुतैसह
सृजेथामुयञ्ज ॥ अस्मिन्तसधस्थेऽअद्वात्तरस्मिद्विश्वेदेवायजंमा
नश्चसीदत ॥ ६१ ॥ येनेवहंसि । सहस्रंयेनाग्नेसर्ववेदुसम् ॥ तेनेमं
व्यशन्नोनयस्वह्वेषुगन्तवे ॥ ६२ ॥ प्रस्तुरेणपरिधिना । सूचावेद्या

चवेहिषा ॥ ऋचेमं च्यज्ञन्नो नयस्वहृद्वेषुगन्तवे ॥ ६३ ॥ अहत्तम् ॥
 अहत्तं च्यत्परादानं च्यत्पूतं च्याश्चदक्षिणाहं ॥ तदुग्निवैश्वकर्मणः
 स्वहृद्वेषुनोदधत् ॥ ६३ ॥ अत्रधाराऽअनपेतामधोग्धु
 तस्यंचयाः ॥ तदुग्निवैश्वकर्मणः स्वहृद्वेषुनोदधत् ॥ ६५ ॥ अग्निरे
 स्मिन् ॥ ६७ ॥ स्मजश्मनाजातवैदाघतम् चक्षुरमृतम् सऽआसन् ॥
 अर्कस्त्रिधात्तुश्चाद्विमानोजस्रोघुस्माहुरिरेस्मिन्नाम ॥ ६६ ॥ ऋचो
 नाम ॥ ऋचोनाभास्मिन्मयजूंषिनामास्मिन्सामानिनामास्मिन् ॥

चेऽअग्नयुःपाञ्चजद्व्याऽअस्याम्पृथिव्यामधि ॥ तेषामसित्वमुत्त
मःप्रनोजीवातविसुव ॥ ६७ ॥ [१०] वात्रहत्यायशवंसपृतनोषा
ह्यायच ॥ इन्द्रत्वावर्त्तयामसि ॥ ६८ ॥ सहदानुम्पुरुहूत । क्षियन्त
महस्तामिन्द्रसम्पिणकुणोरुम् ॥ अभिवृत्रंघड्मानुम्पिथोरुमपाद
मिन्द्रतवसाजघन्थ ॥ ६९ ॥ विनः ॥ विनः ॥ विनः ॥ इन्द्रसृधोजहिनीचाय
च्छपृतद्वयतः ॥ योऽअस्मौः ॥ अमिदासुत्यधरङ्गमयातमः ॥ ७० ॥
मृगोन । भीमःकुचुरोगिरिष्ठाःपरवतऽआजंगन्थापरस्याः ॥ सूकः

सुहृशायपुविमिन्द्रतिग्गसंघिशत्रून्ताद्विष्टुधौनुदस्र ॥ ७१ ॥ वैश्या
 नरोर्नः ॥ वैश्वानरोर्नःऽकृतयऽआप्प्रयातुपरावतः ॥ अग्निर्नैः सुष्टु
 तीरुप ॥ ७२ ॥ पृष्टोऽअग्निः पृथिव्यां पृष्टो विष्टो विष्टोऽओष
 धीराविवेश ॥ वैश्वानुरः सहसा पृष्टोऽअग्निः स नो दिवा सा रिष रूपा तु
 नक्कम् ॥ ७३ ॥ अश्याम तम् ॥ अश्याम तङ्काम मग्ने त वो तीऽअश्या
 म रथि ष्ठ रथिवः सुवीरम् ॥ अश्याम वा जमभि वा जयन्ता श्याम द्यु
 म्भ्रमजरुजरन्त ॥ ७४ ॥ ब्रयन्ते ।ऽअद्य ररिमा हि काममुत्तानह

शसोमोराजाष्टौसीसेनतंत्रं षोडशसप्तपंचनवतिः ॥ हरिःॐ स्वा
 द्वीन्त्वा । स्वादुनातीद्वान्तीद्वेणामृतामृतेन ॥ मधुमतीम्मधुम
 तासुजामिसठसोमेन ॥ सोमोस्यश्विष्वभ्याम्पच्यस्वसरस्वत्यैपच्य
 स्वेन्द्रायसुत्राम्णेपच्यस्व ॥ १ ॥ परितः ॥ परितोषिञ्चतासुतः सो
 मोयऽऽत्तमः हुविः ॥ दुधन्वाथानथोऽअप्स्वन्तरासुषाविसामम
 द्विभिः ॥ २ ॥ वायोऽपुतः । पुवित्रेणप्प्रत्यङ्कसोमोऽअतिद्रुतः ॥
 इन्द्रस्यसुषुज्यऽसखा ॥ वायोऽपुतःपुवित्रेणप्प्राङ्कसोमोऽअतिद्रुतः ॥

इन्द्रस्यैश्वर्यं सखा ॥ ३ ॥ पुनाति ते । परिश्रुतुहसोमिहसूच्यस्य दु
हिता ॥ वारिणशश्वतातना ॥ ४ ॥ ब्रह्मक्षेत्रम् ॥ ब्रह्मक्षेत्रम्पवते
तेजऽइन्द्रियं सुर्यासोमः सुतऽआसुतोमदाय ॥ शैक्लेण देवदेव
तां पिपृग्धिरेसेनाञ्चैच्यजेमानायधेहि ॥ ५ ॥ कविदुङ्ग । यवमन्तो
यवीश्चिद्यथादानत्यनुपूर्वद्वियथ ॥ इहेहैषाङ्कुणुहिभोजनानियेबहि
पोनमं उक्लिच्यजन्ति ॥ उपयामर्गृहीतोस्यिश्चिन्त्यान्त्वोसरस्वत्ये
त्वेन्द्रायत्वासुत्राम्पणऽएषतेषोनिस्तेजेसेत्वावीच्ययत्वाबलाय

र्त्वा ॥ ६ ॥ नानाहि । वान्देवहितदुसदस्कृतस्सट्सृक्षाथाभपरमेध्व्यो
 मन्त्र ॥ सुरात्वमसिशुष्मिणीसोमंऽएषमामाहिऽसीऽस्वांऽध्वोनि
 माविशन्ती ॥ ७ ॥ उपयामगृहीतोसि ॥ उपयामगृहीतोस्याश्चि
 नंतैर्जंऽसारस्वतंवीऽर्धमेन्द्रम्बलम् ॥ एषतेयोनिभर्मोदायत्वानुन्दा
 यत्त्वामहंसेत्वा ॥ ८ ॥ तेजोसि ॥ तेजोसितेजोमयिधेहिषीऽर्धम
 सिषीऽर्धम्मयिधेहिबलम्सिबलम्मयिधेह्योजोस्योजोमयिधेहि
 मुद्ध्युरसिमुद्ध्युम्मयिधेहिसहोसिसहोमयिधेहि ॥ ९ ॥ आध्याग्ध्रम् ॥

आह्वयान्नविषूचिकोभौवृकञ्जरक्षति ॥ इत्येनम्पतत्रिणं० सिद्धह० से
मम्पात्व० हंस० ॥ १० ॥ अदापिपेष ॥ मातरम्पुत्रहंप्रमुदितोधयन् ॥
एतत्तदंशेअनूणोभवात्म्यहतौपितरोमया ॥ सम्पृचंस्थसम्मांभ
इणपृङ्गविपृचंस्थविमापोष्मनापृङ्ग ॥ ११ ॥ [११] देवायज्ञम् ॥
देवायज्ञमंतद्वतभेषजमिभेषजाश्वना ॥ वाचासरस्वतीभिषगिन्द्रा
यिन्द्रियाणिदधत० ॥ १२ ॥ दीक्षायैरूपम् ॥ दीक्षायैरूप० शष्पा
णिप्रायणीयस्यतोक्मानि ॥ ऋयस्यरूप० सोमस्यलाजांसोमां०

शवोमधु ॥ १३ ॥ आतित्थ्यरूपम्मासरम् ॥ आतित्थ्यरूपम्मास
 रम्महावीरस्यनुमहुः ॥ रूपमुपसदामेतात्तिस्त्रोरात्रींसुरासुता
 ॥ १४ ॥ सोमस्यरूपम् ॥ सोमस्यरूपङ्कृतस्यपरिसुरपरिषिच्यते ॥
 अश्विबभ्यान्दुग्धमभेषजमिन्द्रायिन्द्रसंस्वत्या ॥ १५ ॥ आस
 न्दीरूपम् ॥ आसन्दीरूपठराजासुन्धेवैकुम्भीसुराधानी ॥ अन्त
 रऽउत्तरवेद्यारूपङ्करोत्तरोभिषक् ॥ १६ ॥ वेद्यावेदिः ॥ वेद्यावे
 दिःसमाप्स्यतेवृहिषावृहिरिन्द्रियम् ॥ यूपेनयूपऽआप्स्यतेऽप्रणीतो

ॐ अग्निरग्निना ॥ १७ ॥ हविर्हानिं च्यत् ॥ हविर्हानिं च्यदुश्चिनामीङ्
च्यत्सरस्वती ॥ इन्द्रायिन्द्रं सदंस्कृतम्पत्कीशालुङ्गाहंपत्यहं ॥ १८ ॥
प्रैषेभिः प्रैषान् ॥ प्रैषेभिः प्रैषानामोत्याप्प्रीभिराप्प्रीच्युज्ञस्य ॥
प्रयाजेभिरनुयाजाश्वषट्कारेभिराहुतीहं ॥ १९ ॥ पशुभिः पशून् ॥
पशुभिः पशूनाप्शोतिपुरोडाशैर्हवींष्या ॥ छन्दोभिः सामिधेनी
च्योष्याभिर्ध्वषट्कारान् ॥ २० ॥ धानां कर्म्मभः सक्त्तवहंपरीवापः
पयोदधि ॥ सोमस्यरूपहं हविषं ऽआमिक्षावाजिनुम्मधु ॥ २१ ॥

॥ २५ ॥ अश्विभ्याम्प्रातःसवनम् ॥ अश्विभ्याम्प्रातःसवनमिन्द्र
णैन्द्रममाध्वनिद्वनम् ॥ वैश्वदेवः सरस्वत्यातृतीयमाप्सः सर्वनम्
॥ २६ ॥ वायुव्यैर्वायुव्यानि ॥ वायुव्यैर्वायुव्याद्व्याप्नोतिसतेन्द्रो
णकलुशम् ॥ कर्मभीभ्यामम्भणौसतेस्थोलीभिः स्थोलीराप्नोति
॥ २७ ॥ अजुंभिराप्यन्तेग्रहाग्रहस्तामाश्चिविष्टुतीह ॥ छन्दोभि
रुक्थ्याशुखाणि साम्नावभुथऽआप्यते ॥ २८ ॥ इडाभिर्भक्षान् ॥ इडा
भिर्भक्षानाप्नोतिसूक्तवाकनशिषः ॥ शंयुनापुत्रीसंख्याजान्तस

सिष्टयजुषासुस्थाम् ॥ २९ ॥ इतेनद्विक्षाम् ॥ इतेनद्विक्षामाप्नोति
 द्विक्षयाप्नोतिदक्षिणाम् ॥ दक्षिणाश्रद्धामाप्नोतिश्रद्धयासुर्यमा
 प्यते ॥ ३० ॥ एतावद्रूपम् ॥ एतावद्रूपं च सस्यथद्वैवहमंणाकृतम् ॥
 तदुतत्सर्वमाप्नोतिवृक्षसोत्रामणीसुत ॥ ३१ ॥ [२०] सुरावन्तम्बहिष
 दम् ॥ सुरावन्तम्बहिषदं सुवीरं च नृदं हिश्वन्तिमहिषानमोभिधा
 दधानांसोमन्दिद्विद्वतासुवेदुमेन्द्रं च जमानांसुर्काः ॥ ३२ ॥
 यस्तौ ॥ यस्तोरसुहसम्भृतऽओपधीषुसोमस्यशुष्मं सुरं यासुतस्य ॥ तेन

जिह्वयर्जमानम्भदेनुसरस्वतीमिथिनोविन्दुमग्निम् ॥ ३३ ॥ अम
श्विनो । नमूचेरासुरादधिसरस्वत्यसुनोदिन्द्रियाय ॥ इमन्तदंश
ऋम्भधुमन्तमिन्दुसोमदुराजानमिहभक्षयामि ॥ ३४ ॥ अदत्र ॥
अदत्ररिप्सदरसिनः सुतस्यद्यदिन्द्रोऽअपिबच्छर्चामिह ॥ अहन्त
दस्यमनसाशिवेनुसोमदुराजानमिहभक्षयामि ॥ ३५ ॥ पितृभ्यः
स्वधायिभ्यः । स्वधानमः पितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा
नमुदप्सपितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधानमः ॥ अक्षद्विपुतरामी

मदन्तपितरोतीतृपन्तपितरुं पितरुं शुन्धेक्ष्म ॥ ३६ ॥ पुनन्तु
 मापितरुः सोम्यासः पुनन्तुमापितामहां पुनन्तुप्रपितामहां प
 वित्रेणशतायुषा ॥ पुनन्तुमापितामहां पुनन्तुप्रपितामहां ॥
 पवित्रेणशतायुषा विश्वमायुर्ध्वश्वै ॥ ३७ ॥ अग्नऽआयुंषि ।
 पवसऽआसुवोज्जिमिषश्चनह ॥ आरेवाधस्वदुच्छुनाम् ॥ ३८ ॥ पुन
 न्तुमा । देवजनाः पुनन्तुमनसाधियः । पुनन्तुविश्वामभतानिजा
 तविदः पुनीहिमा ॥ ३९ ॥ पवित्रेणपुनीहि । माशुक्लेणदेवदीधत् ॥

अग्नेः कृत्वा ऋतं १ ऽरनु ॥ ४० ॥ अत्तैः पवित्रं माचिष्यग्नेः पवित्रं तमन्तरा ॥
ब्रह्मतेन पुनातु मा ॥ ४१ ॥ पवंमानुंसः ॥ पवंमानुंसोऽअध्वनः
पवित्रेण द्विचर्षणिः ॥ अः पोतासपुनातु मा ॥ ४२ ॥ उभाभ्यान्देव ।
सावितः पवित्रेण सवेन च ॥ माम्पुनीहि द्विश्चतः ॥ ४३ ॥ वैश्वदेवी
पुनती । देव्या गाद्यस्यामि माबुध्यस्तु द्यौर्वीतपृष्ठाः ॥ तयामदन्तः
सधुमादेषु द्वयत्स्यामि पतयोरथीणाम् ॥ ४४ ॥ अंसमानाः समनसः
पितरोऽथ मराज्ये ॥ तेषां ह्येकः स्वधानमोयुशो देवेषु कल्पताम् ॥ ४५

येसमानाः ॥ येसमानाःसमनसोजीवाजीविपुंसामकाः ॥ तेषां
 श्रीस्मथिकल्पतामस्मिंश्लोकेशुतंसमाह ॥ ४६ ॥ द्वेसूती । ५अ
 शृणवन्पितृणामुहन्दुवानामुतमर्त्यानाम् ॥ ताभ्यामिदंविश्वमे
 जत्समेतिथदन्तरापितरम्मातरश्च ॥ ४७ ॥ इदंहृविः ॥ इदंहृ
 विःप्रजननम्मेऽस्तुदशवीरुसर्षणंस्वस्तये ॥ आत्मसनिप्र
 जासनिपशुसनिलोकसद्यभयसनि ॥ अग्निःप्रजाम्बहुलाम्मेक
 शोत्वन्मपथोरतोऽस्मासुधत्त ॥ ४८ ॥ [१७] उदीरताम् ॥ उदी

रतामवर्ऽउत्परासऽउद्दमं च्छेमाऽपितरंऽसोम्भ्यासंऽ ॥ असुं च्यऽ
इयुरेवकाऽकृतज्ञास्तेनोवन्तुपितरोहवेषु ॥ ४९ ॥ अङ्गिरसोनं ।
पितरानवग्वाऽअथर्वाणोभृगवऽसोम्भ्यासंऽ ॥ तेषांब्रयठसुमतौ
अज्ञियानामपिभद्रेसौमनसेस्याम ॥ ५० ॥ येनऽ ॥ येनऽपूर्वापित
रंऽसोम्भ्यासोनूहिरसौमपीश्रं ब्रसिंश्वाह ॥ तेभिर्च्युमंऽसंऽरराणाह
वींऽष्युशशुशङ्गिऽप्रतिकाममंतु ॥ ५१ ॥ त्वठऽसौम ॥ त्वठऽसौ
मुष्प्रचिकितामनीपात्वठऽरजिंष्टुमनुनेषिपन्थांम् ॥ तवुष्प्रणीतीपि

तरोनऽइन्दोदुवेपुरत्कमभजन्तधीरां ॥ ५२ ॥ त्वयाहि ॥ त्वया
 हिनःपितरःसोमपूर्वैकस्माणिचक्रुःपवमानधीरां ॥ वृत्रवन्नवातं
 परिधीं १ इरपौर्णवीरेभिरश्ममघवाभवानं ॥ ५३ ॥ त्वत्सोम ।
 पितृभिःसंविदानानुद्यावापृथिवीऽआतंतन्थ ॥ तस्मैतऽइन्दोह
 विषाविधेमवृयत्स्यामपतयोरथीणाम् ॥ ५४ ॥ बहिषददंपितरं ॥
 बहिषददंपितरऽक्रुत्युवागिमावोहृष्याचक्रमाजुषद्धम् ॥ तऽआगुता
 वंसाशन्तमेनाथानुंशंश्चोरैरपोदधात ॥ ५५ ॥ आहम् ॥ आहम्पि

तन्सुविदत्रौ २ऽअवित्सिनपातञ्च विक्कमणञ्च विष्णोः ॥ बृहस्पदो
यस्वधयासुतस्यभजेन्तापित्वस्तऽइहागमिष्ठाः ॥ ५६ ॥ उपहृताः
पितरः । सोम्यासोवहृष्येषुनिधिषुप्तिप्रयेषु ॥ तऽआगमन्ततऽइ
हश्रुवन्त्वधिध्रुवन्तुतेवन्त्वस्मान् ॥ ५७ ॥ आयन्तु । नदंपितरः
सोम्यासोमिष्वात्ताःपृथिभिर्द्वयानैः ॥ अस्मिन्व्यज्ञेस्वधयाम
दुन्तोधिध्रुवन्तुतेवन्त्वस्मान् ॥ ५८ ॥ अमिष्वात्ताःपितरः ॥
अमिष्वात्ताःपितरऽएहगच्छतसदःसदःसदःसदःसुप्रणीतयः ॥ अ

ताहृवींषिप्रयंतानिबृंहिष्यथारुचिठं सर्ववीरन्दधातन ॥ ५९ ॥
 येऽअग्निष्वोत्ताः ॥ येऽअग्निष्वोत्तायेऽअनग्निष्वोत्तामद्योदि
 वः स्वधर्यामादयन्ते ॥ तेऽभ्यःस्वराडसुनीतिमेतां च्यथावशान्तद्व
 क्लृप्पयाति ॥ ६० ॥ अग्निष्वोत्तानृतुमतः ॥ अग्निष्वोत्तानृतुम
 तोहवामहेनाराशुदसेसामपीथं च्यऽआशुः ॥ तेनोधिप्रोसंसुहवा
 भवन्तुवृथं स्यामपतयोर्योणाम् ॥ ६१ ॥ [१३] आख्याजानु ।
 दक्षिणतोनिपद्ये मंच्यन्नमभिगृणीतुविश्वे ॥ साहिठं सिद्धपितरः के

षभ्यः स्वधयातेऽअक्षत्राद्धित्वन्देवप्रयताहुवींषि ॥६६॥ येच ॥ ये
 चेहपितरोयेचनेहर्षाश्चिद्विद्ययाँरेऽउचनप्रविद्ध ॥ त्वघैत्थयतिते
 जातवेदंस्वधाभिर्ष्यज्ञं सुकृतञ्चुषस्व ॥६७॥ इदमिपुत्रंभ्योनमोऽ
 अस्त्वद्ययेपूर्वासोचऽउपरासऽइयुः ॥ येपाथिवेरजस्यानिषत्तायेवान
 नठं सुवृजनासुविक्षु ॥६८॥ अधोचथा । नहपितरुपरसहप्रत्कासोऽ
 अन्नऽकृतमाशुषाणाः ॥ शुचीदंयन्दीधितिमुक्थशासुक्षामाभिन्द
 न्तोऽअरुणीरपन्न ॥ ६९ ॥ उशन्तस्त्वा ॥ उशन्तस्त्वानिधीमहसु

शन्तुःसामिधीमाहि ॥ उशन्नशतऽआवहपितृहृविषेऽअत्तवे ॥ ७० ॥
अपाम्फेनेन ॥ अपाम्फेनेनमुचेऽशिरऽइन्द्रोद्वर्त्तय ॥ विश्वायद
जयस्पृधः ॥ ७१ ॥ [१०] सोमोराजा ॥ सोमोराजाऽमृतंऽसुतऽ
ऋजीषेणाजहादमृत्युम् ॥ ऋतेनसुत्यामिन्द्रियम्विपानंऽशुक्मन्ध
सऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदम्पयोमृतम्मधु ॥ ७२ ॥ अश्वऽक्षीरम् ॥ अश्वऽ
क्षीरंभयपिबुत्कुङ्कुङ्गिऽक्षीरसोद्विया ॥ ऋतेनसुत्यामिन्द्रियंविपानंऽशु
क्मन्धसुऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदम्पयोमृतम्मधु ॥ ७३ ॥ सोमंमश्वऽसा

मसञ्चोध्यपिबुच्छन्दसाहुदसशुचिषत् ॥ ऋतेनसुत्यमिन्द्रियंविपा
 नदशुक्लमन्धसुइन्द्रस्येन्द्रियमिदम्पयोमृतम्मधु ॥ ७४ ॥ ११००
 शतम् ॥ अत्रात्परिस्रुतः ॥ अत्रात्परिस्रुतोऽसुम्ब्रह्मणाध्यपिव
 तक्षत्रम्पयुंसोमम्प्रजापतिः ॥ ऋतेनसुत्यमिन्द्रियंविपानंशुक्लम
 न्धसुइन्द्रस्येन्द्रियमिदम्पयोमृतम्मधु ॥ ७५ ॥ रतोमत्रम् ॥ रतोम
 त्रंविजहातिथोनिम्प्रविशदिन्द्रियम् ॥ गन्भोजरायुणावृतुऽउल्वञ्ज
 हातिजन्मना ॥ ऋतेनसुत्यमिन्द्रियंविपानंशुक्लमन्धसुइन्द्रस्ये

न्द्रियमिदम्पयोऽमृतम्मधु ॥ ७६ ॥ दृक्कारूपे । व्याकरोत्सत्यानृतैः प्र
जापतिः ॥ अश्रद्धामनृतं दधाच्छुद्धांसत्ये प्रजापतिः ॥ ऋतेनसत्य
मिन्द्रियं विपानं दृशुः क्रमन्धसुः इन्द्रस्येन्द्रियमिदम्पयोऽमृतम्मधु
॥ ७७ ॥ वैदेनरूपे । व्यपिबत्सुतासुतौ प्रजापतिः ॥ ऋतेनसत्यमि
न्द्रियं विपानं दृशुः क्रमन्धसुः इन्द्रस्येन्द्रियमिदम्पयोऽमृतम्मधु ॥ ७८ ॥
दृक्कारि तसुतः ॥ दृक्कारि सुतोरसं दृशुः क्रमन्धसुः इन्द्रस्येन्द्रियं सोमं
मप्रजापतिः ॥ ऋतेनसत्यमिन्द्रियं विपानं दृशुः क्रमन्धसुः इन्द्रस्येन्द्रि

यमिदम्पयोमृतमधु ॥ ७९ ॥ [८] सीसेनतन्त्रम् ॥ सीसेनतन्त्रम्
 नसामनीषिणऽऽरुण्णासत्रेणकुवयोवयन्ति ॥ अश्विनायज्ञदसवित्ता
 सरस्वतीन्द्रस्यरूपंवरुणोभिषुज्जयन् ॥ ८० ॥ तदस्य । रूपममृतद
 शचीभिस्तिस्त्रोदधुद्वतांसदःसराणाः ॥ लोमानिशष्षपद्बहुधानतो
 ब्रमभिस्त्वर्गस्यमांसमभवन्नलजाः ॥ ८१ ॥ तदुश्विना । भिषजा
 रुद्रवर्त्तनीसरस्वतीवयतिपेशोऽअन्तरम् ॥ अस्तिथमज्जानम्मासरेऽ
 कारोतुरेणुदधंतोगवान्त्वुचि ॥ ८२ ॥ सरस्वतीमनसा । पशुलंबसु

नासत्यांभ्यांघयतिदर्शतंघपुः ॥ रसंभपरिस्त्रुतानरोहितन्नमहुर्द्धारि
स्तसरन्नवेम ॥ ८३ ॥ पर्यसाशुक्लम् ॥ पर्यसाशुक्लममृतंअनित्रेदुसु
रयामत्राज्जनयन्तुरेतं ॥ अपामतिन्दुर्म्मतिम्बाधमानाऽऽकवच्चंघा
तंऽसर्वुन्तद्वारात् ॥ ८४ ॥ इन्द्रंऽसुत्रामाहृदयेनसेत्यम्पुरोडाशेन
सविताजंजान ॥ अकृत्क्लोमानुंघर्णोभिषुज्यन्मतेस्नेवायुर्ब्यैर्न्नमि
नातिपित्तम् ॥ ८५ ॥ आत्राणिस्तथालीः ॥ आत्राणिस्तथालीम्म
धूपिद्वंमानुगुडांपात्राणिसुदुघानधेनुः ॥ इयेनस्यपत्रेन्नलीहाश

त्कमदिभुषजातदुश्चिनुत्कमानमङ्गैःसमंघात्सरस्वती ॥ इन्द्रस्यरू
 पठःशतमानुमायुश्चन्द्रेणज्योतिरमृतन्दधानाः ॥ ९३ ॥ सरस्वती
 योऽध्याम् ॥ सरस्वतीयोऽध्याङ्गभूमन्तरश्चिन्म्याम्पत्कीसुकृतम्बि
 भति ॥ अपाऽंरसेनुवरुणोनसाम्नेन्द्रेऽंश्चिश्चैजनयन्नेप्सुराजा
 ॥ ९४ ॥ तेजःपशानाम् ॥ तेजःपशानाऽंहविरिन्द्रियावत्परिस्रु
 त्वापयसासारधम्मधुं ॥ अश्चिन्म्यान्दुग्धाम्भुषजासरस्वत्यासुता
 सुताऽभ्याममृतैःसोमऽइन्द्रैः ॥ ९५ ॥ [१६] इतिश्रीवाजसनेयसं

हितायां एकोनविंशतितमोऽध्यायः ॥ १९ ॥ श्रीवेदपुरुषाय नमः ॥
अनुवाकसूत्रम् ॥ क्षत्रस्य योनिस्त्रयोदश यद्देवादशाभ्यादधाम्यष्टौ
योभूतानां च तस्रः समिद्धं इन्द्र एकादशाया त्वष्टौ समिद्धो अग्निर्द्वादशा
श्विनाह विस्त्रयोदशाश्विनातेजसैकादशनवनवतिः ॥ हरिः ॐ क्षत्र
स्य योनिः ॥ क्षत्रस्य योनिरसिद्धे क्षत्रस्येनाभिरसि ॥ मात्त्वाहि षडसौ
इमामाहि षडसौ ॥ १ ॥ निर्षसाद् । धृतत्रतो वरुणं पुस्त्यो स्वा ॥
साम्नाज्याय सुक्लुः ॥ मृत्योः पाहि विद्धोत्पाहि ॥ २ ॥ देवस्य त्वा ।

सवितुः प्रसवे श्विनोर्वाहुः श्विनोर्वाहुः श्विनोर्वाहुः श्विनोर्वाहुः ॥ अश्विनोर्वाहुः
 पञ्चमे नृते जसे द्वहमवच्चसायाभिषिञ्चाभिसरस्वत्यै भेषज्येन द्वीर्च्या
 याच्नाद्यायाभिषिञ्चामीन्द्रस्येन्द्रियेण वलायश्चैयशसेभिषिञ्चा
 मि ॥ ३ ॥ कौसि । कतुमोसिकस्मै त्वाकार्यत्वा ॥ सुश्लोकसुमङ्ग
 लसत्यराजन् ॥ ४ ॥ शिरोमे ॥ शिरोमे श्विनोर्वाहुः श्विनोर्वाहुः श्विनोर्वाहुः
 शाश्चिदस्मश्रूणि ॥ राजामे प्राणोऽमृतं सप्तम्राट्क्षुद्रिसादश्रोत्र
 म् ॥ ५ ॥ जिह्वामे । मुद्रं वाङ्महो मनो मृदुः स्वराडामः ॥ मोदां

प्रमोदाऽअङ्गुलीरङ्गानिमित्रममेसहः ॥ ६ ॥ बाहूमै ॥ बाहूमैबले
 मिन्दुयठहस्तौमेकम्वीर्यम् ॥ आत्वमाक्षत्रमुराममे ॥ ७ ॥ पृष्ठी
 म्मे । राष्ट्रमदरमठसौग्रीवाश्चश्रोणी । कुरुऽअरुत्कीजानुनीवि
 शोमेङ्गानिसुवर्तः ॥ ८ ॥ नाभिम्मै । चित्तंविज्ञानम्पायुम्मपंचि
 तिर्वसत् ॥ आनन्दुनन्दावाण्डौमेभगुंसौभाग्यम्पसः ॥ जङ्घा
 वभ्याम्पाञ्चान्धम्मोस्मिद्विशिराजाप्रतिष्ठितः ॥ ९ ॥ प्रतिक्षुत्रे ।
 प्रतिष्ठितिष्ठाभिरुष्टेप्रत्यश्वेषुप्रतिष्ठितिष्ठाभिगोषु ॥ प्रत्यङ्गेषुप्रतिष्ठिति

स्वाहा ॥ १२ ॥ लोमानिप्रयतिः ॥ लोमानिप्रयतिर्ममत्वङ्मः
आनतिरागतिः ॥ माँसम्ऽउपनतिर्वस्वस्थिमेज्जामऽआनतिः
॥ १३ ॥ [१३] अद्देवाः ॥ अद्देवादेवुहेडनुन्देवासञ्चकुमावियम् ॥
अग्निम्मातस्मादेनसोधिश्चादम्ऽत्वहंसः ॥ १४ ॥ अद्दिदिवा ॥
अद्दिदिवायदिनक्तेनाँसिचकुमावियम् ॥ वायुम्मातस्मादेन
सोधिश्चादम्ऽत्वहंसः ॥ १५ ॥ अद्दिजाग्रत् ॥ अद्दिजाग्रद्वादि
स्वप्नुऽएनाँसिचकुमावियम् ॥ सूक्ष्मात्मादेनसोधिश्चादम्

समुविश्वमिदञ्जगत् ॥ वैश्वानरुद्योतिर्भूयासंविभूष्कामाश्च्युत्श्च
 वैभूःस्वाहा ॥ २३ ॥ [१०] ॥ अभ्यादधामि ॥ समिधेमग्नेव्रतप
 तेत्वयि ॥ व्रतञ्चश्रद्धाञ्चोपैमीन्धेत्वादीक्षितोऽअहम् ॥ २४ ॥ च
 व्रह्म । चक्षत्रञ्चसम्यञ्चौचरतःसह ॥ तंल्लोकम्पुण्यम्प्रज्ञेषुञ्च
 त्रिदेवाःसहाग्निना ॥ २५ ॥ यत्रेन्द्रंश्चद्वायुञ्चसुसम्यञ्चौ
 चरतःसह ॥ तंल्लोकम्पुण्यम्प्रज्ञेषुञ्चत्रसेदिन्नविद्यते ॥ २६ ॥ अह
 शुनाति । ऽअहशुःपृच्छ्यताम्पर्षापर्कः ॥ गन्धस्तेसोममवतुमदाय

रसोऽअच्युतं ॥ २७ ॥ सिञ्चन्तिपरि ॥ सिञ्चत्युत्सिञ्चन्तिपुनन्ति
च ॥ सुरायैबुभ्रैमदेकिनत्वोषदतिकिन्त्वः ॥ २८ ॥ धानावन्तः
रम्भणम् ॥ धानावन्तःरम्भणमपुपवन्तमुक्थिनम् ॥ इन्द्रप्रात
क्षुषस्वनं ॥ २९ ॥ बृहदिन्द्राय । गायतमरुतोबृत्रहन्तमम् ॥ येन
ऋयोतिरजनयन्नृतावृधोदिवन्देवायजागृवि ॥ ३० ॥ अर्द्धर्षोऽअ
द्विभिः । सुतःसोमम्पवित्रऽआनय ॥ पुनीहीन्द्रायपातवे ॥ ३१ ॥
[८] सोभूतानाम् ॥ सोभूतानामधिपतिर्धर्मलोकाऽअधिश्च

तां ॥ चऽऽइशेमहुतोमहास्तेनगृहामित्वामुहम्मथिगृहामित्वाम
 हम् ॥ ३२ ॥ उपयामगृहीतोस्यश्चिबभ्यान्त्वोसरस्वत्यैत्वेन्द्रायत्वा
 सुत्राम्मर्णऽ एषतेथोनिरश्चिबभ्यान्त्वोसरस्वत्यैत्वेन्द्रायत्वासुत्रा
 म्मर्णे ॥ ३३ ॥ प्राणपामे । ऽअपानुपाश्चिक्षुष्पाश्चौत्रेपाश्चमे ॥ वा
 चोमेद्विश्चभेषजोमनसोसिद्धि्लायकं ॥ ३४ ॥ अश्चिनंकृतस्यते ॥
 अश्चिनंकृतस्यतेसरस्वतिकृतस्येन्द्रेणसुत्राम्मणाकृतस्य ॥ उपहृतुऽ
 उपहृतस्यभक्षयामि ॥ ३५ ॥ [४] समिद्धुऽइन्द्रं ॥ समिद्धुऽइ

न्द्रेऽउपसामनीकेपुरोरुचापूर्वकृद्वावृधाने ॥ त्रिभिर्द्वैस्त्रिदशताव
ज्जवाहुर्जघानवृत्रंविदुरोववार ॥ ३६ ॥ नराशठ्सहस्रप्रति ॥ नरा
शठ्सहस्रप्रतिशूरुमिसानुस्तननपात्प्रतिशुशस्यधामं ॥ गोभिर्बुपावा
दमधुनासमुञ्जद्विहरण्यैश्चन्द्रीयजतिप्रचैताहं ॥ ३७ ॥ इडितोदु
वैः ॥ इडितोदुवैहरिवौरऽअभिद्विराजुह्वानोहुविषाशङ्कमानहं ॥
पुरन्दुरोगोत्रभिद्वज्जबाहुरायात्रुशसुपनोजुषाणहं ॥ ३८ ॥ ज
षाणोबुहिहं ॥ जुषाणोबुहिहंरिवाँरन्नऽइन्द्रःप्राचीनहंसीदत्स्रदि

शोपृथिव्याः ॥ उरुप्रथाः प्रथमानं स्थो न मादित्यै रक्कवसुभिः स
 जोषां वा ३९ ॥ इन्द्रन्दुरः ॥ कवुष्यो धावमत्ता वृषाणं च्यन्तु जनयं
 सुपत्कीं ॥ द्वारो देवीरुभितोऽविश्रयन्ताः सुवीरा वीरप्रथमाना
 महोभिः ॥ ४० ॥ उषासानक्का । बृहती बृहन्तं पयस्वती सुदुधेश
 मिन्द्रम् ॥ तन्तुन्तम्पेशसासुधयन्ती देवानां दुष्यजतः सुरुक्म
 ॥ ४१ ॥ देव्यामिमानो । मनुषं पुरुत्रा होतारो विन्द्रं प्रथमा सुवा
 चां ॥ मूर्द्धन्त्येनस्य मधुना दधानाः प्राचीनुड्योतिर्हृविषा वृधातः

॥ ४२ ॥ तिस्रो देवीः ॥ तिस्रो देवीर्द्विविधा ब्रह्मानाऽइन्द्राणा
जनयो नपत्कीर्णा अच्छिन्नन्तुं पयसा सरस्वती डा देवी भारती वि
तीर्त्तिः ॥ ४३ ॥ त्वद्वा दधत् ॥ त्वद्वा दधच्छुष्मिन्द्राय वृष्णे पाको
त्रिष्टुर्धशसेपूरुणि ॥ वृषाय जटवृषणम्भूरिरेतामृद्धद्वयज्ञस्य समन
क्तु देवान् ॥ ४४ ॥ वनस्पतिरवसृष्टं ॥ वनस्पतिरवसृष्टो नपाश
समद्व्यासमञ्जलिमितान देवः ॥ इन्द्रस्य हृष्यैर्जठरं मृणानं स्वदा
तियज्ञमधुना धृतं ॥ ४५ ॥ स्तोत्रानामिन्द्रम् ॥ स्तोत्रानामिन्द्रं

म्प्रतिशूरऽइन्द्रो वृषायमाणो वृषभस्तुराषाद् ॥ घृतप्लुषामनसामो
 दमानां स्वाहा दिवाऽअमृतामादयन्ताम् ॥ ४६ ॥ [११] आयातु ॥
 आयात्विन्द्रो वसुऽउपनऽइहस्तुतःसधेमादस्तुशूरः ॥ ब्राह्मधानस्त
 विषीर्चस्यपुषीर्चोन्नक्षत्रमभिमृतिपुष्यात् ॥ ४७ ॥ आनः ॥
 आनुऽइन्द्रो दुरादानं आसादभिद्रिक्कदवसेयासदुग्गः ॥ ओजिष्टुभि
 र्नुपतिर्वज्रबाहुंसुङ्गे समत्सुतुर्वाणिः पृतद्वयन् ॥ ४८ ॥ आनः ॥
 आनुऽइन्द्रो हरिभिर्यत्त्वच्छार्वाचीनो वसेराधसेच ॥ तिष्टातिष्ठ

उज्ज्रीमुधवाविरुच्छीमिंरुच्यज्ञमनुनोवाजंसातो ॥ ४९ ॥ त्रातारुमि
न्दंम् ॥ त्रातारुमिन्दंमवितारुमिन्दुदहवेहवेसुहवेदुशरुमिन्दंम् ॥ ५० ॥
यामिशुक्कम्पूरुहतमिन्दंस्वस्तिनोमघवाधोत्वन्दं ॥ ५० ॥ इ
न्दंःसुत्रामां ॥ इन्दंःसुत्रामास्ववाँरऽअवोमिन्दुसुमृडीकोभवतु
विश्ववेदां ॥ बाधतान्द्वेषोऽअभयङ्कणोलुसुवीरुच्यस्यपतयःस्याम
॥ ५१ ॥ तस्यवृथम् ॥ तस्यवृथःसुमतोश्चित्रयस्यापिभुङ्गसौमनसे
स्याम ॥ ससुत्रामास्ववाँऽइन्द्रोऽअस्मेऽआराच्चिद्वेषःसनुतर्च्युयो

तु ॥ ५२ ॥ आमन्दैः ॥ आमन्दैरिन्द्रहरिभिर्व्याहिसुरैरोमभिः ॥
 मात्वाकेचिन्नियमद्विषपाशिनोतिधद्वैवताँरइहि ॥ ५३ ॥ एवेत् ॥
 एवेदिन्द्रदृपणं वज्रवाहुं वसिष्ठासोऽअबभ्यर्चन्त्यकैः ॥ सनस्ततो
 वीरवद्धातुगोमध्यम्पातस्वस्तिभिः सदानं ॥ ५४ ॥ [८] समिद्धोऽ
 अग्निः ॥ समिद्धोऽअग्निराश्विनातुप्तो घृम्सो विराहुतः ॥ दुहधेनुं
 सरस्वतीसोमं शुक्लमिहेन्द्रियम् ॥ ५५ ॥ तनूपाभिषजा । सुतोश्च
 नोभासरस्वती ॥ मद्धारजाँसीन्द्रियमिन्द्रायपृथिभिर्बहान् ॥

॥५६॥ इन्द्रायेन्दुम् ॥ इन्द्रायेन्दुसरेस्वतीनराशठसेननुग्रहम् ॥
अधातामश्विनामधुभेषजमिषजासुते ॥ ५७ ॥ आजुह्वानासरे
स्वती । न्द्रायेन्द्रियाणिषीर्ष्यम् ॥ इडाभिरश्विनाविषुहसमूर्ज्जुह
सठरयिन्दुधुः ॥ ५८ ॥ अश्विनानमृचेः । सुतठसोमठशुक्लम्परि
स्रुतां ॥ सरस्वतीतमाभरद्दुहिषेन्द्रायुपातवे ॥ ५९ ॥ कवेष्यो न ।
व्यचस्वतीरश्विभ्योन्नदुरोदिशः ॥ इन्द्रो नरोदसीऽउमेदुहेकामा
न्त्सरस्वती ॥ ६० ॥ उषासानक्कमश्विनोदिवेन्द्रः

सायमिन्द्रियैः ॥ सुञ्जानानेसुपेशसासमञ्जातिसरस्वत्या ॥ ६१ ॥
 पातन्नः ॥ पातन्नोऽअश्विनादिवापोहिनक्कंठसरस्वति ॥ देव्याहो
 ताराभिषजापातमिन्द्रुदुसर्चासुते ॥ ६२ ॥ तिस्रस्त्रेधा । सरस्वत्य
 श्विनाभारतीडा ॥ तीव्रम्परिस्रुतासोममिन्द्रायसुषुवुर्मदंम् ॥ ६३ ॥
 अश्विनांभेषजम् ॥ अश्विनांभेषजम्मधुंभेषजन्नं सरस्वती ॥ इन्द्रे
 त्वष्ट्रायशुंश्रियंरूपंरूपमधुंसुते ॥ ६४ ॥ ऋतुथेन्द्रः ॥ ऋतु
 थेन्द्रोवनेस्पतिःशशमानःपरिस्रुता ॥ कीलालंमश्विभ्याम्मधुं

हेधेनुंसरस्वती ॥ ६५ ॥ गोभिर्न । सोमंमश्विनोभासरणपरिस्वृता ॥
समंघातुहसरस्वत्यास्वाहेन्द्रसुतम्भु ॥ ६६ ॥ [१२] अश्विनाह
विः ॥ अश्विनाहविरिन्द्रियन्नमुचेष्टियासरस्वती ॥ आशुक्मासुरा
हसुमघमिन्द्रायजिभ्ररे ॥ ६७ ॥ अमश्विना ॥ अमश्विनोसरस्व
तीहृविषेन्द्रमवर्द्धयन् ॥ सविभेदवृलम्भमघन्नमुचावासुरसचा ॥ ६८ ॥
तमिन्द्रम् ॥ तमिन्द्रम्पशवंसचाश्विनोभासरस्वती ॥ दधानाऽअ
भ्यनूपतहृविषाशुशुऽइन्द्रियैः ॥ ६९ ॥ अऽइन्द्रे ॥ अऽइन्द्रेऽइन्द्रे

यन्दुधुःसवितावरुणोभर्गः ॥ ससुत्रामाहुविष्पतिर्यजमानायस
 श्रुत ॥ ७० ॥ सवितावरुणः ॥ सवितावरुणोदधुच्चजमानायदा
 शुषे ॥ आदत्तनमुचेवसुसुत्रामावलमिन्द्रियम् ॥ ७१ ॥ वरुणंक्ष
 त्रम् ॥ वरुणंक्षत्रमिन्द्रियम्भगेनसविताश्रियम् ॥ सुत्रामाचरा
 सावलन्दधानायज्ञमाशत ॥ ७२ ॥ अश्विनोगोभिः ॥ अश्विना
 गोभिरिन्द्रियमश्विर्वाच्युम्बलम् ॥ हविषेन्द्रुदसरंस्वतीयजमान
 मवर्द्धयन् ॥ ७३ ॥ तानासत्या । सुपेशसाहिरण्यवर्तनीनरा ॥

सरस्वतीहृविष्मतीन्द्रेकम्सुनोवत ॥ ७४ ॥ तामिषजा । सुक
म्भैणासासुदुधोसरस्वती ॥ सुवृत्रहाशतकैतरिन्द्रायदधुरिन्दियम्
॥ ७५ ॥ अयवदंसुरामम्भश्चिनानमृचावासुरेसचा ॥
द्विपिपानांसरस्वतीन्द्रेकम्भस्वावत ॥ ७६ ॥ पूत्रमिवपितरौ ॥
पूत्रमिवपितराविश्चिनोभेन्द्रोवथुंकाभ्यैर्दृढसनाभिह ॥ अत्सुरामं
व्यपिवृंशचीभिहंसरस्वतीत्वामघवन्नभिष्णाक ॥ ७७ ॥ अस्मि
न्नश्वासह ॥ अस्मिन्नेनश्वासःऽऽक्षुणोवृशासेषाऽअवसृष्टा

सुऽआहुताँ ॥ कीलालुपेसोमं पृष्ठायावधेसेहृदामतिञ्जिनयेचारुम
 ग्नये ॥ ७८ ॥ अहाभ्यग्ने । हविरास्येतेसुचीवघृतञ्चुम्बीवसोमः ॥
 वाजसनिँरयिमस्मैसुवीरंम्प्रशस्तन्धैहियशसम्बृहन्तम् ॥ ७९ ॥
 [१३] शतम् १२०० ॥ अश्विनातेजसा । चक्षुःप्राणेनसरस्वती
 वीर्यम् ॥ वाचेन्द्रेवलेनेन्द्रायदधुरिन्द्रियम् ॥ ८० ॥ गोमदपुणा
 सुत्या ॥ गोमदपुणासुत्याश्विवात्तमश्विना ॥ वृत्तीरुद्रानुपाच्यम्
 ॥ ८१ ॥ नयत् ॥ नयत्परोनान्तरऽआदुधर्षद्वृषण्वसू ॥ दुहशःसो

मत्स्योरिषुः ॥ ८२ ॥ तानंः ॥ तानुऽआवोढमश्चिनारयिम्पिशङ्ग
सन्दृशम् ॥ धिष्ण्यांवारिवोविदंम् ॥ ८३ ॥ पावुकानंः ॥ पावुका
नुंसरंस्वतीघाजैभिर्वाजिनीवती ॥ अन्नंबहुधियाबंसुः ॥ ८४ ॥ चो
दुयित्रीसूनृतानाम् ॥ चोदुयित्रीसूनृतानाञ्जितन्तीसुमतीनाम् ॥ अ
न्नन्दधेसरंस्वती ॥ ८५ ॥ महोऽअर्णः ॥ महोऽअर्णःसरंस्वतीप्प
चैतयतिकेतुना ॥ धियोविश्वाविराजति ॥ ८६ ॥ इन्द्रायाहि । चि
न्नभानोसुताऽहुमेत्वायवंः ॥ अण्वीमिस्तनापुतासंः ॥ ८७ ॥

इन्द्रायाहि । धियेषितो विप्रजतंसुताव्रतं ॥ उपब्रह्माणिषाघतः
 ॥ ८८ ॥ इन्द्रायाहि ॥ इन्द्रायाहितुतुजानुऽउपब्रह्माणिहारिवहं ॥
 सुतेदधिष्वनुश्चनः ॥ ८९ ॥ अश्विनापिवताम् ॥ अश्विनापिवता
 म्मधुसरस्वत्यासुजोषसा ॥ इन्द्रः सुत्रामावृत्रहाजुषतांसोम्य
 म्मधु ॥ ९० ॥ [११] इति श्रीवाजसनेयसंहितायां विशतितमोऽ
 ध्यायः ॥ २० ॥ ॥ श्रीवेदपुरुषाय नमः ॥ ॥

इति श्रीवाजसनेयसंहितापूर्वविंशतिः समाप्ता ॥

अथ श्रीवाजसनेयसंहिताउत्तरविंशतिप्रारंभः ॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ अनुवाकसूत्रम् ॥ इमम्मेसमिद्धोअग्निरेका
 दशकौवसंतेनऋतुनाषड्दोतायक्षत्समिधाग्निद्वादशाश्विनौछागस्य
 सप्तदेवंबर्हिश्चतुर्दशपडेकषष्टिः ॥ हरिःॐ इमम्मे । वरुणश्श्रुधीह
 वंसुधाचमृडय ॥ त्वामंवस्युराचके ॥ १ ॥ तत्त्वा । यामिब्रह्ममणा
 वन्दमानुस्तदाशास्तेयजमानोहुविबिभः ॥ अहेडमानोधरुणेहवो
 ह्युरंशठिसमानुऽआयुःप्रमोषीहं ॥ २ ॥ त्वन्नः ॥ त्वन्नोऽअग्नेब्रु
 णस्यविद्वान्देवस्यहेडोऽअवयासिसीष्ठाहं ॥ अजिष्टोवद्विहतमुंशो

शुचानो विष्वा द्वेषां सिप्रमं मुग्ध्यस्मत् ॥ ३ ॥ सत्वम् ॥ सत्व
नोऽअग्नेवमो भवोतीनेदिद्वो अस्याऽऽरुषसो ह्युद्धो ॥ अवर्यक्क्ष्वनो ब्र
ह्मण्डरराणो धीहि मृडी कटं सुहवो नऽएधि ॥ ४ ॥ मही मषु । मातरं
सुव्रतानां मुतस्य पत्की मवसेहुवम ॥ तौ विक्षत्राम जरेन्ती मुरुची ० सु
शम्मीणमदितिः सुप्रणीतिम् ॥ ५ ॥ सुत्रामाणमृथिवीम् ॥ सुत्रा
माणमृथिवीन्ध्यामनेहसंऽसुशम्मीणमदितिः सुप्रणीतिम् ॥ देवी
न्नावं स्वरित्रामनागसुमस्रवन्तीमारुहमास्त्रेस्तत्र ॥ ६ ॥ सुनावमा

रंहेयम् ॥ सुनावुमारुहेयमस्त्रवन्तीमनागसम् ॥ शतारित्रांस्त्रुस्त
 ये ॥ ७ ॥ आनः ॥ आनोमित्रावरुणाघृतैर्गर्भ्यैतिमुक्षतम् ॥ म
 ह्वारजांस्त्रिसुक्लतू ॥ ८ ॥ प्रबोहवा । सिसृतञ्जीवसेनऽआनोगर्भ्य
 तिसुक्षतहृतैर्न ॥ आमाजनेश्श्रवयतंभ्युवानाश्श्रुतम्मोमित्रावरुणा
 हवेमा ॥ ९ ॥ शन्नः ॥ शन्नोभवन्तुष्वाजिनोहवेषुदुवतातामितद्र
 वंस्त्रुर्काः ॥ जुम्भयन्तोहिंषुकुडरक्षांस्त्रिसनेम्यस्मद्भ्यवन्नमी
 वां ॥ १० ॥ वाजेवाजेवत । वाजिनो नोधनेषुष्विष्पाऽअमृताऽक्र

तन्नाहं ॥ अस्यमर्द्धः पिवतमादयं क्वन्तुसाधातपुथिभिर्द्वेवयानैः
॥ ११ ॥ समिद्धोऽअग्निः ॥ समिधोसुसमिद्धो धरेण्यहं ॥ गायत्री
च्छन्दःऽइन्द्रियत्रयविर्गो धियोदधुः ॥ १२ ॥ तन्ननपाच्छुचिब्रतहं ॥
तन्ननपाच्छुचिब्रतस्तनूपाश्चैसरस्वती ॥ उषिष्णाहाच्छन्दःऽइन्द्रिय
निदृत्यवाङ्मौ धियोदधुः ॥ १३ ॥ इडाभिरग्निः ॥ इडाभिरग्निरीड्यहं
सोमोदिवोऽअमर्त्यहं ॥ अनुष्टुप्छन्दःऽइन्द्रियम्पञ्चाविर्गो धियोदधुः
॥ १४ ॥ सुबहिरग्निः । पूषण्वान्त्स्तीर्णो बहिरमर्त्यहं ॥ बृहतीच्छ

शसाबलं हविरिन्द्रेवयोदधुं ॥ २४ ॥ वर्षाभिर्ऋतुनादित्यास्तौ
 मेसप्सदुशेस्तुताः ॥ विरूपेणविशौजसाहविरिन्द्रेवयोदधुं ॥ २५ ॥
 शारदेनऽऋतुना । देवाऽएकविंशऋभवःस्तुताः ॥ वैरोजेनाऽश्र
 याऽश्रयं हविरिन्द्रेवयोदधुं ॥ २६ ॥ हेमन्तेनऽऋतुना । देवास्त्रि
 णवमेरुतःस्तुताः ॥ बलेनशक्करींसहोहविरिन्द्रेवयोदधुं ॥ २७ ॥
 शशिरेणऽऋतुना । देवास्त्रयस्त्रिंशोमृताःस्तुताः ॥ सुत्येनरेवतीह
 क्षत्रं हविरिन्द्रेवयोदधुं ॥ २८ ॥ [६] होतायक्षत् ॥ होतायक्ष

त्समिधाग्निमिडस्पृद्धेऽश्विनेन्द्रहसरस्वतीमजोधम्भ्रोनिगोधूमैःकुव
लैर्भेषजम्मधुशष्पैर्नतेजऽइन्द्रियम्पयःसोमःपरिस्रुताधृतम्मधु
व्यन्त्वाज्यस्यहोतृर्ध्वज ॥ २९ ॥ होतायक्षत्तननपात्सरस्वती
म् ॥ होतायक्षत्तननपात्सरस्वतीमविर्भेषोनभेषजम्पथामधुमता
भरन्नाश्विनेन्द्रायध्वीर्ध्वम्बदरैरुपवाकाभिर्भेषजन्तोर्ध्वमाभिःपयः
सोमःपरिस्रुताधृतम्मधुव्यन्त्वाज्यस्यहोतृर्ध्वज ॥ ३० ॥ होताय
क्षन्नराशठिसुन्न । नमहुम्पातिःसुरयाभेषजम्भेषःसरस्वतीभिषग्ग्रथो

नचन्द्रथुश्चिनोर्वपा ऽइन्द्रस्यवीर्युम्बदरैरुपवाकाभिर्भेषजन्तो
 ष्मभिर्पयंसोमःपरिस्रुताघृतम्मधुह्यन्त्वाज्यस्यहोतृर्ध्वज
 ॥ ३१ ॥ होतायक्षद्विडेडितः ॥ होतायक्षद्विडेडितऽआजुह्वानुंसर
 स्वतीमिन्द्रम्बलेनवृद्धयन्नृषभेणगवेन्द्रियमश्चिनेन्द्रायभेषजंयव
 कृकन्धुभिर्मधुलाजैन्नमासरम्पयंसोमः परिस्रुताघृतम्मधुह्य
 न्त्वाज्यस्यहोतृर्ध्वज ॥ ३२ ॥ होतायक्षद्विडेडितः ॥ होताय
 क्षद्विडेरुष्णम्भ्रदाभिषङ्गासत्याभिषजाश्चिनाश्चाशिशुमतीभिष

अधेनुंसरंस्वतीभिषग्गुहऽ इन्द्रायमेषम्पयंसोमः परिस्नुताघृत
ममधुब्यन्त्वाज्यस्यहोतुर्ध्वज ॥ ३३ ॥ होतायक्षुहुरोदिशःकवृष्यो
नभ्यचस्वतीरुश्विभ्यान्नदुरोदिशऽइन्द्रानरोदसीदुधेदुहेधेनुःसर
स्वत्युश्विनेन्द्रायमेषजठिशुक्लंनज्योतिरिन्द्रियम्पयंसोमःपरि
स्नुताघृतममधुब्यन्त्वाज्यस्यहोतुर्ध्वज ॥ ३४ ॥ होतायक्षत्सुपेद्रा ।
साषेनक्वुन्दिवाश्विनासमञ्जातेसरंस्वत्यात्विषिमिन्द्रेनभेषजं
इथेनोनरजंसाह्वदाश्वियानमासरुम्पयंसोमः परिस्नुताघृतममधु

व्यन्त्वाज्यस्य होतुर्ध्वज ॥ ३५ ॥ होतायक्षुद्देव्या होतारा । भिषजा
 श्विनेन्द्रन्नजागृविदिवानक्वन्नभेषजैः शूषुदसरस्वतीभिषक्सीसेन
 दुहऽइन्द्रियम्पयंसोमः परिस्त्रुताघृतम्धुब्धयन्त्वाज्यस्य होतुर्ध्व
 ज ॥ ३६ ॥ होतायक्षत्तिस्त्रोदुवीः ॥ होतायक्षत्तिस्त्रोदुवीन्नभेषज
 त्रयस्त्रिधातवोपसोरूपमिन्द्रैर्हिरण्ययमश्विनेडानभारतीष्वाचास
 रस्वतीमहुऽ इन्द्राय दुहइन्द्रियम्पयंसोमः परिस्त्रुताघृतम्धुब्धय
 न्त्वाज्यस्य होतुर्ध्वज ॥ ३७ ॥ होतायक्षत्सुरेतसमृषुभम् ॥ होतायक्ष

त्सुरेतसमृषुभन्नर्च्योपसन्त्वद्वारमिन्द्रमुश्विनाभिषजन्नसरस्वतीमो
जानजुतिरिन्द्रयंष्टुकोनरभसोभिषग्यशुंसुरयाभेषुजंश्रियान
मासरुम्पयंसोमंः परिस्तुताघृतमधुब्यन्त्वाज्यस्यहोतुर्च्यजं
॥ ३८ ॥ होताचक्षुह्वनुस्पतिंशमितारम् ॥ होताचक्षुह्वनुस्पतिं
शमितारंशतऋतुमभीमन्नमद्व्युंराजानंभ्याग्धन्नमसाश्विनाभा
मुहसरस्वतीभिषगिन्द्रायदुहऽइन्द्रियम्पयंसोमंःपरिस्तुताघृतम्
धुब्यन्त्वाज्यस्यहोतुर्च्यजं ॥ ३९ ॥ होताचक्षुह्वनुस्पतिंश्विनाभा

अक्षदुग्निं स्वाहा ज्यस्य स्तोत्रानां स्वाहा । मेदं साम्पृथक् स्वाहा ॥ च्छा
 गं मश्विं च भ्यां स्वाहा । मेषं सरं स्वत्यै स्वाहा । ऽऋषुभमिन्द्राय सिद्धहा
 य सहसं ऽइन्द्रियं स्वाहा । मिर्नभेषु जं स्वाहा । सोमं मिन्द्रियं स्वाहा
 न्द्रं सुत्रासां णं सवितारं वरुणं मिभुषजां मपतिं स्वाहा । वनस्पति
 मिप्रथमपाथो नभेषु जं स्वाहा । दुवां ऽआज्यपाजूषाणो ऽआग्निं च भेषु ज
 म्पयं सोमं परिस्नुता घृतं मधुं च्यन्त्वा ज्यस्य होतृर्ध्वज ॥ ४० ॥

[१२] होतां च क्षुद्रं श्विनौ छागस्य । वृषपायामेदं सोजुषेतां हुविर्होत

ॐ ह्रीं ॥ होतायक्षुत्सरं स्वतीम्भेषस्य वृषाया मेदं सोऽजुषतां ॐ ह्रिविहोति
ॐ ह्रीं ॥ होतायक्षुदिन्द्रं मृषुभस्य वृषाया मेदं सोऽजुषतां ॐ ह्रिविहोति
ॐ ह्रीं ॥ ४१ ॥ होतायक्षदुश्चिनोसरं स्वतीम् ॥ होतायक्षदुश्चिनो
सरं स्वतीमिन्द्रं सुत्रामाणि मिमे सोमां ॥ सुरामाणि श्छागैर्धमेषैर्केषु
भैः सुताः शब्दपुर्नतोक्मभिर्हृजिर्महस्वन्तो मद्रामासरणे पारिष्क
तां श्छाः पयं स्वन्तो मृतां ॥ अस्तिथतावो मधुश्चुतस्तानुश्चिनोसरं स्व
तीन्द्रं ॥ सुत्रामावृत्रहाजुषन्तां ॐ सोऽम्यममधुपिबन्तु मदन्तु ॐ ह्यन्तु

होतुर्ध्वज ॥ ४२ ॥ होतायक्षदुश्चिनोछागस्य ॥ हविषऽआत्ताम
 द्यमद्भ्यतोमेदुऽउद्धृतम्पुराद्वेषोऽभ्यःपुरापौरुषेऽध्यागभोगस्तामन
 ह्वासोऽअज्ज्राणांऽध्ववसप्रथमानांऽसमत्क्षराणांऽशतरुद्रियाणा
 मग्निष्वत्तानाम्पीवोपवसनानाम्पाश्रुतः श्रोणितः शितामृतऽउ
 त्सादुतोङ्गादङ्गादवत्तानोङ्करतऽएवाश्वनाजुषेतांऽहुविहोतर्ध्वज
 ॥ ४३ ॥ होतायक्षुत्सरंस्वतीम्मेषस्यहविषऽआवयदुद्धमद्भ्यतोमेदुऽ
 उद्धृतम्पुराद्वेषोऽभ्यः पुरापौरुषेऽध्यागभोगस्तामनह्वासोऽअज्ज्राणां

अथसप्रथमानां सुमत्क्षराणां शतरुद्रियाणामग्निष्वोत्तानां
म्पीवोपवसनानाम्पाश्रुतं श्रोणितं शितामृतस्यत्सादुतोङ्गादङ्गा
द्वत्तानां रूद्रैव संसरस्वती जूषतां हुविर्होतृर्ध्वजं ॥ ४४ ॥ होता
यक्षेदिन्द्रं मृषमस्यहुविषं आवयदुद्यमद्यतो मेदुःसुदुतम्पुरा द्वेषो
वभ्यं पुरापौरुषे च्यागुभौ घसन्नङ्गासेऽ अज्ज्राणां च्यवंसप्रथमा
नां सुमत्क्षराणां शतरुद्रियाणामग्निष्वोत्तानाम्पीवोपवसना
नाम्पाश्रुतं श्रोणितं शितामृतस्यत्सादुतोङ्गादङ्गाद्वत्तानां रूद्रैव

मिन्द्रौजुपतां हविर्होतुर्ध्वजं ॥ ४५ ॥ होतायक्षुद्धनस्पतिमभि ।
 हिपिष्टतमथारभिमिष्टयारशुनयाधित ॥ यत्राश्विनोश्छागस्यहृविषः-
 प्रियाधामानिचत्रसरस्वत्यासेपस्यहृविषः प्रियाधामानिचत्रेन्द्र-
 सऽऋषभस्यहृविषः प्रियाधामानिचत्राग्नेः प्रियाधामानिचत्रे
 सोमस्यप्रियाधामानिचत्रेन्द्रस्यसुत्रास्मृणः प्रियाधामानिचत्रस
 वितुः प्रियाधामानिचत्रेवृणस्यप्रियाधामानिचत्रेवृणस्यतैः प्रि
 यापाथां सिचत्रेदेवानामाज्यपानाम्प्रियानामानिचत्राग्नेर्होतुः-

प्रियाधामानितत्रैतादप्रस्तुत्यैवोपावस्रक्षेद्रभीयसऽइव
कृत्वीकरदुवन्दुवोवनस्पतिर्जुषतांॐहृविहोतुर्च्यजं॥४६॥होताय
क्षुदुमिॐस्विष्टुकृतम् ॥ होतायक्षदुमिॐस्विष्टुकृतमयाडिमिरश्विनो
श्छागस्यहृविषः प्रियाधामोद्वययाङ्कुरस्वत्यामेषस्यहृविषः प्रिया
धामोद्वययोडिन्द्रस्यऽकषुभस्यहृविषः प्रियाधामोद्वययाडिमेशप्रि
याधामोद्वययोङ्कुरस्यप्रियाधामोद्वययोडिन्द्रस्यसुत्राम्मणः प्रिया
धामोद्वययोङ्कुरवितुः प्रियाधामोद्वययोङ्कुरणस्यप्रियाधामोद्वययोङ्क

नुस्पर्षतेऽं प्रियापाथाऽं स्य यद्दिवानामाज्यपानाप्रियाधामानिषक्ष
 दुग्नेहोतुः प्रियाधामानिषक्षस्वम्महिमानुमायजतामेज्याऽइ
 षः कृणोतुसोऽअं ह्यराजातवेदाजुषतां हुविहोतुच्यजं ॥४७॥ [७]
 देवम्बहिंसरस्वतीसुदेवमिन्द्रेऽअश्चिना ॥ तेजोनचक्षुरक्ष्योद्धिषा
 दधुरिन्द्रियंबसुवनैवसुधेयस्यध्यन्तुचजं ॥४८॥ देवीह्यारंः ॥ देवीह्यारं
 रोऽअश्चिनाभिषजेन्द्रेसरस्वती ॥ प्राणन्नवीच्यन्नसिद्धारोदधुरिन्द्रि
 यंबसुवनैवसुधेयस्यध्यन्तुचजं ॥४९॥ देवीऽउषासाव

शिवनासुत्रामेन्द्रेसरस्वती ॥ बलुन्नवाचंमास्यऽनुषाब्भ्यान्दधुरिन्दियं
वंसुवनेवसुधेयस्यब्धयन्तुयजं ॥ ५० ॥ देवीजोष्टी ॥ देवीजोष्टीसरस्वत्य
शिवनेन्द्रमवर्द्धयन् ॥ श्रोत्रेन्नकर्णयोर्धशो जोष्टीब्भ्यान्दधुरिन्दियं
यं वसुवनेवसुधेयस्यब्धयन्तुयजं ॥ ५१ ॥ देवीऽरुज्जाहुती ॥ देवीऽ
रुज्जाहुतीदुधेसुधेन्द्रेसरस्वत्यश्विनाभिषजावतं ॥ शक्नञ्ज्यो
तिस्तनयोराहुतीधत्तऽइन्द्रियम्बसुवनेवसुधेयस्यब्धयन्तुयजं ॥ ५२ ॥
देवादेवानाम् ॥ देवादेवानाभिभुषजाहोतारोविन्द्रमुश्विना ॥ वृषट्

कारैः सरस्वती त्विषिन्नहृदये मतिः होतृंभ्यान्दधुरिन्द्रियं बसुवने
 बसुधेयस्य ब्यन्तयजं ॥ ५३ ॥ देवीस्तिस्त्रहं ॥ देवीस्तिस्त्रस्त्रिस्त्रो देवीर
 श्चिनेडासरस्वती ॥ शूषन्नमह्येनाभ्यामिन्द्राय दधुरिन्द्रियं बसुवने
 बसुधेयस्य ब्यन्तयजं ॥ ५४ ॥ देवऽइन्द्रः ॥ देवऽइन्द्रो नराशठसस्त्रि
 वरुथः सरस्वत्याश्चिबभ्यामीयते रथः ॥ रेतो नरूपममृतं भुनित्रमि
 न्द्राय त्वद्वा दधेदिन्द्रियाणि बसुवने बसुधेयस्य ब्यन्तयजं ॥ ५५ ॥
 देवो देवैः ॥ देवो देवैर्वनस्पतिर्हिरेण्यपणोऽश्विभ्यां ऽसरस्व

त्यासुपिप्पुलऽइन्द्रायपच्यतेमधु । ओजोनजतिऋषभोनभामुंघन
रूपतिर्नोदधदिन्द्रियाणिबसुवनेबसुधेयस्यैवतुयजं ॥ ५६ ॥ देवम्ब
हिं ॥ देवम्बहिर्वीरितीनामद्धरस्तीर्णमिश्चिभ्यामूर्णम्भ्रदांसरस्व
त्यास्योनमिन्द्रतेसदः ॥ ईशायैमन्त्र्युंराजानम्बहिर्षादधुरिन्द्रियं
बसुवनेबसुधेयस्यैवन्तुयजं ॥ ५७ ॥ देवोऽअग्निःस्विष्टकृद्देवाद्यैक्षद्व
थायथुं होतारुविन्द्रमिश्चिनांवाचावाचुं सरस्वतीमग्निं सोमं
स्विष्टकृत्स्विष्टऽइन्द्रः सुत्रामासवितावरुणोभिषगिष्टो देवो घनरूप

त्रिंस्त्रिंशद्वाऽऽज्यपांडस्त्रिंशोऽऽग्निर्मिनाहोताहोत्रेस्त्रिंशद्वृक
 द्वशोनदधदिन्द्रियमूर्जमपंचितिंस्त्रिंशदांघसुवनैघसुधेयस्यध्यन्त
 यज ॥ ५८ ॥ अग्निमृद्यहोतारमवृणीतायंध्यजमानुं पचदपक्कीं
 पचदपुरोडाशादबुध्नन्नाश्विबभ्यांछागुहसरस्वत्यैमेषमिन्द्रायऽ
 ऋषमर्दसुदवन्नाश्विबभ्यांछागुहसरस्वत्याऽइन्द्रायसुत्राम्मणैसुरासोमा
 न्तसूप्रस्थाऽअद्य ॥ ५९ ॥ सुप्रस्थाऽअद्यदुवोद्वनुरूपतिरभवदु
 श्विबभ्यांछागेनुसरस्वत्यैमेषेणन्द्रायऽऋषभेणाक्षुस्तादमेदुस्तदप्र

तिपचुतागृभीषुतावीवृधन्तपुरोडाशैरपुरिश्चिनासरस्वतीन्द्रः सुत्रा
मासुरासोमास्त्वामद्य ॥ ६० ॥ त्वामद्यः ऋषयः ऋषीणान्न
पादवृणीतायं च्यजमानो बहुभ्यः आसङ्गतेऽभ्यः ऽएषमेदुवेषुधसु
वार्थ्यायं क्षतः इति ताया देवा देवदानेन इत्यदुस्ता इत्यस्माः ऽआचशा
स्वाचगुरस्वेषितश्चेत्तुरसि मद्रुवाच्यायुष्प्रेषितो मानुषं सूक्तवाका
यं सूक्ता ब्रूहि ॥ ६१ ॥ इति श्रीवाजसेनयसंहितायां एकविंशोऽध्यायः
॥ २१ ॥ ॥ श्रीवेदपुरुषाय नमः ॥ अनुवाकसूत्रम् ॥ तेजोसिपंचा

नयएकाहिकारायद्वेत्तत्सवितुर्दशविभूर्मात्रैकाकायद्वेआत्रह्रस्त्रयो
 दशशेषादेकैकोन्नत्रिंशतिश्चतुस्त्रिंशत् ॥ हरिःॐतेजोसिशुक्लम
 मृतमायुष्षपाऽआयुर्मर्षपाहि ॥ देवस्यत्वासवितुः३प्रसुवेऽश्विनोद्या
 हुवभ्याम्पुष्षणोहस्तावभ्यामादेदे ॥ १ ॥ इमामगृवभणन् ॥ इमाम
 गृवभणन्नशुतामृतस्यपूर्वुऽआयुषिष्विदथैषुकुष्या ॥ सानोऽअस्मि
 न्तसुतऽआवभूवऽकृतस्यसामन्त्सरमारपन्ती ॥ २ ॥ अभिधाऽअ
 सि ॥ अभिधाऽअसिभुवनमसिचुन्तासिधुर्ता ॥ सत्वमग्निवैश्वान

रुढः सप्प्रेथसङ्गच्छस्वाहाकृतः ॥ ३ ॥ सुगात्वा ॥ देवेभ्यः प्रजापत
ये ब्रह्मन् नश्च भन्त्स्यामि देवेभ्यः प्रजापतये ते नराद्यासम् ॥ तम्ब
धान देवेभ्यः प्रजापतये ते नराद्गृहि ॥ ४ ॥ प्रजापतयेत्वा ॥ प्रजाप
तयेत्वा जुष्टम्प्रोक्षांसीन्द्राग्निभ्यान्त्वा जुष्टम्प्रोक्षायवेत्वा जुष्ट
म्प्रोक्षामि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो जुष्टम्प्रोक्षामि सर्वेभ्यस्त्वा देवे
भ्यो जुष्टम्प्रोक्षामि ॥ चोऽअर्धन्तुञ्जिवां संसितमभ्यमीति वरुणं
पुरोमर्त्तः परश्चा ॥ ५ ॥ [५] अग्रे स्वाहा ॥ अग्रे स्वाहासोमा

यस्वाहापाम्मोदायस्वाहासवित्रेस्वाहाघोषायवेस्वाहाघिष्णवेस्वाहेन्द्रा
 यस्वाहोबृहस्पतयेस्वाहामित्रायस्वाहोवृषरुणायस्वाहा ॥ ६ ॥ [१]
 हिङ्कारायस्वाहा ॥ हिङ्कारायस्वाहोहिङ्कृतायस्वाहाऋद्धतेस्वाहावक्त्रे
 न्दायस्वाहोप्रोथतेस्वाहाप्स्रप्पोथायस्वाहागिन्धायस्वाहाग्नाताय
 स्वाहोनिविद्धायस्वाहोपविद्धायस्वाहोसन्दितायस्वाहोवृषल्यतेस्वाहा
 सीनायस्वाहाशयानायस्वाहास्वपतेस्वाहाजाग्रतेस्वाहाकूर्जतेस्वा
 हाप्स्रबुद्धायस्वाहाव्विजृम्भमाणायस्वाहाव्विचृतायस्वाहोसंहाना

यस्वाहोपस्तिथतायस्वाहायस्वाहाप्रायणायस्वाहा ॥७॥ अते
स्वाहा ॥ अतेस्वाहाधावतेस्वाहाक्रुवायस्वाहोक्रुतायस्वाहाशूका
रायस्वाहाशूकतायस्वाहानिषणायस्वाहोत्थितायस्वाहाजवाय
स्वाहाबलायस्वाहादिवत्तमानायस्वाहोदिवृत्तायस्वाहाद्विधूदवा
नायस्वाहोविधूतायस्वाहाशुश्रूषमाणायस्वाहाशुण्वतेस्वाहक्षमा
णायस्वाहोक्षितायस्वाहोष्टोक्षितायस्वाहानिमेषायस्वाहोचदसि
तस्मैस्वाहायात्पिबतितस्मैस्वाहाअदमूत्रङ्कुरोतितस्मैस्वाहाकि

वृतेस्वाहाकृतायस्वाहा ॥ ८ ॥ [२] तत्संवितुः ॥ तत्संवितुर्वरेण्य
 म्भर्गो देवस्य धीमहि ॥ धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ ९ ॥ हिरण्य
 पाणिमृतये सावितारमुपह्वये ॥ सचेत्ता देवतापदम् ॥ १० ॥ देव
 स्य चेततं ॥ देवस्य चेततो महीम्भ्रसावितुर्हवामहे ॥ सुमतिः सत्य
 राधसम् ॥ ११ ॥ सुष्टुतिः सुमतीवृधः ॥ सुष्टुतिः सुमतीवृधोरा
 तिः सावितुरीमहे ॥ प्रष्टुवायमतीविदे ॥ १२ ॥ रातिः सत्यंतिम् ॥
 रातिः सत्यंतिम् महे सावितारमुपह्वये ॥ आसुवन्देववीतये ॥ १३ ॥

देवस्यसवितुः ॥ देवस्यसवितुर्मतिमासुवांश्चिश्चदेव्यम् ॥ धियाभ
गम्मनामहे ॥ १४ ॥ अग्निंस्तोमेन । बोधयसमिधानोऽअमंत्य
म् ॥ ह्य्यादेवंपुनोदधत् ॥ १५ ॥ सह्यवाद् ॥ सह्यवाडमंत्यऽ
उशिग्दत्तश्चनोहितः ॥ अग्निष्टियासमृण्वति ॥ १६ ॥ अग्निन्द
तम्पुरोदधेह्यवाहुमुपब्रुवे ॥ देवोऽआसादयाद्दिह ॥ १७ ॥ अजो
जनोहिपवमानुसूच्यविधारेशक्मनापयः ॥ गोजीरयारुहंमाणं
पुरन्ध्या ॥ १८ ॥ [९] विभूर्मात्रा । प्रभूःपित्राश्चोसिहयोस्य

त्वांसिमयोस्यर्षासिसाक्षिरसिध्वोज्ज्यसिध्वेषासिनुमणाऽअसि ॥ अयु
 न्नामासिशिशुर्नामास्यादित्यानोम्पत्वात्विहि ॥ देवांऽआशापाला
 ऽएतन्देवेऽभ्योश्चम्मेधायुष्प्रोक्षितंरक्षत ॥ इहरन्तिरिहरमतामिह
 धृतिरिहस्वधृतिंस्वाहा ॥ १९ ॥ [२] कायस्वाहा ॥ कायस्वाहा
 कस्मैस्वाहाकतमस्मैस्वाहास्वाहाधिमाधौतायस्वाहामनःप्र
 जापतयेस्वाहाचित्तंविज्ञातायादित्यैस्वाहादित्यैमह्यैस्वाहादित्यै
 सुमृडीकायैस्वाहासुरस्वत्यैस्वाहासुरस्वत्यैपावकायैस्वाहासुरस्वत्यै

बृहत्स्यैस्वाहापुष्णेस्वाहापुष्णेप्रपथ्यायस्वाहापुष्णेनुरन्धिषाय
स्वाहात्वेष्टुस्वाहात्वेष्टुरीपायस्वाहात्वेष्टुपुरुपायस्वाहाविष्णवे
स्वाहाविष्णवेनिभयपायस्वाहाविष्णवेशिपिविष्टायस्वाहा ॥ २० ॥
विश्वोदिवस्य । नेतुर्मन्तोबुरीतसख्यम् । विश्वोरायऽइषुच्च्यतिद्युम्नं
बृणीतपुष्यसेस्वाहा ॥ २१ ॥ [१] आब्रह्मन् ॥ आब्रह्मन्ब्राह्म
णोब्रह्मवच्चसीजायतामारुष्टेराजद्र्युंशूरऽइषुष्योतिष्याधीमंहा
रथोजायतान्दोग्धीधेनुर्बाढानुङ्गानाशुं सप्तिसुंपुरन्धिष्योषा

जिष्णुरथेष्ठांसुभेयोस्रुवास्यथजमानस्यवीरोजायतान्निकामेनि
 कामेनदंपुर्जदयोवर्षतुफलवत्योनुऽऔषधयदंपच्यन्तां च्योगक्षेसो
 नःकल्पताम् ॥ २२ ॥ [१] प्राणायस्वाहा । ऽपोनायस्वाहाब्ध्या
 नायस्वाहाचक्षुषेस्वाहाश्रोत्रायस्वाहावाचेस्वाहामनसेस्वाहा ॥
 ॥ २३ ॥ [१] प्राच्यैद्विशे । स्वाहावाच्यैद्विशेस्वाहादक्षिणात्रैदि
 शोस्वाहावाच्यैद्विशेस्वाहाप्रतीच्यैद्विशेस्वाहावाच्यैद्विशेस्वाहोदी
 च्यैद्विशेस्वाहावाच्यैद्विशेस्वाहोद्वाच्यैद्विशेस्वाहावाच्यैद्विशेस्वाहा

वाच्यैद्विशेषाहोर्वाच्यैद्विशेषाहा ॥ २४ ॥ [१] अभ्यःस्वाहावा
बभ्यःस्वाहोर्दुकायस्वाहातिङ्गन्तीबभ्यःस्वाहास्त्रवन्तीबभ्युःस्वाहा
स्यन्दमानाबभ्युःस्वाहाकूप्याबभ्युःस्वाहासूद्याबभ्युःस्वाहाधा
र्याबभ्युःस्वाहाण्णवायस्वाहासमुद्रायस्वाहासरिरायस्वाहा २५

[१] वातायस्वाहा । धूमायस्वाहाबभ्रायस्वाहाभेधायस्वाहाद्विधो
तमानायस्वाहास्तुनयत्स्वाहावस्फुज्जत्स्वाहावर्षत्स्वाहाववर्षते
स्वाहोर्ग्रंथवर्षत्स्वाहाशीर्ग्रंथवर्षत्स्वाहोर्द्वुक्तेस्वाहोर्द्वुहीतायस्वाहा

हांसरीसुपेन्भ्युंस्वाहा ॥ २९ ॥ [१] असवेस्वाहा ॥ असवेस्वाहा द्विसवे
 स्वाहा द्विभवेस्वाहा द्विवस्वतेस्वाहा गणेश्रियेस्वाहा गणपतयेस्वाहा भि
 भुवेस्वाहा धिपतयेस्वाहा शौषायस्वाहा सट्सुष्पायस्वाहा चन्द्रायस्वा
 हा ज्योतिषेस्वाहा मलिम्भ्लुचायस्वाहा दिवापुतयेस्वाहा ॥ ३० ॥
 [१] मधवेस्वाहा ॥ मधवेस्वाहा माधवायस्वाहा शुक्यायस्वाहा शुचये
 स्वाहा नभसेस्वाहा नभस्यायस्वाहा पायस्वाहा ज्ञायस्वाहा सहसेस्वाहा
 सहस्रायस्वाहा तपस्येराहा तपस्यायस्वाहा हसम्पुतयेस्वाहा ॥ ३१ ॥

[१] वाजायस्वाहा । असवायस्वाहा । प्रिजायस्वाहा । ऋतवेस्वाहा । सुः
स्वाहा । मूधैस्वाहा । ध्यश्नुविनेस्वाहा । न्त्यायस्वाहा । न्त्यायभौवनाय
स्वाहा । भुवनस्यप्रतयेस्वाहा । धिपतयेस्वाहा । प्रजापतयेस्वाहा ॥ ३२ ॥

[१] आयुश्चेनेन । कल्पतांस्वाहा । प्राणोश्चेनेन कल्पतांस्वाहा ।
पानोश्चेनेन कल्पतांस्वाहा । ध्यानोश्चेनेन कल्पतांस्वाहा । दानोश्चेनेन
कल्पतांस्वाहा । समानोश्चेनेन कल्पतांस्वाहा । चक्षुश्चेनेन
कल्पतांस्वाहा । श्रोत्रंश्चेनेन कल्पतांस्वाहा । वाग्श्चेनेन कल्प

तां० स्वाहा० मनो० यु० श्नेन० कल्पता० स्वाहा० त्वमा० यु० श्नेन० कल्पता० स्वा
 हा० ब्रह्मा० यु० श्नेन० कल्पता० स्वाहा० ज्योति० र्द्यु० श्नेन० कल्पता० स्वाहा० सु
 र्य० श्नेन० कल्पता० स्वाहा० पु० ष्टु० र्यु० श्नेन० कल्पता० स्वाहा० यु० शो० यु० श्नेन० क
 ल्पता० स्वाहा० ॥ ३३ ॥ एक० स्म० स्वाहा० द्वा० ब० भ्या० स्वाहा० शता० यु० स्वाहा०
 क० शता० यु० स्वाहा० अ० ष्यु० ष्टु० स्वै० स्वाहा० सु० र्गा० यु० स्वाहा० ॥ ३४ ॥ [१] इति० श्री
 वाजसनेयसंहितायां द्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥

श्रीवेदपुरुषाय नमः ॥ अनुवाकसूत्रम् ॥ हिरण्यगर्भो० यः प्राणतो द्वि

कौश्रुजंत्यष्टौवायुङ्क्षापंचप्राणायतिस्रउत्सवक्थ्याद्वादशागायत्री
स्त्वापट्टौकःस्विदष्टौकास्विदशसुभूःस्वयंभूस्तिस्त्रएकादशपंचष
ष्टिः ॥ हरिःॐ हिरण्यगुर्भर्भःसम् ॥ हिरण्यगुर्भर्भःसर्मवर्त्ताग्ने
भूतस्यजातःपतिरेकऽआसीत् ॥ सदाधारपृथिवीन्ध्यामूतेमाङ्कस्मै
देवायहृविषांविधेम ॥ १ ॥ उपुयामगृहीतोसि । प्रजापतयेत्वाजुष्ट
दृहाम्येषतेयोनिःसूर्यस्तेमहिमा ॥ यस्तेहन्त्संघत्सरेमहिमासं
म्बभूवयस्तेवायावन्तरिक्षेमहिमासम्बभूवयस्तेदिविसूर्यमहिमा

म्परितुस्तथुषः ॥ रोचन्तेरोचनादिवि ॥ ५ ॥ सुञ्जन्त्यस्य ॥ सुञ्ज
न्त्यस्युकाभ्याहरीविवक्षसारथे ॥ शोणाधृष्णानुवाहसा ॥ ६ ॥
अद्वातः ॥ अद्वातोऽअपोऽअगनीगदिप्रथामिन्द्रस्यतुश्वम् ॥ एतं
स्तौतरनेनपुथापुनरश्वमावर्त्तयासिनः ॥ ७ ॥ वसवस्त्वा । अन्तु
गायत्रेणच्छन्दसा रुद्रास्त्वाअन्तुत्रै हुभेनुच्छन्दसादित्यास्त्वाञ्जि
न्तुजागतिनुच्छन्दसा ॥ भूर्भुवुंस्वुर्छीञ्जी ३ उच्छीची ३ इयभ्येग
व्यऽएतदन्नंमत्तदेवाऽएतदन्नंमद्विष्प्रजापते ॥ ८ ॥ कदंसित् ॥ कं

स्विदेकाकीचरतिकऽऽस्विज्जायतेपुनः ॥ किंस्विद्धिमस्यभेषज
 ङ्किम्भवावर्पनम्सहत् ॥ ९ ॥ सूच्येऽएकुकी । चरतिचुन्द्रमाजाय
 तेपुनः ॥ अग्निर्हिमस्यभेषजम्भिमिरावर्पनम्सहत् ॥ १० ॥ का
 स्वित्र ॥ कास्विदासीत्पुर्वचित्किंस्विदासीद्बहुह्वयः ॥ कास्वि
 दासीत्पिप्लिकाकास्विदासीत्पिशङ्गिला ॥ ११ ॥ द्यौरासीत् ॥
 द्यौरासीत्पुर्वचित्पिशङ्गऽआसीद्बहुह्वयः ॥ अविरासीत्पिप्लिका
 रात्रिरासीत्पिशङ्गिला ॥ १२ ॥ [८] वायुक्ष्ण । पचुतैरेवत्वसितग्नी

वच्छागैर्ग्रोधश्च मसैःशल्मलिबृद्ध्या ॥ एषस्यरात्थ्योबृषापडि
श्चतुर्भिरेदंगद्वहमाकृष्णश्चनोवतुनमोग्नये ॥ १३ ॥ सट्शिता
रश्मिन्मना । रथेऽसट्शितोरश्मिन्मनाहयः ॥ सट्शिताऽअप्सवप्स
जाबृहमासोमपुरोगवः ॥ १४ ॥ स्वयंघाजिस्तद्वृक्कल्प
यस्वस्वयंच्यजस्वस्वयञ्जुषस्व ॥ महिमातेद्वयेननसन्नशे ॥ १५ ॥ नवै ॥
नवाऽऽएतद्विभ्रयसेनरिष्यसिद्धेवा २ ऽइदेषिपथिभिःसुगेभिः
यत्रासतेसुकतोचत्रतेचयुस्तत्रत्वाहुवःसंवितादधातु ॥ १६ ॥ अग्निः

का ॥ २२ ॥ अक्रोसकौ । शक्रुन्तकऽआहलगितिब्रञ्जति ॥ विवक्ष
 तऽइवतेमुखमद्धर्षामानुस्त्वमभिभाषथाः ॥ २३ ॥ माताच । ते
 पिताचतेग्रबुक्षस्यरोहतः ॥ प्रतिलुमीतितेपितागुभेमौष्टिमतदंस
 यत् ॥ २४ ॥ माताच । तेपिताचतेग्रबुक्षस्यक्कीडुतः ॥ विवक्षतऽ
 इवतेमुखम्वहमदमात्वंबदोबुहु ॥ २५ ॥ ऊर्ध्वमिनाम् ॥ ऊर्ध्वमिना
 मुच्छापयगिरौभारुऽहरन्निव ॥ अथास्येमध्यमेधताऽशीतेघातेपुन
 निव ॥ २६ ॥ ऊर्ध्वमेनम् ॥ ऊर्ध्वमेनमुच्छयताद्विरौभारुऽहरन्निव ॥

अथास्यमच्छमेजतुशीतेवातेपुनन्नैव ॥ २७ ॥ अदंस्याहं ॥ अदंस्याऽ
अहं ह्युभेद्याहंकुधुस्थुलमुपातंसत् ॥ मूष्काविदंस्याऽएजतोगोशुशुफेश
कुलाविव ॥ २८ ॥ अहंवासोलुलामंगुम्प्रविष्टिमिनमा
विषुहं ॥ संक्थनादेदिश्यतेनारीसुत्यस्याक्षिमुवोयथा ॥ २९ ॥ अहं
रिणः ॥ अहंरिणोअवमत्तिनपुष्टुम्पशुमदयते ॥ शूद्राअदृष्यजारा
पापायधनायति ॥ ३० ॥ अहंरिणोअवमत्तिनपुष्टुम्बहुमदयते ।
शूद्रोयदृष्योअजारेनपोषुमनुमदयते ॥ ३१ ॥ दुधिक्षावणोऽअका

रिषञ्जिष्णोऽरश्चस्यधाजिनः ॥ सुरभिर्नोमुखाकरत्प्रणुऽआयुंॐषि
 तारिपत् ॥ ३२ ॥ [१२] गायत्रीत्रिष्टुप् ॥ गायत्रीत्रिष्टुञ्जगत्य
 नुष्टुप्लथासहाबुहृत्युष्णिहाकुकुप्सुचीभिः शम्भ्यन्तुत्वा ॥ ३३ ॥
 द्विपदायाः ॥ द्विपदायाश्चतुष्पदास्त्रिपदायाश्चषट्पदाः ॥ विच्छ
 न्दायाश्चसच्छन्दाःसुचीभिः शम्भ्यन्तुत्वा ॥ ३४ ॥ महानाम्भ्यो
 रेवत्यः ॥ महानाम्भ्योरेवत्योविश्वाऽआशाः प्रभवंरीः ॥ मैधी
 विद्युतोवाचः सुचीभिः शम्भ्यन्तुत्वा ॥ ३५ ॥ नाच्यस्तेपत्त्रयोऽलो

मुषिचिद्वन्तुमनीषया ॥ देवानाम्पत्नयोदिशःसुचीभिःशम्भ्य
न्तुत्वा ॥ ३६ ॥ रजताहरिणीः । सीसुचुजोषुज्यन्तेकर्मभिः ॥
अश्वस्यद्योजिनस्त्वुचिसिमांशम्भ्यन्तुशम्भ्यन्तीः ॥ ३७ ॥ कृवि
दुङ्ग । यवंमन्तोयवञ्चिद्यथादानत्यनुपूर्वद्वियूय ॥ इहेहैषाङ्कुणुहि
भोजनानिषेबुहिषोनर्मऽडकिंश्चजन्ति ॥ ३८ ॥ [८] कस्त्वा ॥
कस्त्वाछर्थतिकस्त्वाविशास्तिक्स्तेगात्राणिशम्भ्यति ॥ कडतेशमि
ताकुविः ॥ ३९ ॥ ऋतवस्ते ॥ ऋतवस्तऽऋतुथापर्वशमितारोविशा

सुत्तरोमत् ॥ ५२ ॥ [८] कास्वित् ॥ कास्विदासीत्पृथ्वीचिच्चित्तिं
किंस्विदासीद्बृहद्द्वयं ॥ कास्विदासीत्पिप्लिकाकास्विदासी
त्पिपशङ्गिला ॥ ५३ ॥ द्यौरासीत्पृथ्वीचिच्चित्तिरश्चऽआसी
द्बृहद्द्वयं ॥ अविरासीत्पिप्लिकारित्रिरासीत्पिपशङ्गिला ॥ ५४ ॥
काऽईम् ॥ काऽईमरेपिपशङ्गिलाकाऽईङ्कुरपिपशङ्गिला ॥ कऽईमा
स्कन्दंमर्षतिकऽईम्पन्थांघिसर्षति ॥ ५५ ॥ अजारे । पिपशङ्गिला
ध्रुवित्कुरपिपशङ्गिला ॥ शुशऽआस्कन्दंमर्षत्यहिःपन्थांघिसर्ष

तिः ॥ ५६ ॥ कल्पस्य । विष्ठाः कल्पे क्षराणि कति होमासं कति धा
 समिद्धं ॥ अन्नस्य त्वा विदथा पृच्छमत्र कति होतारऽकतुशो अज
 न्ति ॥ ५७ ॥ षडस्य ॥ विष्ठाः शतमक्षराण्यशीति होमासं समिधो
 हतिस्त्रः ॥ अन्नस्य ते विदथा प्रब्रवीमि सप्तहोतारऽकतुशो अजन्ति
 ॥ ५८ ॥ कोऽशस्य । बहुभुवनस्य नाभिङ्को द्यावापृथिवीऽअन्तारै
 क्षम् ॥ कः सूच्यस्य बहुहृतोजनि त्रङ्को विदचन्द्रमसं च्यतो जाः ॥
 ॥ ५९ ॥ बहुहम् ॥ बहुहम्स्य भुवनस्य नाभि बहुदद्यावापृथिवीऽ

अन्तरिक्षम् ॥ वेदसूच्यस्य बृहतो जनित्रमथो विदचन्द्रमसं च्यतो
जाः ॥ ६० ॥ पूच्छामित्वा ॥ पूच्छामित्वा परमन्तं पृथिव्याः पु
च्छामि यत्र भुवनस्य नाभिः ॥ पूच्छामित्वा षष्णोऽअश्वस्य रतं ॥
पूच्छामि वाचं परमं ब्योम ॥ ६१ ॥ इयं वेदिः ॥ इयं वेदिः परो
अन्तः पृथिव्याऽअयं च्यशो भुवनस्य नाभिः ॥ अयं षष्णोऽसोमो बृ
ष्णोऽअश्वस्य रतो बृहमायं वाचं परमं ब्योम ॥ ६२ ॥ [१०] सुमं
स्वयम्भूः । प्रथमोऽन्तर्भूः ॥ दुधेहुगर्भमूर्त्विच्यतो जा

अश्वस्तपूरोगोमृगस्तेप्राजापत्याःकुष्णाग्नीवऽआग्नेयोरराटेपुर
स्तात्सारस्वतीमेष्प्युधस्ताद्धृद्वोराश्विनावधोराभौबृह्वोःसौमापो
ष्णांश्श्यामोनाब्भ्यांंसौर्य्यामौश्वेतश्चकृष्णश्चपाश्वयोस्त्वा
धौल्योमुशसवथौसुवथ्योर्वायुब्यः श्वेतःपृच्छुऽइन्द्रायस्वपस्यायव
हृद्वेष्णावोषामुनः ॥ १ ॥ रोहितोधुम्भरोहितं ॥ कर्कन्धुरोहितुस्ते
तिरुन्ध्रक्षसमुन्तश्चितिरुन्ध्रस्तेसावित्राःशितिबाहुरुन्ध्रयतः शि
शितिबा

हुं समन्तशि तिबाहुस्तेबहिस्पृत्यां पृषतीक्षुद्रपृषतीस्थूलपृषती
 तामैत्रावरुण्यः ॥ २ ॥ शुद्धवालः सर्वशुद्धवालोमणिवालस्तऽआशि
 नां इयेतः इयेताक्षोरुणस्तेरुद्रायपशुपतयेकर्णायामाऽअवलि
 प्तारौद्रानभौरूपां पाज्ज्दयाः ॥ ३ ॥ पृश्निस्तिरश्चीनपृश्निः ॥ पृश्नि
 स्तिरश्चीनपृश्निरुद्धपृश्निस्तेमारुताः फल्गुहोहितोर्णापलक्षीतांसा
 रस्यः पृष्णीहोक्पर्णः शुण्ठाकर्णाद्यालोहकर्णस्तेत्वाष्ट्रांकु
 ष्णग्रीवदंशितिकक्षोत्रिसुवथस्तऽएन्द्रोग्नांकुष्णात्रिरल्पात्रि

मर्महाञ्जिस्तऽउषस्याढि ॥ ४ ॥ शिल्प्यावैश्वदेव्यः ॥ शिल्प्यावैश्वदे
व्योरोहिण्युह्यवयोवाचेविज्ञातोऽदित्यैसरूपार्थात्रैवत्सतरुषो
दुवानाम्पत्कीर्णभ्यः ॥ ५ ॥ कृष्णाग्नीवाआग्नेयाः । शितिर्भवोवसू
नाऽरोहिताऽरुद्राणांश्चेताऽअवरोकिणऽआदित्यानान्नभोरूपाः
पार्जुन्याः ॥ ६ ॥ उन्नतऽऋषभः ॥ उन्नतऽऋषभोवामुनस्तऽऐन्द्रा
वैष्णवाऽउन्नतःशितिबाहुः शितिपृष्ठस्तऽऐन्द्राबाहुस्फुत्पाऽशु
करूपावाजिनाःकल्मषाषाऽआग्निमाऽरुताऽइयामाऽप्रोष्णाः ॥

॥ ७ ॥ एताऽऐन्द्राग्नाः ॥ एताऽऐन्द्राग्नाः द्विरूपाऽअग्नीषोमी
 योवासुनाऽअनुद्धाहऽ आग्नावैष्णवावृशामैत्रावरुणयोद्वयतऽए
 द्योमैत्र्यः ॥ ८ ॥ कृष्णाग्नीवाऽआग्नेयाः ॥ कृष्णाग्नीवाऽआ
 ग्नेयावृष्वःसौम्याःश्वेतावायव्याऽ अविज्ञाताऽआदित्यैसरू
 पाधात्रेवत्सतुर्ध्वोदिवानोम्पर्कीभ्यह ॥ ९ ॥ कृष्णाभौमाह ॥
 कृष्णाभौमाधुम्नाअन्तरिक्षाबृहन्तोद्विभ्याः शुबलविद्युताःसि
 ध्मस्तारिकाः ॥ १० ॥ [१०] धुम्नाद्वसन्ताय ॥ धुम्नाद्वस

न्ताया लभते श्रेतादश्रीष्वमाय कृष्णाद्वृषांभ्योरुणाञ्छरदुपृषतो
हेमन्ताय पिशङ्गाञ्छिशिराय ॥ १ ॥ अथ वयो गायत्र्यै । पञ्चावययस्त्रि
ष्टुभैदित्यवाहो जगत्त्रैत्रिवत्साऽअनष्टुभैतुर्धवाहऽउषिणाहे ॥ १ ॥
पृष्टवाहो विराजै ॥ पृष्टवाहो विराजंऽउक्षाणो बृहत्याऽऋषभाऽकुकु
भेनुद्वाहः पृङ्कथैधेनवोतिच्छन्दसे ॥ १ ॥ कृष्णाश्रीवाऽआग्नेयाः॥
कृष्णाश्रीवाऽआग्नेया ब्रह्मवः सौम्याऽउपह्वस्तांसो वित्रावत्स
तुर्धुः सारसुत्यः श्यामाः पौष्णाः पृश्नयो मारुता बहुरुपावैश्वदे

वावृशाद्यावापृथिवीयावा १४ ॥ उक्त्वाः संश्रवाः ॥ उक्त्वाः संश्रवाः ॥
 उपेन्द्राग्नाः कृष्णावा रुणाः पृश्नयो मारुताः कोयास्तपराः ॥ १५ ॥
 अग्नयेनीकवतो अथमजाना लभते मरुद्भ्यः सान्तपने षभ्यः सवात्या
 इमरुद्भ्यो गृहमेधि षभ्यो विष्किहा इमरुद्भ्यः क्रीडि षभ्यः सटः सुह्वान् इम
 रुद्भ्यः स्वतवद्भ्यो नु सुह्वान् ॥ १६ ॥ उक्त्वाः संश्रवाः ॥ उक्त्वाः संश्रवाः ॥
 तापेन्द्राग्नाः प्राशुङ्गामा हिन्द्रा बहुरूपैश्च कर्मणाः ॥ १७ ॥ ध
 म्ना वि षभ्यो नीकाशाः ॥ पितृणां सोमं वताम्बु षभ्यो धम्भनीकाशाः

पितॄणां बहिषदाः षष्णो ब्रह्मणो ब्रह्मणीकाशाहं पितॄणामग्निष्व्योत्तानाः ॥
 षष्णाहं पृषन्तस्त्रैयम्बकाः ॥ १८ ॥ उक्त्वाः संश्रुताः ॥ उक्त्वाः संश्रुताः ॥
 एताः शुनासीरीयाः श्वेतावायुव्याहं श्वेताहंसौ चर्याः ॥ १९ ॥ वसुन्ता
 यकृपिञ्जलान् ॥ वसुन्तायकृपिञ्जलानां भतेग्नीष्मयायकलुविंका
 द्वर्षावभ्यस्तिस्तिरीञ्छुरदुवतिं काहेमन्तायककराञ्छिरायवि
 कंकरान् ॥ २० ॥ [१०] समुद्रायं शिशुमारान् ॥ समुद्रायं शिशुमारान्
 नालं भतेपुर्जदयायमण्डूकान् च्योमत्स्यादिमुत्रायकुलीपयाद्ववर्क

णायनुक्त्वा ॥ २१ ॥ सोमायहुदसान् ॥ सोमायहुदसानालंभतेद्वा
 यवेवलाकाऽइन्द्राग्निवभ्याः ॥ अग्नेयैकृदरुनालंभतेवनुस्पतिवभ्यः
 ॥ २२ ॥ अग्नेयैकृदरु ॥ अग्नेयैकृदरुनालंभतेवनुस्पतिवभ्यः
 उलूकानुग्नीषोमावभ्याः ॥ अग्नेयैकृदरुनालंभतेवनुस्पतिवभ्यः
 ॥ २३ ॥ सोमायलवान् ॥ सोमायलवानालंभतेत्वष्ट्रकौली
 काद्याषादीहुवानम्पत्कीवभ्यः ॥ अग्नेयैकृदरुनालंभतेवनुस्पतिवभ्यः
 तयेपारुष्णान् ॥ २४ ॥ अग्नेयैपारावतान् ॥ अग्नेयैपारावतानालंभते

रात्र्यैसीचापूरं होरात्रयोऽहं सुनिधेऽभ्यो जुतूर्मासिऽभ्यो दात्यो हान्त्सं
वत्सुरायं महतः सुपुर्णान् ॥ २५ ॥ भूम्याऽआखून् ॥ भूम्याऽआ
खूनालं भतेऽन्तरिक्षाय पाङ्कान्द्विभ्यो न कुलाद्बभ्रुऽंकान
वान्तरिक्षाऽभ्यः ॥ २६ ॥ वसुऽभ्यऽऋश्यान् ॥ वसुऽभ्यऽऋश्या
नालं भतेऽरुद्रेऽभ्यो रुद्रादित्येऽभ्यो द्यङ्कुद्विभ्यो द्वेऽभ्यः षु
षुतान्त्सोऽभ्यः कुलुङ्गान् ॥ २७ ॥ ईशानाय परस्वतः ॥ ईशाना
य परस्वतऽआलं भतेऽमित्राय गौराद्वरुणाय महिषाद्बृहस्पतये गव

यौस्त्वष्टुऽउष्टान् ॥ २८ ॥ प्रजापतये पुरुषान् ॥ प्रजापतये पुरुषान्ह
 स्तिनुऽआलभते वाचेऽप्लुपीऽश्चक्षुषेऽमशकाऽच्छोत्राय भृङ्गादिं ॥ २९ ॥
 शतम् ॥ १४०० ॥ प्रजापतये च । वायवे च गोमूगो वरुणायारुण्यो
 मेपोयमायुकृष्णो मनुष्यराजाय सुर्कटं ऽ शाहुलाय रोहिद्वेषभाय
 गवयीक्षिप्रश्येनायुवतिकानीलङ्गो वंक्त्रिमिऽसमुद्राय शिशुमारोहि
 मवतेहुस्ती ॥ ३० ॥ [१०] मयुऽप्रजापत्यः ॥ मयुऽप्रजापत्यऽ
 उलोहिलिक्षणो वृषदुदशस्ते धात्रे दिशाङ्कङ्काधुङ्काग्नेयीकले विङ्कालो

हिवाहिःपुष्करसादस्तेत्वाष्टाबाचेक्कुञ्चः ॥ ३ १ ॥ सोमायकुलुङ्गः ॥
सोमायकुलुङ्गऽआरण्यो जोनेकुलःशकतेपोषणाऽक्रौष्टामायोरि
न्दस्यगौरमगःपिहोद्व्यङ्कः कक्कटस्तेनुमत्यैप्रतिश्रुत्काथैचक्वा
कः ॥ ३ २ ॥ सौरीबलाका ॥ शार्गुऽसृजयःशयाण्डकस्तेमैत्राऽसरस्व
त्येशारिःपुरुषवाक्श्चाविह्वामीशादुलोवृक्कुद्वदाकुस्तेमद्व्यवेसरस्व
तेशुकःपुरुषवाक् ॥ ३ ३ ॥ सुपुर्णःपार्जुद्व्यः ॥ सुपुर्णःपार्जुद्व्यऽ
आतिर्घाहुसोदधिद्विदातेघायवेबृहुस्पतयेघाचस्पतयेपङ्गरुजोलुजऽ

आन्तरिक्षः प्लुवोमुद्गुर्मत्स्यस्तेनदीपुतयेद्यावापृथिवीयः कर्मः
 ॥ ३४ ॥ पुरुषमृगश्चन्द्रमंसः ॥ पुरुषमृगश्चन्द्रमंसो गोधाकालकादा
 र्वाघाटस्तंघनेरुपतौनाङ्कुकवाकुः सावित्रो हृदसोघातस्य नोक्कोमकर
 ंकुलीपयस्तेकूपारस्य हि यैशाल्यकदा ३५ ॥ एण्ययद्दहः ॥ एण्ययद्दहो
 मण्डूकोमृषिकातिरिस्तेसुपर्षाणां ह्योपाशऽआश्विनः कृष्णोरा
 द्याऽऽकक्षोजुतः सुषिलीकोतऽइतरजुनानो अहंकावैष्णवी ॥ ३६ ॥
 अद्यवापुर्द्धमासानाम् ॥ अद्यवापुर्द्धमासानामृश्योमथूरः सुप

र्णस्तेगन्धर्वाणामुपामद्रोमासाङ्कुरयपोरोहित्कुङ्कुणाचीगोलति
कातेष्सरसाम्मत्यवैसितः ॥ ३७ ॥ वर्षाहृक्कतनाम् ॥ वर्षाहृक्कत
नामाखुःकशोमान्थालस्तेपितुणाम्बलायाजगुरावसूनाङ्कपिञ्जलं
कपोतुऽउलूकंशशुस्तेनिःकृत्यैवःरुणाथारुणयोमेषं ॥ ३८ ॥ श्वित्रऽ
आदित्यानाम् ॥ श्वित्रऽआदित्यानामुष्टोघुणीवाद्वाध्रीणसस्तेम
त्याऽअरण्यायसुमुरौरुःरौरुःकृत्तयिःकृत्तयिःहस्तेवाजिनाङ्का
मायपिकः ॥ ३९ ॥ खड्गवैश्वदेवः । श्वाकुषणःकर्णागर्हभस्तरक्षु

स्तेरक्षसामिन्द्रायसूकरःसिद्धहोमारुतः कंकलासःपिप्पकाशुकुनि
 स्तेशरव्यायैविश्वेषान्देवानाम्पृषतः ॥ ४० ॥ [४] इतिश्रीवाजस
 नेयसंहितायांचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ श्रीवेदपुरुषायनमः ॥
 अनुवाक्सूत्रम् ॥ शादंदद्भिन्नवैकैकाहिरण्यगर्भश्चतस्रआनोदशमा
 नोमित्रोयदशस्याष्टकौयत्तेषाडिमानुकंद्रेपञ्चदशसप्तचत्वारिंशत्
 ॥ हरिःॐ शादंदद्भिः ॥ शादंदद्भिःश्रिवकान्दन्तमूलेम्मृदुम्मवस्वस्ते
 गान्दंष्ट्रांभ्यां सरंस्वत्याऽअग्रजिह्वंजिह्वायाऽउत्सादमवक्रं

न्देनुतालुवाजुदहनुंभ्यामपऽआस्येनवृषणमाण्डाभ्यामादि
त्यौश्मश्चुभिःपन्थानमभ्रान्द्यावापृथिवीवतोभ्यांविद्युतं
नीनकाभ्यांशुक्लायस्वाहाकृष्णायस्वाहापाच्याणिपक्षमाण्यवा
च्याऽइक्षवोवाच्याणिपक्षमाणिपाच्याऽइक्षवः ॥१॥ [१] वातंम्रा
णेन ॥ वातंम्राणेनापानेननासिकेऽउपयाममर्धरेणौष्ठेनसुदुत्तरेण
प्प्रकाशेनान्तरमनूकशेनुबाह्यत्रिवेष्पममूर्द्धास्तनयितुत्रिर्वाधेना
शनिंमस्तिष्केणविद्युतंःनीनकाभ्याङ्कणांभ्यांशुत्रुंश्रोत्रा

वभ्याङ्कणांतेदुनीसंधरकण्ठेनापंशुष्ककण्ठेनचित्तममदयाभिरदि
 तिङ्शीष्णानिर्ऋतिर्निर्ज्जल्येनशीष्णासिङ्कोशैः प्राणात्रिष्ममा
 णंस्त्वपेन ॥२॥ [१] मशकादकेशैः ॥ मशकादकेशैरिन्द्रंस्वपंसा
 बहेनृहृस्पतिङ्शकुनिसादेनकुम्माञ्छुफैराक्रमणंस्त्थरावभ्या
 मक्षलाभिङ्कपिञ्जलाञ्जवञ्जङ्गभ्यामङ्गानम्बाहुवभ्याञ्जाम्बोलिना
 रण्यसुशिसितिरुग्भ्यास्पृषणन्दोवभ्यामिश्चिनावटसावभ्यांरुद्र
 ङ्शेरावभ्याम् ॥३॥ [१] अग्नेःपक्षुतिः ॥ अग्नेःपक्षुतिर्वायोनिपक्षति

रिन्द्रस्यतृतीयासोमस्यचतुर्थ्यदिद्यैपञ्चमीन्द्राण्यैषष्टीसुरुतां७स
प्तमीवृहस्पतेरष्टम्यथ्यमणोनवमीद्यातुहृशमीन्द्रस्यैकादुशीबिर्क
णस्यद्वादशीयमस्यत्रयोदुशी ॥ ४ ॥ [१] इन्द्राभ्योऽपक्षुतिःसर
स्वत्यैनिपक्षतिभिस्त्रस्यतृतीयापञ्चतृतीनिऋत्यैपञ्चम्युशीषोम
योऽंषुष्टीसुर्पाणां७सप्तमीविष्वोरष्टमीपुष्षणोनवमीत्वष्टुहृशमी
न्द्रस्यैकादुशीवर्कणस्यद्वादशीयुम्यैत्रयोदुशीद्यावापृथिव्योर्दक्षिण
म्पाश्चिद्विश्वेषान्दुवानामुत्तरम् ॥ ५ ॥ [१] मरुतां७स्केन्धाः ॥

मरुतांस्कुन्धाविश्वेषान्देवानां प्रथमाकीर्कसारुद्राणां त्रिहृतीया
 द्वित्यानां तृतीयाद्यायोः पुच्छं मन्नीषो मयो वभासदोऽङ्गुष्ठौ श्श्रौणि
 वभ्यामिन्द्रावृहस्सपतीऽकुरुवभ्यामिन्नात्रावरुणावल्गावभ्यासाक्कस
 णं स्थूलवभ्याम्वल्लुङ्घुः क्षुवभ्याम् ॥ ६ ॥ [१] पृषणं वनिह्वना
 न्धाहीनस्थूलगुदयासर्पाग्गुदाविह्वतऽआन्त्रैरपोषेति नो वृषणमा
 ण्डावभ्यां वाजिनहशेपेन प्रजां रेतसु चाषाद्विपुत्सेन प्रदुरादृषायु
 नांकुशमाञ्छकपिण्डैः ॥ ७ ॥ [१] इन्द्रस्य क्रोडः ॥ इन्द्रस्य क्रो

डोदित्यपाजस्यनिदुहाञ्जुत्रवोदित्यैभसज्जिसूतादृहृदयौपुशेनान्त
रिक्षम्पुरीततानभे ५३ दुर्घ्येणचक्रवाकौमतंस्नाभ्यान्दिद्वंबुक्का
भ्याङ्घ्रिरीरुमाशिमिरुपलादृहीन्हावृल्मीकादृहोसभिग्लोभिर्गु
ल्मादिहुराभिःस्रवन्ती-दृदादृकुक्षिभ्यां ७ समुद्रमुदरेणवैश्वान
रम्भस्मना ॥ ८ ॥ [१] विधृतिन्नाभ्या । घृतदृरसेनापोयषणा
मरीचीविष्प्रुडिनीहारम्भमणाशीनंघसंयाप्प्रुष्वाऽ अश्रौभि-र्हो
दुनीदृषीकाभिरस्नारक्षां ७ सिचित्राण्यङ्गैर्नक्षत्राणिरूपेणपृथिवी

नत्वचाजुम्बकायस्वाहा ॥ ९ ॥ [१] हिरण्यगर्भं ससम् ॥ हिरण्यग
 र्भं ससम् वत्तं ताग्नेभूतस्य जातं पतिरेकं ऽआसीत् ॥ सदाधारपृथिवी
 न्यामूतेमाङ्कस्मै दुवायं हविषा विधेम ॥ १० ॥ यं प्राणतः ॥ यं
 प्राणतो निमिपतो महित्वैकं ऽइन्द्राजगतो बभूव ॥ यं ऽइशो ऽअस्य
 द्विपदुश्चतुष्पदुं कस्मै दुवायं हविषा विधेम ॥ ११ ॥ यस्येमे । हिमव
 न्तो महित्वायस्य समुद्रं रसया सुहाहुः ॥ यस्येमां प्रदिशो चस्यं बाहू
 कस्मै दुवायं हविषा विधेम ॥ १२ ॥ यं ऽआत्मेदा ॥ यं ऽआत्मेदा बलुदा

णं द्वरुण्डं सोमं मश्विना सरस्वती नः सुभगामयं स्करत् ॥ १६ ॥ तन्नः ॥
 तन्नो द्वातो मयो भुवा तु भेषजन्तश्माता पृथिवी तत्पिता द्यौः ॥ तद्भावा
 णः सोमसुतो मयो भुवस्तदश्विना शृणुत निघण्ट्याश्रुवम् ॥ १७ ॥ त
 मीशानम् ॥ तमीशानञ्जगतस्तु स्तृषस्पति निधया अश्वमवसे हूम
 हेव्यम् ॥ पूषानो यथा विदसामसं हूधेरक्षिता पाशुरदं धः स्वस्तये ॥ १८
 स्वस्ति नः ॥ स्वस्ति नः इन्द्रो बृद्धश्वाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः ॥ स्व
 स्ति नः साक्षर्योऽअरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥ १९ ॥ पृषद

श्रामरुतः ॥ पृषदश्रामरुतुं पृश्निं मातरं शुभं च्यावानो विदथे पूज
गमय ॥ अग्नि जिह्वा मनवुं सूरचक्षसो विश्वे नो देवाऽ अवसागमाग्निह
॥ २० ॥ भद्रङ्कणैभिः । शृणुयाम देवा भद्रम् इये माक्षभिर्च्यजत्रां ॥
स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवांसस्तनूभिर्ध्यशेमहि देवहितं च दायुः ॥ २१ ॥
शतमित्वा ॥ शतमित्तुशुशुऽ अन्ति देवा यत्रानि श्रुक्का जुरसन्तनूनाम् ॥
पुत्रासो यत्र पितरो भवन्ति मानो मध्याशिरिषुता युर्गन्तो ॥ २२ ॥ अ
दितिर्द्यौरदिति रन्तरिक्षमदिति म्माता सपुत्राऽ ॥ विश्वे देवाऽ अ

दितिः पञ्चजनाऽअदितिर्जातमदितिर्जानित्वम् ॥ २३ ॥ [१०]
 मानं ॥ मानोमित्रोद्वरुणोऽअर्च्यमायुरिन्द्रऽक्रभुक्षामस्तुतं परि
 कलयन् ॥ अह्वाजिनोदुवजातस्यसप्तैः प्रवक्ष्यामोद्विदथैवीरुधाणि
 ॥ २४ ॥ अग्निर्णिजा ॥ अग्निर्णिजा रेवणं साप्रावृतस्यरातिङ्गं भीताम्भु
 खतो नयन्ति ॥ सुप्राहुजोमेम्यं द्विश्चरूपऽइन्द्रा पृष्णोऽपिप्रयम
 प्येतिपाथं ॥ २५ ॥ एष छागः । पुरोऽअश्वेनवाजिना पृष्णाभा
 गोनीयते द्विश्चदैव्यः ॥ अग्निप्रयुच्यत्पुरोडाशमवैतात्वष्टुदनेऽसौ

श्रवसायोजिह्वति ॥२६॥ अहंविषयम् ॥ अहंविषयमृतशोदेवया
 नन्निर्मामनुषाहंपर्यश्चन्नयन्ति ॥ अत्रापुष्पणःप्रथमाभागाऽपुंतिच
 नन्देवेभ्यःप्रतिवेदयन्नेजः ॥ २७॥ होताह्वर्यः ॥ होताह्वर्यरा
 वयाऽअग्निमिन्धोग्रावग्राभऽउतशांस्तासुविप्रहं ॥ तेनचज्ञेनस्व
 रङ्कतेनुस्विहेनवृक्षणाऽआपृणहम् ॥ २८॥ अपृणस्काऽउत । अथप
 वाहाश्चैपालुच्येऽअथपायुतक्षति ॥ अथावितेपचनहंसमभरन्त्य
 तातेषामुभिर्गूर्तिर्नऽइहवतु ॥२९॥ उपुष्प ॥ उपुष्पागात्सुमन्मधायि

मद्रमद्वेवानामाशाऽऽउपवीतपृष्ठं ॥ अद्वेनेनुद्विष्प्राऽऽऋषयोमदन्तिदे
 वानाम्पुष्टेचकृमासुवन्धुमा ॥ ३० ॥ यद्वाजिनः ॥ यद्वाजिनोदामसुन्दा
 नुमद्वतोयाशीर्षण्यारशुनारज्जरस्य ॥ यद्वाघास्यप्रभृतमास्येतृणदुस
 वातातेऽअपिद्वेवेष्वस्तु ॥ ३१ ॥ [८] यदश्वस्यऋविषोमक्षिकाश
 यद्वास्वरोस्वधितौरिप्समस्ति ॥ यद्दस्तयोऽंशमितुच्यन्नखेषुसर्वाताते
 ऽअपिद्वेवेष्वस्तु ॥ ३२ ॥ यदूवच्छाम् ॥ यदूवच्छामुदरस्यापुवातिचऽआ
 मस्यऋविषोऽगन्धोऽअस्ति ॥ सुकृतातच्छमितारः ॥ कृणवन्तुतमेधंशु

॥४०॥ चतुस्त्रिंशद्द्विजिनः ॥ चतुस्त्रिंशद्द्विजिनोदिवबन्धोर्बद्धी
रश्वस्यस्वधितिःसमेति ॥ अच्छिद्रागात्राव्युनाकृणोत्पेरुष्षपरुन
घृष्यविशस्त ॥४१॥ एकस्त्वह्नुः ॥ एकस्त्वह्नुश्चस्याविशस्त ॥ द्वाय
न्तारांभवतस्तथऽक्रतुः ॥ चातेगात्राणामृतथाकृणोमितातापिण्डा
नाम्प्रजुहोम्यमौ ॥४२॥ मात्वातापत्प्रियऽआरमापियन्तम्मास्व
धितिस्तुह्वुऽआतिष्टिपत्ते ॥ मातैगुध्वुरविशस्तातिहायचिच्छद्रागात्रा
ण्यसिनमिथूकं ॥४३॥ नवै ॥ नवाऽऽएतद्विभ्रयसेनारिष्यसिदुवा

२ इदेषिपुथिभिःसुगेभिः ॥ हरीतियुञ्जापृषतीऽअभूतासुपास्तथा
 द्वाजीधुरिरासंभस्य ॥४४॥सुगह्यन्नदं ॥ सुगह्यन्नोद्वाजीस्वः ॥ व्यम्पूढ
 संपृत्रौरेतविश्वापुषंरयिम् ॥ अनागास्त्वन्नोऽअदितिःकृणोतु
 क्षत्रन्नोऽअश्वोवनतांहुविष्मन् ॥४५॥ [६] इमानु । कम्भुवना
 सीपधामेन्द्रंश्चिविश्वेचदुवाः ॥ आदित्यैरिन्द्रंसगणोमरुद्भिरस्म
 वभ्यम्भेषुजाकंरत् ॥ यज्ञश्चनस्तद्वश्चप्रजाश्चादित्यैरिन्द्रंःसहसी
 वधाति ॥४६॥अग्नेत्वन्नोऽअन्तमऽउतत्राताशिवोभवावखुथ्यः ॥

वसुरग्निर्बसुश्श्रवाऽअच्छानक्षिह्वमत्तमर्दुरयिन्दाहं ॥ तन्त्वाशोचि
द्वदीदिवहंसुम्नायननमीमहेसखिब्भ्यहं ॥ ४७ ॥ [२] इतिश्रीवाज
सनेयसंहितायांपंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ ॥ श्रीवेदपुरुषायनमः ॥
[१५] अनुवाक्सूत्रम् ॥ अग्निश्चपंचदशोच्चातएकादशद्वौषड्विहं
शक्तिः ॥ हरिः ॐ अग्निश्च । पृथिवीचसन्नतेतेमेसन्नमतामदोवायुश्चा
न्तारिक्षञ्चसन्नतेतेमेसन्नमतामदऽ आदित्यश्चैश्वर्यसन्नतेतेमेसन्न
मतामदऽ आपश्चैवर्षणश्चसन्नतेतेमेसन्नमतामदः ॥ सप्तसहस्रदोऽअ

दृमीभूतसाधनी ॥ सकामौरे अर्द्धनस्कु रुसंज्ञानमस्तुभुमुना ॥ १ ॥
 यथेमाम् ॥ यथेमांवाचङ्कल्याणीमावदानिजनेवभ्यदं ॥ ब्रह्मराज
 द्यावभ्यां शशुद्रायचाख्यायचारणायच ॥ प्रियोदुवानान्द
 क्षिणायैदुतुरिहभूयासमयमेकामेसमृद्धतामुपमादोनमतु ॥ २ ॥
 बृहस्पतेऽअति ॥ बृहस्पतेऽअतियदुर्ध्वोऽअहौद्युमहिभातिऋतुम
 जनेषु ॥ अहीदयच्छवसऽऽकतप्रजाततदुस्ममासुद्रविणन्धेहिचित्र
 म् ॥ उपयामगृहीतोसिबृहस्पतयेत्वैपतेयोनिबृहस्पतयेत्वा ॥ ३ ॥

इन्द्रगोमन्त्रं ॥ इन्द्रगोमन्त्रिहायाहिपिबासोमं षडशतऋतो ॥ विष्टाद्दि
ग्यार्वभिः सुतम् ॥ उपयामगृहीतोसिन्द्रायत्वागोमन्तऽएषतेयोनि
रिन्द्रायत्वागोमन्ते ॥ ४ ॥ इन्द्रायाहिबृत्रहृदिपबासा
मं षडशतऋतो ॥ गोमन्त्रिग्यार्वभिः सुतम् ॥ उपयामगृहीतोसिन्द्राय
त्वागोमन्तऽएषतेयोनिरिन्द्रायत्वागोमन्ते ॥ ५ ॥ ऋतावानंबैश्वानर
म् ॥ ऋतावानंबैश्वानरमतस्यज्योतिषरूपतिम् ॥ अजंस्रङ्गमर्ममी
महे ॥ उपयामगृहीतोसिबैश्वानुराथत्वेषतेयोनिबैश्वानुराथत्वा ॥ ६

वैश्वानरस्यसुमतौ । स्यामिराजाहिकम्भुवनानामभिःश्रीः ॥ इतो
 जातोविश्वमिदंविचष्ट्वैश्वानरोयततेसूक्ष्मैः ॥ उपयामगृहीतोसि
 वैश्वानरायत्वेषलेषोनिष्वैश्वानरायत्वा ॥ ७ ॥ वैश्वानरोनः ॥ वैश्व
 नरोनऽकृतयऽआप्रयातुपरावतः ॥ अग्निरुषथेनुद्वाहसा ॥ उपया
 मगृहीतोसिवैश्वानरायत्वेषलेषोनिष्वैश्वानरायत्वा ॥ ८ ॥ अग्निर्ऋ
 षिः ॥ अग्निर्ऋषिपवमानुंपाञ्चजद्वयःपुरोहितः ॥ तमीमहेमहा
 ग्यम् ॥ उपयामगृहीतोस्यग्मथत्वाच्चसऽएषतेषोनिर्ऋग्मथत्वाच्च

श्रीसे ॥ ९ ॥ महौंरइन्द्रं ॥ महौंरइन्द्रोब्रह्मस्तंषोडशीशर्मभय
च्छतु ॥ हन्तुपाप्मानं च्योस्मान्द्वेष्टि ॥ उपयामगृहीतोसिमहेन्द्रा
यत्त्वैपतेयोनिर्महेन्द्रायत्वा ॥ १० ॥ तंघं ॥ तंघोदुस्ममृतीषहं
वसोर्मन्दुानमन्धसहं ॥ अभिवत्सन्नस्वसरेषुधेनवऽइन्द्रंकीर्त्तिमह
वामहे ॥ ११ ॥ अद्वाहिष्टुम् ॥ अद्वाहिष्टुन्तदुग्मयैबहदं च्छिभावसो ॥
माहिषीवत्वक्रयिस्त्वह्वाजाऽउदीरते ॥ १२ ॥ एहि ॥ एह्युषुष्ववाणि
तेग्नऽइत्येतरुगिरं ॥ एभिर्बर्क्षसिऽइन्दुभिः ॥ १३ ॥ कृतवस्ते ॥

ऋतवस्तेयुश्चवितद्वन्तुमासारक्षन्तुतेहविः ॥ संवृत्सुरस्तेषु बन्द्धया
 तुनहंप्रजाञ्चपरिपातुनह ॥ १४ ॥ उपहरेगिरीणाम् ॥ उपहरेगिरीणा
 ऽसङ्गमेचनुदीनाम् ॥ धियाविष्प्रोऽअजायत ॥ १५ ॥ [१५] उच्चाते ॥
 उच्चातेजातमन्धसोदुविसङ्गूम्याददे ॥ उग्रदंशर्ममाहुश्श्रवः
 ॥ १६ ॥ सनः ॥ सन्ऽइन्द्रायिषज्यवेव्वरुणायमरुध्वः ॥ वरिवोवि
 त्परिस्त्रवः ॥ १७ ॥ एनाविश्वानि ॥ एनाविश्वानिऽआद्युम्नानि
 मानुषाणाम् ॥ सिषासन्तोवनामहे ॥ १८ ॥ अनुवीरिः ॥ अनुवीरि

रनुपुष्प्यास्ममगोभिर्द्वश्चैरनुसर्वेणपुष्टैः ॥ अनूद्विपुदानुचतुष्टप
दाद्वयन्देवानोयज्ञमृतुथानयन्तु ॥ १९ ॥ अग्नेपत्कीः ॥ अग्नेपत्की
रिहावहदेवानामिशतीरुप ॥ त्वष्टारदुसोमपीतये ॥ २० ॥ अभियज्ञ
म् ॥ अभियज्ञङ्गुणीहिनोग्भावोनेष्टुदंषिवऽक्रतुना ॥ त्वदं हिरत्कधाऽ
असि ॥ २१ ॥ इविणोदाऽपिपीषति । जुहोतुप्रचतिष्ठत ॥ नेष्ट्राहु
तुभिरिष्यत ॥ २२ ॥ तवायम् ॥ तवायदंसोमस्त्वमेह्युर्वाङ्मृत
मदंसुमनाऽअस्यपाहि ॥ अस्मिन्द्यज्ञेबुहिष्यानिषद्यादधिष्वेम

अठरऽइन्दुमिन्द्र ॥ २३ ॥ अमेव नः सुहवाऽआहिगन्त
 ननिबहिषिसदतनारणिष्ठन ॥ अथामन्दस्वजुषाणोऽअन्धसस्व
 द्द्वेभिर्जनिभिः सुमङ्गलं ॥ २४ ॥ स्वादिष्ट्यामदिष्ट्या ॥ स्वादि
 ष्ट्यामदिष्ट्यापवस्वसोमधारया ॥ इन्द्राय पातविसुतः ॥ २५ ॥ रक्षोहा
 विश्चर्षणिरभियोनिमयो हते ॥ द्रोणसुधस्थमासदत् ॥ २६ ॥ [११]
 ॥ २ ॥ इति श्रीवाजसेनयसंहितायां षड्विंशतितमोऽध्यायः ॥ २६ ॥
 श्रीवेदपुरपाथनमः ॥ अनुवाकसूत्रम् ॥ समास्त्वादशोर्द्धा अस्य पीवो

अत्राद्वादशकावमित्वैकादशचत्वारिंशत् ॥ हरिःॐ
समास्त्वा ॥ समास्त्वाग्मऽऋतवोवर्द्धयन्तुसंवत्सराऽऋषयोयानिस
त्या ॥ सन्दिदुब्ध्येनदीदिहिनोचनेनद्विश्वाऽआमाहिप्रदिशुश्चतस्रः
॥ १ ॥ सञ्चेद्यस्वाग्नेप्प्रचवोधयैनुमुच्चतिष्ठमहुतेसौभगाय ॥ साचरि
षडुपसुत्तातैऽअग्नेर्ब्रह्माणस्तेषुशसःसन्तुमादये ॥ २ ॥ त्वामग्ने ॥
त्वामग्नेर्बृणतेर्ब्राह्मणाऽऽहमेशिवोऽअग्नेसुंघरणेभवानहः ॥ सुपुत्रहा
नोऽअभिमातिजिच्चस्वेगयेजागृह्यप्प्रयुच्छन् ॥ ३ ॥ इहेव ॥ इहे

वाग्नेऽधिधारयारुयिम्मत्वा निःक्लृष्टपृष्ठीचितो निकारिणः ॥ अत्रमं
 नेसयममस्तुतुबभ्यमुपसुत्तावृद्धतान्तेऽअनिष्टृतं ॥४॥ अत्रेणाग्ने ॥
 अत्रेणाग्नेस्वायुंसठरंमस्वामिन्नेत्रेणाग्नेमिन्नेत्रेयथस्व ॥ सजातानां
 म्मध्यमस्तथाऽएधिरानामग्नेविहृष्योदीदिहीह ॥५॥ अतिनिहः ॥
 अतिनिहो अतिस्त्रिधोत्यचित्तिमत्यरातिमग्ने ॥ विश्वाहृष्टेदुरिता
 सहस्वाथास्ममबभ्यहुसहवोरांरुयिन्दां ॥ ६ ॥ अनाधृष्यो जात
 वेदां ॥ अनाधृष्यो जातवेदाऽअनिष्टृतो धिराड्नेक्षेत्रे भृद्दीदिहीह ॥

द्विश्वाऽऽआशाऽऽप्रमृञ्चमानुषीर्षिभिर्मयःशिवेभिरद्यपरिपाहिनीबुधे
॥ ७ ॥ बृहस्पतेसवितः ॥ बृहस्पतेसवितर्षोधयनेहसःशितञ्चित्स
न्तराऽसःशिशोधि ॥ बृहस्पतेसमहेतेसौभगायुविश्वऽएनुमनुमद
न्तुदेवाः ॥ ८ ॥ अमृत्रभूयादध ॥ अमृत्रभूयादधमस्यबृहस्पतेऽ
अभिज्ञस्तेरमुञ्च ॥ प्रत्याहतामृश्चनामृत्युमस्ममाद्देवानामग्नेभिष
जाशचीभिः ॥ ९ ॥ उह्वयम् ॥ उह्वयन्तमसस्पारिस्त्रुःपश्यन्तुऽउ
त्तरम् ॥ देवन्देवत्रासूच्यमगन्मृञ्च्योतिरुत्तमम् ॥ १० ॥ [१०]

कुर्द्धाऽअस्यसुमिधोभवन्त्यर्द्धाशुक्लाशोचीऽप्यग्नेः ॥ द्युमत्तमासुप्र
 तीकस्यसूनोः ॥ ११ ॥ तनूनपादसुरं ॥ तनूनपादसुरोविश्ववेदादेवो
 देवेषुदेवः ॥ पृथोऽअनक्तुमर्द्धाघृतेन ॥ १२ ॥ मर्द्धाघृत्नम् ॥ मर्द्धा
 घृत्नक्षसेप्प्रीणानो नराशठःसोऽअग्ने ॥ सुक्तेवःसविताविश्ववारं
 ॥ १३ ॥ अच्छायम् । अच्छायमिति ॥ शर्वसाघृतेनेडानोवद्विहृत्नम
 सा ॥ अग्निऽसुचोऽअर्द्धरेषुप्प्रयत्सु ॥ १४ ॥ सवक्षत् ॥ सवक्षदस्य
 महिमानमग्नेःसर्द्धम्न्द्रासुप्प्रयसः ॥ वसुश्चेतिष्टोवसुघातमश्च

॥ १५ ॥ द्वारोद्वी? ॥ द्वारोद्वीरद्वस्यद्विश्वेद्विताददन्तेऽअमे? ॥ उरु
द्व्यचसोधाभ्नापत्यमाना? ॥ १६ ॥ तेऽअस्य ॥ तेऽअस्ययोषणेद्विद्व्ये
नयोऽनाडुषासो नक्का ॥ इमं च्चश्चमंवतामच्छुरन्नः ॥ १७ ॥ देव्या
होतारा । ऊर्ध्वमच्छुरन्नोग्नेज्जिह्वासमिगृणीतम् ॥ कणूतन्नदंस्विष्टिम
॥ १८ ॥ तिस्रोद्वी? ॥ तिस्रोद्वीद्विहिरददंसद्वुन्त्वडासरस्वतीभा
रती ॥ सुहीगृणाना ॥ १९ ॥ तन्नः ॥ तन्नस्तुरीपुमद्वुतम्पुरुक्षुत्वद्वा
सुवीर्ध्वम् ॥ रायस्पोषुंद्विष्यतुनाभिमस्म ॥ २० ॥ वनस्पतेव

सृजारराणुस्तमनादिवेषु ॥ अग्निहृद्यदशमितासूदयाति ॥ २१ ॥
 अग्नेस्वाहा । कृणुहिजातवेदुऽइन्द्रायहुह्यम् ॥ विश्वेदेवाहुविरिदञ्ज
 पन्ताम् ॥ २२ ॥ [१२] पीवोऽअन्नारयिवृधः । सुमेधाःश्चेतःसि
 षक्किनियुतामिःश्रीः ॥ तेषायवेसमनसाद्वितस्तथुविश्वेन्नरःस्वप
 त्यानिचक्कुः ॥ २३ ॥ रायेनु । अङ्गन्नतरोदसीमेरायेदेवीधिषणाधाति
 देवम् ॥ अर्धघायुनियुतःसश्चतस्वाऽउतश्चेतंघसुधितिन्निरके ॥ २४ ॥
 आपोह ॥ आपोहयद्वृहतीविश्वेमायुग्ग्भुन्दधानाजनयन्तीरग्नि

मा॥ ततो देवानां सप्तमवर्ततासुरैकैकस्मै देवाय हविषां विधेम ॥ २५
यश्चित् ॥ यश्चिदापो महिना पृथ्व्यं पश्यदक्षेन्दधाना जनेन यती च्युञ्ज
म ॥ यो देवेष्वधि देवऽएकऽआसीत्कस्मै देवाय हविषां विधेम ॥ २६
प्रयाभिः ॥ प्रयाभिश्चासिद्धाश्चासुसमच्छानियुद्धिषाय विष्टये दुरो
णे ॥ निनोरयिठः सुभोजं संच्युवस्वुनिवीरङ्गव्यमश्च्यञ्जराधः ॥ २७
आनः ॥ आनो नियुद्धिः श्रुतिनीभिरश्चरठः सहस्त्रिणीभिरुपयाहि
युञ्जम् ॥ बायोऽअस्मिन्त्सर्वनेमादयस्वयुयम्पातस्वुस्तिभिः सदानं

॥२८॥ नियुत्वाद्वायो ॥ नियुत्वाद्वायुवागहययुर्दशुक्कोऽअयामि
 ते ॥ गन्तासिसुद्वतोगूहम् ॥ २९ ॥ वायोशुक्लः ॥ वायोशुक्लोऽअया
 मितेमद्धोऽअग्रन्दिर्विष्टुषु ॥ आयाहिसोमपीतयेस्पृहाहोद्वनियुत्व
 ता ॥ ३० ॥ वायुरग्रेगाः ॥ वायुरग्रेगार्थज्ञेप्सीःसाकङ्कमनसायज्ञ
 म् ॥ शिवोनियुङ्किःशिवामिः ॥ ३१ ॥ वायोये । तैसहुस्त्रिणोरथास
 स्तोभिरागंहि ॥ नियुत्वान्तसोमपीतये ॥ ३२ ॥ एकयाच । दुशाभिश्चस्व
 भूतेद्वाब्भ्यामिष्टयेषिर्दशतीच ॥ तिसृभिश्चषहसेषिर्दशताचनियु

द्विर्वायविहताविमुञ्च ॥ ३३ ॥ तववायो ॥ तववायवृतस्पतेत्वष्टुर्जा
 मातरङ्गुत ॥ अवांशस्यावृणीमहे ॥ ३४ ॥ [१२] अभित्वा । शूरनो न
 मोढुग्घाऽइवधेनवः ॥ ईशानमस्यजगतंस्वर्दृशमीशानमिन्द्रत
 स्त्थुषः ॥ ३५ ॥ नत्वावान् ॥ नत्वावाँरऽअद्भ्योद्विद्भ्योनपाथिवोन
 जातो न जीनिष्यते ॥ अश्वायन्तो मुघवन्निद्रवाजिनो गृह्यन्तं स्त्वाह
 वामहे ॥ ३६ ॥ त्वामित् ॥ त्वामिद्विहवामहे सातौ वाजस्यकुरवः ॥
 त्वांश्चूत्रे ष्विन्द्रुसत्पतिन्नरस्त्वाङ्काष्ट्वास्वर्षतं ॥ ३७ ॥ सत्वम् ॥ सत्व

न्नाश्चिन्नवृज्जहस्तधृष्णयामुहस्तवानोऽअद्विवं ॥ गामश्रद्धिर्दृश्य
 मिन्दुसङ्किंरसुत्रावाजुन्नजिग्युषे ॥ ३८ ॥ कयाननं ॥ कयानाश्चित्र
 आर्भुवदुतीसुदावृधुंसखा ॥ कयाशचिह्वयावृता ॥ ३९ ॥ कस्त्वा । सु
 त्योमदानोम्महुहिष्टोमरसुदन्धसं ॥ हुढाचिदारुजेवसु ॥ ४० ॥ अ
 भीषुर्णः ॥ अभीषुर्णंसखीनामवितान्जस्तिणाम् ॥ शतम्भवास्युत
 ये ॥ ४१ ॥ अनुनायज्ञावः ॥ अनुनायज्ञावोऽअनुनायगिराचदक्षसे ॥
 प्रप्रवयसुमृतञ्जातवैदसाम्प्रियम्भिन्नश्रद्धेःसिषम् ॥ ४२ ॥ पाहिनः ॥

पाहिनीऽअनुऽएकयापाह्युतद्वितीयया ॥ पाहिगीभिस्त्रिसुभिः
र्जाभ्यपतेपाहिचतसुभिर्बसो ॥ ४३ ॥ रुज्जानपातम् ॥ रुज्जानपातम्
साहिनायमस्मभ्युद्देशोमहद्भ्यदातये ॥ भुवद्वाजेष्वविताभुवद्भुधऽ
उतत्रातातूनूनाम् ॥ ४४ ॥ संबत्सरोसि । परिवत्सरोसीदावत्सरोसी
इत्सरोसिबत्सरोसि ॥ उषसंस्तेकल्पन्तामहोरोत्रास्तैकल्पन्तामह
मासास्तैकल्पन्ताम्मासास्तैकल्पन्तामृतवंस्तेकल्पन्ताः संबत्स
रस्तैकल्पन्ताम् ॥ प्रेत्याऽएत्यैसञ्चप्रचसारथ ॥ सुपुर्णचिदसित

याद्विवर्तयाङ्गिरस्वङ्गुवःसीद ॥ ४५ ॥ [११] इतिश्रीवाजसनेयसंहि
 तायांसप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ श्रीवेदपुरुषायनमः ॥ अनुवाक्
 सूत्रम् ॥ होतायक्षदेकादशदेवर्हिर्द्वादशपुनरप्येवंचत्वारः षट्चत्वा
 रिंशत् ॥ हरिःॐ होतायक्षत् ॥ होतायक्षत्सुमिधेन्द्रमिडस्पदेना
 भांपृथिव्याऽअधि॥ द्विवोषष्मन्त्समिधेध्यतऽओजिष्टुश्चर्षणीसहा
 ब्रैत्वाज्यस्यहोतुर्ध्यज ॥ १ ॥ होतायक्षत्तननपातमूर्तिभिर्ज्जितार
 मपरराजितम् ॥ इन्द्रन्देवऽसुद्विदम्पृथिभिर्मधुमत्तमेन्नराशठसेन

तेजसाघेत्वाज्यस्यहोतृर्ध्वज ॥ २ ॥ होतायक्षुदिडाभिरिन्द्रम् ॥ हो
तायक्षुदिडाभिरिन्द्रमीडितमाजुह्वानुममंत्यम् ॥ देवोद्वैःसवीच्या
वज्रहस्तंपुरन्दुरोघेत्वाज्यस्यहोतृर्ध्वज ॥ ३ ॥ होतायक्षुहिषीन्द्र
म् ॥ होतायक्षुहिषीन्द्रन्निषड्दुरंष्टुषुभन्नर्थापसम् ॥ वसुंभीरुद्रैरादि
त्यैःसयुग्मिभर्वाहिरासदुक्केत्वाज्यस्यहोतृर्ध्वज ॥ ४ ॥ होतायक्षुदोजो
नधीर्ध्वदुसहोद्धारुऽइन्द्रमवर्द्धयन् ॥ सुप्रोयणाऽअस्मिन्त्यज्ञेविश्व
यन्तामृतावृथोद्धारुऽ इन्द्रायमीदुषेभ्यंत्वाज्यस्यहोतृर्ध्वज ॥ ५ ॥

होतायक्षदुषेऽइन्द्रस्य । धेनुसुदुधेमातरामुही ॥ समातरोनतेजसाव्र
 त्समिन्द्रमवर्द्धतांवीतामाज्यस्युहोतुर्ध्यज ॥ ६ ॥ होतायक्षुद्द्व्याहा
 तारा । भिषजासखायाहुविषेन्द्रमिभषज्यतहं ॥ कवीदुवोप्प्रचेतसा
 विन्द्रायधत्तऽइन्द्रयंवीतामाज्यस्युहोतुर्ध्यज ॥ ७ ॥ होतायक्षति
 स्रोदुवीः ॥ होतायक्षतिस्त्रोदुवीर्धभेषजन्नयस्त्रिधातवोपसुऽ इडास
 रंस्वतीभारतीमुहीः ॥ इन्द्रं पत्नीर्हुविष्मतीर्ध्यन्त्वाज्यस्युहोतुर्ध्यज
 ॥ ८ ॥ होतायक्षुत्स्वष्टारुमिन्द्रम् ॥ होतायक्षुत्स्वष्टारुमिन्द्रं दुवग्भि

षजं षसुयजं ह्वेत श्रियम् ॥ पुरु रूपं षसुरेत सम्मघो नमिन्द्रो यत्त्वद्वा द
धदिन्द्रियाणि द्वे त्वाज्यस्य होतुर्ध्वजं ॥ ९ ॥ होता यक्ष ह्वनस्पति षश
मितारम् ॥ होता यक्ष ह्वनस्पति षशमितारं शतक्रतुर्निधयो जोष्टा
रमिन्द्रियम् ॥ मच्छासमञ्जुपृथिभिः सुगेभिर्ह्रस्वदाति यज्ञममधुना
घृतेन द्वे त्वाज्यस्य होतुर्ध्वजं ॥ १० ॥ होता यक्षो दिन्द्रो स्वाहा ॥ होता
यक्षो दिन्द्रो स्वाहा ज्यस्य स्वाहा मेदं सुह्रस्वो स्वाहा स्तोत्रो स्वाहा स्वा
हा कृतीनां स्वाहा ह्यसूक्तीनाम् ॥ स्वाहा द्वे वाऽआज्यपाजं षाणाऽ

इन्द्रऽआज्यस्य ह्यन्तुहोतृच्यजं ॥ १ ॥ [११] देवम्बुहिरिन्द्रं सुदेव
 न्देववीरवत्स्तीर्णवेद्यामवर्द्धयत् ॥ वस्तोवृतम्प्राकोभृतं रायावहि
 ष्मसतोत्यगाह्वसुवनेवसुधेयस्यवेतुचजं ॥ २ ॥ देवीह्वारः ॥ देवीह्वारऽ
 इन्द्रं सङ्घातेवीड्वीच्यामन्नवर्द्धयन् ॥ आवत्सेनतरुणेनकुमारिणचमी
 वतापार्धीणं रेणुककाटशुदन्तावसुवनेवसुधेयस्य ह्यन्तुचजं ॥ ३ ॥
 देवीऽउपासानका ॥ देवीऽउपासानकेन्द्रं च्यनेप्रयत्यह्विताम् ॥ दे
 वीविशुं प्रायासिष्टुं सुप्पीतेवसुधितेवसुधेयस्यवीतां च्यजं

॥ १४ ॥ देवीजोष्टी ॥ देवीजोष्टी बसुधिती देवमिन्द्रं मवर्द्धताम् ॥ अथाभ्य
दयाधाह्वेषां स्याद्याबक्षुह्वसुवाच्योऽर्थाऽण्यजमानाय शिद्वि ते वसुवने
वसुधेयं स्वधीतां च्यज ॥ १५ ॥ देवीऽकुर्वा ह्वती ॥ देवीऽकुर्वा ह्वती दुधसु
दुधेपयसेन्द्रं मवर्द्धताम् ॥ इषुमूर्जं मद्याबक्षुह्वसुर्वाऽसिगिधुसपीति मन्त्र्या न
वेनुपूर्वन्दयमाने पुराणे न नवमधातामूर्जं मूर्जा ह्वतीऽकुर्वा यमानेव
सुवाच्योऽर्थाऽण्यजमानाय शिद्वि ते वसुवने वसुधेयं स्वधीतां च्यज ॥ १६ ॥
देवादेभ्यो ॥ देवादेभ्यो होतारो देवमिन्द्रं मवर्द्धताम् ॥ हुतावश ६ सोवा

भाङ्ङीवसुवाच्यीणिचजमानायशिक्षितौवसुवनेवसुधेयस्यव्वीतां च्य
 जं ॥ १७ ॥ देवीस्तिस्त्रः ॥ देवीस्तिस्त्रस्त्रो देवीः पतिमिन्द्रं मवद्दयन् ॥
 अस्पृक्षद्भारती दिवठं रुद्रै च्यं शठं सरं स्वती डावसुमती गृहा श्वं सुवनेव
 सुधेयस्य च्यन्तु यजं ॥ १८ ॥ देवऽइन्द्रः ॥ देवऽइन्द्रो नराशं संस्त्रिवरु
 थस्त्रिवन्धुरो देवमिन्द्रं मवद्दयत् ॥ शतेन शितिपृष्ठानुमाहितं सहस्र
 ण प्रवर्त्तते मित्रावरुणे दस्यहोत्रमहतो वृहस्पतिस्तोत्रमुश्चिनाद्दं च्य
 वं वसुवनेवसुधेयस्य वत्तु यजं ॥ १९ ॥ देवो देवैः ॥ देवो देववन्नु रूपतिहि

रण्यपणो मधुशाखं सुपिप्लो देवमिन्द्रं मवर्द्धयत् ॥ दिवमग्नेना
स्पृक्षदान्तरिक्षं पृथिवीमदृष्टं हीह्वसुवनेषु धेयं स्य वै तू यज ॥ २० ॥ दे
वमंत्रे हि ॥ देवमंत्रे हि वारितीनां देवमिन्द्रं मवर्द्धयत् ॥ स्वासुस्थमिन्द्रे
णासन्नमुदयाबुर्ही ॐ प्यबभ्यमह्वसुवनेषु धेयं स्य वै तू यज ॥ २१ ॥ देवो
ऽअग्निः ॥ देवोऽअग्निः स्विष्टकृद्वेवमिन्द्रं मवर्द्धयत् ॥ स्विष्टकृद्वन्ति स्व
कृत्स्विष्टमुद्यकरोतुनो वसुवनेषु धेयं स्य वै तू यज ॥ २२ ॥ अग्निमद्यहो
तारमवृणीतायं च यजमानुं पच्यन्नपच्छोऽ पचन्पुरोडाशं भवन्नग्निन्द्रो

युच्छागम ॥ सुपुस्तथाऽअद्यदेवोद्विनस्पतिरभवद्विन्द्रायच्छागेन ॥
 अधत्तम्मैदुस्तःप्रतिपचताग्रभीदवीवृधत्पुरोडाशेन ॥ त्वामुद्यऽकं
 पे ॥ २३ ॥ [१२ ॥ होतायक्षत् ॥ होतायक्षत्समिधानम्महद्यशुं
 सुसामिद्व्वरेण्यमामिन्द्व्वयोधसंम् ॥ गायत्रीच्छन्दऽइन्द्रियन्नय
 विज्ञावयोदधेत्वाज्यस्यहोतर्च्यजं ॥ २४ ॥ होतायक्षत्तनूनपात
 मुद्भिदंम् ॥ होतायक्षत्तनूनपातमुद्भिदं च्यङ्गंभूमदितिद्वेधेशुचिमि
 न्द्रवयोधसंम् ॥ उणिह्वच्छन्दऽइन्द्रियन्दत्यवाहुङ्गाव्वयोदधेत्वा

अथस्यहोतुर्ध्वज ॥ २५ ॥ होताचक्षुद्रीडेद्व्यमीडितम् ॥ होताचक्ष
द्रीडेद्व्यमीडितं वृत्रहन्तं ममिडाभिरीडच्युदसहंसोमिमिन्द्रं वयोधस
म् ॥ अनुक्कुभञ्छन्दऽइन्द्रियम्पञ्चाविज्ञावियोदधुक्केत्वाज्यस्यहोत
र्ध्वज ॥ २६ ॥ होताचक्षत्सुबर्हिषं मपूषण्वन्तम् ॥ होताचक्षत्सुब
र्हिषं मपूषण्वन्तं ममं त्युदसीदं न्तम्बर्हिषिषिप्रयेमृतेन्द्रं वयोधसम् ॥ बृ
हतीञ्छन्दऽइन्द्रियन्त्रिवत्सज्ञावियोदधुक्केत्वाज्यस्यहोतुर्ध्वज २७
होताचक्षुद्व्यचं स्वतीऽसुप्रायणाः ॥ होताचक्षुद्व्यचं स्वतीऽसुप्राय

णाऽऽकंतावृधो ह्यारोदुवीहिरण्यथीत्रिहमाणुमिन्द्रवयोधसम् ॥ पङ्क्ति
 ञ्छन्दऽइहेन्द्रियन्तुर्च्यवाहुङ्गावयोदधेद्यन्त्वाज्यस्यहोतुर्च्यज
 ॥ २८ ॥ होतायक्षत्सुपेशसासुशिल्पेबृहतीऽऽभेनक्कोषासानदर्श
 तेविश्वमिन्द्रवयोधसम् ॥ त्रिष्टुभेञ्छन्दऽइहेन्द्रियम्पृष्टवाहुङ्गाव
 योदधेह्युतामाज्यस्यहोतुर्च्यज ॥ २९ ॥ होतायक्षत्प्रचेतसादुवाना
 मुत्तमं च्यशोहोतारोदध्याकवीसयुजेन्द्रवयोधसम् ॥ जगतिञ्छन्दऽ
 इन्द्रियमनुङ्गाहुङ्गावयोदधेह्युतामाज्यस्यहोतुर्च्यज ॥ ३० ॥ होता

अक्षत्पेशस्वतीस्त्रिस्तः ॥ होताचक्षुत्पेशस्वतीस्त्रिस्तोदेवीहिरण्यथी
वर्भारतीवृहतीर्म्महींपतिमिन्द्रं ब्रयोधसंम् ॥ विराज्जच्छन्दऽइहेन्द्रि
यन्धेनुङ्गात्रधयोदधुद्धथन्त्वाज्यस्युहोतुर्ध्यजं ॥ ३१ ॥ होताचक्षत्सुरे
तसुन्त्वष्टारम् ॥ होताचक्षत्सुरेतसुन्त्वष्टारम्पुष्टिवद्धनं रूपाणिवि
व्रतं तुम्पृथक्पुष्टिमिन्द्रं ब्रयोधसंम् ॥ द्विपदुच्छन्दऽइन्द्रयमक्षाणङ्गा
त्रधयोदधुद्धेत्वाज्यस्युहोतुर्ध्यजं ॥ ३२ ॥ होताचक्षुद्धनुम्पतिं श
मितारम् ॥ होताचक्षुद्धनुम्पतिं शमितारं शतक्रतुहिरण्यपपर्ण

सवित्थनर्दंरशुनाम्बिभ्रंतंघोशिमभगमिन्द्रंघयोधसंसम् ॥ ककुभञ्छन्द
 ऽइहेन्द्रियंघशांविहतुङ्गांघयोदधुङ्खेत्वाज्ज्यस्येहोतुच्यजं ॥ ३३ ॥ होता
 अक्षत्स्वाहाकृतीरमिम् ॥ होताचक्षुत्स्वाहाकृतीरमिङ्गुहपतिम्पृथग्भव
 रुणम्भेषुजङ्घुविङ्खत्रमिन्द्रंघयोधसंसम् ॥ अतिञ्छन्दसञ्छन्दऽइन्द्रि
 यम्बुहदृषुमङ्गांघयोदधुङ्खन्त्वाज्ज्यस्येहोतुच्यजं ॥ ३४ ॥ [११] कुव
 म्बाहिः ॥ कुवम्बाहिर्षोघसन्देवमिन्द्रंमवद्धयत् ॥ गायत्र्याञ्छन्दसे
 न्द्रियञ्चक्षुरिन्द्रंघयोदधुङ्खसुवनैवसुधेयस्येवतुचजं ॥ ३५ ॥ कुवीद्वा

३६ ॥ देवी द्वारो वयो धसठ श्रुचिमिन्द्रं मवर्द्धयन् ॥ उषिष्णा हाच्छन्द
सेन्द्रियम्प्राणमिन्द्रे वयो दधे ह्यसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यजे ॥ ३६ ॥ ॐ
वीऽऽलुषासानक्का । देवमिन्द्रं वयो धसन् देवी देवमं वद्धताम् ॥ अनुक्क
भाच्छन्दसेन्द्रियम्बलमिन्द्रे वयो दधे ह्यसुवने वसुधेयस्य वीतां यजे
॥ ३७ ॥ देवी जो द्वी ॥ देवी जो द्वी वसुधेयस्य देवमिन्द्रं वयो धसन् देवी देव
मवर्द्धताम् ॥ बहुत्याच्छन्दसेन्द्रियं श्रोत्रमिन्द्रे वयो दधे ह्यसुवने व
सुधेयस्य वीतां यजे ॥ ३८ ॥ देवी रुक्मा द्विती ॥ देवी रुक्मा द्विती देवसु

धेपयसेन्द्रं स्वयोधसन्देवीदुवमवर्द्धताम् ॥ पृङ्क्थाच्छन्दसेन्द्रियठंशु
 ऋमिन्द्रेष्वयोर्द्धसुवनैष्वसुधेयस्यवीतां च्यज ॥ ३९ ॥ देवादेभ्या ॥ देवा
 देभ्या होतारा देवमिन्द्रं ष्वयोधसन्देवो देवमवर्द्धताम् ॥ त्रिष्टुभाच्छन्द
 सेन्द्रियं त्विषिमिन्द्रेष्वयोर्द्धसुवनैष्वसुधेयस्यवीतां च्यज ॥ ४० ॥ दे
 वीस्तिस्त्रला ॥ देवीस्तिस्त्रास्तिस्त्रो देवीर्षयो धसम्पतिमिन्द्रमवर्द्धयन् ॥
 जगत्याच्छन्दसेन्द्रियठंशुषमिन्द्रेष्वयोर्द्धसुवनैष्वसुधेयस्य च्यन्तु
 यज ॥ ४१ ॥ देवो नराशठंसः ॥ देवो नराशठंसो देवमिन्द्रं ष्वयोधस

साच्छन्दसेन्द्रियह्वत्रमिन्द्रेव्वयोदधद्वसुवनेवसुधेयस्यवेतुयज ॥ ४५ ॥
 अग्निमद्यहोतारमवृणीतायं च्यजमानेपचदपक्कीं पचदपुरोडाश
 म्वध्विन्द्रायव्वयोधसेच्छागंम् ॥ सपुस्तथाऽअद्यदुवोवधनरुप्पतिरभ
 वुदिन्द्रायव्वयोधसेच्छागेन ॥ अधेत्तम्मैदुस्तःप्रतिपचताग्रभीदवी
 वृधत्पुरोडाशेन ॥ त्वामद्यऽकृषे ॥ ४६ ॥ [१२] ॥ ४ ॥ इतिश्रीवाज
 सनेयसाहितायांऽअष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ श्रीवेदपुरुषायनमः ॥
 अनुवाकसूत्रम् ॥ समिद्धोअंजनेकादशयदंक्रंदस्त्रयोदशसमिद्धोअ

द्वादशकैतुं कृण्वंश्चतुर्विंशतिश्चत्वारःषष्टिः ॥ हरिःॐ समिद्धोऽ
 अञ्जन ॥ समिद्धोऽअञ्जदृक्कदूरम्मतीनाङ्गुतमश्रेमधुमत्पिण्डवमानादां ॥
 ब्राजीवहद्ववाजिनञ्जातवेदोदिवानांबक्षिप्रियमासुधस्तथम् ॥ १ ॥ घृ
 तेनाञ्जन ॥ घृतेनाञ्जदत्सम्पुथोदेवयानादप्रजानद्ववाङ्ग्यप्येतुदेवा
 न् ॥ अनुत्वासप्सेप्सुदिशःसचन्तांस्वधामुस्मैयजमानायधेहि
 ॥ २ ॥ इड्यश्च ॥ इड्यश्चासिवन्द्यश्चवाजिन्नाशुश्चासिमेध्यश्चस
 प्से ॥ अग्निद्वदिवैधसुभिःसुजोषांप्सुतंवाद्दिहवहतुजातवेदाह ॥ ३ ॥

स्तीर्णम्बर्हिःसुहृरीमाजुषाणोरुपुथुप्रथमानम्पृथिव्याम् ॥ देवेभि
 र्युक्तमदितिःसजोषाःस्योनङ्कुण्वानासुवितेदधातु ॥ ४ ॥ एताऽऽवह
 सुभगाविविश्वरूपविपक्षोभिःश्रयमाणाऽऽउदातैः ॥ ऋष्ववाःसुतीःक
 वपुःशुम्भमानाद्वारोदुवीःसुप्रायणाभवंतु ॥ ५ ॥ अन्तरामित्रावरु
 णा ॥ अन्तरामित्रावरुणाचरन्तीमुखं च्छन्नानामभिसंविदुनि ॥ उषा
 सावाऽसुहिरण्यसुशिल्पेऽकृतस्यथोनाविहसादयामि ॥ ६ ॥ प्रथ
 मावाः ॥ प्रथमावाऽसर्थिनासुवर्णादिवोपश्यन्तोभुवनानिवि

श्या ॥ अपि प्रयञ्चोदनावाग्मिमानो होतारो ज्योतिः प्रदिशा दिश
न्ता ॥ ७ ॥ आदित्यै नमः ॥ आदित्यै नमो भारतीवष्टुभ्यश्च षडसंस्वतीसुह
रुद्रे नमः ॥ इडोपहृतावसुभिः सुजोषासुज्ञो देवीरसृतेषु धत्त
॥ ८ ॥ त्वष्टां वीरम् ॥ त्वष्टां वीरम् अजानु त्वष्टुरवा जायत ॥ आशु
रश्च ॥ त्वष्टे दं विश्वम्भुवं न अजानु बहो ॥ कर्तारं मिह अक्षि होत ॥ ९ ॥
अश्वौघते नु त्मद्या समं ऋः ॥ उपदेवौ ॥ २ ॥ ऋतुशः पाथः ॥ एतु ॥ वनस्पति
ईव लोके मप्रं जानन्नेभिना ह्य्या स्वादितानि वक्षत ॥ १० ॥ प्रजापतेस्तप

सा । ब्राह्मध्यानः सुह्योजातोदधिषेषे च नमः ॥ स्वाहा कृतेन ह्यविषापुरो
 सा । ब्राह्मध्याह्विरदन्तु देवाः ॥ ११ ॥ [११] अदक्कन्दं । प्रथमञ्जा
 गायत्रिहिसाञ्छाह्विरदन्तु देवाः ॥ ११ ॥ इत्येनस्यपुक्षाहंरिणस्यवाहूऽऽ
 यमानऽऽबुद्धन्तसमूहादुतवापुरीषात् ॥ इत्येनस्यपुक्षाहंरिणस्यवाहूऽऽ
 पस्तुत्यम्महिजातन्तेऽअर्धन् ॥ १२ ॥ अमेनदुत्तम् ॥ अमेनदुत्तन्त्रित
 ऽएनमायुनगिन्द्रऽएनमप्रथमोऽअर्धत्तिष्ठत् ॥ गन्धर्वाऽअस्वरशुना
 मगृभ्णात्सुरोदंश्चद्वसवो निरंतह ॥ १३ ॥ असिचमः ॥ असिचमोऽअ
 स्यादित्योऽअर्धन्नसिच्चित्तोगुह्येनवृतेन ॥ असिसोमेनसुमथाविषृक्त

आहुस्तेत्रीणिद्विविबन्धनानि ॥ १४ ॥ त्रीणितऽआहुद्विवि
बन्धनानित्रीण्युप्सुत्रीण्यंतहंसमुद्रे ॥ उतेवंमेघरुणश्छन्त्स्यर्वद्वय
त्रातऽआहुःपरमञ्जुनित्रम् ॥ १५ ॥ इमातेवाजिन्नवमार्ज्जनानीमाश
फानांऽसनित्रुच्चिधानां ॥ अत्रातिभुद्धारशुनाऽअपश्यमतस्यथाऽअ
भिरक्षन्तिगोपाः ॥ १६ ॥ आत्मानन्ते ॥ आत्मानन्तेमनसारादृजा
नामवोद्विवापुतयन्तम्पतुङ्गम् ॥ शिरोऽअपश्यन्पृथिभिःसुगेभिर
रेणुभिर्ज्जहमानम्पतुञ्जि ॥ १७ ॥ अत्राति । रूपमुत्तममपश्यञ्जिगीष

माणमिषऽआपुदेगोः ॥ अदातिमत्तोऽअनुभोगमानुडादिद्रुप्रसिद्धऽ
 ओषधीरजीगहं ॥ १८ ॥ अनुत्वा ॥ अनुत्वारथोऽअनुमथ्योऽअर्धन्न
 नगावोऽनुभगः कनीनाम् ॥ अनुद्वातासुस्तवसुक्थ्यमीयुरनुदुवाम
 मिरुषीर्धन्ते ॥ १९ ॥ हिरण्यशृङ्गायः ॥ हिरण्यशृङ्गायोऽअस्य
 पादुामनोजवाऽअवरऽइन्द्रं आसीत् ॥ देवाऽइदस्यहविरर्धमायुष्यो
 अर्धन्तम्प्रथमोऽअर्धत्तिष्ठत् ॥ २० ॥ इर्मन्तासुंसिलिकमध्यमा
 सहं ॥ इर्मन्तासुंसिलिकमध्यमासुंसुंशूरणासोऽिब्ध्यासोऽअ

त्यां ॥ हृदसाऽऽइव श्रेणिशोथतन्तेयदाक्षिषुहिब्यमज्जममश्चां ॥
॥ २१ ॥ तवशरीरम् ॥ तवशरीरम्पतयिष्वन्तवचिचिंतंवातऽइ
वृद्धजीमान् ॥ तवशृङ्गाणि विद्धितापुरुत्रारण्येषुज्जन्भूराणाचरन्ति
॥ २२ ॥ उपुष्प ॥ उपुष्पागाच्छसंनंवाज्जयद्वादेवद्गीचामनसोदी
च्यानं ॥ अजःपुरोनीयतेनाभिरस्यानुपुष्पात्कवयोयन्तिरेभां
॥ २३ ॥ उपुष्प ॥ उपुष्पागात्परमं च्यत्सुधस्त्यधस्त्यमैर्वा ॥ अच्छा
पितरंममोतरंश्च ॥ अद्यादेवाश्चुद्धंतमोहिगम्याऽऽअथाशास्तेदुशु

पृथ्वार्याणि ॥ २४ ॥ [१३ ॥ समिद्धोऽअद्य । मनुषोदुरोणेदुवोदु
 वादयजसिजातवेदः ॥ आचुध्वहमिन्नमहाश्चिकित्वान्त्वन्दुतःकुवि
 रसिष्प्रचैताः ॥ २५ ॥ तन्ननपात्पुथः ॥ तन्ननपात्पुथऽकृतस्यथाना
 दमङ्कासमुञ्जन्स्वदयासुजिह्व ॥ मट्मानिधीभिरुतयज्ञमन्धन्देव
 त्राचैकृणुह्यङ्करन्नः ॥ २६ ॥ नराशठसंस्यमहिमानम् ॥ नराशठस
 स्यमहिमानमेषामुपस्तोषामथजुतस्ययुज्ञैः ॥ यसुक्कतवुंशुचयोधि
 यन्धाःस्वदन्तिदुवाऽऽभयानिहुब्ध्या ॥ २७ ॥ आजुह्वानुऽईड्यः ॥

अधिःश्रयंशुक्लपिशन्दधानि ॥ ३१ ॥ देह्याहोतारा । प्रथमासु
 वाचामिमानायज्ञम्मनुषोयजञ्चै ॥ प्रचोदयन्ताविदथेषुकारूप्रा
 चीनुञ्ज्योतिः प्रदिशादिशन्ता ॥ ३२ ॥ आनः ॥ आनोयज्ञम्भा
 रतीतूयमेत्विडामनुष्वविहचेतयन्ती ॥ तिस्रोदुवाबृहिरदंस्यान
 ऽसरस्वतीस्वपसदन्तु ॥ ३३ ॥ अऽइमे । द्यावापृथिवीजनित्रीरूपै
 रपिंशुद्धुवनानिविश्वा ॥ तमुद्ग्रहोतरिषितोयजीयान्दुवन्त्वष्टार
 मिहथक्षिविद्वान् ॥ ३४ ॥ उपावसृजत्सद्भ्या । समञ्जन्दवानारुपा

थंऽऽकृतथाहुवींषि ॥ वनस्पतिःशमितानुवोऽअग्निदंस्वदंन्तुहृद्य
म्मधुनाघृतेन ॥ ३५ ॥ सुद्योजातः ॥ सुद्योजातोद्यमिमिमीतयुन्नम
ग्निद्वानामभवत्पुरोगाः ॥ अस्यहोत्रुःप्रदिश्यतस्यद्युचिस्वाहाकृ
तदंहुविरदन्तुदुवाः ॥ ३६ ॥ ॥ [१२] केतुङ्कुण्वन् ॥ केतुङ्कुण्वन्नके
तवेपेशोमर्ष्याऽअपेशसे ॥ समुषङ्गिरजायथा ॥ ३७ ॥ जीमूतस्येव
भवति ॥ जीमूतस्येवभवतिप्रतीकंश्चङ्कुर्मर्ष्यातिसमदासुपस्थे ॥
अनाविद्धयातुन्वाजयुत्वदंसत्वोवर्म्मणामहिमापिपत्तु ॥ ३८ ॥ ध

दृवनागाः ॥ धद्वनानुगाधद्वनानुजिञ्जयेमधद्वनानतीव्राऽसमदौजये
 म ॥ धनुःशत्रोरपकामङ्कुणोतिधद्वनानसर्वाऽप्रदिशोजयेम ॥ ३९ ॥
 वृक्षयन्तीवित् ॥ वृक्षयन्तीवेदागनीगन्तिकर्णामिप्रयटंसखायम्परिष
 स्वजाना ॥ ओषेवशिङ्खुवितुताधिधद्वनुयाऽइयटंसमनेपारयन्ती
 ॥ ४० ॥ तेऽआचरन्ती ॥ तेऽआचरन्तीसमनेवयोषामातेवपुत्रम्बिभृ
 तामपस्तथे ॥ अपुशत्रूद्विद्यताऽसंबिदुनिऽआत्कीऽइमेधिषफुरन्ती
 ऽअमित्रान् ॥ ४१ ॥ बुह्नीनाम्पुता । बुहुरस्यपुत्रश्चिश्चाकृणोतिसम

नावुगत्य ॥ इषुधिःसङ्काःपृतनाश्चसर्षीःपृष्ठेनिनेद्धोजयतिप्रसूतः
॥ ४२ ॥ रथेतिष्ठन् ॥ रथेतिष्ठन्नयतिव्राजिनःपुरोयत्रयत्रकामयतेसु
षारथिः ॥ अभीशूनाम्महिमानम्पनायतमनःपश्चादनुयच्छन्तिर
इम्मयः ॥ ४३ ॥ तीव्राद्घोषान् ॥ तीव्राद्घोषादृक्कणवत्तुषुषपाणयो
श्चारथेभिःसहव्राजयन्तः ॥ अत्रुक्कामन्तुःप्रपदैरुमित्राद्विक्षणन्ति
शत्रूः ॥ रत्नपद्भ्ययन्तः ॥ ४४ ॥ रथवाहणःहृविः ॥ रथवाहणःहृविः
सुनासुयत्रायुधुन्निहितमस्यधम्म ॥ तत्रारथमुपशुग्मःसदेमविश्वा

हा विषयः सुमनस्यमानाह ॥ ४५ ॥ स्वादुषुषुसदः पितरः ॥ स्वादुषुषुस
 दः पितरो वयोधाः क्वच्छेः श्रितुं शक्तीवन्तोगभीराः ॥ चित्रसेनाऽह
 पुं वलाऽअमृद्भांसुतो वीराऽऽरुर्वो व्रातसाहाः ॥ ४६ ॥ ब्राह्मणासुऽपि
 तरुः ॥ ब्राह्मणासुऽपितरुः सोम्यासुऽशिवेनोद्यावापृथिवीऽअनेह
 सा ॥ पुषानः पातुदुरितादृतावृधोरक्षामाकिन्नोऽअघशंठः सऽईशत
 ॥ ४७ ॥ सुपुर्णवस्ते । मृगोऽअस्यादन्तोगोभिः संसन्नद्धापततिप्रसू
 ता ॥ यत्रानरुः संसञ्चिविचुद्भवन्ति तत्रास्मिन्मन्त्रमिषवुः शर्मयठः सन्

॥ ४८ ॥ ऋजीतिपरि । वृद्धिनोऽश्ममाभवतुनस्तनूः ॥ सोमोऽअधिब्र
वीतुनोदितिःशर्ममचछतु ॥ ४९ ॥ आजङ्घन्ति ॥ आजङ्घन्ति सान्वे
षाञ्जघनोऽरुपंजिगघते ॥ अश्वाजनिप्प्रचैतुसोश्चान्तसमत्सुचोदय
॥ ५० ॥ अहिरिवभोगैः । पथ्यतिबाहुभुयायाहितिम्परिबाधमानं
॥ हस्तगधोविश्वयुनानिष्विह्वाहपुमाहपुमांः सम्परिपातुष्विश्वतः
॥ ५१ ॥ वनस्पतेष्विह्विह्वं ॥ वनस्पतेष्विह्विह्वोहिभुयाऽअस्मत्संखा
प्रतरणं सुवीरः ॥ गोभिःसन्नद्धोऽअसिर्वाडयस्वास्तथातातेजयतु

जेत्वानि ॥ ५२ ॥ दिवःपृथिव्याः ॥ दिवःपृथिव्याःपृथिव्याःपृथिव्याःपृथिव्याः
 तंवनस्पतिभ्युःपृथिव्याःभृत्तुहसहः ॥ अपामोऽम्मानुम्परिगोमिरा
 वृत्तमिन्द्रस्यवज्रं हविषारथं च ज ॥ ५३ ॥ इन्द्रस्यवज्रं ॥ इ
 न्द्रस्यवज्रमिन्द्रमनीकमिन्द्रस्यगर्भोऽवर्णस्यनाभिः ॥ सेमान्नो
 हृद्यदातिञ्जुषाणो देवरथप्रतिहृद्यार्गभाय ॥ ५४ ॥ उपश्वासय ।
 पृथिवीमृतधाम्पुरुत्रातेमनुतां विष्टितुञ्जगत् ॥ सहुन्दुभेसजूरिन्द्रे
 णदुवदुराद्वीयोऽअपसेधशत्रून् ॥ ५५ ॥ आकन्दय ॥ आकन्दय

बलुमोजौनुऽआधानिहृनिहिदुऽरिताबाधमानहं ॥ अपंप्रोथदुन्दुमे
कुच्छुनाऽदुतऽइन्द्रस्यमृद्विरसिषीडयस्व ॥ ५६ ॥ आसू? ॥ आसू
रेजप्प्रत्यावर्त्तयेमाःकेतुमहुन्दुभिर्धौवदीति ॥ समश्चपण्णाश्चरन्ति
नोनरोस्ममाकमिन्द्ररथिनौजयन्तु ॥ ५७ ॥ आस्रेयःकुष्णाग्नीवहं ।
सारखतीमेषीबुभ्रुंसौस्म्यःपौष्णाःश्यामःशिशितिपृष्ठौबाहिरुत्पत्यः
शिल्पोवैश्वदेवऽऐन्द्रोरुणोमारुतःकुल्मसार्षऽऐन्द्रोमःसहहितौ
धोरामंसोवित्रोवारुणः कुष्णाऽएकशितिपात्पेत्वः ॥ ५८ ॥ अस्र

येनीकवते ॥ अग्रयेनीकवतेरोहिताञ्जिरनुङ्गानुधोरामौसावित्रौपौ
 ष्णौरजतनाभीवैश्वदेवौपिशङ्गौतूपुरौमारुतःकुल्मसाषऽअग्निभ्यः
 कुष्णौजः सारस्रुतीसेषीवोरुणःपत्वः ॥ ५९ ॥ अग्रयेगायत्रायै
 त्रिवृतेराथन्तरायौष्ट्वाकपालुऽइन्द्रायत्रैष्टुभायपञ्चदुशायुवाहृतयै
 कादशकपालोद्विश्वेभ्योदुवेभ्योजागतेभ्यः सप्तदुशेभ्योद्विरूपे
 षभ्योद्वादशकपालोमित्रावरुणाभ्यामानुष्टुभाभ्यामेकविह् शा
 षभ्योद्विराजाभ्याम्पयस्योबृहस्पतयेपाङ्गयित्रिणवायशशक्रायच

रुःसंवित्रऽऔषिष्णहायत्रयस्त्रिदशार्थैरेवतायुद्धादशकपालं प्राजा
पत्यश्चरुदित्यैविषणुपत्तयेचरुस्रयेवैश्वानुरायुद्धादशकपालानु
मत्याऽअष्टाकंपालं ॥ ६० ॥ [२४] ॥ ४ ॥ इतिश्रीवाजसनेयसंहिता
यांएकौनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ श्रीवेदपुरुषायनमः ॥ अनुवाकसू
त्रम् ॥ देवसवितःषट्पसेकौलालृषोडशद्वौद्वाविंशतिः ॥ हरिः
ॐ देवसवितं ॥ देवसवितुं प्रसुवयुज्ञं प्रसुवयुज्ञपतिम्भगाय ॥ द्वि
व्योगं न्युर्ध्वं कैतुपूः कैतं न्युनातुर्ध्वान्चस्पतिर्ध्वान्चन्नं स्वदत्तु ॥ १ ॥ त

त्सवितुः ॥ तत्सवितुर्वरेण्यम्भर्गो देवस्य धीमहि ॥ धियो यो नः प्र
 चोदयात् ॥ २ ॥ विश्वानि देव । सवितर्दुर्दितानि परासुव ॥ अद्भुद्रन्त
 न्नऽआसुव ॥ ३ ॥ विभुक्कारं हवामहे ॥ विभुक्कारं हवामहे वसो
 श्चित्रस्य राधसह ॥ सवितारं नृचक्षसम् ॥ ४ ॥ ब्रह्मणे ब्राह्मणम् ॥ ब्र
 ह्मणे ब्राह्मणह्नुत्राय राजश्यम्भरुद्ध्यो विश्यन्तपसेशुद्रन्तमसेतरक्कर
 न्नारकाय धीरुहणं म्पाप्मनेच्छीवमाक्क्यायाऽअयोगङ्कामायपुञ्चलुम
 तिक्कृष्टाय मागुधम् ॥ ५ ॥ नृत्ताय सुतङ्गीताय शैलुष

नधम्मीयसभाचुरन्नरिष्ट्विधैभीमलवन्मार्गरेभट्टहसायकारिमान्
न्दायस्त्रीपुखम्प्रमदेकुमारीपुत्रम्मेधायैरथकारन्धैच्यैयुतक्षाणम्
॥६॥ [६] तपसेकौलुम् ॥ तपसेकौलुम्मायायैकुम्मारिंठरूपा
यमणिकारुंशुभेषुपठंशरब्ध्यायाऽइषुकारुंहेत्यैधनुष्कारङ्कम्भै
णोज्ज्याकारुंदिदुष्टायंरज्जुसुर्ज्जम्भत्यवेमृगयुमन्तकायश्चनिनेम् ॥ ७ ॥
नुदीब्भ्यःपौञ्जिष्ठम् ॥ नुदीब्भ्यःपौञ्जिष्ठमक्षीकाब्भ्योनैषादम्पुरु
षब्ध्याग्घ्रायदुम्भदङ्गन्धर्वाप्सुरोब्भ्योद्वात्यम्प्रयुग्भ्यऽउट्भत्तट् स

पदेवजनेभ्योऽप्रतिपदुमयेभ्यः कितवमीर्ष्यतायाऽऽकितवम्पि
 शाचेभ्योऽबिदलकारीच्यातुधानेभ्यः कण्टकीकारीम् ॥ ८ ॥ सुन्ध
 येजारम् ॥ सुन्धयेजारङ्गेहायोपपतिमात्यैपरितुन्निकेत्यैपरिवि
 विद्वानमराध्याऽऽदिधिषुऽपुऽपुतिन्निष्कृत्यैपशस्कारीऽसञ्ज्ञानाय
 स्मरकारीम्प्रकामोद्यायोपुसदुवाण्णीयानुरधुम्बलायोपुदाम् ॥ ९ ॥
 तुत्सादेभ्यः कुञ्जम् ॥ तुत्सादेभ्यः कुञ्जम्प्रमुदेवासुनन्द्याभ्यः
 स्यामऽस्वमायान्धमधम्मायबधिरम्पुवित्रायमिषजम्प्रज्ञानायन

क्षत्रदुर्शमाशिक्षायैप्प्रश्चिन्ननमुपशिक्षायाऽअभिप्प्रश्चिन्ननम्सर्च्यादा
 यैप्प्रश्चिन्नविवोकम् ॥ १० ॥ अम्मैब्भ्योहस्तिपम् ॥ अम्मैब्भ्योहस्ति
 पञ्जवायाश्चुम्पुष्ट्यैगोपालंवीर्च्यायाविपालन्तेजसेजपालमिरायै
 कीनाशङ्कीलालायसुराकारम्भुङ्गायगृहपञ्चश्रेयसेवित्तुधमाञ्चक्ष्या
 यानुक्षुत्तारम् ॥ ११ ॥ मायैदार्वाहारम् ॥ मायैदार्वाहारम्प्रभायाऽ
 अश्वेधम्ब्रक्षस्यंविष्टपायाभिषेकार्वाषिष्टायुनाकायपरिवेष्टारन्देव
 लोकायपेशितारंमनुष्यलोकायप्प्रकारिदुसर्वैब्भ्योलोकैब्भ्यऽउप

सेत्कारमवऽऋत्यैवधायोपमन्थितारम्भेधायवासासंपल्पलीम्प्रका
 माथरजयित्रीम् ॥ १२ ॥ ऋतयेस्तेनहृदयम् ॥ ऋतयेस्तेनहृदयवै
 हत्यायपिशुनंघिवितयैक्षुत्तारमौपद्रुष्ट्यायानुक्षुत्तारम्बलायानुचर
 म्भम्भेपरिष्कन्दम्प्रियायधिप्रयवादिनमरिष्ट्याऽअश्वसादंस्वर्गा
 यलोकायभागदुधवपिष्टायनाकायपरिवेष्टारम् ॥ १३ ॥ मन्त्रयवैयस्ता
 पम् ॥ मन्त्रयवैयस्तापङ्कोधायनिसुरंभ्योर्गोयथोक्कारह शोकायाभिस
 तारिङ्क्षेमायविमोक्कारमुत्कूलनिकूलंभ्यस्त्रिष्टिनृषुपुषमानस्कृतः

शीलायाजनीकुरीन्निऋत्यैकोशकारोच्यमायासूम् ॥ १४ ॥ अमाय
यसूम् ॥ अमायचमसूमर्थव्वेभ्योवेतोकांसवत्सुरायंपर्थायिणी
म्परिवत्सुरायविजातामिदावत्सुरायतीत्वरीमिद्वत्सुरायोतिष्क
इरीवत्सुरायुधिजर्जरांसवत्सुरायुपलिक्कीमभुभ्योजिनसन्ध
साध्वेभ्यश्चर्ममन्म ॥ १५ ॥ सरोभ्योधैवरम् ॥ सरोभ्योधैवरम्प
स्त्यावराभ्योदाशैवैशुन्ताभ्योविन्दन्नद्वलाभ्यदंशौष्कलम्पाराय
मागर्गारमवारायकेवर्तन्तीर्थेभ्यऽ आन्दंघिषमेभ्योमैनालंस्वने

वभ्युदं पण्णकुञ्जुहावभ्यु? किरातुहु सानुवभ्यो जम्मकम्पव्वितेवभ्युदंकि
 म्पूरुपम् ॥ १६ ॥ वीभत्सायैपौलक्कसम् ॥ वीभत्सायैपौलक्कसंघण्णाय
 हिरण्यकारन्तुलायैवाणिजम्पञ्चादोपायगल्लुविनुंविश्वेवभ्योभते
 वभ्युदं सिध्दमलम्भत्यैजागरणमभूत्यैस्वपनमात्यैजनवादिनुंभव्यु
 द्धाऽअपगल्भदंसंठशारायप्पिच्छिदंम् ॥ १७ ॥ अक्षराजायकितवम् ॥
 अक्षराजायकितवहुतायादिनवदुशन्नेत्रेतायैकुलिप्पनन्दुपरायाधि
 कुलिप्पनमास्केन्दायंसभास्तथाणुम्मत्यैवगोव्यच्छमन्तकायगोघा

तच्छुद्धेयोगांघ्रिकुन्तन्तमिभक्षमाणऽउपतिष्ठतिदुष्कृतायुचरकाचा
च्यम्पाप्मनेसैलुगम् ॥ १८ ॥ प्रतिश्रुत्कायाऽअर्त्तनम् ॥ प्रतिश्रुत्का
याऽअर्त्तनञ्चोपायमुभमन्तायबहुवादिनमनुन्तायमकुदशब्दाया
डम्बराघोतम्महंसेवीणावादङ्कोशायातूणवेधममवरस्परायशङ्ख
धमंघनायवनुपमेदयतोरण्यायदावपम् ॥ १९ ॥ नुम्मायपुंश्चैलुम् ॥
नुम्मायपुंश्चैलुं हसायकारिच्यार्दसेशाबृथाङ्गामिण्यङ्गणकममि
कोशकुन्तादमहंसेवीणावादम्पाणिगघन्तूणवेधमन्ताञ्चैतायानि

न्दार्थतलवम् ॥ २० ॥ अन्नयेपीवानम् ॥ अन्नयेपीवानम्पृथिब्यैपीठ
 सर्पिणंघ्रायत्रेचाण्डालमन्तरिक्षायवृष्टं शनत्तिनन्दुवेखलुतिङ्गसू
 र्वायहृद्यक्षत्रक्षेत्रेभ्यःकिम्भिरञ्चन्द्रमसेकिलासुमदहेशुक्लम्पि
 ज्ञाक्षः रात्र्यैकृष्णम्पिङ्गाक्षम् ॥ २१ ॥ अथेतान् ॥ अथेतान्द्वौद्विरू
 पानालभतेतिद्वैर्घृञ्चातिह्रस्वञ्चातिस्थूलञ्चातिकृशञ्चातिशुक्लञ्चा
 तिकृष्णञ्चातिकुह्वञ्चातिलोमशञ्च ॥ अर्शद्वाऽअत्राहमणास्तेप्प्रा
 जापत्याः ॥ मागधःपुंश्चलीकितवःकृबोशूद्वाऽअत्राहमणास्तेप्प्रा

जापुत्याः॥२॥ [१६] इति श्रीवाजसनेयसंहितायां त्रिंशत्तमोऽध्या
यः॥३०॥ श्रीवेदपुरुषाय नमः ॥ अनुवाकसूत्रम् ॥ सहस्रशीर्षाषोडशा
श्वः संभृतः षट्द्वौ द्वाविंशतिः । हरिः ॐ सहस्रशीर्षा पुरुषं ॥ सहस्रा
क्षः सहस्रपात् ॥ समूमिदं सुर्धतं स्पृत्वा त्यतिष्ठदशाङ्गुलम् ॥ १ ॥ पुरु
षऽएव ॥ पुरुष एवेदं सर्वं क्यञ्च भो ह्यम् ॥ उता मृतत्वस्येशा
नो यदज्ञैनातिरोहति ॥ २ ॥ एतावानस्य । महिमा तो ज्यथा यो अर्पु
षं ॥ पादोऽस्य विश्वा भूतानि त्रिपादं स्या मृतं त्रिदुवि ॥ ३ ॥ त्रिपाद

क्कं ॥ त्रिपादूर्ध्वं ऽउदुत्पुरुषं पादोस्येहाभेवत्पुनः ॥ ततो विष्वक्
 व्यक्कामत्साशनानशने ऽअभि ॥ ४ ॥ ततो विराद् ॥ ततो विराडजा
 यत विराजो ऽअधिपुरुषं ॥ सजातो ऽअत्यरिच्यतपुश्चाद्भूमिमथोप
 रं ॥ ५ ॥ तस्माद्यज्ञात् ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतं समभृतमपृषदुज्ज्य
 म् ॥ पृथुस्तौश्चैकवायुर्ब्या नारण्याग्नाम्याश्च ॥ ६ ॥ तस्माद्य
 ज्ञात् ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतं ऽकचुंसामानिजज्ञिरे ॥ छन्दांसि
 जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्माद्जायत ॥ ७ ॥ तस्माद्दश्यां ॥ तस्मा

दृशाऽअजायन्तयेकेचोभयादंतदं ॥ गावोहजनिरेतस्ममात्तस्ममा
ज्जाताऽअजावयः ॥ ८ ॥ तंच्युज्ञम ॥ तंच्युज्ञमत्रहिषिप्रौक्षिदृपुरुष
ज्जातमंग्रतः ॥ तेनदेवाऽअयजन्तसुध्याऽऽकषयश्चये ॥ ९ ॥ अत्पु
रुषम ॥ अत्पुरुषंभ्यदंधुंकतिधाभ्यंकल्पयन् ॥ मुखेङ्किमंस्यासौ
त्किम्वोहकिमूरुपादाऽऽउच्येते ॥ १० ॥ ब्राह्मणोस्य ॥ ब्राह्मणो
स्यमुखमासीद्गुह्राजुदयःकृतः ॥ कुरुतदस्ययद्वेदयःपञ्चाऽंश
द्वोऽअजायत ॥ ११ ॥ चन्द्रमामनंसदं ॥ चन्द्रमामनंसोजातश्च

क्षोऽसूच्योऽअजायत ॥ श्रोत्राद्वायुश्चप्राणश्चमुखोदुधिरंजाय
 त ॥ १२ ॥ नाभ्याऽआसीत् ॥ नाभ्याऽआसीदुन्तरिक्षदंशीष्णा
 द्यौःसमवर्तत ॥ पृथ्व्यामिद्विशुःश्रोत्रोत्रात्तथालोकौरेअकल्पयन्
 ॥ १३ ॥ अत्पुरुषेण । हविषाद्विवायुश्मत्तद्वत ॥ विसन्तोस्यासीदाज्य
 द्धीष्मऽद्दध्मःशुरद्विः ॥ १४ ॥ सुप्तास्यासन् ॥ सुप्तास्यासदपरि
 धयस्त्रिःसुप्तसुमिधःकृताः ॥ देवाद्यज्ञन्तद्वानाऽअबध्नेदपुरुषम्प
 शुम् ॥ १५ ॥ अग्नेनयज्ञम् ॥ अग्नेनयज्ञन्तद्वेवास्तानिधम्मा

णिप्रथमाद्यासन् ॥ तेहुनाकर्महिमानः सचन्तथत्रैपूर्वसाह्याऽस
न्तिदेवाह ॥ १६ ॥ [१६] अथैरसाच्चिश्चकर्म
णंसमवर्तुताग्ने ॥ तस्यस्वष्टाविदधद्रूपमैतितन्मत्यैस्यदेवत्वमाजा
नमग्ने ॥ १७ ॥ वेदाहम् ॥ वेदाहमेतम्पुरुषम्हान्तमादित्यवर्णन्त
मसहंपुरस्तात् ॥ तमेवविदित्वातिमृत्युमैतिनाद्व्यऽपन्थाविद्यतेयना
य ॥ १८ ॥ प्रजापतिश्चरति ॥ प्रजापतिश्चरतिगर्भेअन्तरजायमानो
बहुधाविजायते ॥ तस्यथोनिम्परिपश्यन्तिधीरोस्तस्मिद्दहतस्तथुर्भु

वंनानिबिश्वा ॥ १९ ॥ ओदेवेवभ्यः ॥ ओदेवेवभ्यः ॥ आतपतिषोडुवानो
 म्पुरोहितः ॥ पूर्वोओदेवेवभ्यो जातो नमो रुचाय ब्राह्मणे ॥ २० ॥ रु
 चम्ब्राह्मम् ॥ रुचम्ब्राह्मन्नुनयन्तो देवाऽअग्नेतदब्रुवन् ॥ अस्तैव
 म्ब्राह्मणो विद्यात्तस्य देवाऽअसुद्वशे ॥ २१ ॥ श्रीश्च ॥ श्रीश्चिते लक्ष्मी
 श्रुपत्यावहोरात्रे पाश्वनक्षत्राणि रूपमश्विनौ ध्यात्तम् ॥ इष्टान्निषा
 णाम्भम्ऽइष्टाणसर्वलोकम्भम्ऽइष्टाण ॥ २२ ॥ [६] ॥ २ ॥ इति श्री
 वाजसनेयसंहिताया एकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥ श्रीवेदपुरुषाय

नमः ॥ अनुवाकसूत्रम् ॥ तदेवसप्तवेनस्तन्नवद्वौषोडश ॥ हरिः ॐ
तदेव ॥ तदेवाग्निस्तदादित्यस्तद्द्वयुस्तदुच्यन्द्रमाहं ॥ तदेवशुक्लन्तद्द
हस्ताऽआपुंसप्रजापतिहं ॥ १ ॥ सर्वनिमेषाः ॥ सर्वनिमेषाजिज्ञिरे
धिद्युतुं पुरुषादधि ॥ नैनमूर्द्धन्नातिर्यश्चन्नमच्छेपरिजग्ग्रभत् ॥ २ ॥
नतस्य ॥ प्रतिमाऽअस्तिचस्यनाममहृद्यशः ॥ हिरण्यगर्भऽइत्ये
षमामाहिहंसोदित्येषाचस्मन्निज्जातऽइत्येषः ॥ ३ ॥ एषोह । देवः
प्रदिशानुसर्वाहं पूषाहजातः सऽऽतुगर्भऽअन्तः ॥ सऽएवजातः सज्ज

निष्पद्यमाणां ह्यप्रत्यङ्गुनास्ति दृष्टिसर्वतो मुखं ॥४॥ अस्ममाज्जातम् ॥
 अस्ममाज्जातमपराकिञ्चनैव यऽआवभव भुवनानि विश्वा ॥ प्रजाप
 तिह्यप्रजया सट्तराणस्त्रीणि ज्योतीं ऽपिसचते सषोडशी ॥५॥ येन
 द्यौः ॥ येन द्यौरुग्रापृथिवी च दृढा येन स्वस्तमितं च येन नाकः ॥ योऽ
 अन्तरिक्षे रजसो विमानं कस्मै देवाय हुविषा विधेम ॥ ६ ॥ यङ्कन्द
 सी ॥ यङ्कन्दसीऽअवसातस्तभानेऽअभ्यैक्षेताममनसारेजमाने ॥
 यत्राधिसूरऽउदितो विभातिकस्मै देवाय हुविषा विधेम ॥ आपो ह्य

दृष्टतीर्थीश्चिदापः ॥ ७ ॥ [७] वैनस्तत् ॥ वैनस्तत्पश्यन्निहितं
हासद्यत्रिविधश्चम्भवत्येकनीडम् ॥ तस्मिन्निदं सञ्चिविचैतिसर्वं
सऽओतुं प्रोतंश्चिविभूः प्रजासु ॥ ८ ॥ प्रतत् ॥ प्रतद्वोचेदुमृतं नुवि
द्वान्गन्धर्वो धामुविभृतं हुहासत् ॥ त्रीणिपदानिनिहितागुहास्यथ
स्तानिबेदुसपितुं पितासत् ॥ ९ ॥ सनः ॥ सनोबन्धुर्जनितासविधाता
धामानिबेदुभुवनानिविधा ॥ यत्रदेवाऽअमृतमानशानास्तुतीयेधा
मन्नुच्चैर्यन्त ॥ १० ॥ पुरीत्यभूतानि । पुरीत्यलोकान्पुरीत्यसर्वाहंप्र

दिदेशो दिशश्च ॥ उपस्तथायं प्रथमं जामृतस्योत्सन्नोत्मानं मुभिसंघिषि
 श ॥ ११ ॥ परिद्यावापृथिवी । सुहृद्भुत्वापरिलोकात्परिदिशुं परि
 स्वः ॥ ऋतस्य तन्तुं वितंतं विद्यत्यतदपश्यत्तदं भवत्तदासीत् ॥ १२ ॥
 सद्सुस्पतिम् ॥ सद्सुस्पतिमद्भुतमिन्द्रस्य काम्यम् ॥ सानि
 म्मेधामयासिषुं स्वाहा ॥ १३ ॥ याम्मेधाम् ॥ याम्मेधान्देवगणाः
 पितरश्चोपासते ॥ तयोमामद्यमेधयाग्नेमेधाविनङ्कुरु स्वाहा ॥ १४ ॥
 मेधाम्मे ॥ मेधाम्मेवरुणोददातुमेधामुग्निः प्रजापतिः ॥ मेधामिन्द्र

श्रुवायुश्चैमेधान्घातादंदातुमेस्वाहा ॥ १५ ॥ इदम्मे ॥ इदम्मेब्रह्म
चक्षुत्रश्चोभेऽश्रयंमश्नुताम् ॥ मयिदेवादंघतुःश्रयमुत्तमान्तस्यै
तेस्वाहा ॥ १६ ॥ [९] ॥ २ ॥ इतिश्रीवाजसनेयसंहितायांद्वात्रि
शोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ श्रीवेदपुरुषायनमः ॥ अनुवाकसूत्रम् ॥ अ
स्याजरासः सप्तदशापश्चित्द्वादशविभ्राद्दशप्रवावृजएकादश
प्रवायुंप्रवीरयापंचदशकावानस्त्रयोदशसप्तसप्तनवतिः ॥ हरिः ॐ
अस्याजरासं॥अस्याजरोसोदुमामरित्राऽअर्चद्दुमासोऽअग्रयःपा

वृकाः ॥ श्रितीचर्यः ऽश्वात्रासो भुरण्यवो धनर्षदो धायवोनसोमां
 ॥ १ ॥ हरयो धूमकेतवः ॥ हरयो धूमकेतवो द्वाते जूताऽऽउपृद्यवि ॥
 यतन्ते पृथंगुम्रयः ॥ २ ॥ यजानं ॥ यजानो मित्रावरुणा यजाति
 वाँऽऽकृतम्बुहत्र ॥ अग्ने च क्षिस्वन्दमम् ॥ ३ ॥ युक्श्वाहि । देवह
 तं माँऽऽश्वाँऽऽग्ने रथीरिव ॥ निहोता पृथ्व्यः स दं ॥ ४ ॥ द्विविं
 पे । चरतः स्वर्त्थेऽअन्याद्या ब्रिहत्समुपधापयते ॥ हरिरेद्व्यस्यो म्भवति
 सुधावाञ्छुक्कोऽअन्यस्यान्ददृशे सुवर्चां ॥ ५ ॥ शतम् १७००

अयमिह । प्रथमोऽधिक्यात्तुमिहोतायजिह्वोऽअङ्घ्रेष्वीड्यः ॥
समभवानोभृगवोद्विरुचुर्धनेषुचित्रं द्विभ्वं द्विशेषिशे ॥ ६ ॥ त्रीणि
शता । त्रीसहस्राण्यग्नित्रिंशच्च देवानवचासपृथ्वन् ॥ औक्षन्धृत
रस्तृणद्वहिरस्ममा आदिह्वोतारद्व्यसादयन्त ॥ ७ ॥ मूर्द्धानिन्दुवहं ॥
मूर्द्धानिन्दुवोऽअरुतिमृथिभ्यावैश्वानरमतऽआजातमग्निम् ॥ कवि
ऽसम्राजमतिथिञ्जनानामासन्नापात्रञ्जनयन्तदेवाः ॥ ८ ॥ अग्नि
वृत्राणि । जङ्घनद्रविणस्युर्विपुद्व्यया ॥ समिद्धंशुक्लऽआहुतं ॥ ९ ॥

विश्वेभिः सोम्यम् ॥ विश्वेभिः सोम्यम् ॥ इन्द्रेण वायुना ॥ पि
 वा मित्रस्य धामभिः ॥ १० ॥ आयत् ॥ आयद्विषे नृपतिन्ते जऽआ
 नुद्विचिरेतो निषिक्नुन्धौरभीके ॥ अग्निशङ्कमनवद्यच्चुवानं स्वा
 ह्यञ्जनयत्सुदयञ्च ॥ ११ ॥ अग्नेशङ्क । महते सोमगायतवद्युम्नादय
 तुमानिसन्तु ॥ सञ्चारस्पत्यं सुयममाकृणुष्वशत्रूयतामभितिष्ठा
 महाँसि ॥ १२ ॥ त्वाँहि । मन्दतममर्कशोकैववमहेमहिनेऽश्रो
 ष्यमे ॥ इन्द्रन्त्वशिवसादिवता वायुमृणन्ति राधसो नृतमाहा १३ ॥

त्वेऽअंशे । स्वाहुतप्रियासः सन्तुसुर्यः ॥ अन्तारोयेमघवानो जना
नामर्धान्दयन्तगोनाम् ॥ १४ ॥ श्रुधिः श्रुत्कर्ण ॥ श्रुधिः श्रुत्कर्ण ॥
द्विर्हिभिर्देवैरन्नेसयावभिः ॥ आसीदन्तुबर्हिषिभिर्त्रोऽअर्च्यमाप्प्रोत
र्च्यवाणोऽअच्छुरम् ॥ १५ ॥ द्विश्वेषामदिदिः ॥ विश्वेषामदिदिर्च्यन्नि
यानां विश्वेषामतिथिर्म्मार्निषाणाम् ॥ अग्निर्देवानामवऽआवृणानः
सुमृडीको भवतु जातवैदां ॥ १६ ॥ महोऽअग्नेः । समिधानस्यशर्म
पयनांगासिन्नेवर्षणेस्वस्तये ॥ श्रेष्ठेस्थामसवितुः सर्वा मन्तितद्देवानाम

वोऽअद्यावृणीमहे ॥ १७ ॥ [१७] आपीञ्चित् ॥ आपीञ्चित्प्यस्त
 च्युनगावोनक्षत्रतरितारस्तऽइन्द्र ॥ अहिवायुर्नानियुतोनोऽअ
 च्छात्वङ्हिधीभिर्दयसेविवाजान् ॥ १८ ॥ गावुऽउप ॥ गावुऽउपाव
 तावतम्मेहीचुन्नस्यरप्सुदा ॥ उभाकर्णाहिरण्यया ॥ १९ ॥ अदुद्य ।
 सरऽउदितेनागामित्रोऽअर्च्यमा ॥ सुवातिसविताभगः ॥ २० ॥ आ
 सुतसिञ्चतश्चित्रयदुरोदस्योरभिश्चित्रयम् ॥ रसादधीतवृषभम् ॥ तम्प्र
 त्कथायंवेनः ॥ २१ ॥ आतिष्ठन्तुम्परि ॥ आतिष्ठन्तुम्परिश्चऽअ

भूपञ्छ्रयो घसानश्चरतिस्वरोचिः ॥ २१ ॥ महत्तद्दृष्णोऽअसुरस्यनामा
द्विश्चरूपोऽअमृतानितस्तथौ ॥ २२ ॥ प्रवोमेहेमन्दमाना
यान्धसोर्ध्वोद्विश्चानरायद्विश्वाभुवै ॥ इन्द्रस्यस्यसुसुमंखड्गसहोमहि
श्चप्रवो नम्भणश्चैरोदसीसपृथतः ॥ २३ ॥ बृहन्नित्र ॥ बृहन्नित्रिदुधम्
एषाम्भूरिशैस्तम्पृथुश्स्वरुः ॥ येषामिन्द्रोभुवासखा ॥ २४ ॥ इन्द्रेहि ॥
इन्द्रेहिमतस्यन्धसोद्विश्चैभिः सोमपर्वभिः ॥ महौ २ऽअभिष्टिरोज
सा ॥ २५ ॥ इन्द्रोवृत्रम् ॥ इन्द्रोवृत्रमवृणोच्छङ्कनीतिः प्रमायिनाम

मिनाद्वर्षणीतिहं ॥ अहुद्वयुहं समुशधुगवनेष्ववाविद्धेनाऽअकृणो
 द्वास्म्याणांस् ॥ २६ ॥ कुतस्त्वम् ॥ कुतस्त्वमिन्द्रमाहिनुहंसन्नेकोचा
 सिसत्पतेकिन्तंऽइत्था ॥ सम्पृच्छसंसमराणःशुभानैर्वाचेस्तन्नोहारि
 वोयत्तंऽअस्ममे ॥ महौरेऽइन्द्रोयऽओजसाकुदाचनस्तेरीरसिकदा
 चनप्रयुच्छसि ॥ २७ ॥ आतत्तंऽइन्द्रायवः । पनन्ताभियऽक्रुर्बङ्गो
 मन्तुन्तितृत्सान् ॥ सकृत्सुच्येपुरुपुत्राम्महीहंसहस्रंधाराम्बृहती
 न्दुदुक्षन् ॥ २८ ॥ इमान्तं ॥ इमान्तुधियुम्प्रभरेमूहोमूहीमस्यस्तोत्रे

धिषणायत्तंऽआनुजे ॥ तमुत्सवेचंप्रसवेचसासहिमिन्द्रेन्देवासुं
शवंसामदुन्ननु ॥ २९ ॥ [१२] विन्ब्राह्महत् ॥ विन्ब्राह्महत्पिबतुसो
म्यम्भक्षायुर्दधेन्नपत्तवविहृतम् ॥ वातंजतौयोऽओभिरक्षंतिस्म
नांप्रजाःपुषपुषुधाविरोजति ॥ ३० ॥ उदुत्यम् ॥ उदुत्यञ्जालवेद
सन्देवंघहन्तिकेतवंः ॥ दृशेविश्वायसूर्यम् ॥ ३१ ॥ येनापावक ॥
येनापावकुचक्षसाभुरण्यन्तुञ्जानौरेऽअनु ॥ त्वंघरुणपश्यसि ॥ ३२
दैव्यावच्छर्यु ॥ दैव्यावच्छर्युऽआगतुहरथेनुसूर्यत्वचा ॥ मद्वाय

न्नष्टसमञ्जाथे ॥ तम्प्रलथायंवेनश्चिन्नन्देवानाम् ॥ ३३ ॥ आननः ॥
 आनुऽइडाभिर्विदथेसुशस्तिविश्वानरंसवितादेवऽएतु ॥ अपियथा
 यवानोमत्सथानोविश्वञ्जगदभित्वेमनीषा ॥ ३४ ॥ अदुह्य । कच्च
 वृत्रहशुदगाऽअभिसूर्च्य ॥ सर्वन्तदिन्द्रतेवशे ॥ ३५ ॥ तरणिविश्व
 दर्शतः ॥ तरणिविश्वदर्शतोऽयतिष्कदसिसूर्च्य ॥ विश्वमाभासि
 रोच्येनम् ॥ ३६ ॥ तत्सूर्च्यस्य । देवत्वन्तन्महित्वम्मेधाकर्तोऽवि
 त्तुहसञ्जभार ॥ अदेदयुक्कहुरितःसुधस्थोदाद्रात्रीवासस्तनुतेसि

मस्मै ॥ ३७ ॥ तद्विमन्त्रस्य ॥ तद्विमन्त्रस्य वरुणस्याभिचक्षेसूच्यो
रूपकृणुतेद्योरुपस्थे ॥ अनन्तमद्वयद्रुशदस्य पाजं कृष्णमद्वयद्वरि
तंसम्भरन्ति ॥ ३८ ॥ वणमहौ रऽअसिसूच्यबडा
दित्यमहौ रऽअसि ॥ महस्तेसुतोमहिमापनस्यतेद्वादेवमहौ रऽअ
सि ॥ ३९ ॥ बटूच्यश्चश्रवसामहौ रऽअसिसुत्रादेवमहौ रऽअसि ॥ म
द्वादेवानामसूच्यं पुरोहितो विभुज्योतिरदाब्भ्यम् ॥ ४० ॥ श्राय
न्तऽइवसूच्यं ॥ श्रायन्तऽइवसूच्यं विश्वेदिन्द्रस्य भक्षत ॥ वसूनि

जातेजनमानऽओजसाप्प्रतिभागन्नदीधिम ॥ ४१ ॥ अद्यादेवाहं ॥
 अद्यादेवाऽउदितोसूक्ष्मस्यनिरुहंसद्विपुतानिरेवद्वात् ॥ तन्नोसि
 त्त्रोद्वरुणोमामहन्तामदितिःसिन्धुःपृथिवीऽउतद्यौः ॥ ४२ ॥ आ
 कृष्णेन ॥ आकृष्णेनरजसावत्तमानोनिवेशयन्मृतुम्मत्यञ्ज ॥ हि
 रण्ययेनसवितारथेनाद्वोधातिभुवनानिपश्यन् ॥ ४३ ॥ [१४]
 प्रवावृजे । सुप्रयावुहिरेषामाविश्षतीवृषीरिटऽइयाते ॥ विशाम
 च्कोरुषसःपूर्वहूतौवायुःपूषास्वस्तयेनियुत्वान् ॥ ४४ ॥ इन्द्रवायू

बृहस्पतिम् ॥ इन्द्रवायुबृहस्पतिमित्राग्निम्पृषणम्भगम् ॥ आ
दित्यादमारुतङ्गणम् ॥ ४५ ॥ वरुणंप्प्राविता । भुवदिमुत्रोविश्वा
भिरुतिभिः ॥ करतान्नंसुराधंसहं ॥ ४६ ॥ अधिनहं ॥ अधिनऽ
इन्द्रैषांविष्णोसजात्यानाम् ॥ इतामारुतोऽअश्विना ॥ तम्प्रत्कथा
यवेनोचेदेवासुऽआनुऽइडाभिर्विश्वेभिहंसोम्यम्होमासश्चर्षणी
धृतहं ॥ ४७ ॥ अमुऽइन्द्रे । वरुणमित्रेदेवांशर्द्धुहंप्रयन्तमारुतो
तविष्णो ॥ उमानासंत्यारुद्धोऽअधुग्माःपृषाभगुहंसरस्वतीजुषन्त

॥ ४८ ॥ इन्द्राग्नीमित्रावरुणा ॥ इन्द्राग्नीमित्रावरुणादिति ॐ स्वः
 पृथिवीन्ध्यास्मरुतुः पर्वताँरुपः ॥ हुवेविष्वणुम्पृषणम्ब्रह्मणस्प
 त्तिम्भगुन्नशठसंठसवितारंमतये ॥ ४९ ॥ अस्मैरुद्राः ॥ अस्मै
 रुद्रामेहनापर्वतासोवृत्रहृत्त्रेभरंहूतोसुजोषाँ ॥ यशठसंतस्तुवते
 धायिपुञ्जः इन्द्रं ज्येष्ठाऽअस्मौँरुअवन्तुदेवाः ॥ ५० ॥ अर्वाञ्चोऽ
 अद्य ॥ अर्वाञ्चोऽअद्याभवतायजत्राऽआवोहादिभयमानोव्ययेय
 म् ॥ त्राह्मोदेवानिजुरेवृकस्यत्राह्मूतादेवपदोयजत्राँ ॥ ५१ ॥

द्विश्वेऽअद्य । मरुतोद्विश्वेऽउतीद्विश्वेभवन्त्वमयुंसमिद्धां ॥ विश्वे
नोदेवाऽअवसागंमन्तुद्विश्वमस्तुद्रविणुंबाजोऽअस्मे ॥५२॥ विश्वे
देवाः । शृणुतेमर्द्धवम्मेधेऽअन्तरिक्षेऽउपद्यविष्टु ॥ अेऽअग्नि
जिह्वाऽउतवायजत्राऽआसद्वासिन्मन्त्रबहिषिमादयच्छम् ॥५३॥ देवे
बभ्योहि । प्रथमंरथद्वियेऽभ्योमृतत्वर्द्धसुवसिभागमुत्तमम् ॥ आ
दिदामानर्द्धसावितुर्द्धुषेणूचीनाजीवितामानुषेऽभ्यर्द्ध ॥५४॥ [११]
प्रवायुम् ॥ प्रवायुमच्छाबृहतीमनीषाबृहद्वियद्विश्ववारर्द्धरथेऽप्याम् ॥

द्युतद्वामानियुतं पत्यमानं कुविं कुविमि अक्षसि प्रयुज्यो ॥ ५५ ॥
 इन्द्रवायुऽइमे । सुताऽउपुप्रयो भिरागतम् ॥ इन्द्रवो वासुशान्तिहि
 ॥ ५६ ॥ मित्रं हव । पृतदक्षं वरुणञ्च रिशादंसम् ॥ धियं ह्वताचीं
 साधन्ता ॥ ५७ ॥ दस्त्रासुवाकवहं । सुतानासत्या वृक्कवर्हिषः ॥ आ
 यातं रुद्रवर्तनी ॥ तम्प्रत्नथायं वेनहं ॥ ५८ ॥ विदद्यदीसु
 रमारुणमद्रुर्महिपाथः पृथ्व्यं सुद्र्यक्कं ॥ अग्रं नयत्सुपद्यक्षराणां
 मच्छुरवम्प्रथमा जानुतीगात् ॥ ५९ ॥ नुहिरुष्पशम् ॥ नुहिरुष्पशम्

विदन्नद्यमस्ममाद्वैश्वानरात्पुंरऽएतारंमश्रेः ॥ एमेनमवृधन्नमृताऽ
अमत्यैवैश्वानरं त्रिजित्यायदुवाः ॥ ६० ॥ उग्राविघनिना ॥ उग्रा
विघनिनामृधऽइन्द्राशीहवामहे ॥ तानोमृडातऽईदृशे ॥ ६१ ॥ उ
पोस्मै ॥ गायतानरं पवंसानायेन्दवे ॥ अभिदुवाँरइयक्षते ॥ ६२ ॥
येत्वा ॥ हिहत्येमघवन्नवहुँद्वयेशांम्बरेहरिवोयेगविष्टौ ॥ येत्वाननम
नूमदन्तिषिप्रांषिपेन्द्रसोमहुसगणोमुरुङ्गिः ॥ ६३ ॥ जनिष्ठाऽउ
ग्रःसहसैतुरायमुन्द्रऽओजिष्टोबहुलाभिमामनः ॥ अवहुँद्विन्द्रंमुरु

तीश्चिदत्रमाताय ह्यैरन्दुधनेहनिष्ठा ॥ ६४ ॥ आतु ॥ आतूनं ऽइन्द्रवृ
 ब्रह्मस्माकमुद्धमगहि ॥ महात्रमहीभिरुतिभिः ॥ ६५ ॥ त्वामि
 न्द्र ॥ त्वामिन्द्रप्रतृतिष्वभिषिञ्चाऽअसिस्पृधः ॥ अशस्तिहाज
 निताविश्चतूरसित्वन्तर्च्यतरुष्यतः ॥ ६६ ॥ अनुते ॥ अनुतेशुष्म
 न्तरयन्तमीयतुंक्षोणीशिशुन्नमातरां । विश्वास्तेस्पृधःश्चथयन्तम्
 द्यवैवृत्रञ्चदिन्द्रतूर्वासि ॥ ६७ ॥ अशोदिवानाम् ॥ अशोदिवानाम्प्र
 त्येतिसुम्भमादित्यासो भवतामृडयन्तः ॥ आवोवर्षाचीसुमतिर्बृ

त्यादुहोश्चिद्वावोरिवोवित्तरासत् ॥ ६८ ॥ अदंभेभिःसवितः । पा
युभिःषुःशिवेभिर्द्वपरिपाहिनोगयम् ॥ हिरण्यजिह्वं सुवितायुन
व्यसेरक्षामाकिर्नोऽअघशंठःसऽईशत ॥ ६९ ॥ [१५] मवीर्या । शु
चयोदद्विरेवामह्वर्षुभिर्मर्धुमन्तंसुतासः ॥ बह्व्वाथोनिच्युतोऽ
ह्यच्छोपिवासुतस्यान्धसोमदाय ॥ ७० ॥ गावुऽउप ॥ गावुऽउपाव
तावतम्मेहीश्वेश्वरुप्सुदा ॥ उभाकर्णाहिरण्यया ॥ ७१ ॥ काह्य
योराजानेषु ॥ काह्ययोरोजानेषुःक्त्वोदक्षस्यदुरोणे ॥ रिशादंसास

धस्त्यऽआ ॥ ७२ ॥ देव्यावद्धर्ष ॥ देव्यावद्धर्षऽआगतिहरथैनसू
 र्यत्वचा ॥ सद्वायुन्नटसमं आथे ॥ तम्प्रत्कथायंवेनः ॥ ७३ ॥ तिर
 श्रीनोद्वितंतः ॥ तिरश्चीनोद्वितंतोरश्मिरेषामुधःस्विदासी ३ दूपारे
 स्विदासी ३त् ॥ रेतोधाऽआसन्स्वधाऽआवस्तास
 यतिःपरस्तात् ॥ ७४ ॥ आरोदसी । अपृणदास्वर्महज्जातंच्यदनम
 पसोऽअधारयन् ॥ सोऽअच्छरायपरिणीयतेकुविरत्योनबाजसातये
 चनोहित ॥ ७५ ॥ उक्केभिर्द्वृत्रहन्तमा ॥ उक्केभिर्द्वृत्रहन्तमायाम

न्दानाच्चिदागिरा ॥ आङ्गुर्वैराविवोसतः ॥ ७६ ॥ उपनः । सुनवो
गिरः शृण्वन्त्वमृतस्यथे ॥ सुमड्डीकाभं वन्तुनः ॥ ७७ ॥ ब्रह्माणि
मे । मृतयुंशः सुतासुंशुष्मं इयत्ति प्रभृतो मेऽअद्रिः ॥ आशा
सतेऽप्रतिहृथ्यन्त्युक्तेमाहरीवहतस्तानोऽअच्छं ॥ ७८ ॥ अनुत्तमा
तै । मघवन्नकिञ्चनत्वावोरऽअस्ति देवताविदानः ॥ न जायमानो न
शतुन जातोऽयानिकरिष्य कृणुहि प्रवृद्ध ॥ ७९ ॥ तद्वित् ॥ तद्विदा
सुभुवनेषु ष्येष्टुं च्यतो जज्ञऽउग्रस्त्वेष नृम्णाः ॥ सुद्योजं ज्ञानो निरि

णातिशान्ननयंविश्वेशुमदुन्त्युमाहं ॥८०॥ इमाऽऽहंत्वा । पुरुवसोगि
 रोवद्धन्तुयाममं ॥ पावकवर्णणांशुचयोविपुश्चितोभिस्तोमैरनूषत
 ॥८१॥ अस्यायम् ॥ अस्यायंविश्वऽआर्योदासःशेवधिपाऽआरिः ॥
 तिरश्चिदुच्यरुशमेपवीरवितुभ्येत्सोऽअज्यतेरयिः ॥८२॥ अयहं
 सहस्रम् ॥ अयहंसहस्रमृषिभिःसहस्रहंस्कृतंसमूहऽइवपप्रथे ॥ सत्यः
 सोऽअस्यमहिमागृणेशवायेशेषुविप्रराज्ये ॥ ८३ ॥ अदब्धेभिःस
 वितहं । पायुभिःषुहंशिवेभिर्द्यपरिपाहिनोगयम् ॥ हिरण्ययजिह्वहं

सुवितायेन ह्यसे रक्षामा किंचोऽअघशोऽसऽईशत ॥ ८४ ॥ [१५]
 आनंः ॥ आनोयुज्ञान्दि विस्पृशंवायोयाहि सुमन्मभिः ॥ अन्तःप
 वित्रंऽउपरिश्श्रीणानोयः शूक्लोऽअयामिते ॥ ८५ ॥ इन्द्रवायुसुसु
 न्दशा । सुहवेहहवामहे ॥ यथानुऽसर्वऽइज्जनोनमीवः सुङ्गमे सुमनाऽ
 असंत ॥ ८६ ॥ ऋधंगित्था । समर्त्यः शशुमे देवतातये ॥ योनूनम्मि
 त्त्रावरुणावुभिष्ट्वयऽआचुक्कहृह्यदातये ॥ ८७ ॥ आयातम् ॥ आया
 तमुपंभूषतुम्हःऽपिबतमश्चिना ॥ दुग्धम्पयोवृषणाजेन्द्रयावसुमा

नोसद्धिदुमागतम् ॥ ८८ ॥ प्रैतु ॥ प्रैतुब्रह्ममणस्पतिहंप्रदेह्येतुसुन
 ता ॥ अच्छावीरन्नर्थम्पुङ्क्तिराधसन्देवायुज्ञन्नयन्तुनहं ॥ ८९ ॥ चन्द्र
 माऽअप्सु ॥ चन्द्रमाऽअप्सुन्तरासुपुण्णोधावतेदुवि ॥ रयिम्पिश
 ज्जम्बहुलम्पुरुस्पृहृहृरैरैतिकनिऋदत् ॥ ९० ॥ देवन्देववहं ॥ देवन्देव
 बोवसेदेवन्देवमभिष्टये ॥ देवन्देवठहुवेमुवाजसातयेगणन्तोदुह्या
 धिया ॥ ९१ ॥ द्विविपुष्टः ॥ द्विविपुष्टोऽअरोचताग्निवैश्वानुरोबुहन् ॥
 क्षमयावृधानऽओजसाचनोहितोऽज्योतिषावाधतेतमः ॥ ९२ ॥ इन्द्रो

श्रीऽअपात् ॥ इन्द्राग्नीऽअपाद्वियम्पूर्वागात्पुङ्खतीन्भ्यः ॥ हित्वीशि
रोजिह्वयावावंदुच्चरिञ्चिदृशात्पुदाह्यक्लमीत् ॥ ९३ ॥ देवासोहिष्ममा ।
मनवेसमंह्यवोषिश्वेसाकट्सरांतयः ॥ तेनोऽअद्यतेऽअपरन्तुचेतु
नोभवंन्तुवारिवोविदं ॥ ९४ ॥ अपांधमत् ॥ अपांधमदुभिशास्ती
रशस्तिहाथेन्द्रौद्युम्ह्याभंवत् ॥ देवास्तोऽइन्द्रसुक्ख्यायथेमिरेबृह
ज्ञानोमरुद्गण ॥ ९५ ॥ प्रवं ॥ प्रवुऽइन्द्रायबृहतेमरुतोब्रह्ममाञ्चित ॥
बृत्रटंहनतिषृत्रहाशुतक्लतुर्षज्ज्रेणशुतपर्वणा ॥ ९६ ॥ अस्येत् ॥ अ

स्येदिन्द्रोवावृधेवृषण्यदृशवोमदेसुतस्येविष्णावि ॥ अद्यातमस्यम
 हिमानमायवोनुहुवन्तिपुर्वथा ॥ इमाऽऽत्वायस्यायमेयदसहस्रं
 मूर्द्धऽऽकुपुर्णः ॥ ९७ ॥ [१३] इतिश्रीवाजसनेयसंहितायांत्रयस्त्रिं
 शाऽध्यायः ॥ ३३ ॥ श्रीवेदपुरुषायनमः ॥ अनुवाकसूत्रम् ॥ अ
 ज्जाग्रतःपंचनद्यःसोमोधेनुमाक्वृष्णेनपुषंतवदशकानतदष्टौषडष्टा
 पंचाशत् ॥ हरिःॐ अज्जाग्रतं ॥ अज्जाग्रतोदूरमुदैतिदेवन्तदु
 सुप्तस्युतथैवेति ॥ दूरङ्गमहुयोतिषाहुयोतिरेकन्तदममनःशिवसङ्क

रक्षतुवश्चवन्द्य ॥ त्रातातोकस्यतनयेगवामस्यनिमेषुदुरक्षमाणस्त
 वञ्चते ॥ १३ ॥ उत्तानायामव ॥ भराचिकित्वान्सद्यःप्रवीतावृष
 णञ्जान ॥ अरुपस्तपोरुशदस्यपाजःइडायास्पृत्रोद्वयुनेजनिहृ
 ॥ १४ ॥ इडायास्त्वा । पुद्वयन्नाभापृथिव्याऽअधि ॥ जातवेदोनि
 धीमहयज्ञैहृद्व्यायुबोद्वे ॥ १५ ॥ प्रमदमहे । शवसानायशपमाङ्ग
 षड्भिषणसेऽअङ्गिरस्वत् ॥ सुवृच्छिभिस्तुवतऽक्रंमियायाच्चासामिर्कनर
 विश्रुताय ॥ १६ ॥ प्रवः ॥ प्रवोमहेमहि नमोभरह्ममाङ्गुष्युऽशव

सानायसामं ॥ येनानुं पृथ्वीपितरं षडुज्ञाऽअर्चन्तोऽअङ्गिरसो गाऽ
अविन्दन् ॥ १७ ॥ इच्छन्ति त्वा । सोम्यासु संसखायं सुद्ववन्ति सो
मन्दधीति प्रयांति ॥ तितिक्षन्तेऽअभिशांति अनां नमिन्दुत्वदा
कञ्चन हि प्रकृतः ॥ १८ ॥ नतं । दूरं परमाचिद्रजां स्यात्तु प्रयांति हरि
वो हरिर्बभ्याम् ॥ स्थिराय वृष्णं सर्वनाकृते मायुक्काग्रावाणं समि
धानेऽअशौ ॥ १९ ॥ अषाढं च्युत्सु पृतनासु पप्रिं सुर्षासु प्पसां वृजनं
स्य गोपाम् ॥ भूरेषु जां सुक्षितिः सुश्रवं सुअथन्तु त्वामनुमदेमसो

म ॥ २० ॥ [१०] सोमो धेनुं सोमोऽअद्वन्तमाशुं सो
 मो वीरङ्गं मर्मण्यन्ददाति ॥ सादुन्यं विदुत्थ्यं संभेयं पिपतुः श्रवणं च्यो
 ददाशदस्मै ॥ २१ ॥ त्वमिमाऽओषधींसोमविश्वास्त्व
 मपोऽअजनयस्त्वङ्गाः ॥ त्वमातंतन्थोर्द्वन्तरिक्षन्त्वञ्ज्योतिषाद्वित
 मो बवत्थ ॥ २२ ॥ दुवेननः ॥ दुवेननो मनसा देवसोमरायो भागं सह
 सावन्नभियुञ्च ॥ मात्वातनुदीशिषेर्वीच्यस्यो भयेऽभ्युष्प्रचिकित्सा
 गविष्टौ ॥ २३ ॥ अष्टौ वि ॥ अष्टौ वयत्कुकुभः पृथिव्यास्त्रीधन्व

ओजनासप्तसिन्धून् । हिरण्ययाक्षःसंवितानुवऽआगाद्दधेद्भलाद्वाशु
षेवाच्योणि ॥ २४ ॥ हिरण्यपाणिऽसविता । द्विचर्षेणिरुभेद्यावापु
थिवीऽअन्तरीयते ॥ अपामीवाम्बाधतेवेतिसूच्येसमिक्वणोनरजे
साद्यामृणोति ॥ २५ ॥ हिरण्यहस्तोऽअसुरः । सुनीथःसुमृडीकः
स्ववायात्वर्वाङ् ॥ अपसेधन्नक्षसोयातुधानानस्तथादिवःप्रतिदोषङ्
णानः ॥ २६ ॥ अतै ॥ अतेपन्थाऽसवितऽपव्यासोरणवऽसुकृताऽअ
न्तरिक्षे ॥ तैभिर्नोऽअद्यपुथिभिःसुगेभीरक्षाचनोऽअधिचञ्चूहिदेव

॥ २७ ॥ उभापिबतम् ॥ उभापिबतमश्चिनोभानुंशम्भयच्छतम् ॥
 अविद्वियाभिरुतिभिः ॥ २८ ॥ अप्सस्वतीमश्चना ॥ अप्सस्वतीम
 श्चिनावाचमुस्मेकृतनोदस्त्रावृषणामनीषाम् ॥ अद्यत्येवसेनिहृये
 वांघ्रुधेचनोभवतुंवाजंसातौ ॥ २९ ॥ द्युभिरकुभिः ॥ द्युभिरकुभिः
 पारिपातमुस्मानारिष्टेभिरश्चिनासौभगेभिः ॥ तन्नोमिश्रोवर्णोमा
 महन्तामदित्तिंसिन्धुः पृथिवीऽउतद्यौः ॥ ३० ॥ [१०] आकृष्णे
 नु । रजसावत्तमानोनिवेशयन्नुसृतम्भत्यञ्च ॥ हिरण्यथेनसविता

रथेनादिवोधातिभुवनानिपश्यन् ॥ ३१ ॥ आरात्रि । पार्थिवदंरजः
पितुरप्रायिधामंभिः ॥ दिवःसदां०सिबृहतीद्वितिष्ठसुऽआरवेषंबव
रतैतमः ॥ ३२ ॥ उपुस्तत् ॥ उपुस्तच्चिन्त्रमाभंशस्मभ्यंद्वाजिनी
वति ॥ येनंतोकञ्चतनयञ्चधामहे ॥ ३३ ॥ प्रातरग्निम् ॥ प्रातरग्निम्प्रा
तरिन्द्रं०हवामहेप्रातग्निमत्रावरुणाप्रातरश्विनां ॥ प्रातर्भगम्पुष
णम्ब्रह्मणस्पतिम्प्रातःसोमंमूतरुद्रं०हुवेम ॥ ३४ ॥ प्रातर्जितम्भ
गम् ॥ प्रातर्जितम्भगमृग्यं०हुवेमवृथम्पुत्रमदितेऽर्च्योर्विधुर्ता ॥ आ

इच्छिद्यमन्थ्यमानस्तुराश्चिद्राजाचिद्यम्भगम्भक्षीत्याह ॥ ३५ ॥ भ
 ग्प्रणेतः ॥ भगप्रणेतः भगसत्यराधो भगेमान्धिद्यमुदवाद्दन्नः ॥
 भगप्रनो जनयगोभिरश्चैव भगप्रनृभिर्ध्रुवन्तः स्याम ॥ ३६ ॥ उते
 दानीम् ॥ उतेदानीम् भगवन्तः स्यामोतप्रपित्वऽउतमच्चोऽअट्हांम् ॥
 उतोदितामधवन्तसूर्धस्यव्यन्देवानां सुमतौ स्याम ॥ ३७ ॥ भगोऽ
 एव । भगवोऽअस्तु देवास्तेनव्ययम्भगवन्तः स्याम ॥ तन्त्वाभगस
 वुऽइज्जोहवीतिसनो भगपुरऽएताभवेह ॥ ३८ ॥ समच्छुराय ॥ समच्छु

रायोषसोनमन्तदधिक्कावेवशुचयेपुदायं ॥ अर्द्धाचीनंबसुविदुम्भगा
नोरथमिवाश्वाब्बाजिनऽआवहन्तु ॥ ३९ ॥ अश्वावतीर्गोमतीहं ॥
अश्वावतीर्गोमतीर्नऽडुषासोवीरवतीहंसदंमुच्छन्तुमुद्राः ॥ घृतन्दु
हानाद्विश्चतुहंप्रपीतायथंपातसुस्तिभिहंसदानहं ॥ ४० ॥ [१० ॥]
पृषन्तव । इतेष्वयन्नरिष्येमुकदाचुन ॥ स्तोतारस्तऽइहस्मसि ॥
॥ ४१ ॥ पृथस्पथुहंपरिपतिम् ॥ पृथस्पथुहंपरिपतिवचस्याकामेन
कृतोऽअभ्यानडुर्कम् ॥ सनोरासच्छुखश्चिन्द्राग्रोधियन्धियहं

सीषधातिप्रपूषा ॥ ४२ ॥ त्रीणिपुदाद्विचक्रमेद्विष्णुर्गोपाऽअदो
 बभ्यह ॥ अतोधम्मोणिधारयन् ॥ ४३ ॥ तद्विष्प्रोसह ॥ तद्विष्प्रोसो
 द्विपुत्र्यवोजागुवांसुहंसमिन्धते ॥ विष्णोर्धत्परमम्पुदम् ॥ ४४ ॥
 घृतवतीभुवनानाम् ॥ घृतवतीभुवनानामामिश्रयोवीपुथ्वीमघुदु
 वेसुपेशसा ॥ द्यावापृथिवीवरुणस्यधम्मैणाद्विष्कभितेअजरेभूरिरत
 सा ॥ ४५ ॥ येनःसपत्काऽअपुतेभवन्तिवन्द्रान्निबभ्यासववाधामहे
 तान् ॥ बसवोरुद्राऽआदित्याऽडपेरिस्पृशम्मोग्रश्चेत्तारमधिराजम

क्रन् ॥४६॥ आनासत्या । त्रिभिरैकादुशैरिहदुवेभिर्ध्यातम्मधुपेयम
श्विना ॥ प्रायुस्तारिष्टुनीरपां०सिमृक्षतुं०सधेतुन्द्वेषो भवतुं०सच्चाभ
वां ॥४७॥ एषवः ॥ एषवस्तोमो मरुतऽइयङ्गीममौद्रार्थस्यमाद्वयस्य
कारोः ॥ एषायांसीष्टुतन्वेषुयाविष्ट्यामेपंबुजनञ्जीरदानुम् ॥४८॥ स
हस्तोमां०सुहच्छन्दसः ॥ सुहस्तोमां०सुहच्छन्दसऽआवृतः०सहप्र
माऽऽकर्षयं०सुप्तदैव्यां० ॥ पूर्वेषाम्पन्थामनुदृश्यधीरां०अद्वाल्लिभिरे
रत्थ्योनरश्मिन् ॥४९॥ आयुष्यवञ्चस्यम् ॥ आयुष्यवञ्चस्युं०राय

रूपोषमौद्धिम ॥ इदं हिरण्यं वच्च स्वर्जै त्रिया विशताडुमाम् ॥ ५० ॥
 नतत् ॥ नतद् दक्षां सिनापिशाचास्तरन्ति देवानामो जं ष्प्रथमं जं
 ह्येतत् ॥ यो विभक्तिदाक्षायुण्डं हिरण्यं दुसदेवेषु कृणुते दुर्गर्धमायुं
 समनुष्येषु कृणुते दुर्गर्धमायुं ॥ ५१ ॥ अदाबध्नन् ॥ अदाबध्नन्दा
 क्षायुणा हिरण्यं शतानी कायसुमनस्यमानां तद्मऽआबध्नामि
 शतशारदुययुष्यमाञ्जुरदं द्विच्यथासम् ॥ ५२ ॥ उतनं ॥ उतनो हि
 बुध्न्यः शृणोत्वुजऽएकं प्रात्पृथिवीसमुद्रं ॥ विश्वेदेवाऽऽकंतावृधो

दुवानाःस्तुतामत्रांकविशुस्ताऽअवन्तु ॥५३॥ इमागिरः ॥ इमा
गिरऽआदित्येभ्योघृतस्रुंसेनाद्राजंभ्योजुहोमि ॥ शृणोतुमि
त्रोऽअर्च्यमाभगोनस्तुविजातोघरुणोदक्षोऽअदशः ॥५४॥ सप्तऽ
ऋषयुः ॥ सप्तऽऋषयुःप्रतिहितांशरीरेसप्तरक्षन्तिसदुमध्रमाद
म् ॥ सप्तापुःस्वर्पतोलोकमीयुस्तत्रजागृतोऽअस्वप्मजोसत्रसदौच
दुवौ ॥५५॥ उतिसृष्ट्वहमणस्पतेद्वयन्तस्त्वेमहे ॥ उपप्रयन्तुमरुतः
सुदानवऽइन्द्रप्रोशूभवासचा ॥५६॥ प्रनूनम्ब्रह्मणस्प

तिर्मन्त्रं ब्रह्मदत्तयुक्तम् ॥ यस्मिन्निन्द्रो बरुणो मित्रोऽअर्च्यमा देवाऽ
 ओकांशसिचक्रिरे ॥ ५७ ॥ ब्रह्ममणस्पते ॥ ब्रह्ममणस्पते त्वमस्य स
 न्तासकस्य बोधितनयश्च जिह्व ॥ विश्वन्तद्द्रुं च्यद्वन्ति देवा बृहद्
 देमद्विदथे सुवीराह ॥ यऽऽइमा विश्वा विश्वकर्मार्थो न हं पितान्नपुते न्नस्य
 नो देहि ॥ ५८ ॥ इति श्रीवाजसनेयसंहितायां चतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४
 श्रीवेदपुरुषाय नमः ॥ अनुवाकसूत्रम् ॥ अपेतो दशापादं द्वादशद्वौ द्वा
 विंशतिः ॥ हरिः ॐ अपेतः ॥ अपेतो च न्तु पुणयो सुम्ना देवपीयवः ॥

अस्यलोकंसुतावतः ॥ ह्युभिरहोभिरसुभिर्युक्तं च्यमोददात्वव
 सानंमस्मै ॥ १ ॥ सुविताते ॥ सुवितातेशरीरेभ्यःपृथिव्याल्लोक
 मिच्छतु ॥ तस्मैच्युज्यन्तामुस्त्रियां ॥ २ ॥ वायुःपुनातु । सवि
 तापुनात्वनेऽर्जाजंसासूच्यैस्थवृच्चैसा ॥ विमुच्यन्तामुस्त्रियां ॥
 ॥ ३ ॥ अश्वत्थेवः ॥ अश्वत्थेवोनिषदंनम्पुर्णवोद्वसुतिष्कता ॥
 गोभाजुऽइत्कलासथ्यत्सनवंथपूरुषम् ॥ ४ ॥ सुविताते । शरीरा
 णिमातुरुपस्थऽआवपतु ॥ तस्मैपृथिविशम्भव ॥ ५ ॥ प्रजापतौ

त्वा । देवतायामुपोदकेलोकेनिदधाम्मयसौ ॥ अपनेंशोशुचदुघ
 म् ॥ ६ ॥ परंमृत्योऽअनुपरोहिपन्थांयस्तोऽअन्यऽ
 इतरोदेवयानात् ॥ चक्षुष्मतेशृण्वतेतत्रवीमिमानं षप्रजांशीरि
 षोमोतवीरान् ॥ ७ ॥ शंवातुं । शं हितेष्टृणिंशन्तेभवन्त्वष्ट
 कां ॥ शन्तेभवन्त्वष्टृपात्थिवासोमात्वाभिशंशुचन् ॥ ८ ॥
 कल्पन्तान्ते । विशुस्तुब्भ्युमापं शिवतमास्तुब्भ्यम्भवन्तुसिन्धे
 वं ॥ अन्तारिक्षं शिवन्तुब्भ्युक्कल्पन्तान्तेदिशुं सर्वां ॥ ९ ॥ अ

इममद्वतीरीयतेसदरेमङ्गमुत्तिष्ठतुप्रतरतासखायहं ॥ अत्राजही
मोशिवायेऽअसंख्खिवाद्वयमुत्तरेमाभिवाजान् ॥ १० ॥ अपाघम् ॥
अपाघमपुकिद्वेषमपंकल्यामपोरपं ॥ अपांमार्गुत्वमुस्मदपंतुं
द्वयंठसुव ॥ ११ ॥ सुमित्रियानं ॥ सुमित्रियानुऽआपुओपंधयहंस
नुदुग्मित्रियास्तस्मैसन्तुयोस्मान्द्विद्विष्यञ्चद्वयनिद्विष्मः ॥ १२ ॥
अनुद्वाहंमेद्वारंभामहेसौरंभेयंस्वस्तये ॥ सनुऽइन्दुऽइवदेवेभ्यो
वाह्निःसुन्तारंणोभव ॥ १३ ॥ उद्वयम् ॥ उद्वयन्तमसुस्परिस्वःप

इयन्तुऽउत्तरम् ॥ देवन्दैवत्रासूर्यमगदमज्ज्योतिरुत्तमम् ॥ १४ ॥
 इमञ्जीवेभ्यः । परिधिन्दधामिमेषान्निगादपरोऽअर्थमेतम् ॥ शत
 ज्जीवन्तुशरदः पुरुचीरन्तमृत्युन्दधताम्षवतेन ॥ १५ ॥ अग्नऽआ
 यंषि । पवसऽआसुवोर्जमिषञ्जनं ॥ आरेवाधस्वदुच्छुनाम् ॥ १६ ॥
 आयुष्मानग्ने । हविषांबुधानोघृतप्रतीकोघृतयोनिरेधि ॥ घृतम्पी
 त्वामधुचारुगर्भ्यम्पतेवपुत्रमभिरक्षतादिमान्स्वाहा ॥ १७ ॥ परी
 मे । गामनेषुपत्यमिषमहृषत ॥ देवेष्वक्नुःश्रवकऽडुमौरऽआद

धर्षति ॥ १८ ॥ कृष्यादंमुग्धिम् ॥ कृष्यादंमुग्धिम्प्रहिणोमिदंरुच्यंम
राज्यंङ्गच्छतुरिप्प्रवाहः ॥ इहेवायुमितरोजातवेदादेवेभ्योहृद्व्यंबह
तुप्प्रजानन् ॥ १९ ॥ ब्रह्मेषाम् ॥ ब्रह्मेषाम्जातवेददंषितृभ्योयत्रैना
न्वेत्यनिहितादपरुके ॥ मेदंसंकुल्याऽऽपृतान्तस्त्रवन्तुसुत्याऽएषा
माशिषुंसन्नमन्तांस्वाहा ॥ २० ॥ स्योनापृथिवि । नोभवानृक्षरानि
वेशीनी ॥ अच्छानुंशम्मसुप्प्रथां ॥ अपनुंशोशुचदुधम् ॥ २१ ॥
अस्मारावम् ॥ अस्मारावमधिजातोसिस्त्वदुयञ्जायताम्पुनः ॥ अ

सौख्यगार्थिलोकयस्वाहा ॥ २२ ॥ इतिश्रीवाजसनेयसंहितायांपञ्च
 त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ श्रीवेदपुरुषायनमः ॥ अनुवाक्सूत्रम् ॥
 ऋचंवाचठषोडशद्यौःशान्तिरष्टौद्वौचतुर्विंशतिः ॥ हरिःॐ ऋचं
 वाचंम् ॥ ऋचंवाचंभ्रपद्येमनोचजुह्वप्रपद्येसामंप्राणभ्रपद्येचक्षुः
 श्रोत्रभ्रपद्ये ॥ वागोजंःसहोजोमयिप्राणापानौ ॥ १ ॥ अहमे ।
 छिद्रञ्चक्षुषोहृदयस्यमनसोवातितृणम्बृहस्पतिर्भूतदधातु ॥ श
 न्नोभवतुभूवनस्यचस्पतिः ॥ २ ॥ भूर्भुवः ॥ भूर्भुवःस्वःतत्सवि

तुर्वरेण्यम्भगोदिवस्यधीमहि ॥ धियोधोनेः प्रचोदयात् ॥ ३ ॥ कया
नहं ॥ कयानाश्चिन्नऽआभुवदूतीसुदावृधुहंसखा ॥ कयाशान्चिह्वयावृ
ता ॥ ४ ॥ कस्त्वा । सुत्योमदानाम्महं हिहोमत्सुदन्धंसहं ॥ वृढान्चि
द्वारुजेवसु ॥ ५ ॥ अभीषुणह । सखीनामवितार्जिरतुणाम् ॥ शतम्भ
वास्यतिभिः ॥ ६ ॥ कयात्वम् । कयात्वन्नऽरुत्याभिप्रमन्दसेवृष
न ॥ कयास्तोतृभ्यऽआभर ॥ ७ ॥ इन्द्रोविश्वस्यराजति । शन्नोऽअ
स्तुहिपदेशञ्चतुष्पदे ॥ ८ ॥ शनोमिन्नः शंवरुणहंशन्नोभवत्वच्युमा ॥

शन्नऽइन्द्रो वृहस्पतिं शन्नो विष्णुं रुद्रकर्मः ॥ ९ ॥ शन्नो वातः ।
 पवतां शन्नस्तपतसूच्यः ॥ शन्नं कनिक्कदद्देवः पर्जन्योऽअभिव
 र्षतु ॥ १० ॥ अहोनिशम् ॥ अहोनिशम्भवन्तु नंशठंरात्रीं प्रति
 धीयताम् ॥ शन्नंऽइन्द्राग्नीभवतामवोभिंशन्नऽइन्द्रावरुणारातह
 ब्या ॥ शन्नंऽइन्द्रापुषणोवाजसातौशमिन्द्रासोमासुवितायशं च्योः
 ॥ ११ ॥ शन्नः ॥ शन्नो देवीरभिष्टुयऽआपोभवन्तुपीतये ॥ शं च्यो
 रभिस्त्रवन्तुनं ॥ १२ ॥ स्योनापृथिवि । नोभवानृक्षरानिवेशनी ॥

यच्छानुंशम्भसुप्रथाः ॥ १३ ॥ आपोहि । इमं यो भुवस्तानं
कुर्जेदधातन ॥ मुहेरणाय चक्षसे ॥ १४ ॥ शिवतं मोरसु
स्तस्य भाजयतेहनं ॥ उशतीरिवमातरं ॥ १५ ॥ तस्मात् अर
म् ॥ तस्मात् अरङ्गमामवोचस्यक्षयायुजिद्वथ ॥ आपोजनयथा
चनः ॥ १६ ॥ [१६] द्यौःशान्तिः ॥ द्यौःशान्तिरन्तरिक्षदृशा
न्तिः पृथिवीशान्तिरपुंशान्तिरोषधयुंशान्तिः ॥ वनस्पतयुं
शान्तिर्विश्वेदुवांशान्तिर्ब्रह्मशान्तिः सर्वदृशान्तिरेवशा

न्तिःसामाशान्तिरेधि ॥ १७ ॥ दृतेदृढंहमाभिन्नस्यमाचक्षुषास
 र्वाणिभूतानिसमीक्षन्ताम् ॥ मित्रस्याहञ्चक्षुषासर्वाणिभूतानिस
 मीक्षे ॥ मित्रस्यचक्षुषासमीक्षामहे ॥ १८ ॥ दृतेदृढंहमा ॥ ज्यो
 क्सन्दृशिजीव्यासुज्योक्सेसन्दृशिजीव्यासम् ॥ १९ ॥ नमस्ते
 हरसेशोचिषेनमस्तेऽअस्त्वच्चिषे ॥ अद्र्यास्तेऽअस्मत्तपन्तुहेत
 यःपावुकोऽअस्मद्वभ्यदंशिवोभव ॥ २० ॥ नमस्ते । अस्तुविद्यु
 तेनमस्तेस्तनयिलवे ॥ नमस्तेभगवन्नस्तुयतुःसुःसमीहसे ॥ २१ ॥

यतोयतंसुमीहेसेततो नोऽअभयङ्कुरु ॥ शन्नः कुरुप्रजाभ्यो भयन्नं
पशुवभ्यः ॥ २२ ॥ सुमित्रियानुः ॥ सुमित्रियानुऽआपुऽओषध
यंसन्तुदुर्मित्रियास्तस्मै सन्तु योस्मान् द्वेष्टि यश्चैत्रयनिह्नुष्मः
॥ २३ ॥ तच्चक्षुः ॥ तच्चक्षुर्देवहितम्पूरस्ताच्छुक्कमुच्चरत् ॥ पश्येम
शरदंःशुतञ्जीवेमशुदंः शुतर्ःशृणुयामशुदंः शुतम्प्रञ्चवामशु
रदंःशुतमदीनांस्यामशुदंःशुतम्भयंश्चशुदंःशुतात् ॥ २४ ॥
[८] इति श्रीवाजसनेयसंहितायां षट्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ श्रीवेद

पुरुषायनमः ॥ अनुवाकसूत्रम् ॥ देवस्यत्वादशयमायत्वैकादशद्वा
 वैकविंशतिः ॥ हरिः अद्देवस्यत्वा । सवितुः प्रसवोऽश्विनोर्वाहुभ्या
 म्पृष्णोहस्ताब्भ्याम् ॥ आदद्देनारिरसि ॥ १ ॥ अद्भतेमनः ॥ अद्भ
 तेमनः सुतयु अतेधियो विप्रो विप्रस्यबृहतो विपुश्चितः ॥ विहोत्रा
 दधे बभ्रुनो विदेकेऽद्भमही देवस्य सवितुः परिहृतिः ॥ २ ॥ देवीद्यावा
 पृथिवी । मुखस्य वामे द्याशिरो राह्यासन्देवयजने पृथिव्याः ॥ मुखा
 यत्त्वामुखस्यत्वाशीष्णो ॥ ३ ॥ देव्यो वम्भ्यः ॥ देव्यो वम्भ्यो भूतस्य

प्रथमं जामुखस्यं बोध्यशिरोराध्यासन्देवयजने पृथिव्याः ॥ मुखाय
त्वामुखस्यं त्वाशीर्षर्णे ॥ ४ ॥ शतम् १९०० ॥ इयत्त्यग्ने ॥ इयत्त्य
ग्नेऽआसीदमुखस्यं ते ध्यशिरोराध्यासन्देवयजने पृथिव्याः ॥ मुखाय
त्वामुखस्यं त्वाशीर्षर्णे ॥ ५ ॥ इन्द्रस्यौजं ॥ इन्द्रस्यौजं स्थमस्व
स्यं बोध्यशिरोराध्यासन्देवयजने पृथिव्याः ॥ मुखाय त्वामुखस्यं त्वा
शीर्षर्णे ॥ मुखाय त्वामुखस्यं त्वाशीर्षर्णे ॥ मुखाय त्वामुखस्यं त्वाशी
र्षर्णे ॥ ६ ॥ प्रेतु । ब्रह्ममणुस्त्वपतिहृष्ये तु सुनुता ॥ अच्छाधीरन्नर्ष्य

म्पङ्क्तिराधसन्देवायुज्ञन्नयन्तुनदं ॥ मुखायत्वामुखस्यत्वाशीष्णो ॥
 मुखायत्वामुखस्यत्वाशीष्णो ॥ मुखायत्वामुखस्यत्वाशीष्णो ॥ ७ ॥
 मुखस्यशिरः ॥ मुखस्यशिरोसि ॥ मुखायत्वामुखस्यत्वाशीष्णो ॥
 मुखस्यशिरोसि ॥ मुखायत्वामुखस्यत्वाशीष्णो ॥ मुखस्यशिरोसि ॥
 मुखायत्वामुखस्यत्वाशीष्णो ॥ मुखायत्वामुखस्यत्वाशीष्णो ॥ म
 खायत्वामुखस्यत्वाशीष्णो ॥ मुखायत्वामुखस्यत्वाशीष्णो ॥ ८ ॥
 अश्वस्यत्वो । वृष्णः शक्राधूपयामि देवयजने पृथिव्याः ॥ मुखाय

त्वामुखस्यत्वाशीर्ष्णो ॥ अश्वस्यत्वावृष्णोऽशक्रार्धपयामिदेवयजने
पृथिव्याह ॥ मुखार्थत्वामुखस्यत्वाशीर्ष्णो ॥ अश्वस्यत्वावृष्णोऽशक्रा
र्धपयामिदेवयजनेपृथिव्याह ॥ मुखार्थत्वामुखस्यत्वाशीर्ष्णो ॥ मुखार्थत्वा
यत्वामुखस्यत्वाशीर्ष्णो ॥ मुखार्थत्वामुखस्यत्वाशीर्ष्णो ॥ मुखार्थत्वा
मुखस्यत्वाशीर्ष्णो ॥ ९ ॥ ऋजवेत्वा ॥ सोधवेत्वासुक्षित्यैत्वा ॥ मुखार्थ
यत्वामुखस्यत्वाशीर्ष्णो ॥ मुखार्थत्वामुखस्यत्वाशीर्ष्णो ॥ मुखार्थत्वा
मुखस्यत्वाशीर्ष्णो ॥ १० ॥ [१०] समार्थत्वा । मुखार्थत्वामुखस्यत्वा

तपसे ॥ देवस्त्वासवितामङ्घानक्कुप्रथिष्यांसुःस्पृशस्पाहि ॥ अञ्चि
 रसिद्योच्चिरसितपोसि ॥ ११ ॥ अनाद्युष्ट्यापुरस्तात् ॥ अनाद्युष्ट्यापुरस्ता
 दुम्नेराधिपत्यऽआर्युम्मर्मेदाःपुत्रवतीदक्षिणतऽइन्द्रस्याधिपत्येऽप्रजा
 म्मेदाः सुखदापुश्चादेवस्यसवितुराधिपत्येचक्षुम्मर्मेदाऽआश्रितिरुत्तर
 तोधातुराधिपत्येरायस्पोषम्मर्मेदाः ॥ विद्यतिरुपरिष्टाद्दृहस्पर्तेराधिप
 त्यऽओजोमेदाविश्वाभ्योमानोद्वाभ्यस्पाहिमनोरश्वासि ॥ १२ ॥
 स्वाहामुरुद्भिः । परिश्चीयस्वद्विवःसुःस्पृशस्पाहि ॥ मधुमधुमधु

॥ १३ ॥ गबभ्भौदिवानाम् ॥ गबभ्भौदिवानाम्पितिः प्रजा
नाम् ॥ सन्देवोदेवेनसद्विभ्रागतसठ्सूच्येणरोचते ॥ १४ ॥ समग्निः ॥
समग्निर्गिनागतसन्देवेनसवित्रासठ्सूच्येणारोचिष्ट ॥ स्वाहासमग्नि
स्तपसागतसन्देव्येनसवित्रासठ्सूच्येणारूचत ॥ १५ ॥ धृत्तादि
वः ॥ धृत्तादिवोद्विभातितपसस्पृथिव्यान्धृत्तादिवोदेवानाममर्त्यस्तपो
जाः ॥ वार्चमस्ममेनिर्यच्छदेवायुर्वम् ॥ १६ ॥ अर्पश्यङ्गोपाम् ॥ अप
श्यङ्गोपामनिपद्यमानुमाद्युपराचपुथिभिश्चरन्तम् ॥ ससेङ्गीचीहसद्वि

हाघुर्मर्मशपित्रे ॥ ९ ॥ विश्वाऽआशाऽ ॥ विश्वाऽआशादक्षिणसाह्विश्वा
 न्दुवानयाडिह ॥ स्वाहाद्वितस्यघुर्मस्यमधोऽपिवतमश्विना ॥ १० ॥
 द्विविधाऽ ॥ द्विविधाऽइमं च्युन्नमिमं च्युन्नन्दिदुविधाऽ ॥ स्वाहाप्रथयेच्युन्न
 यायशं च्युजुं च्युर्ह ॥ ११ ॥ अश्विनाघुर्मस्य ॥ अश्विनाघुर्मस्यपातदुहा
 दानुमहर्द्विवाभिरुतिभिः ॥ तन्त्रायिणेनमोद्यावापृथिवी च्युर्ह ॥ १२
 अपातामश्विना । घुर्ममनुद्यावापृथिवीऽअमऽसाताम् ॥ इहैवरातय
 ःसन्तु ॥ १३ ॥ इषेपिद्वस्व ॥ इषेपिद्वस्वोर्ज्जेपिद्वस्वब्रह्मणेपिद्वस्व

क्षत्रायपिद्वस्वद्यावापृथिवीवभ्यांपिद्वस्व ॥ धर्म्मोसिसुधर्म्मोमेदय
स्ममेनुम्णानिधारयुद्बह्मधारयक्षेत्रन्धारयुद्विशन्धारय ॥ १४ ॥ स्वा
हापृष्णोशरसेस्वाहाग्राववभ्युदंस्वाहाप्रतिरेवेवभ्युदं ॥ स्वाहापितृवभ्य
ऽकुर्द्धवर्हिंवभ्योघर्म्मपाववभ्युदंस्वाहाद्यावापृथिवीवभ्यादंस्वाहाविश्वे
वभ्योद्वेवेवभ्युदं ॥ १५ ॥ स्वाहारुद्राय । रुद्रहृतयेस्वाहासुभ्योतिषा
ज्योतिः ॥ अहःकेतुनाजुषतां सुज्योतिष्योतिषास्वाहा ॥ रात्रिः
केतुनाजुषतां सुज्योतिष्योतिषास्वाहा ॥ सुधहुतमिन्द्रतमेऽभुना

वक्ष्यामतेदेवघर्मनमस्तेऽ अस्तुमामाहिःसीदं ॥ १६ ॥ अभीमम् ॥
 अभीमम्महिमादिवुंविप्रौबभूवसुप्रथादं ॥ उतश्श्रवसापृथिवीऽसदं
 सीदस्वमुहौ रे असिरोचस्वदेववीतमदं ॥ विधुममग्नेऽअरुषम्मियेद्य
 सृजप्रशस्तदर्शतम् ॥ १७ ॥ यातेघर्मदिब्ध्याशुग्यागायुभ्याऽंहवि
 द्वानि ॥ सातुऽआप्यायतांनिष्टथायतान्तस्यैतेस्वाहा ॥ यातेघर्मान्तरि
 क्षेशुग्यात्रिष्टुब्भ्याग्नीध्रे ॥ सातुऽआप्यायतांनिष्टथायतान्तस्यैतेस्वा
 हा ॥ यातेघर्मपृथिब्ध्याऽशुग्याजगत्याऽंसदुस्या ॥ सातुऽआप्या

यतांनिष्ठयायतान्तस्यैतेस्वाहा ॥ १८ ॥ [१०] क्षत्रस्यत्वा । परस्पासुश्च
हर्मणस्तद्वम्पाहि ॥ विशस्तत्वाधर्मणाद्वयमनुकामामसुवितायनह्य
से ॥ १९ ॥ चतुःस्रक्त्रिभिः ॥ चतुःस्रक्त्रिभिर्कृतस्यसुप्प्रथां
सनोद्विश्वार्युःसुप्प्रथादुसनःसुर्वार्युःसुप्प्रथां ॥ अपह्वेषोऽअपह्वरो
द्व्यव्रतस्यसाश्चिम ॥ २० ॥ धर्मतत्तत् ॥ धर्मतत्तत्पुरीषन्तेनवद्धस्वचा
चप्ल्यायस्व ॥ बुद्धिषीमहिचद्वयमाचप्ल्यासिषीमहि ॥ २१ ॥ अचि
कदुद्धृपाहुरिर्महादिमत्रोनदर्शतः ॥ सट्सूच्येणादिद्युतदुदुधिमिधीः

॥ २२ ॥ सुमित्रियानः ॥ सुमित्रियानऽआपुऽओषधयऽसन्तुदुम्भिन्नि
 यास्तस्मै सन्तुओस्मान्हे द्वियञ्चैत्र्यं द्विष्मः ॥ २३ ॥ उह्यम् ॥ उह्य
 न्तमसुस्परिस्वऽपश्यन्तुऽउत्तरम् ॥ देवन्देवत्रासूच्यमगन्मज्ज्योति
 रुत्तमम् ॥ २४ ॥ एधो ॥ एधोस्येधिषीमहि सुमिदसितेजोसितेजोमयिधे
 हि ॥ २५ ॥ शार्वतीद्यावापृथिवी । शार्वच्चसुप्तसिन्धवोवितस्तिथरे ॥ ताव
 न्तमिन्द्रतेग्रहमूर्जगृह्णाम्यक्षितुम् मयिगृह्णाम्यक्षितम् ॥ २६ ॥ म
 त्रित्यत् ॥ मयित्यदिन्द्रियम्बुहम् मयिद्रक्षोमयिऋतुः घम् मयि शृग्वि

राजतिष्ठिराजाज्ज्योतिषासुहृद्ब्रह्मणोतेजसासुहृ ॥ २७ ॥ पर्यसोरे
तः ॥ पर्यसोरेतुऽआभृतन्तस्युदोहमशीमुह्युत्तरामुत्तराऽसमाम् ॥
त्विषः संवृक्त्वेदक्षस्यतेसुषुम्णस्यतेसुषुम्णाग्निहृतः ॥ इन्द्रपीतस्य
अजापतिभक्षितस्यमधुमतुऽ उपहृतुऽ उपहृतस्यभक्षयामि ॥ २८ ॥
[१० ॥ इतिश्रीवाजसनेयसंहितायाअष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥
श्रीवेदपुरुषायनमः ॥ अनुवाक्सूत्रम् ॥ स्वाहाप्राणेभ्यः षडुग्रश्च
ससद्वौत्रयोदश ॥ हरिः ॐ स्वाहाप्राणेभ्यः ॥ स्वाहाप्राणेभ्यः

साधिपतिकेवभ्यः ॥ पृथिव्यैस्वाहाग्नेयैस्वाहान्तरिक्षायस्वाहावायवे
 स्वाहा ॥ दिवेस्वाहासूक्ष्मायस्वाहा ॥ १ ॥ दिग्भ्यःस्वाहा । चन्द्राय
 स्वाहानक्षत्रैर्वभ्यःस्वाहावृषारुणायस्वाहा ॥ नाभ्यैस्वाहा
 तायस्वाहा ॥ २ ॥ वाचेस्वाहा । प्राणायस्वाहाप्रोणायस्वाहा ॥ चक्षुषे
 स्वाहाश्रोत्रायस्वाहाश्रोत्रायस्वाहा ॥ ३ ॥ मनसुकामम् ॥ मनसुः
 काममाकृतिवोचःसत्यमशीय ॥ पशुनांरूपमन्नस्यरसोचशःश्रीः
 श्रयतांस्मायिस्वाहा ॥ ४ ॥ प्रजापतिंसमिभ्रयमाणंसुम्भ्राटुम्भृतांब्र

श्रद्धेवःसदःसन्नोद्यमःप्रवृत्तस्तैजःउद्यतःआश्रितः पर्यस्थानीयमा
नेपौषणोविष्यन्दमानेमारुतंक्वथन् ॥ मैत्रःशरसिसन्तोद्यमानिवा
यब्योऽहियमाणःआग्नेयोहृयमानोवाग्धतः ॥ ५ ॥ सुविताप्प्रथमे ।
हेन्नमिद्वितीयैवायुस्तृतीयःऽआदित्यश्चतुर्थचन्द्रमाऽपञ्चमःऽऋतुऽषष्ठे
मरुतःऽसप्तमेवृहस्पतिरष्टमे ॥ मित्रोऽनवमेवृणोदशमःऽइन्द्रऽएका
दशेविश्वेदेवाद्वादशे ॥ ६ ॥ उग्रश्च । भीमश्चङ्कान्तश्चधुनिश्च ॥ सा
सुहोऽाभियुग्वार्चविक्षिपुऽस्वाहा ॥ ७ ॥ अग्निःऽहृदयेन ॥ अग्निः

हृदयेनाशनिष्ठं हृदयाग्रेणपशुपतिङ्कःस्त्रुहृदयेनभुवंभ्युक्ता ॥ शर्व
 म्मतस्त्राब्भ्यामीशानम्सुदुनमिहादेवमन्तंपर्शुब्भ्येनोग्रन्देवंबनि
 हुनाद्विसिद्धहनुंशिशिनीनिकोश्याभ्याम् ॥ ८ ॥ उग्रंछोहितेनमिच्छं
 सौद्वित्येनरुद्रन्दौद्वित्येनेन्द्रम्प्रक्षीडेनसुरतोबलेनसाध्यान्प्रमुदा ॥ भ
 वस्यकण्ठ्यंरुद्रस्यान्तंपाश्वर्यम्महादेवस्यचक्रच्छर्वस्यद्वनिष्टुंपशुप
 तैःपुरीतत् ॥ ९ ॥ लोमब्भ्युंस्वाहा । लोमब्भ्युंस्वाहा । त्वचेस्वाहा । त्व
 चेस्वाहा । लोहितायस्वाहा । लोहितायस्वाहा । मेदोब्भ्युंस्वाहा । मेदोब्भ्युं

हो ॥ यमाय स्वाहान्तकाय स्वाहामृत्यवे स्वाहा ॥ ब्रह्मणे स्वाहा ब्रह्महृत्या
 ये स्वाहा विश्वेभ्यो देवेभ्युं स्वाहा ह्यद्यावापृथिवीभ्यो ॐ स्वाहा ॥ १३ ॥
 इति श्रीवाजसनेयसंहितायां एकोनचत्वारिंशतितमोऽध्यायः ॥ ३९ ॥
 श्रीवेदपुरुषाय नमः ॥ अनुवाकसूत्रम् ॥ ईशावास्यमष्टावंधतमो निवद्धे
 सप्तदश ॥ हरिः ॐ ईशावास्यम् ॥ ईशावास्यमिदं सर्वं जगत्सृजत्
 त्याञ्जगत् ॥ तेन त्यक्तेन भुञ्जीथांसा गृध्रं कस्यसि सिद्धनम् ॥ १ ॥ कुर्व
 नेव ॥ कुर्वन्नेवेह कर्माणि जिजीविषेच्छुतं समाहं ॥ एवन्त्वयिनादय

अतोस्तिनकर्मलिप्यतेनरे ॥ २ ॥ असुख्यानाम् । तेलोकाऽअन्धेन
तमसावृताः ॥ ताँस्तेष्वेत्यापिगच्छन्तिथेकेचात्सुहनोजनाः ॥ ३ ॥ अ
नेयदेकम् ॥ अनेयदेकम्मनसोजवीयोनेनहेवाऽआप्सुवृषूषमशत् ॥
तद्भावतोऽध्यानत्यैतितिष्ठुत्तस्मिन्प्रपोमातुरिश्वादधाति ॥ ४ ॥ तदेज
ति । तन्नैजतितहुरेतद्वन्तिके ॥ तदुन्तरस्यसर्वस्यतदुसर्वस्यास्यबाह्यतः
॥ ५ ॥ अस्तु ॥ अस्तुसर्वाणिभूताऽध्यात्मैद्यैवानुपश्यति ॥ सर्वभूतेषुचा
त्मानन्ततो न विचिकित्सति ॥ ६ ॥ अस्मिन्त्सर्वाणिभूताऽध्यात्मैवाभू

ताः ॥ २ ॥ शुक्रेपुत्रविज्ञेयाएकादशमनीषिभिः ॥ एकीकृत्यसमा
ख्यातं त्रिशतं त्र्यधिकं मतं ॥ ३ ॥ इति श्रीवाजसनेयसंहितायामनुवाकः
समाप्तः ॥ ॥ ॥

इदं पुस्तकं मोहमय्यां निर्णयसागरत्रालयाधिपतिना स्वकीये मुद्रणालये
मुद्रापितम् ॥ तच्च नासिकक्षेत्रवासि नारायणभट्ट धनपाठीद्वारा
पूर्वदोषमार्जनपूर्वकं संशोधय्य प्रकाशितम् ॥

संवत् १९८७ शकाब्दाः १८५२

सन्मूलो यजुराख्यवेदविटपी जीयात् स माध्यंदिनीशाला यत्र युगेदुकांडसहिता यत्रास्थिता संहिता ॥
यत्रात्राबिलता विभांति सरशैलकंदुभिर्कंदलैः पंचाब्धीपुनर्भोक्वर्णमधुपैः स्वायर्कगुंजितैः ॥ १ ॥

इति श्रीवाजसनेयसंहिताउत्तरविंशतिः समाप्ता ॥

अथ यान्निवल्क्यशिक्षा-प्रतिज्ञासूत्र-सर्वानुक्रम-

अनुवाकसूत्रप्रारम्भः ॥

इति श्रीवाजसनेयसंहिताउत्तरविंशतिः समाप्ता ॥

अथ गान्धर्वलक्ष्यशिक्षा-प्रतिज्ञामंत्र-सर्वाभिक्रम-

अनुवाकमंत्रप्रारम्भः ॥

॥ अथ याज्ञवल्क्यशिक्षाप्राश्नः ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ अथातस्त्रैस्वर्यलक्षणं व्याख्यास्यामः ॥ उदा
 तश्चानुदात्तश्च स्वरितश्च तथैव च ॥ लक्षणं वर्णयिष्यामि दैवतं स्या
 नमेव च ॥ १ ॥ शुक्लमुच्चं विजानीयाच्चीचं लोहितमुच्च्यते ॥ इयामं
 तु स्वरितं विंघादग्निमुच्चस्य दैवतम् ॥ २ ॥ नीचे सोमं विजानीया
 त्स्वरिते सविता भवेत् ॥ उदात्तं ब्राह्मणं विंघाच्चीचं क्षत्रियमुच्च्यते
 ॥ ३ ॥ वैश्यं तु स्वरितं विंघाद्भारद्वाजमुदात्तकम् ॥ नीचं गौतममि

त्याहुर्गाग्र्यं च स्वरितं विदुः ॥ ४ ॥ विद्यादुदात्तं गायत्रं नीचं त्रैष्टु-
भमुच्यते ॥ जागतं स्वरितं विद्यादत्त एवं नियोगतः ॥ ५ ॥ गांधर्व
वेदे ये प्रोक्ताः सप्त षड्जादयः स्वराः ॥ त एव वेदे विज्ञेयास्त्रय उच्चा
दयः स्वराः ॥ ६ ॥ उच्चौ निषादगांधारौ नीचौ ऋषभधैवतौ ॥ शेषा
स्तु स्वरिता ज्ञेयाः षड्जमध्यमपंचमाः ॥ ७ ॥ षड्जो वेदे शिखांडिः
स्यादृषभः स्यादजामुखे ॥ गवा रंभंति गांधारं कौचाश्चैव तु मध्यमम्
॥ ८ ॥ कौकिलः पंचमो ज्ञेयो निषादं तु वदेद्भुजः ॥ आश्वश्च धैवतो

ज्ञेयः स्वराः सप्त विधीयते ॥ ९ ॥ निमेषमात्रः कालः स्याद्विद्युत्का
 लस्तथापरे ॥ अक्षरात्तुल्ययोगाच्च मतिः स्यात्सोमशर्मणः ॥ १० ॥
 सूर्यरश्मिप्रतीकाशात्कणिका यत्र दृश्यते ॥ आणवस्य तु सा मात्रा
 मात्रा च चतुराणवा ॥ ११ ॥ मानसे चाणवं विद्यात्कंठे विधाद्विरा
 णवम् ॥ त्रिशणवं तु जिह्वात्रे निःसृतं मात्रिकं विदुः ॥ १२ ॥ अव
 ग्रहे तु कालः स्यादर्धमात्रा विधीयते ॥ पदयोर्न्तरे काल एकमात्रा
 विधीयते ॥ १३ ॥ ऋचोर्द्धे तु द्विमात्रः स्यात्त्रिमात्रः स्याद्द्विमात्रः ॥

रिक्तं तु पाणिमुत्क्षिप्य द्वे मात्रे धारयेद्बुधः ॥ १४ ॥ एकमात्रो भवे
द्रस्वो द्विमात्रो दीर्घ उच्यते ॥ त्रिमात्रस्तु सुतो ज्ञेयो व्यंजनं चाद्धे
मात्रकम् ॥ १५ ॥ विवृतौ चावसाने च ऋचोद्धे च तथापरे ॥ पदे च
पादसंस्थाने शून्यहस्तं विधीयते ॥ १६ ॥ प्रणवं तु सुतं कुर्याद्ब्याहृती
मातृका विदुः ॥ चाषस्तु वदते मात्रां द्विमात्रां वायसोऽब्रवीत् ॥ १७ ॥
शिखी वदति त्रिमात्रा मात्राणामिति संस्थितिः ॥ वर्णो जातिश्चमा
त्रा च गोत्रं छंदश्च देवतम् ॥ १८ ॥ एतत्सर्वं समाख्यातं याज्ञवल्क्येन

धीमता ॥ हस्तौ तु संयतौ धार्यौ जानुभ्यामुपरि स्थितौ ॥ १९ ॥ गुरो
 रनुमतं कुर्यात्पठन्नान्यमतिर्भवेत् ॥ ऊरुभागे तृतीये तु करं विन्यस्य
 दाक्षिणम् ॥ २० ॥ प्रसन्नमानसो भूत्वा किञ्चिन्निम्नमधोमुखं ॥ प्रणवं
 प्राक् प्रयुञ्जीत व्याहृतीस्तदन्तरम् ॥ २१ ॥ सावित्रीचानुपूर्व्येण ततो
 वेदान् समारभेत् ॥ कर्मोज्ञानीव संहृत्य चेष्टां दृष्टिं दृढं मनः ॥ २२ ॥
 स्वस्थः प्रशांतो निर्भीतो वर्णानुच्चारयेद्बुधः ॥ नाभ्याहन्यान्ननिर्हन्यान्न
 गायन्नैव कंपयेत् ॥ २३ ॥ यथैवोच्चारयेद्द्वर्णास्तथैवैतान्समापयेत् ॥

निवेश्य दृष्टिं हस्ताग्रे शास्त्रार्थमनुचिंतयेत् ॥ २४ ॥ सममुच्चारयेद्
र्णान्हस्तेन च मुखेन च ॥ स्वरश्चैव तु हस्तश्च द्वावेतौ युगपद्भवेत्
॥ २५ ॥ हस्तभ्रष्टः स्वरभ्रष्टो न वेदफलमश्नुते ॥ न करालो न लंबोष्ठो
नाव्यक्तो नानुनासिकः ॥ गद्गदो बद्धजिह्वश्च न वर्णान्वक्तुमर्हति ॥ २६ ॥
प्रकृतिर्यस्य कल्याणी दंतोष्ठौ यस्य शोभनौ ॥ प्रगल्भश्च विनीतश्च स
वर्णान्वक्तुमर्हति ॥ २७ ॥ शंकितं भीतमुद्धृष्टमव्यक्तमनुनासिकम् ॥
काकस्वरं मूर्च्छिगतं तथा स्थानविवर्जितम् ॥ २८ ॥ विस्वरं विरसं चैव

विश्लिष्टं विपमाहतम् ॥ व्याकुलं तालुहीनं च पाठदोषाश्चतुर्दश ॥ २९ ॥
 संहितासारबहुलः पदसंज्ञासमाकुलः ॥ क्रमसंधिसमार्षाणां दुस्तरा
 मंत्रसागरः ॥ ३० ॥ क्रक्संहितां त्रिरभ्यस्य यजुषां वा समाहितः ॥
 साक्षां वा सरहस्यां च सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ३१ ॥ संहिता नयते सूत्र
 पदं च शशिनः पदम् ॥ क्रमश्च नयते सूक्ष्मं यत्तत्पदमनामयम् ॥ ३२ ॥
 कालिंदी संहिता ज्ञेया पदयुक्ता सरस्वती ॥ क्रमेणावर्त्येङ्गा शंभो
 र्वाणी तु नान्यथा ॥ ३३ ॥ यथा महाहृदं प्राप्य क्षितौ लोष्टो विन

इयति ॥ एवं दुश्चरितं सर्वं वेदे त्रिवृति मज्जति ॥ ३४ ॥ आम्रपालाश
विल्वानामपामार्गशिरीषयोः ॥ वाग्यतः प्रातरुत्थाय भक्षयेदंतधावनं
॥ ३५ ॥ खदिरश्च कदंबश्च करवीरकरंजकौ ॥ एते कंटकिनः पुण्याः
क्षीरिणस्तु यशस्विनः ॥ ३६ ॥ तेनास्यकरणे सूक्ष्मं माधुर्यं चैव जा
यते ॥ त्रिफलां लवणात्केन भक्षयेच्छिष्यकः सदा ॥ क्षीणमेधाजन
न्येषा स्वरवर्णकरी तथा ॥ ३७ ॥ हस्तहीनं तु योऽधीते मंत्रं वेदविदो
विदुः ॥ न साधयति यजूंषि भुक्तमव्यंजनं यथा ॥ ३८ ॥ हस्तहीनं

तु योऽधीते स्वरवर्णविवर्जितं ॥ ऋग्यजुःसामभिर्दग्धो वियोनिमधि
 गच्छति ॥ ३९ ॥ ऋचो यजूंषि सामानि हस्तहीनानि यः पठेत् ॥
 अनृचो ब्राह्मणस्तावद्यावत्स्वारं न विंदति ॥ ४० ॥ ज्ञातव्यश्च तथैवार्थो
 वेदानां कर्मसिद्धये ॥ पठन्मात्रापपाठात्तु पंके गौरिव सीदति ॥ ४१ ॥
 स्वरवर्णप्रयुजानो हस्तेनाधीतमाचरन् ॥ ऋग्यजुःसामभिः पूतो ब्रह्म
 लोकमवामुयात् ॥ ४२ ॥ न कुर्वीत पदं दीर्घं न कुर्वीत विलंबितम् ॥
 पदस्य ग्रहमोक्षौ च यथा शीघ्रगतिर्हयः ॥ ४३ ॥ आगमं कुरु यत्नेन

कारणं हि तदात्मकम् ॥ आस्येन च शयं कुर्यात्पठन्नान्यमतिर्भवेत् ॥
॥ ४४ ॥ न चास्य मुष्टिबंधी स्यान्न चाल्युत्तममाचरेत् ॥ चुलुनौका
स्फुटो दंडी स्वस्तिको मुष्टिराकृतिः ॥ एते वै हस्तदोषाः स्युः परशुश्चैव
सप्तमः ॥ ४५ ॥ यथा वाणी तथा पाणी रिक्तं तु परिवर्जयेत् ॥ यत्र
यत्र स्थिता वाणी पाणिस्तत्रैव तिष्ठति ॥ ४६ ॥ यथा धनुष्यावितते
शरे क्षिप्ते पुनर्गुणः ॥ स्वस्थानं प्रतिपद्येत तद्वद्धस्तगतः स्वरः ॥ ४७ ॥
उत्तानं सोन्नतं किञ्चित्सुव्यक्तं गुलिरंजितं ॥ स्वरविद्धं करं कुर्यात्सादे

शोद्देशगामिनम् ॥४८॥ अंगुष्ठस्योत्तरे पर्वतर्जन्योपरि यद्भवेत् ॥ प्रादे
 शस्य तु सोद्देशस्तन्मात्रं चालयेत्करम् ॥४९॥ मनुष्यतीर्थोच्चं कृत्वा पि
 तृतीर्थोदकं ब्रजेत् ॥ नामितं तु करं पृष्ठे सुव्यक्तगुलिमोक्षणम् ॥५०॥
 स्वरिते त्र्यंगुलं विद्यान्निपाते तु पङ्गुलम् ॥ उत्थाने तु नवांगुल्यमेत
 त्स्वरस्य लक्षणम् ॥ ५१ ॥ अभ्यासार्थं द्रुतां वृत्तिं प्रयोगार्थं तु मध्य
 माम् ॥ शिष्याणामुपदेशार्थं कुर्याद्वृत्तिं विलंबिताम् ॥५२॥ ऐंद्री तु
 मध्यमा वृत्तिः प्राजापत्या विलंबिता ॥ अग्निमारुतयोर्वृत्तिः सर्वशा

स्त्रेषु निदिता ॥ ५३ ॥ मुष्ट्याकृतिर्मकारे तु नकारे तु नखाग्रतः ॥ अ
नुस्वारंऽगुष्ठक्षेप ऊष्मांतंऽगुलिमोक्षणम् ॥ ५४ ॥ उदात्तं भ्रुवि पातेन
प्रचयं नोग्र एव च ॥ शेषं षडंगुलं विद्यान्नित्तं तु विधीयते ॥ ५५ ॥
षडंगुलं तु जात्यस्य हस्तस्यानुपथस्य च ॥ तच्चतुर्भागमात्रं तु हस्त
स्तेनैव वर्तयेत् ॥ ५६ ॥ ककारांते टकारांते ङणे चांगुलिनामयेत् ॥
पंचांगुल्यमकारे च तकारे कुंडलाकृतिः ॥ ५७ ॥ ऊर्ध्वक्षेपाच्च योष्मा
च अधःक्षेपाच्च यो भवेत् ॥ एकैकामुत्सृजेद्धीरः स्वरिते तूमयं क्षि

पेट् ॥ ५८ ॥ अंगुष्ठाकुंचनं लब्धो अनुस्वारे त्वपांरसम् ॥ दीर्घे रंगे च
 तर्जन्याः प्रसारः परिकीर्तितः ॥ ५९ ॥ तर्जन्यंगुष्ठयोः स्पर्शोप्युदात्तं
 प्रतिविद्यते ॥ नीचं तु मध्यमं कुर्याच्छेषं नीचतरं क्रमात् ॥ ६० ॥
 स्वरितं यद्भ्रवोत्किचिद्वकारसहसंयुतं ॥ ऊष्माणं तद्विजानीयान्निक्षिपे
 दुभयोरपि ॥ ६१ ॥ स्वरितसंज्ञे च निक्षिप्ते संयोगो यत्र दृश्यते ॥ द्वि
 मात्रिके भवेदेकमात्रिके तूभयं क्षिपेत् ॥ ६२ ॥ जाल्ये च स्वरिते
 चैव वकारो यत्र दृश्यते ॥ कर्तव्यस्तूभयोः क्षेपो वायव्य इति दर्शनम्

॥ ६३ ॥ शृंगवद्वाथ वत्सस्य कुमारीकुचयुग्मवत् ॥ उभक्षेपस्वरो यत्र
स विसर्ग उदाहृतः ॥ ६४ ॥ विसर्गांतस्वरो यत्र स्वरितो यत्र दृश्यते ॥
दीर्घश्चैव तुकारश्च तत्रोभक्षेप उच्यते ॥ ६५ ॥ त्रिविधस्तु भवेदूर्ध्वा
प्रचिता बलकातरा ॥ स्वरिते प्रचितां विद्यान्निपाते बलकां विदुः ॥ ६६ ॥
उत्थाने तु तथा तारा एताभिस्त्रिभिर्लुष्माभिः ॥ मात्रामात्रा विदित्वा
तु ततः क्षेपं प्रयोजयेत् ॥ ६७ ॥ अक्षरं भजते काचित्काचिद्विसे
प्रतिष्ठितं ॥ समाने जातिका काचित्काचिदूर्ध्वाप्रदायिका ॥ ६८ ॥

यथा बालस्य सर्पस्य उच्छ्वासो लघुचेतसः ॥ एवमृष्मा प्रयोक्तव्यो
 हकारः परिवर्जितः ॥ ६९ ॥ विवृतिं प्रत्यया ऊष्मा प्रवदति मनी
 पिणः ॥ तामेव प्रतिषेधंति यथा आईऊएइति निदर्शनम् ॥ ७० ॥ अ
 द्वौ स्वरान्प्रवक्ष्यामि तेषामेव तु लक्षणम् ॥ जात्योभिनिहितक्षेप्रः प्र
 श्लिष्टश्च तथापरः ॥ ७१ ॥ पादवृत्तस्तथा भाव्य इति स्वराः ॥ एक
 पदे नीचपूर्वः सयवोजात्यः ॥ एकपदइत्याह ॥ ७२ ॥ नीच पूर्वः
 सयकारवकारौ वा जात्यः स्वरितो भवति ॥ यथाजात्यं मनुष्यानि

ति सुधेति चर्म्बीव धान्यम् कन्या इव स्वः वीर्यं एवच्छाह ग्रानि
चान्यानीदृग्लक्षणानि पदानि भवन्ति ॥ एओ आभ्यामुदात्ताभ्या
मकारो रिफितश्च यः ॥ अकारो यत्र लुप्येत तं चाभिनिहितं विदुः
॥ ७३ ॥ यथा कुक्कुटः-असि कुक्कुटोसि ॥ वेदः-असि वेदोसि ॥ भागः-
असि भागोसि ॥ मारुतः-असि मारुतोसि ॥ श्वान्नः-असि श्वान्नोसि ॥
तेअप्सरसाम्-तेप्सरसाम् ॥ ते-अवंतु तेवंतु ॥ कः-असि कोसि ॥ सः-
अहं सोहं ॥ एवद्धि ग्रानि चान्यानि ईदृग्लक्षणानि पदानि भवन्ति ॥

इउवर्णौ यदोदात्तावाद्द्वेते यवौ क्वचित् ॥ अनुदात्ते पदे नित्यं विंघ्ना
 त्क्षेप्रस्य लक्षणम् ॥ ७४ ॥ यथात्रि-अंबकम् त्र्यंबकम् ॥ दु-अन्नः दुन्नः ॥
 वीडु-अंगः वीडुंगः ॥ वाजी-अर्वन् वाज्यर्वन् ॥ एवञ्छ्याहयानि ० ॥
 इकारो यत्र दृश्येत इकारेणैव संयुतः ॥ उदात्तश्चानुदात्तेन प्रलिप्तो
 भवति स्वरः ॥ ७५ ॥ अभि-इन्धताम् अभीन्धताम् ॥ अभि-इमं
 अभीमम् ॥ वि-इहि वीहि ॥ स्मृचि-इव स्मृचीव ॥ चम्बी-इव चम्बीवे
 ति ॥ एवञ्छ्याहयानिचान्यानि ० ॥ उदात्तपूर्वं यत्किञ्चिच्छन्दसि स्व

रितं पदम् ॥ एष सर्वं बहुस्वारस्तैरोव्यंजन उच्यते ॥ ७६ ॥ इडे रंते
हव्ये काम्ये चंद्रेज्योते अदिति सरस्वती महि विश्रुतीति भवंति ॥
एवँह्याहयानि० भवंति ॥ अवग्रहात्परो यस्तु स्वरितः स्यादन्तरम् ॥
तैरोविरामं तं विंध्यादुदात्तो यद्यवग्रहः ॥ ७७ ॥ यथा गोमादितिगो-
मत् ॥ गोपतावितिगो-पतौ ॥ प्रप्रेतिप्र-प्र ॥ विततेतिवि-तता ॥ समि
द्धइतिसम्-इद्धः ॥ एवँह्याहयानि० भवंति ॥ स्वरेति स्वरिते चैव वि
वृतिर्यत्र दृश्यते ॥ पाद्वृत्तो भवेत्स्वारः श्चित्रआदित्येति निदर्शनम् ॥

श्वित्रः-आदित्यानां श्वित्र आदित्यानाम् ॥ पुत्रः-ईधे-पुत्रईधे ॥ दात्रे-
 एधि दात्रएधि ॥ कः-ईम् कईम् ॥ ताः-अस्यताअस्य ॥ एव० ह्याह
 यानि० ॥ उदात्ताक्षरयोर्मध्ये भवेन्नीचस्त्वग्रहः ॥ तथा भाव्यं भवे
 त्कंपस्तनूनप्त्रेति निदर्शनम् ॥ ७८ ॥ यथातनूनप्त्रइति-तनूनपुत्रे ॥
 तनूनपादिति तनूनपात् ॥ तनूनपातमिति तनूनपातम् ॥ एव० ह्या
 हयानि पदानि लक्षणानि भवन्ति ॥ इत्यष्टपदसमाध्याये वैशेषिके
 याज्ञवल्क्यवचनानां पदानां पाठः समाप्तः ॥ ॥ माध्यंदिनविरोधि

स्यात्तथा भाव्यस्तु यः स्मृतः ॥ स्वरो नैवात्र दृश्येत भिन्नोदात्तानुदा
त्तकौ ॥१॥ स्वराः स्पशान्तःस्थोष्माणः ॥ कंठ्यजिह्वामूलीयतालव्य
मूर्धन्यदंत्यओष्ठ्ययमा विसर्जनीयनिपाताद्याश्च किंवर्णद्वैत्यलिङ्गाः
स्वराः शुक्लाः नानादैवत्याः ॥ स्पर्शाः कृष्णाः ॥ कपिला अंतस्थाः ऊ
ष्माणोऽरुणाः ॥ नीला यमाः ॥ हरिता नासिक्याः ॥ पीतोऽनुस्वारः ॥
रक्तो जिह्वामूलीयः पीतउपध्मानीयः ॥ श्वेतो विसर्जनीयः ॥ शबलो
रंगः ॥ नीलोऽनुनासिक्यः ॥ इत्यंतर्मध्यमयोर्नासिक्यं विद्यात् ॥

द्विरुदात्ताख्या इति स्मृतः ॥ उदमनुदनिपाते आद्ये चोपसर्गे नामा
ख्याते चोपसर्गनिपाताश्चेति किंदैवत्याः ॥ अक्षराणां चके पुरुषाः ॥
काः स्त्रियः ॥ कानि नपुंसकानि इत्यत्र ब्रूमः ॥ कंठ्या आग्नेया अका
रादयः ॥ जिह्वामूलीया नैर्ऋत्याः ककारादयः ॥ तालव्याः सौम्याः
चकारादयः ॥ वायव्या मूर्धन्याष्टकारादयः ॥ रौद्रा दंत्याः तकारा
दयः ॥ औष्ठ्या आश्विन्याः पकारादयः ॥ शेषा वैश्वदेवाः ॥ अं इत्ये
वमादयः ॥ स्वरास्तु ब्राह्मणाज्ञेया वर्गाणां प्रथमाश्च ये ॥ द्वितीयाश्च

तृतीयाश्च चतुर्थाश्चापि भूमिपाः ॥ २ ॥ वर्गाणां पंचमा वैश्या अंत
स्थाश्च तथैव च ॥ ऊष्माणश्च हकारश्च शूद्रा एव प्रकीर्तिताः ॥ ३ ॥
शुक्लवर्णानि नामानि आख्याता रोहिता मताः ॥ कपिंजलास्तूपसर्गाः
कृष्णाश्चैव निपातकाः ॥ ४ ॥ भार्गवगोत्राणि नामानि भारद्वाजा आ
ख्याताः ॥ वासिष्ठा उपसर्गास्तु निपाताः काश्यपाः स्मृताः ॥ पीतव
र्णश्चोपसर्गो निपातः कृष्णवर्णकः ॥ सर्वं तु सौम्यमाख्यातं नाम वा
यव्यं दृश्यते ॥ आग्नेयस्तूपसर्गः स्यान्निपातो वारुणः स्मृतः ॥ ५ ॥

प्रथमाश्च तथांतस्थाः स्त्रीलिङ्गाः परिकीर्तिताः ॥ शेषाक्षराणि प्रंढानि
 प्राहुर्लिङ्गविवेचकाः ॥ ६ ॥ नाम्नामिंद्रो देवता वरुणः उपसर्गाणाम्मा
 दित्यः सर्गस्याक्षरणस्य स्वरा विसर्जनीयो यमाश्च पुंलिङ्गाः ॥ इज्ज
 णनमा यरलवाः स्त्रीलिङ्गाः ॥ शेषाण्यक्षराणि नपुंसकलिङ्गानीति ॥
 संधिश्चतुर्विधो भवतीति ॥ लोपागमौवर्णविकारः प्रकृतिभावश्चेति ॥
 तद्यथा-तत्र लोपो भवति अयक्ष्माः-मा अयक्ष्मामा ॥ शततेजाः-
 वायुः शततेजावायुः ॥ तिग्मतेजाः-द्विषतः तिग्मतेजाद्विषतः ॥ इति

लोपः ॥ आगमो भवति-यथा प्रत्यक्सोमः प्रत्यङ्सोमः ॥ प्राक्सो
मः प्राङ्सोमः ॥ अस्मान् सीते अस्मान्सीते ॥ त्रीन् समुद्रान् त्री
न्त्समुद्रान् ॥ इतिआगमः ॥ विकारो भवति आ-इदम् एदम् ॥ आ-
इमे एमे ॥ आ-इष्टयः एष्टयः ॥ प्र-इषितः प्रेषितः ॥ इतिविकारः ॥
प्रकृतिभावः यथा-आशुः शिशानः ॥ युञ्जानः प्रथमम् ॥ अदितिः
षोडशाक्षरेण ॥ देवोवःसविता ॥ इतिप्रकृतिभावः ॥ आकाशस्था
यथा विद्युत्स्फुटितं मणिसूत्रवत् ॥ एषच्छेदोविवृत्तीनां यथा बाले

पु कर्तारि ॥ ७ ॥ द्वयोस्तु स्वरयोर्मध्ये संधिर्यत्र न दृश्यते ॥ विवृत्तिस्त
 त्र विज्ञेया यईशेति निदर्शनम् ॥ ८ ॥ पिपीलिका पाकवती तथा वत्सा
 नुसारिणी ॥ वत्सानुसंसृता चैव चतस्रस्तु विवृत्तयः ॥ ९ ॥ पंचरंगाः
 प्रवर्तते घातनिर्घातवज्रिणः ॥ अहरप्रहरोज्ञेय अइउऋओ इति निदर्श
 नम् ॥ १० ॥ पिपीलिका आद्यंतदीर्घा नाभ्याआसीदिति निदर्शनम् ॥
 पाकवत्युभयोर्ह्रस्वा विनइन्द्रेति निदर्शनम् ॥ ११ ॥ अंते च वत्सानु
 सृजता तानेत्यसौ आवोढमश्चिनेति नि० ॥ वत्सानुसारिणी चादौ

दीर्घा ताअस्येति नि० ॥ १२ ॥ करिणी कुर्विणी चैव हरिणी हारिणीति
च ॥ तथा हंसपदा नाम पंचैताः स्वरभक्तयः ॥ १३ ॥ करिणी रहयोयोगे
कुर्विणी लहकारयोः ॥ हरिणी रषयोयोगे हारितं ऋषकारयोः ॥ १४ ॥
या तु हंसपदा नाम सा तु रेफषकारयोः ॥ हरिणी हरयोर्विद्यात्कु
र्विणी लहकारयोः ॥ १५ ॥ देवंबहिरिति करिणी उपहरेति कुर्विणी ॥
हरिणीं अरेषसइत्याहुर्हारिणी शतवल्हेति च ॥ १६ ॥ वर्षोवर्षीयते
सीति तथा हंसपदेति च ॥ स्वरभाक्तिप्रयुजानस्त्रीन्दोषान्परिवर्जयेत्

॥ १७ ॥ इकारं चाप्युकारं च ग्रस्तदोषं तथैव च ॥ एतल्लक्षणमाख्यातं
 याज्ञवल्क्येन धीमता ॥ १८ ॥ सम्यक् पाठस्य सिद्ध्यर्थं शिष्याणां
 हितकाम्यया ॥ अर्धमात्रास्वरं किंचित्पृथङ्ङन्यूनमिवोच्चरन् ॥ ऋकारे
 च हकारे च ह्रत्कंठमनसानि च ॥ १९ ॥ नैतत्स्वरितपूर्वागे नापरागे
 कथंचन ॥ न स्वरे न च मात्रायां कथं स्वारो विधीयते ॥ २० ॥ परां
 गस्य तु यत्पूर्वं पूर्वागस्य तु यत्परम् ॥ उभयाद्ध्रिसंयोगे स्वारं कुर्या
 द्विचक्षणः ॥ २१ ॥ संयोगे तु परं स्वार्थं परं संयोगनायकम् ॥ संयु

कस्य तु वर्णस्य न स्वार्थं पूर्वमक्षरम् ॥ २२ ॥ उदात्तादनुदात्ते तु वा
माया श्रुव आरभेत् ॥ उदात्तात्स्वरितोदात्तौ क्रमाद्दक्षिणतो न्यसेत्
॥ २३ ॥ स्वरितादनुदात्ता ये प्रचयास्तान्प्रचक्षते ॥ एकस्वरं रापि
चातानाहुस्तस्वार्थचिंतकाः ॥ २४ ॥ प्रचयो यत्र दृश्येते तत्र हन्या
त्स्वरं बुधः ॥ स्वरितः केवलो यत्र सृष्टुस्तत्र निपातयेत् ॥ २५ ॥ दुर्ब
लस्य यथा राष्ट्रं हरते बलवान्नृपः ॥ एवं व्यंजनमासाद्य अकारो हरते
स्वरम् ॥ २६ ॥ उच्चादुच्चतरं नास्ति नीचान्नीचतरं तथा ॥ अक्षरात्तुल्य

योगाच्च नीचे नीचगतानि च ॥ २७ ॥ स्वर उच्चः स्वरो नीचः स्वरः
 स्वरित एव च ॥ स्वरप्रधानैस्तैः स्वार्थं व्यंजनं तेन सस्वरम् ॥ २८ ॥
 व्यंजनान्यनुवर्तते यत्र तिष्ठति सस्वरः ॥ स्वरप्रधानं त्रैस्वर्यमाचार्याः
 प्रवदंति हि ॥ २९ ॥ मणिवह्यंजनं विद्यात्सूत्रवच्च स्वरं विदुः ॥ आचार्याः
 सममिच्छंति पदच्छेदं तु पंडिताः ॥ ३० ॥ स्त्रियो मधुरमिच्छंति विकृष्ट
 मितरे जनाः ॥ उदात्तं नानुवर्तते नीचन्नस्वरितं तथा ॥ ३१ ॥ विस्वरं तं
 विजानीयाद्दीर्घह्रस्वविवर्जितम् ॥ हरिवरुणवरेण्येषु धारपुरुषेषु च ॥

स्वरिते रेफवैश्वानरो नकारः शेषाकारः स्वरिता नकाराः ॥ ३२ ॥ द्वौ
वरुणौ च स्वरितौ ॥ उद्धुत्तमं वरुणधारयेवरुधारा उरुधारा च होइते ॥
मात्रिकं वा द्विमात्रं वा स्वरितं यदिहाक्षरम् ॥ तस्यादितोर्द्धमात्रा वै
शेषं च परतो भवेत् ॥ ३३ ॥ नकारांते पदे पूर्वे इमश्रुभिः परतः स्थि
ते ॥ छकारं न प्रयुंजीत अशसंधिं समुच्चरेत् ॥ ३४ ॥ ओकारं छुतवि
ज्ञेयं छुतमभाद्वितीयकम् ॥ लाजीं छाचीं तृतीयं च विवेशेति चतुर्थ
कम् ॥ ३५ ॥ अधःस्विदासीत्पंचमं चोपरिस्विदासीच्चषष्ठकम् ॥ सप्तमं

तु श्रुवोः स्मार अष्टमं नैव विद्यते ॥ ३६ ॥ उच्चस्थानगते हस्ते स्वरितिं
 नोपपद्यते ॥ अधस्थातु यदागच्छेत्स्वरितिं न तदा भवेत् ॥ कचटतपा
 दृश्यते संधिस्थानेषु नित्यशः ॥ स्ववर्गेणैव संयुक्ता मोक्षं तत्र न
 कारयेत् ॥ तकारांते पदे पूर्वसकारेपरतः स्थिते ॥ प्रत्यारंभं न कुर्वीत
 पापाविति निदर्शनम् ॥ ककारांते पदे पूर्वसकारे परतः स्थिते ॥
 खसवर्णं विजानीयात् भिखवसेति निदर्शनम् ॥ तकारांते पदे पूर्व
 चवर्गे परतः स्थिते ॥ मोक्षं तत्र च कुर्वीत यच्च पापौ निदर्शनम् ॥

हकारांते पदे पूर्वे सकारे परतः स्थिते ॥ कसवर्णं विजानीयात्प्राङ्गे
मेति निदर्शनम् ॥ टकारांते पदे पूर्वे सकारे परतः स्थिते ॥ टसवर्णं
विजानीयात्संभ्राट् संभृतेति निदर्शनम् ॥ तकारांते पदे पूर्वे सकारे
परतः स्थिते ॥ छसवर्णं विजानीयात् तत्सावितुरिति निदर्शनम् ॥
नकारांते पदे पूर्वे सकारे परतः स्थिते ॥ तसवर्णं विजानीयात्त्रीन्त्सम्
इति निदर्शनम् ॥ पकारांते पदे पूर्वे शकारे परतः स्थिते ॥ छसवर्णं
विजानीयादनुष्टुप्छारदीति निदर्शनम् ॥ मकारांते पदे पूर्वे सवर्णे

परतः स्थिते ॥ मसवर्णं विजानीयादिमम्भेति निदर्शनम् ॥ वर्णे तु
 मात्रिके पूर्वे अनुस्वारो द्विमात्रकः ॥ द्विमात्रे मात्रिको ज्ञेयः संयो
 गद्यस्य यो भवेत् ॥ अनुस्वारो द्विमात्रः स्याद्ववर्णव्यंजनादिगः ॥
 ह्रस्वाद्वा यदि वा दीर्घादिवानां ह्रदयेभ्य इति ॥ अनुस्वारस्योपरिष्ठा
 त्संवृतं यत्र दृश्यते ॥ दीर्घं तं तु विजानीयाच्छ्रोताप्रावाणेति निदर्श
 नम् ॥ अनुस्वारस्योपरिष्ठात्संयोगो यत्र दृश्यते ॥ ह्रस्वं तं तु विजा
 नीयात्सहस्येति निदर्शनम् ॥ अनुस्वारश्च यो दीर्घादक्षराद्यो भवेत्परः ॥

स तु ह्रस्व इति ज्ञेयो मंत्रेष्वेव विभाषया ॥ ओभावश्च विवृत्तिश्च
शापसा रेफ एव च ॥ जिह्वासूलसुपध्मा च गतिरष्टविधोष्मणः ॥ यथा
भावप्रसंधानभुकारादिपरं पदम् ॥ स्वरान्तं तादृशं विद्याद्यदन्यद्व्यङ्ग्यकम्
ष्मणः ॥ उभावाहुत्थितश्चोष्मा तां तु केलिं विनिर्दिशेत् ॥ विवृत्तं
प्रति या ऊष्मा विज्ञेया विकटानना ॥ लीढातिलीढविद्युच्च शपसेषु
प्रकीर्तिताः ॥ जिह्वासूले च रेफे च विज्ञेया विठकाशठा ॥ उपध्मा
नीयसहिता पुष्पिणीं तां विनिर्दिशेत् ॥ अन्यत्र यो भवेदूष्मा सुलभां

तां विनिर्दिशेत् ॥ पादाद्यंतं पदाद्यंतं तथावग्रहकालिकम् ॥ ईषत्स्पृष्टं
 विजानीयात्तस्मिन्काले तु कारयेत् ॥ पादादौ च पदादौ च सयोगा
 वग्रहेषु च ॥ यःशब्द इति विज्ञेयो योन्यः स य इति स्मृतः ॥ उपसर्गपरो
 यस्तु पदादिरपि दृश्यते ॥ ईषत्स्पृष्टं यथा विद्युत्पदच्छंदात्परं भवेत् ॥
 त्वदर्थवाचिनौ वोवां वावेयदि निपातजौ ॥ आदेशराजविकल्पार्था ईष
 त्स्पृष्टा इति स्मृताः ॥ विभाषयामेकारः स्यात्तथा नैतैःपदात्परः ॥
 भवंतित्यपि पूर्वैव तथा च सपदादपि ॥ यदेव लक्षणं यस्य वकारस्यापि

तद्भवेत् ॥ यत्र यत्र विशेषः स्यादिदानीं स स कथ्यते ॥ वकारस्त्रिविधः
प्रोक्तो गुरुलघुलघूत्तरः ॥ आदौ गुरुलघुर्मध्ये पदांते तु लघूत्तरः ॥
उपांशु त्वरितं चैव योधीते हृदि संज्ञकः ॥ अपि रूपसहस्रेषु स देहेषु
प्रवर्तते ॥ पंचविद्यां न गृह्णति जडाः स्तब्धाश्च ये नराः ॥ आलस्याश्चैव
रोगाश्च येषां च विस्मृतं मनः ॥ अहिरिव गुणाद्भूतिः संमानान्नरका
दिव ॥ राक्षसीभ्य इव स्त्रीभ्यः स विद्यामधिगच्छति ॥ न भोजनवि
लंबी स्यान्न च नारीनिबंधनः ॥ सुदूरमपि विद्यार्थी ब्रजेद्गुरुदहंसवत् ॥

तां विनिर्दिशेत् ॥ पादाद्यंतं पदाद्यंतं तथावग्रहकालिकम् ॥ ईषत्स्पृष्टं
 विजानीयात्तस्मिन्काले तु कारयेत् ॥ पादादौ च पदादौ च सयोगा
 वग्रहेषु च ॥ यःशब्द इति विज्ञेयो योन्यः स य इति स्मृतः ॥ उपसर्गपरो
 यस्तु पदादिरपि दृश्यते ॥ ईषत्स्पृष्टं यथा विद्युत्पदच्छंदात्परं भवेत् ॥
 त्वदर्थवाचिनौ वोवां वाचेयदि निपातजौ ॥ आदेराजविकल्पार्था ईष
 त्स्पृष्टा इति स्मृताः ॥ विभाषयामेकारः स्यात्तथा नैतैः पदात्परः ॥
 भवंतेत्यपि पूर्वैव तथा च सपदादपि ॥ यदेव लक्षणं यस्य वकारस्यापि

तद्भवेत् ॥ यत्र यत्र विशेषः स्यादिदानीं स स कथ्यते ॥ वकारस्त्रिविधः
प्रोक्तो गुरुर्लघुर्लघूत्तरः ॥ आदौ गुरुर्लघुर्मध्ये पदांते तु लघूत्तरः ॥
उपांशु त्वरितं चैव योधीते हृदि संज्ञकः ॥ अपि रूपसहस्रेषु स देहेषु
प्रवर्तते ॥ पंचविद्यां न गृह्णति जडाः स्तब्धाश्च ये नराः ॥ आलस्याश्चैव
रोगाश्च येषां च विस्मृतं मनः ॥ अहिरिव गुणाद्भूतिः संभानान्नरका
दिव ॥ राक्षसीभ्य इव स्त्रीभ्यः स विद्यामधिगच्छति ॥ न भोजनवि
लंबी स्यान्न च नारीनिबंधनः ॥ सुदूरमपि विद्यार्थी ब्रजेद्गुरुद्वहंसवत् ॥

यथा खनन्स्वनित्रेण नरो वार्यधिगच्छति ॥ तथा गुरुगतां विद्यां शुश्रू-
 षुरधिगच्छति ॥ सुखार्थी चेत्यजेद्विद्यां विद्यार्थी चेत्यजेत्सुखम् ॥
 सुखिनस्तु कुतो विद्या सुखं विद्यार्थिनः कुतः ॥ गुणिता शतशो विद्या
 सहस्रावर्तिता पुनः ॥ आगमिष्यति जिह्वाग्रे स्थलं निम्नमिवोदकम् ॥
 शतेन गुणिता विद्या सहस्रेण च तिष्ठति ॥ शतानां च सहस्रेण प्रत्यं
 चद्वतिष्ठति ॥ जलमभ्यासयोगेन शिलायाः कुरुते क्षयम् ॥ कर्का-
 णामृदुतस्तस्य किमभ्यासान्न साध्यते ॥ गुरुशुश्रूषया विद्या पुष्क-

लेन धनेन वा ॥ अथवा विद्यया चतुर्थं नोपलभ्यते ॥ शुश्रूषा
रहिता विद्या ह्यल्पमेधागुणैः सह ॥ बंध्या च यौवनी तस्य न विद्या
फलिनी भवेत् ॥ हयानामिव ज्ञानामर्धमात्रार्द्धशाथिनाम् ॥ न
हि विद्यार्थिनां निद्रा चिरं नेत्रेषु तिष्ठति ॥ यथा ॥ पिपीलिकाभिः
पांसुभिर्वल्मीकं क्रियते महत् ॥ न तत्र बलसामर्थ्यमुद्यमस्तत्र कारण
म् ॥ अंजनस्य क्षयं दृष्ट्वा बल्मीकस्य तु संचयम् ॥ अवंध्यं दिवसं कुर्या
द्दानाध्ययनकर्मसु ॥ अन्नव्यंजनयोर्भागस्तृतीयमुदकस्य च ॥ वायोः

संचारणार्थाय चतुर्थमुपकल्पयेत् ॥ हकारं पंचमैर्युक्तमंतस्थैश्चापि
संयुतम् ॥ औरसं तं विजानीयात्कंठ्यमाहुरसंयुतम् ॥ हकारो यत्र
पूर्वस्थो अंतस्थाद्यो भवेत्परः ॥ पदकाले वियुज्येत संहितायां स औ
रसः ॥ मेघदुंदुभिनिर्घोषो ज्ञायते पयसो हृदात् ॥ एवं नादं प्रयो
क्तव्यं सिंहस्य रुदितं यथा ॥ मासे भाद्रपदे मेघाः शब्दं कुर्वति याह
शम् ॥ एवं गह्वरमासाद्य शुक्रं दुदुहेति दर्शनम् ॥ शेषाणां वानरा
युद्धमुत्पतंति पतंति च ॥ एवं वर्णाः प्रयोक्तव्या इहेहैपान्निदर्शनम् ॥

यथा पुत्रवती स्नेहाञ्छुंबते निजमौरसम् ॥ एवं वर्णाः प्रयोक्तव्या युञ्जाने
ति निर्दर्शनम् ॥ दुर्देशे जयदेशे च प्रफलेषुर्नयाप्यथा ॥ एवं वर्णाः प्रयो
क्तव्या अपांफेनेति निर्दर्शनम् ॥ यथा भारभराकांता निश्चसंति नरा
भुवि ॥ एवं वर्णाः प्रयोक्तव्या अन्धः संभृतं इत्यपि ॥ कुक्कुटः काम
लुब्धश्च ककारद्वयमुच्चरेत् ॥ एवं वर्णाः प्रयोक्तव्याः कुक्कुटोसीति दर्श
नम् ॥ वडवा च हयं दृक्षा योनिं विकुरुते यथा ॥ एवं वर्णाः प्रयो
क्तव्याः सदुदुभेति दर्शनम् ॥ रंगे चैव समुत्पन्ने नोऽप्रसेत्पूर्वमक्षरम् ॥

संचारणार्थाय चतुर्थमुपकल्पयेत् ॥ हकारं पंचमैर्युक्तमंतस्थैश्चापि
 संयुतम् ॥ औरसं तं विजानीयात्कंठ्यमाहुरसंयुतम् ॥ हकारो यत्र
 पूर्वस्थो अंतस्थाद्यो भवेत्परः ॥ पदकाले वियुज्येत संहितायां स औ
 रसः ॥ मेघदुंदुभिनिर्घोपो ज्ञायते पयसो हृदात् ॥ एवं नादं प्रयो
 क्यं सिंहस्य रुदितं यथा ॥ मासे भाद्रपदे मेघाः शब्दं कुर्वति याह
 शम् ॥ एवं गह्वरमासाद्य शुक्रं दुदुहेति दर्शनम् ॥ शेषाणां वानरा
 युद्धमुत्पतंति पतंति च ॥ एवं वर्णाः प्रयोक्तव्या इहेहैषान्निदर्शनम् ॥

यथा पुत्रवती स्नेहाचुंबते निजमौरसम् ॥ एवं वर्णाः प्रयोक्तव्या युञ्जाने
ति निदर्शनम् ॥ दुर्देशे जयदेशे च प्रफतेषुर्नयाप्यया ॥ एवं वर्णाः प्रयो
क्तव्या अपांफेनेति निदर्शनम् ॥ यथा भारभराक्रांता निश्चसंति नरा
भुवि ॥ एवं वर्णाः प्रयोक्तव्या अश्वः संभृत इत्यपि ॥ कुक्कुटः काम
लुब्धश्च ककारद्वयमुच्चरेत् ॥ एवं वर्णाः प्रयोक्तव्याः कुक्कुटोसीति दर्श
नम् ॥ वडवा च हयं दृष्ट्वा योनिं विकुरुते यथा ॥ एवं वर्णाः प्रयो
क्तव्याः सदुदुभेति दर्शनम् ॥ रंगे चैव समुत्पन्ने नोग्रसेत्पूर्वमक्षरम् ॥

दुःखपत्रवती स्नेहाच्युंबते निजमौरसम् ॥ एवं वर्णाः प्रयोक्तव्या युञ्जाने
न्स्यान्निदशनम् ॥ यथा दिदेशे च प्रफलेषुर्नयाप्यथा ॥ एवं वर्णाः प्रयो
भीता पतनभेदाभ्यां तद्वद्वज्रम् ॥ यथा भारभराक्रांता निश्चसंति नरा
त्रापि न पीडितम् ॥ स नाथ अन्धः संभृतं इत्यपि ॥ कुक्कुटः काम
सुमत्तो नागेंद्रः पदात्पदं ॥ एवं वर्णाः प्रयोक्तव्याः कुक्कुटोसीति दर्श
पृथक् पृथक् ॥ गीती शङ्खि योनिं विकुरुते यथा ॥ एवं वर्णाः प्रयो
ज्ञोऽल्पकंठश्च पडिते पाम् ॥ रंगे चैव समुत्पन्ने नोऽग्रसेत्पूर्वमक्षरम् ॥

दस्तु सुस्वरः ॥ धैर्यं ल्यसमत्वं च षडेते पाठका गुणाः ॥ चतुरक्षर
 पदं च निवर्तते पुनः पुनः ॥ आवर्तते पदं यच्च द्विस्त्रिराभ्रेडितं हि
 तत् ॥ यथा धाम्ने धाम्नेति यजुषे यजुषेति निदर्शनम् ॥ हीयते
 वर्धते चापि पदं यत्र कृशोदरम् ॥ उपचारः स विज्ञेय उभे सुश्रद्धेति
 निदर्शनम् ॥ ॥ अथ सप्तविधाः संयोगपिंडाः ॥ ॥ अयःपिंडो दारु
 पिंड ऊर्णापिंडो ज्वालापिंडो मृत्पिंडो वायुपिंडो वज्रपिंडश्चेति ॥ य
 मान्विद्यादयःपिंडान्सांतस्थं दारुपिंडवत् ॥ अंतस्थं यमवर्जं तु ऊर्णा

पिंडं विनिर्दिशेत् ॥ अंतस्थं यमसंयोगे विशेषो नोपलभ्यते ॥ अश
रीरं यमं विद्यादंतस्थः पिंडनायकम् ॥ ज्वालापिंडान्सनासिक्यान्सा
नुस्वारांस्तु मृन्मयान् ॥ सोमध्मा वायुपिंडाश्च जिह्वामूले तु वज्रि
णः ॥ अयःपिंडोनाम यथा ॥ अग्नीः पत्कीः नातनच्चिम ॥ दारुपिंडो
नाम यथा ॥ अश्वः सूर्यः विश्वाजतीतिभवति ॥ तत्रऊर्णापिंडोनाम
यथा ॥ अस्मिन् इत्यास्मिन् अमुष्मिन् इतिभवति ॥ तत्रज्वालापिंडो
नामयथा ॥ ब्रह्मावह्निः गुह्यामीति भवति ॥ तत्र मृत्पिंडोनामयथा ॥

सांस्थासंस्कर्तारः संस्वर्तइति ॥ तत्र वायुपिंडोनामथथा ॥ देव
 सवितः । युञ्जानः प्रथमम् । प्रादिवः ककुत्सुसमितिभवति ॥ तत्रवज्र
 पिंडोनामथथा ॥ इष्कृतिः निष्कृतिः ॥ ऋक्सामइति भवति ॥ प्रथम
 मेव प्रकारेण सकारेणैव संयुतं ॥ एतत्स्वरं समासाद्य अग्निष्वात्तान्नि
 दर्शनम् ॥ प्रथमेन ठकारेण थकारेणैव संयुतम् ॥ एतत्स्वरं समासाद्य
 अधिष्ठाननिदर्शनम् ॥ प्रथममेव णकारेण नकारेणैव संयुतम् ॥ एत
 त्स्वरं समासाद्य त्रिणवत्रयस्त्रिदृशाविति निदर्शनम् ॥ प्रथममेव रणेण

नकारेणैव संयुतम् ॥ एतद्भ्रञ्जितमासाद्य वृष्टिमानिति निदर्शनम् ॥
एते ककारादयो मकारपर्यवसानाः कृष्णा व्याख्याताः शनैश्चरद्वे
त्याः ॥ चत्वार्थन्तस्था यरलवाः कपिलवर्णा अग्निदेवत्याः ॥ चत्वार्थ
ष्माणः शषसहा अरुणवर्णा आदित्यदेवत्याः ॥ त्रयस्त्रिंशद्दशद्व्यंजनानि
स्पृष्टा अंतस्था ऊष्माणश्चेति ॥ चतुर्विधं करणम् स्पृष्टमस्पृष्टं संवृतं
विवृतं चेति ॥ संवृतो घोषा विवृता अधोषाः ॥ विद्दशतिघोषास्ते गज
डदवा घञ्जढधभा हञ्जणनमाः यरलवाश्चेति ॥ त्रयोदश अधोषास्ते

कचटतपाः खच्छथफाः शपसाश्चेति ॥ अष्टौ वर्णस्थानानि भवन्ति ॥
 उरःकंठथमूर्ध्न्यतालुदंत्यजिह्वामूल्यमानुनासिक्याश्चेति ॥ द्वौ औ
 रस्यौ हहा इति । अआआ ३ त्रयः कंठ्याः ॥ ऋषट्मूर्ध्न्याः
 टठडढ णप इति ॥ दश तालव्याः चछजझअथशइईई ३ इति ॥
 अष्ट दंत्याः तथदधनल्लसाः ॥ एकादश ओष्ठ्याः पक्वभमाउ
 ऊरु ३ छउपध्माचेत्यादयः ॥ एकोदंतमूलीयोरेफः ॥ जिह्वामूली
 याः पंच कुंखुंगंधुंडुइति ॥ कमखमग्मधमकुंखुंगंधुइतियमाश्चत्वारः ॥

रुक्मेति प्रथमो ज्ञेयः सकृदित्यपरो भवेत् ॥ तृतीयः सन्नइत्याहुः उप
धमेति चतुर्थकः ॥ प्रथमौ चौष्टनासिक्यौ ॥ द्वितीयः कंठ्यदंत्यश्च
नासामूलमुपाश्रितः ॥ तृतीयः कंठ्य जिह्वात्रे नासायामेव निर्दि
शेत् ॥ चतुर्थो हृदि नासिक्यः कंठे चाभिहिता यमाः ॥ आपंचमे
श्वैकपादः संयुक्तं पंचमाक्षरम् ॥ यमास्तत्र निवर्तन्ते इमशानादिव
बांधवाः ॥ यत्किंचिद्वाङ्मयं लोके सर्वमत्र प्रतिष्ठितम् ॥ सर्वमत्र प्रति
ष्ठितमिति ॥ ऋवर्णैतित्परे सादावनुस्वारो द्विमात्रकः ॥ संयोगे परभू

तेषु ह्रस्व एवोच्यते बुधैः ॥ इति श्रीयान्नवल्ब्यशिक्षासमाप्ता ॥ ॥

॥ अथ प्रतिज्ञासूत्रम् ॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ अथ प्रतिज्ञामन्त्रब्राह्मणयोर्वेदनामधेयं तस्मि
 ञ्छुक्ते याजुषाम्नाये माध्यन्दिनीयके मन्त्रे स्वरप्रक्रिया हृद्यनुदात्तो
 मूर्ध्वनुदात्तः श्रुतिमूले स्वरितः एवं जात्यादयोभिहिताः ब्राह्मणे तूदा
 तानुदात्तौ भाषिकस्वारौ तानस्वराणि छन्दोवत्सूत्राणि ॥ १ ॥ अथा
 न्तस्थानामाद्यस्य पदादिस्थस्यान्यहलसंयुक्तस्य संयुक्तस्यापिरफोष्मा

न्त्याभ्यामृकारेण चाविशेषेणादिमध्यावसानेषुच्चारणे जकारोच्चार
णं द्विर्भावप्येवमथापरांतस्थास्यायुक्तान्यहलसंयुक्तस्योष्मऽऽककारैरे
कारसाहितोच्चारणमेवं तृतीयांतस्थस्य क्वचिद्वकारस्य तु संयुक्तासंयु
क्तस्याविशेषेण सर्वत्रैवमथान्तस्थान्तस्थानां पदादिमध्यान्तस्थस्य
त्रिविधं गुरुमध्यमलघुवृत्तिभिरुच्चारणमथो मूर्द्धन्योष्मणोऽसंयुक्त
स्य दुमृते संयुक्तस्य च खकारोच्चारणमध्ययनादिकर्मस्वर्थवेलायां प्र
कृत्या ॥ २ ॥ अथानुस्वारस्य ङ् इत्यादेशः शषसहरेफेषु तस्य त्रैविध्य

माख्यातम् ॥ ह्रस्वदीर्घगुरुभेदैर्दीर्घात्परो ह्रस्वो ह्रस्वात्परो दीर्घो गुरौ
 परे गुरुः परसवर्णेपत्प्रकृत्या चान्यत्र विसर्गेष्वीपद्विरामः पदाद्यस्य
 संयुक्ताकारस्येपदीर्घता च भवतीति ॥ ३ ॥ इति कात्यायनपरिशि
 छप्रतिज्ञासूत्रं समाप्तम् ॥

॥ अथ सर्वानुक्रमसूत्रम् ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ ॐ मंडलं दक्षिणमाक्षिहृदयं चाधिष्ठितं येन शुक्ला
 नि यजूंषि भगवान्याज्ञवल्क्यो यतः प्राप तं विवस्वतं त्रयीमथम

चिष्मंतमभिध्याय माध्यंदिनीये वाजसनेयके यजुर्वेदान्नाये सर्वे स
खिले सशुक्रियऋषिद्वैवतछंदाँस्यनुक्रमिष्यामो यजुषामनियताक्ष
रत्वादेकेषां छंदो न विद्यते द्रष्टारो ऋषयः स्मर्तारः परमेष्ठ्यादयो दे
वता मंत्रांतर्भूताध्यादिकाहविर्माजः स्तुतिभाजो वानः शाखोखाश
स्योपवेषकपालेध्मोलूखलादयश्च प्रतिमाभूताँछंदाँसिगायत्र्यादी
न्येतान्यविदित्वाचोऽधीतेऽनुभूते जपति जुहोति यजते आजयते तस्य
ब्रह्म निर्वीर्यं यातयामं भवत्यथातराश्वगत्तवा पद्यते स्थाणुं वच्छति

प्रमीयते वा पापीयान्भवत्यथ विज्ञायैतानि योऽधीते तस्य वीर्यवदथ
 योऽर्थवित्तस्य वीर्यवत्तरं भवति जपित्वा हुत्वेङ्का तत्फलेन युज्यते
 ॥ १ ॥ इषेत्वादि खंब्रह्मांतं विवस्वानपश्यत्ततः प्रतिकर्मविभागेन
 ब्राह्मणानुसारेण ऋषयो वेदितव्याः परमेष्ठी प्राजापत्यो दर्शपूर्णमास
 मंत्राणामृषिर्देवा वा प्राजापत्या इषेत्वाशाखानुष्टुब्बिनियोगः कल्प
 कारोक्त एवमूर्जेत्वा वायवो वायव्यं देवोव ऐंद्रं यजमानस्य शाखाव
 सोर्वायव्यं द्यौर्मातरिश्वन उखा वसोर्वायव्यं देवस्त्वापयः कामधुक्षः

प्रश्नः सा विश्वायुस्त्रीणि गव्यानींद्रस्यैद्रं विष्णोः पयः ॥ २ ॥ यो अन्न
इदमाग्नेये कस्त्वा प्राजापत्यं कर्मणे स्रुक्शूर्पं प्रत्युष्टं द्वे राक्षसे उरु
ब्रह्मरक्षोमृष्टु सर्वत्र धूरसि धूर्देवानां विष्णुस्त्वानऽउरुहविष्याऽअपह
तदूरक्षोयच्छंतां हविष्या देवस्यत्वा सावित्रष्टुसर्वत्राग्नेये लिंगोक्ते
भूताय त्वा हविः स्वः सूर्यो दृष्टहंतां गृहाः पृथिव्यास्त्वा हव्यं पवित्रे
लिंगोक्तुष्टुसवितुर्देवीः प्रोक्षिता आपान्यग्नेये लिंगोक्ते देव्याय पात्राणि
॥ ३ ॥ शर्मास्यदित्याः कृष्णाजिनमवधूतः राक्षसमद्रिभ्रावोलूखले

अग्नेर्हविर्वृहत्स इमम्मौसले हविष्कृदधिदैवतं वागाधियज्ञं पत्नी कुक्कु
 दो वाग्वर्षवृद्धदृशूर्पं प्रतित्वा हविः परापूतमपहतद्वराक्षसे वायुर्वो देवो
 वस्तंडुला धृष्टिरुपव्रपोपान्न आदेवयजनमाग्नेये ध्रुवमसि षण्णां कपा
 लान्यग्ने ब्रह्माग्नेयं धिषणासि दार्षदं दिवः शम्या धिषवणौपलं धान्यम
 सिषण्णां हविर्महीनामाज्यम् ॥४॥ संब्रपांसि हविः समाप आपं जन
 यत्यै त्वेददृहविरिषेत्वाज्यं घम्मोसि षण्णां पुरोडाशस्त्रिताय त्रयाणां
 त्रितोद्वितः क्रमेणादद इन्द्रस्य स्प्यः पृथिवी वेदिर्ब्रजं पुरीषं वर्षतु वे

दिर्बधानसावित्रमपाररुमररो आसुरे द्रप्सस्ते वेदिर्गायत्रेण त्रीणि वैष्ण
वानि सूक्ष्मा त्रयाणां वेदिः पुराघशङ्खसोपश्यच्चान्द्रमसी त्रिष्टुभं प्रो
क्षणीः प्रैषो द्विषतः आभिचारिकमनिशितः स्रुवो निशितास्रुगदित्यै
विष्णोर्धोऽक्रमूर्जे त्रयाणामाज्यद्वसवितुरार्षं तेजोसिधामाज्यं ॥ ५ ॥
इति० संहितायां प्रथमोऽध्यायः ॥ कृष्णोसीधमो वेदिर्बहिर्हिल्लिगोक्ते अ
दित्या आपं विष्णोः प्रास्तरमूर्णम्रदसं वेदिर्भुवपतये त्रीण्याग्नेयानि
गंधर्वस्त्रयाणां परिधयो वीतिहोत्रं विश्वावसुराग्नेयीं गायत्रीऽसमि

दाग्नेयः सूर्यस्त्वालिंगोक्तः सवितुर्विधृतीः ऊर्णं भद्रसमात्वाप्रास्तरे घृता
 च्यसि त्रयाणां जुहूपभृद्भुवाः क्रमेण प्रियेण हविर्ध्रुवा असदन्पाहि
 मां वैष्णवे अग्नेवाज्जिदाग्नेयं नमोऽदेवः स्वधापित्र्यः सुयमे सुचाव
 ध्रिणा वैष्णवं वसुमतीमाग्नेयमित ऐन्द्रः संज्योतिषाज्यं मयीदमाशीः
 प्रतिग्रहणमुपहृताद्यावापृथिव्यम् ॥ ६ ॥ ब्रह्मत्वं प्रतिष्ठातं बृहस्पतिरा
 गिरसो पश्यदग्नेक्षा प्राशिन्नमेतंते वैश्वदेवमेषा तेनुष्टुभाग्नेय्यग्ने वाज
 जिदाग्नेयमग्नीषोमयोश्चत्वारि लिंगोक्तानि वसुभ्यस्त्रयाणां परिधयः

दुत्पद्यते रंगः क्हाञ्चुवते निजमौरसम् ॥ एवं वर्णाः प्रयोक्तव्या शुञ्जानि
न्स्यान्निदर्शनम् ॥ यथा देशे च प्रफतेषुर्नयाप्यथा ॥ एवं वर्णाः प्रयो
भीता पतनभेदाभ्यां तद्वद्वज्रम् ॥ यथा भारभराक्रांता निश्चसंति नरा
चापि न पीडितम् ॥ स नाथ अध्वः संभृत इत्यपि ॥ कुक्कुटः काम
सुमन्तो नागेंद्रः पदात्पदं ॥ एवं वर्णाः प्रयोक्तव्याः कुक्कुटोसीति दृश्य
पृथक् पृथक् ॥ गीती शीघ्र योनिं विकुरुते यथा ॥ एवं वर्णाः प्रयो
ज्ञोऽल्पकंठश्च षडिते पाम् ॥ रंगे चैव समुत्पन्ने नोग्रसेत्पूर्वमक्षरम् ॥

संजानाथाव्यंतु प्रास्तरे मरुता कपिर्बृहतीं प्रास्तरीमंत्यः पाद आग्नेयो
अंपरिधिदेवलआग्नेयीं त्रिष्टुभंविराडूपां अजुरंतामग्नेः प्रियं अजुःसं
स्रवभागाः सोमसूक्ष्मो वैश्वदेवीं त्रिष्टुभं अजुरंतां स्वाहा वाङ्मयजुर्घृता
चीस्रुच्यो अज्ञनमः शूर्पं यवमान्क्वपिरुद्धालवां धाना तर्वांनिति पंचार्षे
योयज्ञोदेवताग्नेदब्ध्यायोगार्हपत्योमये दक्षिणाग्निः सरस्वत्यै लिङ्गोक्तं
वेदोसि वेदो देवामनसस्पतिर्वातदेवत्याविराजदूसंबर्हिर्लिगोक्ता त्रिष्टु
व्विराडूपा कस्त्वा प्राजापत्यदूरक्षसां राक्षसम् ॥ ७ ॥ अथ याजमा

दाग्नेयहसूर्यस्त्वालिंगोक्तहसचितुर्विधृतीऊर्णभ्रदसमात्वाप्रास्तरे घृता
 च्यसि त्रयाणां जुहूपभृद्भुवाः क्रमेण प्रियेण हविर्भुवा असदन्पाहि
 मां वैष्णवे अग्नेवाज्जिदाग्नेयं नमोदैवः स्वधापिच्यहसुयमे स्रुचावं
 त्रिणा वैष्णवं वसुमतीमाग्नेयमित ऐंद्रहसंज्योतिषाज्यं मयीदमाशीः
 प्रतिग्रहणमुपहृताद्यावापृथिव्यम् ॥ ६ ॥ ब्रह्मत्वंप्रतिष्ठातं बृहस्पतिरा
 गिरसोपश्यदग्नेद्वा प्राशिन्नमेतंते वैश्वदेवमेपा तेनुष्टुबाग्नेय्यग्ने वाज
 जिदाग्नेयमग्नीषोमयोश्चत्वारि लिंगोक्तानि वसुभ्यस्त्रयाणां परिधयः

संजानाथाव्यंतु प्रास्तरे मरुता कपिर्बृहतीं प्रास्तरीमंत्यः पाद आग्नेयो
संपरिधिं देवल आग्नेयीं त्रिष्टुभं विराड्रूपां अजुरंतामग्नेः प्रियं अजुः स०
स्वभागाः सोमसूक्ष्मो वैश्वदेवीं त्रिष्टुभं अजुरंतां स्वाहा वाङ्मयजुर्घृता
चीस्तुचो अज्ञानमः शूर्पं यवमान्क्वपिरुद्धालवां धाना तर्वा निति पंचार्षे
ओयज्ञो देवताग्नेदब्ध्या योगार्हपत्यो मये दक्षिणाग्निः सरस्वत्यै लिङ्गोक्तं
वेत्नोसि वेत्नो त्वामनसस्पतिर्वातदेवत्या विराजद्वसंबर्हि लिङ्गोक्ता त्रिष्टु
क्विराड्रूपा कस्त्या प्राजापत्यदूरक्षसां राक्षसम् ॥ ७ ॥ अथ याजमा

नहुसंवर्चसा त्वाष्ट्री त्रिष्टुब्दिविष्णुस्त्रीणि वैष्णवान्यस्माद्भागोस्यै
 भूमिरगन्म देवहुसंज्योतिषाऽऽहवनीयः स्वयंभूः सूर्यस्य सौरि अग्ने
 गृहपते गार्हपत्यः सूर्यस्य सौरमन्न इदमाग्नेये ॥८॥ पितृयज्ञः प्रजा
 पतेरार्षमन्नये सोमाय द्वेदेवस्वाहा कारयश्रुतेरपहता असुरं ये रूपा
 णि कव्यवाहनोन्निस्त्रिष्टुवत्रामीमदंत पित्र्यै नमोवः षड्लिंगोक्तानि
 परे पित्र्यै आधत्त पित्र्यागायत्र्यूर्जमापिविराट् ॥ ९ ॥ इति० संहि
 तायां द्वितीयोऽध्यायः ॥ अश्याधयं प्रजापतेरार्षम् देवानामग्नेर्गध

वीणां वा समिधाग्नेयश्चतस्रो गायत्र्यः समिधाविरूप आंगिरसः सु
समिधाय वसुश्रुतस्तंत्वा भरद्वाजो भूर्भुवःस्वस्तिस्त्रो महाव्याहृतयो
न्निवायुसूयदेवत्याः क्रमेण द्यौरिव यजमानाशीलिङ्गोक्तदेवतायंगौः
सार्पराश्यस्तृचो गायत्र्योऽग्निः परावररूपेण देवता ॥ १० ॥ अग्निहो
त्रं प्रजापतेरार्षम् अग्निर्ज्योतिः सप्तलिङ्गोक्तदेवता गायत्र्य आद्याः
पंचैकपदा अग्निर्वच्चोद्वे तक्षापश्यत्पराजीवलश्चैकिः ॥ ११ ॥ यजमा
नाभ्युपस्थानं बृहद्देवानामार्षम् उपप्रयंत इत्यनुवाक आद्ये द्वे आग्ने

ज्यौ गायत्र्यावुपवत्या गीतसो राहूगणो मूर्द्धन्वत्या विरूप उभावां
 भरद्वाज ऐंदात्रीं त्रिष्टुभमयंते देवश्रवादेववातश्च भारतावाग्नेयीमनु
 षुभमयमिहवामदेवोजगतीमस्यप्रत्नामवत्सारोगव्या वाग्नेयीं वा पयो
 देवत्या वा गायत्रीं तनूपाआग्नेयानीधानाआग्नेयीं महापंक्तिरूयव
 साना ॥ ३२ ॥ चित्रावसोरात्रिदेवत्यसृषयोपश्यन्त्संस्त्वमाग्नेयमंध
 स्थरेवतीः सद्दहितेति त्रीणि गव्यान्पुपत्वाग्नेयं तृचं गायत्रं मधुच्छंदा
 वैश्वामित्रोऽग्नेत्वं चतस्रो द्विपदाआग्नेयीर्बधुः सुबधुः श्रुतबधुर्विप्रबधुरे

कैकश इडेकाम्यागव्ये सोमानं ब्रह्मणस्पत्यं तृचं गायत्रं ब्रह्मणस्प
तिर्मेधातिथिर्वासाहित्रीणां सत्यधृतिर्वारुणिरादित्यदैवतं तृचं गाय
त्रं पथि स्वस्त्ययनं कदाचनेद्रीं पथ्याबृहतीं मधुच्छंदास्तत्सवितुर्वि
श्वामित्रः सावित्रीं गायत्रीं परिते वामदेवआग्नेयीमनिरुक्तां गायत्रीं
॥ १३ ॥ क्षुल्लकोपस्थानमासुरे रार्षम् भूर्भुवः स्वः प्रवत्स्यदुपस्थानमा
गतोपस्थानं चादित्यस्यार्षं नर्यगार्हपत्यः शं स्याहवनीयोथर्वदक्षि
णाग्निरागन्माहवनीयोनुष्टुबयमग्निन्थकुसारिणीबृहती गार्हपत्योय

मग्निरन्वाहार्यपचनोऽनुष्टुब्ग्ृहामा त्रिष्टुब्बिराडूपा येषामानुष्टुबुपह
 तामहापंक्तिरुह्यवसानास्तिस्त्रोपिवास्तवीः शंयुर्बाहूर्हस्पत्यः ॥ १४ ॥ चा
 तुर्मास्थानि प्रजापतेरार्षम् प्रधासिनोमारुती गायत्री यद्भाममारुत्य
 अनुष्टुबनिरुक्ता सोषूणोगस्त्यऐंद्रामारुती विराजमंक्रननि रक्ताग्नेय्य
 अनुष्टुबवभृथयश्चैदवतं पूर्णादविद्धे और्णवाभएद्भ्यावनुष्टुभावक्षंदे गोतम
 ऐंश्चौ पंक्ती मनोनुमानसं तृचं बंधुर्गायत्रं वयद्वसौमीं गायत्रीं बंधु रेष
 ते द्वे रौद्रे अवरुद्रद्वैरोद्भ्यावेकापंक्तिरपराककुप् त्र्यंबकं द्वे अनुष्टुभौ पूर्व

स्या वसिष्ठएतस्यास्तारपंचिकिह्यायुषंनारायणउष्णिहं यजमानाशीर्षेऽ
शिवोनाम क्षौरं निवर्त्तयामि लिङ्गोक्तदैवतमाशीः प्रायम् ॥ १५ ॥ इति ०
संहितायां तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ अग्निष्टोमः प्रजापतेरार्षम् एदं द्वे अ
त्यष्टीत्यवसाने आद्यावर्द्धचौ देवयजनदेवत्याविमा आपओषधे कुश
तरुणं स्वधितेक्षौरमापोऽअस्मानापदीक्षातपसोर्वासोमहीनां नवनी
तं वृत्रस्याजनं चित्पतिर्द्वे प्राजापत्ये देवोमा सावित्रमावोदैव्यनुष्टु
भासीस्वाहायज्ञं चतुर्णां यज्ञाकृत्यै चतुर्णामौडुभणानामग्निरापो

देवीलिङ्गोक्तदेवताविराट् ॥ १६ ॥ विश्वोदेवस्य स्वस्त्यात्रेयः सावि
 त्रीमनुष्टुभमृक्सामयोः कृष्णाजिने शर्मासि कृष्णाजिनमूर्गस्यांगि
 रोभिर्दृष्टमैखलद्वंसोमस्यनीर्विष्णोर्वासङ्गस्य सुसस्याः कृष्णविषाणो
 ष्छयस्वदंडोन्नतयज्ञोदेवीधीर्येदेवावाक्प्राणोदानौ चक्षुःश्रोत्रमध्या
 त्ममग्निमित्रावरुणावादित्यो विश्वेदेवा अधिदेवतदृश्वात्रा आपोजग
 तीयंते लोष्टमपोमूत्रं पृथिव्या लोष्टमग्नेत्वमाग्नेय्यनुष्टुप्पुनर्मन आग्नेयं
 त्वमग्ने वत्स आग्नेयीं गायत्री ॐ रास्वेयत्सौम्यमेपातेहिरण्यज्यदैवतं

जूरसिवाग्दैवतदृशुक्रमसिहिरण्यं चिदसि गौःसोमक्रयणी वाग्रूपा
ध्यारोपकल्पनया ॥ १ ७ ॥ वस्वस्यनुष्टुपृष्टहतीसोमक्रयण्यास्तुतिरदि
त्या आज्यमस्मेषणां लिंगोक्तादेवताः समख्येपल्याशीरास्तारपंक्ति
रेषतेलिंगोक्तादेवतास्माकोसिसौम्यमभित्यंसावित्र्यष्टिः प्रजाभ्य
स्त्वा प्रजास्त्वा शुक्रंत्वा सौम्यानि सग्मेस्मेलिंगोक्तापसोद्धृजाद्ध
सोमोमित्रो न इद्रस्य सौम्ये स्वानादीनिधिष्यानामानिपरिमात्रेयी
पुरस्ताद्धृती प्रतिपंथामनुष्टुप्प्रथिदेवत्यादित्याः कृष्णाजिनमदित्यै

सौम्यमस्तश्चात्रिष्टुभौवारुण्यौ सूर्यस्यानुष्टुपृक्कृष्णाजिनमुस्त्रावूर्ध्वबृह
 त्यानडुही भद्रोमेसौम्यं नमोमित्रस्याभितपनः सूर्यः सौरीं जगतीं बरु
 णस्य पंचवारुणानि याते सौमींत्रिष्टुभंगौतमः॥ १८॥ इति० संहितायां
 चतुर्थोऽध्यायः॥४॥अग्नेस्तनूरसिपंच वैष्णवान्यग्नेः शकलं वृषणादर्भ
 तरुणैकेउर्वश्यसित्रयाणां लिंगोक्ता देवता गायत्रेण त्रीण्याग्नेयानि भ
 वतंनः पंक्तिस्त्रावग्निर्विराडेतयोर्निर्मथ्याहवनीयावग्नीदेवते आपतये
 वायव्यमनाद्यष्टमाज्यमग्नेव्रतपा आग्नेयमष्टशूरुःप्रकृतिश्चतुरवसा

नासौम्यत्योद्धृचो लिंगोक्तदेवतोयातेत्रीण्याग्नेयानि तप्तायनीचत्वारि
पार्थिवानि विदेदाग्नेयमग्नेअंगिरोस्यामनुत्वालिंगोक्तानि सिँह्यासि
त्रयाणां वेदिरिंद्रघोषश्चतुर्णामुत्तरवेदिरिद्रमहमापद्धसिँह्यासि पंचा
नां वाग्भूतेभ्यः स्रुग्ध्रुवोसिपरिधयस्त्रयाणामग्नेःसंभारागुग्गुल्वादयः
॥ १९ ॥ स्रुञ्जतेइयावाश्वः सावित्रीं जगतीमिदंविष्णुर्मधातिथिवैष्ण
वीं गायत्रीमिरावतीवसिष्ठस्त्रिष्टुभंदेवश्रुतावक्षधुरौप्राचीस्वंगोष्ठमत्रह
विधानिविष्णोर्नुतिस्रो वैष्णव्यस्त्रिष्टुभ आद्ये द्वे अजुरंते विष्णोर्नुप्प्रदी

र्धतमाऔतथ्यो विष्णोःराटंपंच वैष्णवान्याददेऽभ्रिदमहदूरक्षोमं
 बृहन्नौपर्वाणीदमहंपंच लिंगोक्तानि स्वराडस्यौपर्वाणि चत्वारि रक्षो
 हणौवः सप्त वैष्णवानि अयोसि अयोदिवेत्वौदुंबरी शुंधतां पित्र्ये उद्विव
 पंचानामौदुंबरी घृतेनद्यावापृथिव्यमिंद्रस्यैंद्रं परित्वा मधुच्छंदा अनि
 रुक्तमैत्रीमनुष्टुभमिंद्रस्यैद्राणि त्रीणि चतुर्थं वैश्वदेवम् ॥ २० ॥ विभू
 रस्यष्टानां धिष्ण्या अमयः संभ्राडाहवनीयः परिषद्योबहिष्पवमानदे
 शोनभोसि चात्वालोमृष्टोसि शामित्रऋतधामौदुंबरीसमुद्रोसि ब्रह्मा

सनमजोसि शालाद्धार्योहिरसिप्राजहितोवागसिसदक्रतस्य द्वार्येअ
ध्वना०सूर्योमित्रस्यत्विजोश्रयोधिष्ण्याः ॥ २१ ॥ ज्योतिरसिवैश्व
देवं त्वद्दसोमक्रतुर्भार्गवःसौमींगायत्रीमनवसानां जुषाणो असुदेवत्ये
कपदाचिराब्धजुरंताऽग्नेनयागस्त्य आग्नेयीं त्रिष्टुभमयन्नस्त्रिष्टुब्धजुरं
ताग्नेयी उरुचिष्णोवैष्णव्यनुष्टुब्धजुरंता देवसवितः सावित्रमेतत्त्वद्दसौ
म्य०स्वाहा निल्किगोरुदेवतामग्नेत्रतपा आग्नेयमत्यन्यान्वनस्पतिरो
षधेकुशतरुण०स्वधितेपरशुर्धामातस्त्ववनस्पतिः ॥ २२ ॥ इति० संहि

तायांपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ अत्रेणीः शकलं देवस्त्वाचूपः सुपिप्प
 लाभ्यश्च बालंघामत्रेणचूपो याते दीर्घतमाचूपदेवत्या त्रिष्टुभं ब्रह्म
 दृष्टह चूपदेवत्ये विष्णोः कर्माणि द्वे मेधातिथिवैष्णव्यौगाथत्र्यौ परि
 वीर्यपौदिवस्वस्वरेपते चूपउपावीस्तृणमुपदेवा लिंगो कम्भृतस्यत्वा पशु
 रग्नीपोमाभ्यां लिंगो कमभ्योपां पशुरापोदेवीरापद्वसंते पशुधृतैन स्वरु
 शासौरेवतीवाग्वर्पातृणलंस्वाहादेवे ॥ २३ ॥ माहिर्भूरज्जुर्नमस्ते यज्ञो
 देवीरापोर्द्धमापमर्द्धमाशीर्वाचंते मनस्तेपशु शंलिंगो कमोषधे तृणलं

स्वधिते सीरक्षसांलिङ्गोक्तं निरस्तमिदमहर्क्षोहणी घृतेनद्यावापृथि
व्यंवायोवायव्यमग्निराज्यस्याग्नेयं स्वाहा कृतेवपाश्रपण्याविदमाप
आपीमहापंचिह्वयवनसानापावमानश्चांत्यः पादः संते हृदयहरेडसिव
साप्रयुतं लिङ्गोक्तं घृतं वैश्वदेवं दिशः पंचदिश्यान्यैद्रः प्राणः पश्वंगः
प्राणदानं लिङ्गोक्तं देवत्वाष्टी त्रिष्टुप् ॥२४॥ समुद्रं लिङ्गोक्तानि द्वादश
दिवंते स्वरुर्मापोहृदयशूलं धाम्नावारुणं अद्वाहुर्वारुणी गायत्र्यनव
साना सुमित्रियानआपहृहविष्मतीलिङ्गोक्तदेवतानुष्टुबग्नेर्वश्रत्वाद्या

पाठ्यमूरार्पीं गायत्रीं मेधातिथिर्हृदेत्वा सौम्यनुष्टुप् सोमरादन्त्सो
 म्येशृणोतु लिंगोक्तदेवतात्रिष्टुब्देवीरापऽआपीपक्तिः कार्ष्णिराज्यमनु
 षुप्समुद्रस्य समाप आपो यमन्नेमधुच्छंदाआग्नेयीं गायत्रीमाददे
 ग्रावानिग्राभ्यांआपमिद्रायत्वा पंचसौम्यानि यत्तेसौमी विपरीता बृह
 ती धात्राःपथ्यावृहती माभेः सौम्यमर्द्धद्यावापृथिव्यमर्द्धप्रागपाक्सौ
 म्युष्णिक् त्वमंगगतमर्द्धीं पथ्यावृहतीम् ॥ २५ ॥ इति० संहिता
 यांपष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ वाचस्पतयेप्राणदेवत्याविराट् मधुमतील्लिंगोक्तं

यत्ते सौम्यं स्वाहो रुच्यजुषीलिङ्गोक्ते स्वाकृतोस्युपांशुर्देवभ्यस्त्वा
दैवं देवांशो लिङ्गोक्तमाभिचारिकं प्राणायामग्रहोव्यानायउपांशुसं
वननउपयामगृहीतोस्यतरैर्द्रुमंतस्ते मधवदेवत्यात्रिष्टुबुदानायग्रहआ
वायो वसिष्ठोवायव्यां त्रिष्टुभमिंद्रवायू मधुच्छंदा ऐंद्रवायवीगायत्री
मयंवागृत्समदोमैत्रावरुणींशरायावयं त्रसदस्युस्त्रिष्टुभं यावां मेघा
तिथिराश्विनीं गायत्रीं तंप्रत्नथावत्सारःकाश्यपोवैश्वदेवीं जगतीम
च्छिन्नस्यसौम्यंसाप्रथमैद्रीत्रिष्टुप्तृपृप्तव्याडग्नीलिङ्गोक्ते ॥२६॥ अयं

वेनोर्वेनस्य त्रिष्टुप् सोमस्तुतिरधिदैवतमाधियज्ञं च मनोनत्रिष्टुप्सोम
 स्तुतिरधियज्ञानुवादिद्व्यपमृष्टः शंडोपमृष्टोमर्कं आभिचारिके देवा
 स्त्वा शुक्रामंथिनावनाधृष्टासिदक्षिणोत्तरवेदिश्रोण्यसुवीरः सुप्रजाः
 शुक्रामंथिनौ निरस्तोद्वे आभिचारिके शुक्रस्य मंथिनः शकलं येदे
 वासः परुच्छेपोवैश्वदेवीं त्रिष्टुभमाग्रयणोसिलिंगोक्तदेवतम् ॥ २७ ॥
 सोमः पवते वैश्वदेवमिन्द्रायत्वा पंच लिंगोक्तानि मूर्द्धानं भरद्वाजोवै
 धानरीं त्रिष्टुभं ध्रुवोसिध्रुवोध्रुवं ध्रुवेण बृहती पूर्वोद्धर्चोध्रौवउत्तरएंद्रो

यस्ते देवश्रवाः सौमीं त्रिष्टुभं यजुरंता देवानां चात्वाल्लदेवतं प्राणा
यमे लिंगोक्तदेवतान्येकादश कोसिप्राजापत्योष्णिग्वर्द्धमानामधवेत्वा
लिंगोक्तदेवतानि त्रयोदश ॥२८॥ इंद्राग्नीं विश्वामित्रएन्द्राग्नीं गायत्री
माघत्रिशोकआग्नीमोमासोमधुच्छंदा वैश्वदेवीं विश्वेदेवासो गृत्स
मदइंद्रमरुत्वश्चतस्रोविश्वामित्रएन्द्रामारुतीस्त्रिष्टुभोमरुतात्वाथजु
मरुत्वतीयंमहौ इंद्रोभरद्वाजोमाहेंद्रीत्रिष्टुभं यजोजसा वत्सोगायत्री
मुहुत्यंप्रस्कण्वः सौरीं गायत्री चित्रं कुत्स आंगिरसस्त्रिष्टुभंरूपेण

वोदक्षिणाश्चतुर्णां ब्राह्मणमद्य लिंगोक्तदेवानान्यष्टौ ॥ २९ ॥ इति० संहि
 तायांसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ विष्णोवैष्णवं कदाचनादित्यदेवत्येषु
 हत्यौ यज्ञोदेवानां कुत्सस्त्रिष्टुभं विवस्वन्यजुः श्रद्धस्मै जगत्याशीवा
 ममद्य भरद्वाजोबार्हस्पत्यः सावित्रीत्रिष्टुभं हसावित्रोसिसावित्रहसु
 शर्मासि वैश्वदेवं बृहस्पतिसुतस्य लिंगोक्तमहं प्रजापतिरूपेणाऽऽत्मा
 देवतात्रिष्टुबन्नां ३ इपत्नीवन्नाग्नेयं प्रजापतिः प्राजापत्यं हृहरिरस्यृक्सा
 मेहर्षोर्धस्तेलिंगोक्तेदेवकृतस्याऽऽग्नेया निषद् ॥ ३० ॥ समिन्द्रात्रिवै

श्वदेवीं त्रिष्टुभं धातालिङ्गोक्तबहुदेवत्यासुगावोदेवीर्थाँर आवहोवय
माग्नेय्यौचज्ञाचज्ञमेपतेलिङ्गोक्तचजुषीउरुहृहिशुनःशोपोवारुणीं त्रिष्टु
भं नमोवारुणमग्नेरनीकमान्नेयी त्रिष्टुप् समुद्रते सौमी विराड्देवी
रापःपंक्तिर्बृहती वा पूर्वोऽर्द्धर्चआपउत्तरःसौम्योदेवानामान्नेयमेजतु
अथवसानामहापंक्तिर्चस्यैते वशापुरुदस्मोगर्भोमरुतोचस्य गोतमोमा
रुतीं गायत्रीं महीद्यौर्मधातिथिर्द्यावापृथिव्यामित्यग्निष्टोमः ॥ ३१ ॥
अथषोडश्यातिष्ठगोतमएन्द्रीमनुष्टुभं बुध्वाहि मधुच्छंदा इन्द्रमिन्द्रो

तमोयस्मान्नेद्री त्रिष्टुप्परब्रह्मरूपेण षोडशिनस्तुतिरिन्द्रश्चैद्रावारुणी
 षोडशिदेवत्यावाचजुरंताग्नेपवस्व वैखानस आग्नेयीं गायत्रीमृत्तिष्ठ
 न्कुरुस्तुतिरैन्द्रीमदृशं प्रस्कण्वः सौरीं तिस्रोपिचजुरन्ताउडुत्यं देवा
 नामार्षमाजिभ्रेडेकौसुरुबिदुर्गव्ये महापंक्तिप्रस्तारपंक्ती विनःशासो
 भारद्वाजऐन्द्रीमनुष्टुभं वाचस्पतिं वैश्वकर्मणीं त्रिष्टुभं विश्वकर्मन्नेद्री
 वैश्वकर्मण्यग्नयेत्वा देवार्षण्यदाभ्यदेवत्यानि त्रेशीनांत्वा सौम्यानि
 ॥३२॥ सत्रोत्थानं देवानामार्षमिहरतिः पशुदेवतमुपसृजन्नुष्णिगाग्ने

शी सत्रस्य बृहती अजमानानामात्मस्तुतिर्युवंतपरुच्छेपएुद्गीमित्यष्टि
इयवसानामाद्योर्द्धर्चएुद्गापार्वतः परमेष्ठीनैमित्तिकान्याध्यायाद्वासि
ष्टस्यार्षं लिङ्गोक्तदेवतानि चतुस्त्रिंशद्व्यथोर्वेषाववारुणीं त्रिष्टुन्देवादि
वंमाशीलिङ्गोक्तदेवताश्चतुस्त्रिंशद्वमदेवत्यापंक्तिस्त्रिष्टुब्वाथज्ञस्य च
ज्ञदेवत्या त्रिष्टुवापवस्व सौमीं गायत्रीं नैश्रुविः कश्यपः ॥३३॥ इति०
संहितायांअष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ अथवाजपेयोबृहस्पतेरार्षम् इन्द्रस्य
च देवसवितः सावित्रीत्रिष्टुप् श्रुवसदमैन्द्राणित्रीण्यपाङ्गरसदेवत्यानुष्टु

बृग्रहालिङ्गोक्तदेवतानुष्टुप्संपृचौ यजुषीन्द्रस्य रथोवाजस्य पार्थिव्यति
 जगत्यंत्यःपादःसावित्रोऽप्स्वन्तरश्वदेवत्यानवसानापुण्ड्रिण्वातोवा
 तिस्रोश्वस्तुतयउष्णिक्त्रिष्टुब्जगत्योवाजिनोश्वादेवस्याहं लिङ्गोक्तानि
 वाजिनोश्वाएषस्य द्वे दधिक्रावावामदेव्योक्तदेवत्ये जगत्यौ शन्नोव
 सिष्ठोविराजंतेनोनाभानेदिष्टोजगतीः वाजेवाजे वसिष्ठस्त्रिष्टुभसामा
 प्राजापत्यांवाजिनोक्ताः ॥ ३४ ॥ आपयआयुर्थज्ञेन प्राजापत्यानि
 प्रजापतेः स्वरमृताथजमानोस्मेदिशोनमः पृथिवीयमासदीयंतासुन्व

न्याजस्य प्राजापत्यं तृचं त्रैष्टुभद्वसोमं तृचंतापसऽआद्या वैश्वदेव्य
निरुक्तानुष्टुब्धतीया लिंगोक्तदेवता तृतीयाऽऽग्नेयीप्रनोलिंगोक्ता गा
यत्री सरस्वत्यैसुन्वन्नग्निःसप्तदश लिंगोक्तदेवतानि ॥ ३५ ॥ अथराज
सूर्योवरुणस्यार्पम् एषते पार्थिवमग्निनेत्रेभ्योदेवार्षाण्याध्यायाद्दशा
द्यानि देवान्यग्नेसहस्र देवश्रवादेववातश्च भारतावाग्नेयीमनुष्टुभम्
पाँशोस्त्रीणि रक्षोद्धानि सविताद्वेयजमानः ॥ ३६ ॥ इति० संहिता
यानवमोऽध्यायः ॥९॥ अपोदेवाआपीत्रिष्टुप् वृष्णऽग्निमलिंगोक्तानि

मधुमतीरनाद्यष्टा आपसोमस्य चर्माग्निथेलिगोक्तान्यनिभृष्टमापद्सध
 मादोवारुणी त्रिष्टुप् क्षरस्य चतुर्णाताप्षपाङ्गाधीवासोष्णीषाणीद्रस्य
 धनुर्भिम्बस्य बाहूत्वथार्थधनुर्दृवाणामिषवआविः प्राजापत्यंपराणि
 लिगोक्तानि ॥ ३७ ॥ अवेष्टासृत्युनाशनं प्राचीं पंचानां यजमानः
 प्रत्यस्तमासुरं सृत्योरोजोसिख्मोहिरण्यरूपौमैत्रावरुणीत्रिष्टुभ्य
 जुरन्तासोमस्यसुन्वन्प्रपर्वतस्यापीत्रिष्टुब्बुविष्णोस्त्रीणिलिगोक्तानि सु
 न्वन्प्रजापतेन प्राजापत्यात्रिष्टुभ्यजुर्मध्योयमसुष्यजूरुद्रथद्रौद्रं ३८

इंद्रस्यलिंगोक्तानि माते संवरणः प्राजापत्य ऐंद्रोत्रिष्टुभमन्नये लिंगो
क्तानि पृथिविमातर्भूमिर्हृदसोवामदेवः सौरीः सप्रपंचपरब्रह्माभिधा
यिनीमतिजगतीमित्यच्छतमानावूर्गसिशार्वेन्द्रस्य बाहूस्योनास्यासं
दीक्षत्रस्याधीवासहस्योनाहसुन्वन्निषसाद् शुनःशोपोवारुणी गायत्री
मभिभूरस्यक्षाचजमानोवाब्रह्मःस्त्वमामंत्रणानि पंच लिंगोक्तानी
इस्य स्फयोनिःपृथुराग्नेयःस्वाहा कृताअक्षाः सवित्रालिंगोक्तदैवतम्
॥३९॥ अथचरकसौत्रामण्याश्विनोरार्षम् आश्विभ्यां त्रीणि लिंगोक्तानि

वायुः सौमीगायत्री कुवित्तृचक्षुकीर्तिः काक्षीवतआद्या सौम्यनिरु
 क्ता त्रिष्टुब्धुवमनुष्टुप्पुत्रमिवत्रिष्टुवश्चिसरस्वतींद्रदेवत्यैआश्चिसरस्वतीं
 द्रदेवत्ये ॥ ४० ॥ इति० संहितायांदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ इतिसर्वा
 नुक्रमणिकायांप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ अथान्निप्रजापतिरपश्यत्
 साध्यावापश्यन्त्सोन्निःपंचचितिकः प्रथमाचितिः प्रजापतेर्द्वितीया
 देवानांतृतीयेंद्राश्योर्विश्वकर्मणश्चतुर्थ्यर्षीणां पंचमीपरमेष्ठिनोऽथ प्र
 तिकर्मदर्शिनो बुभ्रानोष्टौसावित्राणिसवितापश्यदाद्यातृतीयाचानु

दुपचतुर्थीषष्ठ्यौजगत्यौ द्वितीयागायत्रीपंचमीत्रिष्टुबिमंनोथजुरंता
गायत्र्यनवसानाऽऽददेभिर्हस्तेनुष्टुब्धजुरंता ॥ १ ॥ प्रतूतनाभाने
दिष्ट आश्वीमास्तारपंचिर्षुजाथांकुश्रिर्गादंभीं गायत्रीयोगेश्वोगेशुनः
शेष आर्जीप्रतूर्वस्त्रिष्टुब्धविराडूपाथजुर्गर्भोरुयजुःपृथिव्यास्त्रीण्याग्नेया
न्यन्वन्निराग्नेयीं त्रिष्टुभं पुरोधस आगत्य मयोभुव आश्वीनमनुष्टुभ
माक्रम्याऽनुष्टुप् द्यौस्तेबृहत्युत्क्रामविराडुदक्रमीत्रिष्टुब्धात्वाद्दे गृत्स
मदआग्नेच्यौपरिसोमकोगायत्रीं परित्वापायुरानुष्टुभंत्वमग्नेगृत्सम

दोजगतीम् ॥२॥ पृथिव्याआग्नेयं अपांपुष्करपण्णं ऽस्वराट्पांक्तिःशर्म
 द्वेअनुष्टुभौकृष्णाजिनपुष्करपण्णं पुरीष्योमिस्त्वामग्नेतृचंभारद्वाज
 आग्नेयं गायत्रदृसीदहोतर्देवश्रवादेववातश्च त्रिष्टुभं निहोतागृत्समदः
 सदृसीदस्वप्रस्कण्वोबृहतीम् ॥ ३ ॥ अपोदेवीः सिंधुद्वीपआपीन्यंकु
 सारिणीं ऽसतेत्रिष्टुप्पाथिवोद्धोवायव्योद्धःसुजातानुष्टुभाग्नेय्युदुतिष्ठ
 विश्वमनाः पथ्याबृहतीमूर्ध्वःकण्वउपरिष्टादृहतीं ऽ सजातस्त्रितस्त्रि
 षुभदृ स्थिरोरासमेय्यनुष्टुबुष्णिग्वाशिवोभवाजीपथ्या बृहती प्रेतुलि

गोक्तामहापंक्तिह्यवसानान्नेगायत्र्येकप्रदानेय्यातमग्निमाग्नेये ओष
धयस्त्रिष्टुवनुष्टुभावोपधिदेवत्येव्यस्यन्नाग्नेयोद्धर्चोविपाजसोत्कीलः
कात्याआग्नेयीं त्रिष्टुभम् ॥ ४ ॥ आपोह्यापहसिंधुद्धीपस्तृचंगायत्रामि
त्रउपरिष्टाहृहतीमैत्रीरुद्रा अनुष्टुब्रौद्धीसहसृष्टां द्वे सिनीवालीदेवत्ये
उखामादित्यामखस्य मृत्पिंडोवसवस्त्वा त्रिंशोक्तानि सर्वत्रादित्यैरा
ह्यादितिरौषंक्तवायादित्योष्णिगदितिरावटंदवानांपंचौखानि मित्रस्य
विश्वामित्रोमैत्री देवस्त्वा सावित्री बृहत्युत्थायपूर्वोद्धर्चओषउत्तरोमे

त्रः॥५॥आकृतिं लिंगोक्तान्यौद्धमणानि मास्वौख्यौगायत्री त्रिष्टुभाव
 निश्च पादाआग्नेयोद्ग्नः सोमाहुतिराग्नेयीं गायत्रीं परस्याविरूपऽआं
 गिरसः परमास्याऽआरुणिरनुष्टुभं चदग्नेद्वेजमदग्निरहरहर्नाभानेदिष्ठ
 खिष्टुभौ याःसेना अनुष्टुभः सर्वाआग्नेय्योत्योपरिष्टाद्बृहती ॥ इति०
 संहितायांएकादशोऽध्यायः ॥ ६ ॥ दृशानोवत्सप्री त्रिष्टुभद्वैकमीं
 नरकोपासा कुत्सऽआग्नेयीं विश्वाश्यावाश्वःसावित्रीं जगतींऽसुपुर्णः
 कृतिश्चतुरवसानागारुत्मती विषधी विष्णोर्लिंगोक्तान्यक्रंदद्दत्सप्रीरा

श्रेयीं त्रिष्टुभममन्नं ऊर्ध्वं बृहत्यग्ने महाबृहती पुनर्गायत्र्यावात्वाश्रुवोऽनु
ष्टुभममृदुत्तमहृशुनः शेषो वारुणीं त्रिष्टुभमग्ने त्रित आग्नेयीं ॐ हृहृसउक्ता
जगतीह यजुरन्तांते बृहद्यजुः सीदत्वमाग्नेयीं त्रिष्टुभमन्तरग्नेनुष्टुभौ
॥ ७ ॥ दिवस्पथ्याग्नेयं त्रैष्टुभं द्वादशचं वत्सप्रीर्भालंदनः समिधाग्नि
विरूपाक्ष आंगिरस आग्नेयं गायत्रमुदुत्वातापसोनुष्टुभं त्रेदनुष्टुप्प्रप्रा
यमाग्नेयीं वसिष्ठस्य त्रिष्टुभमापो देवीराप्यप्सवग्ने विरूपऽआग्नेयीं गा
यत्रीं गर्भोसितिस्रोऽनुष्टुभो बोधामे दीर्घतमास्त्रिष्टुभं ऽसबोधि सोमाहु

तिराग्नेयीं यजुरंतां गायत्रीं यजुर्ध्वैश्वकर्मणं पुनस्त्वात्रिष्टुवाग्नेयी । ८।
 अपेतलिंगोक्तबहुदेवत्या संज्ञानमूपदेवत्यमग्नेःसिकताश्चितः परिशि
 तोयदंसः पंचर्चमाग्नेयं त्रैष्टुभं विश्वामित्रश्चतुर्थ्यनुष्टुवयतेनुष्टुपृत्विदे
 हृकेलोकलिंगोक्तानुष्टुपृताअस्यापींद्रियमेधएंद्रइंद्रजेतामाधुच्छंदस
 एंद्रीणंसामितच्चतस्रोद्व्यग्निदेवत्याउष्णिगुपरिष्टाहृत्युष्णिक्पंकयोमा
 तेषोखास्तुतिस्त्रिष्टुप् ॥ ९॥ असुन्वतं नैर्ऋतं तृचं त्रैष्टुभं संतेचजमान
 देवत्यानमोविट्टतिद्रवत्येकपदा निवेशन आग्नेयीं त्रिष्टुभं विश्वावसु

द्वगंधर्वः सीराद्वे सीरदेवत्येबुधः सौम्योगायत्री त्रिष्टुभौशुनंचतस्रः
सीतादेवत्याः कुमारहरितोद्वे त्रिष्टुभौ तृतीयापंक्तिश्चतुर्थ्यनुष्टुब्बिम्
च्यध्वमानडुहीगायत्री सजूलिंगोक्तदेवतम् ॥ १० ॥ आऽओषधीः
सप्तविंशतिरनुष्टुभऽओषधीस्तुतिमाथर्वणोमिषञ्जुंचतुर्बधुद्वाद्दशा
नारभ्याधीतामामाहिरण्यगर्भः कार्यीत्रिष्टुभमभ्यावर्तस्वोष्णिगाग्ने
व्यग्नेत्रद्गायत्रीचं त्रिष्टुबन्नेतवपावकोमिराग्नेयद्वषडुंचप्रथमेविष्टारपंक्ति
स्तिस्त्रः सतोबृहत्युपरिष्टाज्योतिः षष्ठ्याप्यायस्वगोतमः सौम्योगा

यत्री त्रिष्टुबुष्णिह आतेवत्सारस्तुभ्यंताद्वेविरूपस्तिस्त्रो गायत्र्यआसे
 द्यः ॥ १ १ ॥ इति० संहितायांद्वादशोऽध्यायः ॥ मयिककुवाग्नेयीब्रह्मा
 दित्यदेवत्यात्रिष्टुब्भिरण्यगर्भः कार्यात्रिष्टुभं द्रप्सोदेवश्रवाआदित्यो
 नमोस्तुसार्पतृचमानुष्टुभं कृणुष्वपंचप्रतिसराराक्षोद्घादेवानामार्षे
 सर्वास्त्रिष्टुभआग्नेयीर्वासदेवश्चापश्यदग्नेर्द्वायजुराग्नेयमिंद्रस्यैंद्रंभुव
 स्त्रिशिराआग्नेयीत्रिष्टुभम् ॥ १ २ ॥ इवास्यूर्ध्वबृहतीप्रजापतिरनुष्टुप्भूर
 सिप्रस्तारपंक्तिरसांस्वयमातृणादेवताविश्वस्माइत्येतस्य च यजुषः

कांडात्कांडानुष्टुभं द्वयुचमग्निना दृष्टं दूर्वेष्टुकादैवतं आस्तं आग्नेयं ह्यु
चमानुष्टुभमिन्द्राग्निभ्यां दृष्टं विराडयं लोकः स्वराडसौलोकः प्रजापति
द्वाविश्वज्योतिषं मधुश्चतुर्देवतमषाढासिसविताऽपश्यद्देवावाऽपश्य
न्निष्टुकादैवतम् ॥ १३ ॥ मधुद्वातावैश्वदेवंतृचंगायत्रंगोतमोपांगं भन्पांस्ति
स्त्रीन्त्समुद्रांस्त्रिष्टुप्कौम्यं ह्युचं ध्रुवासि त्रिष्टुबिषेबृहत्यौरवंद्वयुचमग्नेयु
द्वानेयं ह्युचं गायत्रमाद्यायां भरद्वाजो द्वितीयस्यां विरूपः सम्यक्त्रि
ष्टुबिल्लगो र्कदेवतर्चेत्वाबृहत्यग्निज्योतिषोष्णिगादित्यंगर्भं पंचर्चमाग्ने

यं त्रैष्टुभमिसंसापंचर्चसाग्नेयं त्रैष्टुभमेवद्वेद्वेचांतेयजुषीत्वंप्रविष्टोश
 नाः काव्यआग्नेयीमनिरुक्तांगायत्रीमपांत्वाविद्वृशतिरैष्टुकान्ययंपुरः
 पंचाशत्साणभृद्देवत्यानि लोकंताइंद्रं तिस्रः प्रतीकोक्ता एवद्वसर्वत्र १४
 इति० संहितायां त्रयोदशोऽध्यायः ॥ अथद्वितीयाचितिः ॥ द्रुवाक्षितिः पं
 चाश्विन्यस्तासां प्रथमाविराट् तस्रास्त्रिष्टुभोयजुंरताः शुक्रश्चर्तव्यद्वसजुः
 पंच विश्वेषां देवानामार्ष ता एव देवताः प्राणंसे पंच वायव्यान्ध्यपः
 पंचायानिमूर्द्धावय एकोनविद्वृशतिलिंगोक्तदेवतानि ॥ १५ ॥ अथ

तृतीयेंद्राग्नीअनुष्टुप् पूर्वोद्ध्वं ऐंद्राग्न उत्तरः स्वयमातृणादेवतोविश्व
कर्मावायव्यद्वाराइयसि पंचदिग्देवत्यानिविश्वकर्मावायव्यं नभश्चेषश्च
तैव्येआयुर्भेदश लिंगोक्तदेवतानि माच्छंदश्चषट्दशान्मूढानुष्टुभ्यंद्धी
परोष्णिक्चतुर्दशयजूंषि प्राणदेवत्यानि ॥ १६ ॥ अथचतुर्थ्याशुर
द्वादशाग्नेर्दशैकया सप्तदशसर्वाणि लिंगोक्तदेवतानि सहश्चतर्व्यम् ॥
॥ १७ ॥ इति० संहितायां चतुर्दशोऽध्यायः ॥ अथपंचम्यग्नेजातानाग्ने
य्यौत्रिष्टुभौषोडशीचतुश्चत्वारिद्वशस्त्रिंशोक्ते अग्नेस्त्रिष्टुपूण्वश्चत्वारिद्व

शद्रश्मिनैकान्नात्रिंशद्वाद्वाह्यसि पंचायंपुरःपंचैतानिसर्वाणि लिंगोक्त
 देवतानि ॥ १८ ॥ अग्निर्मूर्द्धाग्नेयोनुवाकः प्रथमस्तृचोगायत्रोद्वितीय
 खैष्टुभोभुवस्तृतीयोजागतोऽयमिहचतुर्थआनुष्टुभः सखायःसं पंच
 मःप्रगाथएनावस्तत्रपूर्वा बृहती सतोबृहत्युत्तराताभ्यां तिस्रोबृहत्यः
 संपादिताः षष्ठ्यौष्णिहोम्नेवाजस्य गोतमः सप्तमः पुनः ककुभः प्रगा
 थोभद्रोनस्तत्रपूर्वाककुप्सतोबृहत्युत्तराभ्यां तिस्रः ककुभः संपादिता
 अष्टमः पांक्तोन्तंपदपांक्तोनवमोन्नेतमग्निर्होतारतिष्ठदाह्यवसा

नाग्नेत्वंद्वैपदस्तृचः ॥ १९ ॥ अयमग्निर्विरूपोबोधिबुधगविष्टिरोजनस्य
सुतंभरः सखाय इषःसर्दःसमित्संवननस्त्वांप्रस्कण्व एनावोवसिष्ठोऽग्ने
वाजस्यगोतमोभद्रोनः सौभरिरशितंकुमारवृषौ येनाष्टावाग्नेय्यः षट्
ष्टुभोद्वेअनुष्टुभौ तदश्चर्तव्यंपरमेष्ठीसौरं प्रोथदश्वोवसिष्ठस्त्रिष्टुभमाग्ने
यीमायोर्द्वैस्वयमातृणदेवत्ये सहस्रस्थपंचाग्नेयानि ॥२०॥ इति० संहि
तायां पंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ रौद्रोऽध्यायः परमेष्ठिन आपर्ष देवानां
वाप्रजापतेर्वाऽध्वोनुवाकः षोडशर्च एकस्रद्देवत्यः प्रथमागायत्रीति

स्वोऽनुष्टुभस्तिस्त्रःपंक्तयः सप्तानुष्टुभोद्वेजगत्यौ मानोद्वेकुत्सः ॥ २१ ॥
 अंत्यानुवाकेससैकरुद्रस्तुतिः आद्योपरिष्ठाङ्कृहती द्वितीया जगती कु
 त्सस्य तृतीयानुष्टुब्धे त्रिष्टुभौद्वे अनुष्टुभावसंख्याता बहुरुद्रदेवत्या
 दशानुष्टुभोमंत्रा अवतानसंज्ञकास्ततोत्यानित्रीणियजूंषि बहुरुद्र
 देवत्यानि प्रत्यवरोहसंज्ञकामंत्राः ॥ २२ ॥ मध्येसर्वाणियजूंषि
 हिरण्यवाहवइति तिस्रोऽशीतयोरुद्राणां तेषामुभयतोनमस्कारा अ
 न्येऽन्यतरतोनमस्कारा अपरेजातानामरुद्राः सभाभ्यइत्यादयो न

मोचःकिरिक्भ्यइत्यग्निवायुसूर्यहृदयभूताः पंचव्याहृतयोबहु रुद्रदे
वत्याः ॥२३॥ इति०संहितायांपौडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ अश्मन्मा
रुतमश्मंस्तेश्मामथ्याशीर्थ्यद्विष्मआभिचारिकमिमामआग्नेयमृ
तवोबृहतीपंचिकर्वा समुद्रस्यद्वे गायत्र्यावुपज्मं जगती त्रिष्टुब्वाऽपामि
दं बृहत्यग्नेपावकवसूयवः सनोमेधातिथिःपरेआग्नेय्यौगायत्र्यौ पा
वकया जगतीं भरद्वाजो नमस्ते बृहतीमाग्नेयीमृषिसुता लोपामुद्रा
॥ २४ ॥ नृषदे पंचाग्नेयानि अदेवा जगत्यौ प्राणदेवत्ये प्राणदा बृह

तीपंक्तिर्वाऽऽग्नेय्याग्निस्तिग्मेनाग्नेयीं गायत्रीं भरद्वाजोयद्दमा वैश्वक
 र्म्मणीस्त्रिष्टुभोविश्वकर्माभौवनः ॥ २५ ॥ आशुरैन्द्रीद्वादश त्रिष्टुभोऽ
 प्रतिरथोवसृष्टानुष्टुविषुदेवत्याप्रतेयोद्धृन्तस्तौत्यनुष्टुबसौयामारुती
 त्रिष्टुव्यत्रलिंगोक्तदेवता पंचिकर्मर्म्माणि लिंगोक्तैवत्रिष्टुबुदेनंतिस्त्रोनु
 षुभआद्याग्नेयीद्वितीयैंद्री तृतीया लिंगोक्तदेवता पंचदिशः पंचयज्ञा
 न्निसाधनवादिन्यऽआद्येद्वे त्रिष्टुभौ तृतीया पंचिकर्बृहती वा चतुर्थीबृ
 हत्येवांत्यात्रिष्टुव्विमानोद्वे आदित्यदेवत्ये आद्या विश्वावसोद्विती

याप्रतिरथस्यदेवहूविधृतिरनुष्टुभ्यज्ञदेवत्या वाजस्यैश्चनुष्टुबुद्ग्राभमै
द्राश्यनुष्टुबेव ॥ २६ ॥ क्रमध्वंपंचाग्नेय्य आद्यानुष्टुपृततस्त्रिष्टुपृततो
बृहतीपिपीलिकमध्या ततोनुष्टुपृत्रिष्टुबंत्याग्नेसहस्वाक्षविराडाग्नेयी
सुषण्णोद्विपंक्तित्रिष्टुभौताऽंसवितुःसावित्री त्रिष्टुभं पुरस्ताज्ज्योतिषं
कण्वोददर्श विधेमग्नेयीं गृत्समदस्त्रिष्टुभमस्यास्त्रिस्थानोभिर्देवता मे
द्वोविराडाग्नेयी वसिष्ठस्य चित्तिं वैश्वकर्मण्यतिजगती सप्तत आग्नेयी
त्रिष्टुप्सप्तऽऋषीणाम् ॥ २७ ॥ शुक्रज्योतिः षण्मारुत्य आद्या चतु

श्रीचोष्णिगिद्धतीयातृतीयाचगायत्री पंचमीजगती षष्ठीगायत्र्युष्णि
 ग्वेद्रं देवीसार्स्तमिमंत्रयोदशर्च आग्नेयस्त्रैष्टुभोऽनुवाको यज्ञस्तुतिर्घृ
 तस्तुतिर्वावसोर्द्धारामिवादिनी वा घृतंमिमिक्षेगृत्समदः समुद्राद्वामि
 देवश्चत्वारिशृङ्गायज्ञपुरुषदेवत्यऋषमोमंत्रः ॥ २८ ॥ इति० संहि
 तायां सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ वाजश्चदेवानामार्षम् एतैर्यजुभिर्घ
 जमानोऽग्नेः कामान्याचते वाजप्रसवीयद्दससर्च विश्वेत्रैष्टुभं वैश्वदेवं
 लुशोधानाकोवाजोनस्तिस्त्रोन्नदेवत्या आद्यानुष्टुब्धे त्रिष्टुभौ समावि

राजावाग्नेय्यौ सरस्वत्यै लिंगोक्तदेवतम् ॥ २९ ॥ ऋताषाङ्गन्धर्वाप्स
रसः सनः प्राजापत्या प्रस्तारपंचिकः समुद्रोसि वायव्यानि त्रीणि रुच
मानेय्यनुष्टुप्ता वारुणीं त्रिष्टुभूशुनःशेषः स्वर्णान्नेयानि पंचान्निचुन
ज्म्याग्नेय्यस्तिस्त्र आद्येद्वे त्रिष्टुभौ पंचिकस्तृतीयादिवोद्वेआग्नेय्यौ परौ
ष्णिङ्महापदपंक्ती इष्टोयज्ञोद्भृचं अजमानान्निदेवत्यं गालवआद्यो
ष्णिङ्गिद्वीयागायत्री ॥ ३० ॥ अदाकृतादृष्ट्यर्चमाग्नेयम् विश्वकर्मण
स्तृतीया देवीवाद्याजगती तिस्रस्त्रिष्टुभश्चतस्रोनुष्टुभोन्निरस्म्यश्यद्वे

तवादिनीं त्रिष्टुभं देवश्रवादेववातश्च भारतावृचोयजुर्थेअग्नेयोनुष्टुवा
 ज्ञेयी ॥ ३१ ॥ वार्त्रहत्याय ससर्च्चमिन्द्रोपश्यत् आद्येद्वे वार्त्रेद्व्यौ
 गायत्रीत्रिष्टुभौ विश्वामित्रस्य चविनोनुष्टुम्भृगोनत्रिष्टुप्प्रथमांशा
 सोभारद्वाजोद्वितीयांजयऐंद्रोद्वैश्वानर्यौगायत्रीत्रिष्टुभौ पृष्टोद्वि
 कुत्सस्य चाऽश्यामद्वेत्रिष्टुभावाग्नेर्यौ कामवत्यावश्यामभरद्वाजस्य
 च वयंते कात्यस्योत्कीलस्य च धामच्छदनुष्टुब्बैश्वदेवी ॥ ३२ ॥
 इति० संहितायां अष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ अथ सौत्रामणी प्रजा

पतेरार्पम् अश्विनोः सरस्वत्याश्च स्वाह्नीत्वानुष्टुप्सुरासोमदेवत्या सो
मोसि चत्वारि सौराणि परितोभारद्वाजः सौमीं बृहतीं वायोस्तृचो
गायत्रः सौम्यआभूतेर्ब्रह्मक्षत्रं त्रिष्टुप्सुरासोमदेवत्या नामाहि जगती
सुरासोमदेवत्या तेजोसि पयोदेवत्यान्योजोसि सुरादेवत्यानि आव्या
ब्रह्मैमवर्चेरनुष्टुब्त्रिविषूचिकास्तुतिर्धदापिपेषाग्नेयी बृहती सम्पृचस्थ
पयोग्रहाविप्रचस्थ सुराग्रहा देवायज्ञं ब्राह्मणानुवाको विद्वशतिरनुष्टु
भःसोमसंपत् ॥ ३३ ॥ सुरावंतंचतुर्भ्रं चत्रैष्टुभं अश्विसरस्वतीं द्रुदेवत्यं

पितृभ्यः सप्त पित्र्याणि पुनन्तुमा नवच्च पावमानमाद्येद्वे पित्र्येअ
 नुष्टुभौ प्रजापतिस्तृतीया वैखानसआग्नेयीं गायत्रीं चतुर्थीलिङ्गोक्त
 देवतानुष्टुप्पंचम्याग्नेयीगायत्री षष्ठ्याग्नेयीब्राह्मी च गायत्री ब्राह्म
 स्तृतीयःपादःसौमीसावित्र्यष्टमी नवमीत्रिष्टुब्वेश्वदेवी येसमानानु
 ष्टुभौपित्र्याद्या द्वितीया यजमानाशीद्विसृती त्रिष्टुब्देवपानपितृपाणौ
 पंथानौत्रवीतीदृहविह्वयवसानाष्टिर्धजमानाशीः ॥ ३४ ॥ उदीरतां
 त्रयोदशच्चपैत्र्यं त्रैष्टुभदृशंखएकादशी तु जगत्याच्यजानुदशच्चानु

वाकोनवपिञ्चया दशम्यैद्गीगायत्री तृतीयाचतुर्थीनवम्योऽनुष्टुभस्त्रिष्टु
भइतराः सोमोराजाष्टुर्चमश्विसरस्वतीन्द्राऽ अपश्यन्नाद्यास्तिस्त्रोम
हावृहत्युपांत्याचचतुर्थ्यन्ते अतिजगत्या शेषेअतिशक्क्योऽयव
साने सीसेनतंत्रमश्विसरस्वतींद्रदेवत्याः षोडशजगत्यः ॥३५॥ इति०
संहितायां एकोनविंशोऽध्यायः ॥ ९ ॥ क्षत्रस्य चोनिद्विपदागायत्री आ
सन्दी देवता कामात्वाक्कृष्णाजिनं मृत्योरुक्मावश्विनो भेषज्येन लिङ्गो
कदेवतानि त्रीणि कोसिप्राजापत्यागायत्री शिरोमेपंचचर्मिन्द्रशरी

रावयवदेवताकं तृतीयागायत्र्यंत्यामहापंक्तिख्यवसानानुष्टुभौत्याः
 प्रतिक्षत्रे वैश्वदेवं त्रयोदेवा देवीपंक्तिख्यवसाना प्रथमाद्वितीयैश्वदे
 वमाशीलिंगं लोमान्यनुष्टुब्लिगोक्तदेवता ॥ ३६ ॥ यद्देवास्तिस्त्रोऽग्नि
 वायुसूर्यदेवत्या अनुष्टुभः कृष्माण्डीर्यद्भामे लिंगोक्तदेवतद्विसृष्टते
 द्विपदा विराडापी इपदादिवानुष्टुबाप्युद्वयद्वसौर्यनुष्टुप्प्रस्कण्वस्या
 पोऽआद्याग्नेयी पंक्तिरधोसिसमिद्देवत्ये यजुषी समाववत्यनिरुक्ता
 गायत्री वैश्वानरज्योतिर्यजुरभ्यादध्याग्नेयं तृचमानुष्टुभमाश्वतराश्वि

र॒ष्टुनासौ॒र्ध्यनु॒ष्टुप्सिंच॑तिपरिसौ॒थैन्द्री॑चानु॒ष्टुब्धाना॑वतमै॒द्नीगा॑य
त्री विश्वा॑मित्रस्य च बृहदि॒न्द्राय॑ बृहती नृमे॒धपुरु॑षमे॒धयोर॑र॒ध्वयो॑गाय
त्री ॥ ३७ ॥ यो॒भूताना॑मा॒त्मप्र॑वादा॒पंचि॑नार॒थणी॑या॒कौण्डि॑ल्यस्य
प्रा॒णपा॑मे द्वे अनु॒ष्टुबु॑परि॒ष्टाहृ॑हत्यो लिंगो॒क्तदे॑वते समि॒द्धइंद्र॑ ए॒काद॑
शा॒प्रीस्त्रि॑ष्टुभ॒आंगि॑रसइ॒ध्मस्त॑नूनपा॒न्नरा॑श॒इस॑ इ॒डोब॑र्हि॒द्वारि॑उ॒षासान॑
का दै॒व्याहो॑तारा ति॒स्त्रोदे॒वीस्त्व॑ष्टा वनस्पतिः स्वाहा॒कृत॑य इत्येता
आ॒प्रीदे॒वता॑ आयातु सप्तत्रि॒ष्टुभ॑ए॒ञ्च आम॑न्द्रे॒र्बृह॑त्यायातु वामदे॒व

स्वांतांरं गर्गं आमन्दैर्विश्वाभिन्त्र एवेद्वसिष्ठः ॥ ३८ ॥ अथहोत्रं त्रि
 पशोः समिद्धोअग्निराग्नीद्वीदशविदभिंरश्विसरस्वतीन्द्रदेवत्या अनुष्टु
 भोश्विनाहवितिस्त्रोऽनुष्टुभएकैकाश्विसरस्वतीन्द्रदेवत्यायइंद्रसवितृव
 रुणदेवत्यास्तिस्त्रोऽनुष्टुभोविश्वनागोभिस्तिस्त्रोऽनुष्टुभो सुवंपुत्रमिवा
 नुष्टुपुत्रिष्टुभौ यस्मिन्नश्वास आग्नेय्यौ जगतीत्रिष्टुभावाश्विनातेजसैका
 दशर्चष्टुशखंगोमदृत्समदस्तृचमाश्विनं गायत्रं पावकानोमधुच्छंदाः
 सारस्वतमिन्द्रायाह्यैंद्रमधुच्छंदाएवानुक्तमानुष्टुभमाश्विसरस्वतीन्द्रदे

वत्यम् ॥३९॥ इति० संहितायांविंशोऽध्यायः ॥२०॥ इमंमेगायत्री
त्रिष्टुभौवारुण्यौशुनःशेषस्त्वन्नस्त्रिष्टुभावावारुण्यौ वामदेवो महीम
पुत्रिष्टुवादित्या सुत्रामाणंगयःप्लातः सुनावन्नौस्वर्ग्यागायत्र्यानामै
त्रावरुणीगायत्रीविश्वामित्रः प्रबाहवावासिष्ठस्त्रिष्टुभट्टु सामिद्धोअग्निरे
कादशाप्रमानुष्टुभट्टुस्वस्त्यात्रेयस्यार्षं वयोधाइंद्रोदेवता वसंतनऋतु
ना षडृचामानुष्टुभंलिंगोक्तेदेवतट्टुहोतायक्षह्वादशाप्रीः प्रैषाअश्विसर
स्वर्तीइंद्रेवत्या अश्विनौछागस्यसप्तलिंगोक्तेदेवताःप्रैषा वनस्पतिमभि

यूपोऽग्निं ऽस्विष्टकृदग्निर्देवबहिरेकादशानुयाजप्रैषा अश्विसरस्वतीन्द्र
 देवत्याऽअग्निमद्यसूक्तवाकप्रैषोलिंगोक्तदेवतोलिंगोक्तदेवतः ॥ ४० ॥
 इति० संहितायां एकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ इतिसर्वानुक्रमणिकायां
 द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॐ अथाश्वमेधश्चतुरोऽध्यायान्प्रजापतिरप
 श्यत् तेजोसिसौवर्णं निष्कमिमामगृभ्णन्संवत्सरो यज्ञपुरुषस्त्रिष्टुभ
 मभिधांलिंगोक्तानि योअर्वन्तंगाथत्र्यर्द्धेनाश्वस्तुतिः परोद्धेलिंगोक्तो
 ग्रयेलिंगोक्तान्येव हिंकारायेत्यश्वस्यैकान्नपंचाशच्चष्टितानि हिरण्य

पाणिपंचर्चद्विसावित्रं गायत्रमाद्या मेधातिथिरग्निः० स्तोमेनाग्नेयंतृचं
गायत्रद्विसुतंभरोविश्वामित्रोविरूपीयथासंख्यमजीजनोहिपावमानो
कृतिंपिपीलिकमध्यामनुष्टुभं त्र्यरुणत्रसदस्यद्विभूरश्वदैवतं देवादेव
मिहरतिराग्नेयानि चत्वारि कायौद्रुभणानिलिंगोक्तान्याब्रह्मलिंगो
क्तान्येवाध्यायात् ॥ १ ॥ इति० संहितायांद्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥
प्रजापतयेप्राजापत्यम् अस्ते देवं सः प्राणतस्त्रिष्टुपूकायी हिरण्यग
र्भस्य शुंजन्तिमधुच्छन्दाआदित्यदेवत्यांगायत्री शुंजंत्यस्याश्वस्तुति

र्यद्वातोवृहतीमौ वसवस्त्वालिंगोक्तानिलाजी २ नश्वदेवत्यंकःस्विच्च
 तस्रोऽनुष्टुभःप्रश्नप्रतिप्रश्नभूताब्रह्मोद्ये होतुर्ब्रह्मणश्चवायुङ्का लिंगोक्ता
 नि सद्दशितस्तिस्त्रोश्वदेवत्याअनुष्टुब्धिराङ्त्रिष्टुभोऽग्निःपशुराश्वानि
 त्रीण्यवेऽनुष्टुबश्चस्तुतिर्गणानांत्वाचत्वारिलिंगोक्तानि ॥ ३ ॥ उत्स
 क्त्यागायत्र्याश्वी एकादशर्चमानुष्टुभं द्वितीयातूपरिष्टाहृत्यध्व
 र्यादीनां कुमाय्यादिभिरश्लीलभाषणं ताएवदेवता दधिक्काव्णोदधि
 कावावामदेव्यः सुरभिमतीमनुष्टुभमार्शीगायत्रीलंषड्चमाश्वसुष्णि

गाद्याश्चतस्रोनुष्टुभोऽत्यात्रिष्टुप्कस्त्वाषड्चमाश्वमाद्यागायत्रीपंचा
नुष्टुभः कःस्विदष्टादशच्च ब्रह्मोद्यद्दशोत्रादीनां प्रश्नप्रतिप्रश्नभूतमाद्या
श्चतस्रोनुष्टुभः कास्विदाद्याश्चतस्रश्चात्यादशत्रिष्टुभः सुभूरनुष्टुब्लि
गोक्तदेवताहोताश्क्षसाजापत्यः प्रैषः प्रजापतेर्हिरण्यगर्भः प्राजाप
त्यात्रैष्टुभम् ॥४॥ इति० संहितायां त्रयोविंशोऽध्यायः ॥२३॥ अश्वस्तू
परइत्यादयः पशवोऽध्यायेनोक्ता देवतावापर्थग्यास्तथारोहितादयो
गुणशुक्ता आरण्याश्च कपिजलादय आध्यायाच्छादंद्दङ्गिरित्यादित्व

गित्येतदंतं द्रव्यदैवतमुक्तम् अश्वस्तूपरोब्राह्मणोऽध्यायः ॥ ४ ॥ इति०
 संहितायांचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ शादंदद्विस्तवचांतश्चजुंबकाय
 वारुणीं द्विपदां मुंडिमओदन्यएषा चाघनाशन्यंतर्जले अस्येमे का
 य्यौत्रिष्टुभौ हिरण्यगर्भःप्राजापत्यआनोदशच्च जागतं वैश्वदेवं गो
 तमःस्वास्तिनो विराट्स्थाना भद्रंकर्णेभिस्तृचं त्रैष्टुभं मानोश्वस्तोमी
 यंदीर्घतमास्त्रैष्टुभंद्वाविष्टुशत्युचमश्वस्तुतिस्तृतीयाषष्ठ्यौ जगत्यावि
 मानुद्वैपदं वैश्वदेवं तृचं भौवनआप्त्योवा साधनभौवनोवा ॥ ५ ॥

इति० संहितायांपञ्चविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ अग्निश्चसप्तलिंगोक्तानि
प्रियोदेवानां लौगाक्षिरानुष्टुभमनवसानां बृहस्पतेर्गृत्समदोब्राह्मी
त्रिष्टुभमिन्द्रगोमन्त्रैश्चौगायत्र्यौम्याक्षिक्रंतावानं प्रादुराक्षिवैश्वानरीयां
वैश्वानरस्य त्रिष्टुभं कुत्सोन्निऋषिराग्नेयीं गायत्रीं वसिष्ठभरद्वाजौम
ह्यौ २ ऽइंद्रो माहेंद्रीवसिष्ठस्तं व ऐंद्रिपथ्याबृहतीनोधागोतमोचद्वाहिष्ठं
वसुथवआग्नेयीमनुष्टुभमेहिभरद्वाजोगायत्रीमृतवस्तेबृहतीत्युपहरेव
त्सो गायत्रीं ॥ ६ ॥ उच्चाते गायत्रं तृचहुसौम्यमामहीयवोनुवीरैर्मुद्ग

लो यज्ञपुरुषस्त्रिष्टुभमग्नेपत्नीर्मेधातिथिराग्नेयीं गायत्रीमभियज्ञं द्यूच
 मृतुदैवतं मेधातिथिस्तवायमैद्रीत्रिष्टुभं विश्वामित्रोऽमेवनो जगतीगृ
 त्समदः स्वादिष्टया मधुच्छंदाः सौम्यावनुक्तानां गायत्रम् ॥ ७ ॥ इति ०
 संहितायां पङ्क्तिशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ समास्त्वाग्निर्वो ध्यायः प्रजापतेरार्ष
 हू सामिधेन्थो नवानेय्यस्त्रिष्टुभोऽग्निना दृष्टा अग्निर्ऋषिः कर्मांगभूतम
 न्निःस्तौत्यूर्ध्वाद्वादशर्चमाप्रियमौष्णिहं विषमपदं प्राजापत्यामाग्ने
 यमग्निरपश्यदग्निर्हिप्रजापतित्वेन संस्तूयते तेन प्राजापत्यम् ॥ ८ ॥

पीवोअन्ना द्वे वायव्ये त्रिष्टुभौवसिष्ठ आपोहृद्वे प्राजापत्ये हिर
ण्यगर्भः प्राजापत्यः प्रयाभिर्द्वे वायव्ये वसिष्ठोनिथुत्वान्वायव्याः
पद्वायोशुक्रोनुष्टुबेकयाच त्रिष्टुबंत्यागायत्र्यो नियुत्वाचायोषेगृत्स
मदावायोशुक्रः पुरुमीढाजमीढौ तववायोव्यश्वआङ्गिरसोऽभित्वा व
सिष्ठएंद्रंप्रगाथं प्रथमाबृहती द्वितीयासतोबृहती त्वामिदेवदृशंयुर्बाह
स्पत्यः कयानएंद्रं तृचं गायत्रं वामदेवोऽत्यातु पादनिचृद्यज्ञाऊर्जा
नपातदृशंयुः पाहिनीगर्भः प्रागाथएतं तृचं प्रागाथमाग्नेयंद्वेबृहत्यौ

तृतीयासतो बृहती संवत्सरोऽस्याग्नेयम् ॥ ९ ॥ इति० संहितायां सप्त
 विंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ इंद्रमिडः सौत्रामणिकोऽध्यायः एकादशप्र
 याजप्रैषाएंड्रा आप्रीदेवत्या आद्येनुवाके देवंबहिरनुयाजप्रैषाएंड्रा ए
 कदशैवाग्निमद्यैन्द्रः सूक्तवाकप्रैषस्त्वामद्य प्रतीक उभयत्रापि समि
 धानं महद्वायोधस आप्रिय एकादशप्रयाजप्रैरवास्तथैव देवंबहिरनु
 याजप्रैरवा अग्निमद्यवायोधसः सूक्तवाकप्रैषः ॥ १० ॥ इति० संहि
 तायां अष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ समिद्धोऽञ्जनाश्वमेधिकोऽध्याय

आद्या आप्रीस्त्रिष्टुभएकादशाश्वस्तुतिर्बृहद्बुक्थोवामदेव्योददशाश्वो
वासामुद्रिर्च्यदंक्रदस्त्रयोदशाश्वस्तुतिस्त्रिष्टुभोभार्गवोजमदग्निर्ददश
दीर्घतमाश्च समिद्धोऽअद्यद्वादशाप्रीस्त्रिष्टुभोजमदग्निः ॥ ११ ॥ केतुं
कृण्वन्नाग्नेयीमनिरुक्तां गायत्रीं मधुच्छन्दा जीमूतस्येव पायुर्भार
द्वाजः संभ्रासांगान्वृक्षोस्तौषीत्सन्नाहंकामुंके गुणमालीतूणं जगत्य
र्द्धेन सारथिमर्द्धेन रश्मीन् हरीन् रथगोपायितृन् जगत्यालिङ्गोक्तदेव
ता द्वाभ्यां त्रिष्टुबनुष्टुब्भ्यामिषुमनुष्टुभाकशा ततोहस्तस्रं ततस्तृचौ

रथदुन्दुभिदेवत्यावेद्रोद्धृत्यः सर्वास्त्रिष्टुभोनुत्काआग्नेय्यः कृष्णाग्नीव
 इत्याद्याएकादशिन्योर्द्धयोः पशुदेवता अग्नयेगायत्रायेति दशहवि
 पोवेष्टेदेवता ॥ १२ ॥ इति० संहितायांएकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥
 देवसवितर्द्दावध्यायौ पुरुषमेधोनारायणः पुरुषोददर्श विश्वानिदेवगा
 यत्रीऽसावित्रीऽश्यावाश्वोविभक्तारंमेधातिथिर्ब्रह्मणेब्राह्मणमिति
 द्वेकंडिके तपसेनुवाकश्च ब्राह्मणम् ॥ १३ ॥ इति० संहितायांत्रिंशोऽ
 ध्यायः ॥ ३० ॥ सहस्रशीर्षाषोडशर्चमानुष्टुभं त्रिष्टुबंत्यंपुरुषोजग

द्विजमन्त्रदेवताद्भ्यः षड्चउत्तरनारायणोमंत्र आद्यास्त्रिषुभो
द्वे अनुष्टुभावंत्यात्रिष्टुप् ॥ १४ ॥ इति० संहितायां एकत्रिंशोऽध्यायः
॥ ३१ ॥ तदेवसर्वमेधोध्याय आत्मदेवतः सप्तमेहनि सर्वहोमे विनि
युक्तः सर्वमेधं ब्रह्म स्वयंभ्वैक्षत तदीयं मंत्राणं प्रवायुमच्छेत्यतस्मा
दाद्येद्वे अनुष्टुभौ नतस्य द्विपदागायत्री हिरण्यगर्भश्चतस्रोमामाहि
सीद्वस्मान्नद्वे एताः प्रतीकचोदिता ब्रह्मयज्ञेध्वेयाः सर्वत्रैवमेधोह
चतस्त्रिष्टुभ आपोहचश्चिसतीकचोदिते ॥ १५ ॥ वेनस्तत्पंचत्रिष्टुभः

सदसस्पतिं तृचेन मेधाकामोमेधां याचते प्रथमा गायत्री लिंगोक्त
 देवता द्वितीयाग्नेय्यनुष्टुपुतृतीयालिंगोक्तदेवतानुष्टुबिदंसे मांत्रवर्णि
 क्यनुष्टुवेतयादेवेभ्यःश्रीकामोयाचते श्रियम् ॥ १६ ॥ इति० संहिता
 यांद्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ अस्याजरासः सप्तदशान्निष्टुत्यान्निष्टो
 मिके प्रथमेहनि पुरोरुचआग्नेय्य आद्ये द्वे ऐन्द्रवायवस्यास्याजरासो
 वत्सप्रीर्हरयोधूमकेतवो विरूपोयजमानोद्वे मैत्रावरुणस्य यजमानो
 गोतमोद्वे विरूपे शुक्रस्य कुत्सोयमिहमंथिनोवैश्वदेवग्रहग्रहणे त्रीणि

शता विश्वामित्रऐन्द्राम्नस्याग्निवृत्राणि भरद्वाजो वैश्वदेवस्य विश्वेभिः
सोम्यमेघातिथिरायन्मरुत्वतीययोर्द्वे आयत्पराशरः शाक्तयोऽग्नेश
र्द्धात्रिदुहिताविश्ववारा त्वाँहि भरद्वाजस्त्वे अग्नेर्द्वे बृहत्यावादि
त्यस्य त्वे अग्ने वसिष्ठः श्रुधिप्रस्कण्व आदित्यग्रहग्रहणे विश्वेषाम
द्वितीर्वामदेवो गोतमो महोअग्नेः सावित्रस्य लुशोधानाकोऽनुत्कगा
यत्रत्रैष्टुभम् ॥ १७ ॥ इन्द्रस्तुत्युक्थ्येद्वितीयेहनि ऐन्द्रःपुरोरुचो
द्वादशप्रतीकचोदिते च द्वे तिस्रश्चापश्चिद्वसिष्ठो गावउपपुरुमीढाज

नारभ्याधीतं संत्रगणंः अर्वाक्पितृमेधादादित्ययान्नवल्लभ्यौ ददृशतुः
 प्रवायुं पंचदशर्चः पुरोरुगणो द्वे च प्रतीकोक्ते प्रवायुमृजिश्चो मित्रः
 हुवे द्वे मधुच्छन्दामित्रं लिंगोक्ता दस्त्राचुवाकव आश्विनीं विदध
 द्वेन्द्रीं कुशिको नहिस्पशं विश्वामित्रो वैश्वानरीमुग्राविघनिनैन्द्राग्नीं
 भरद्वाज उपास्मै सौमीं देवलोसितोवा येत्वा विश्वामित्रो जनिष्ठा
 उग्रो गौरिवीतिरातु वामदेवस्तृचमैन्द्रं त्वमिन्द्रैन्द्रौन्दुमेधः पथ्याबृह
 तीसतोबृहत्यौ यज्ञोदेवानां कुत्सोऽदब्धेभिः सावित्रीं जगतीं भर

द्वाजः ॥ २१ ॥ प्रवीर्यापंचदशर्चः पुरोरुगणो द्वे च प्रतीकोक्ते प्रवी
र्या वसिष्ठोवायव्या काव्ययोरानेषु दक्षस्तिरश्चीनः परमेष्ठीं प्रजा
पतिर्भाववृत्तं तृचमारोदसीं जगतीं विश्वामित्र उक्थोभिवृत्रहंतमा
वसिष्ठ उपनः सुहोत्रो वैश्वदेवीं ब्रह्माणिमेगस्त्योद्वे इंद्रमरुत्संवादे
तदिदार्थवर्णो बृहद्विव इमाउत्वा द्वे बृहत्स्योमेधातिथिरयद्दसहस्रं मेधा
तिथिः सतोबृहतीम् ॥ २२ ॥ आनख्ययोदशर्चः पुरोरुगणश्चतुर्भुव
प्रतीकचोदितं चानोवायव्यां जमदग्निरिन्द्रवायूसुसन्दृशद्रवायव्या

तापसऋधगित्थामैत्रावरुणीं जमदग्निराथातमाश्विनीं वसिष्ठः प्रेतुवै
 श्वदेवीं कण्वश्चन्द्रमा अप्स्वैन्द्रीमारुतीपरिणामवादिनीं त्रितआस्यो
 देवंदेववो मनुर्वैवस्वतो वैश्वदेवीं द्विविष्टोमृधएन्द्रइन्द्राग्नीअपात्सु
 होत्रोदेवासोहिमनुरपाधमद्वेनृमेधोस्येन्मेधातिथिर्दशम्येकादश्य
 त्याश्चसतोवृहत्यः शेषावृहत्यः ॥ २३ ॥ इति० संहि
 तायांत्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ इति० सर्वानुक्रमणिकायांतृतीयोऽ
 ध्यायः ॥ ३ ॥ अज्जाग्रतः पडृचं मानसं त्रैष्टुभद्विसंकल्पः पितुन्नूष्णि

हमगस्त्योन्नस्तुतिमन्विच्चतुर्भुजं द्वयोरनुमितिर्द्वयोः सिनी
वालीसरस्वत्यौ सिनीवालीपृथुष्टुके द्वे गृत्समदस्त्वमग्नेद्वे आग्नेय्यौ
जगत्यौ हिरण्यस्तूप आंगिरस उत्तानायां द्वे देवश्रवादेववातश्च भार
तावाद्यात्रिष्टुब्धितीयानुष्टुप्प्रमन्महेनोधाद्यचमैन्द्रं त्रैष्टुभमिच्छन्ति
त्वा द्यचमैन्द्रं त्रैष्टुभमेव देवश्रवादेववातश्च भारतौ ॥ १ ॥ अषाढं च तु सु
गोतमं चतुर्भुजं त्रैष्टुभं द्विसौम्यमष्टौ व्यख्यच्चतुर्भुजं त्रैष्टुभं द्विसावित्र
मांगिरसो हिरण्यस्तूपो द्वितीयाजगत्यभापिषतमाश्विनं तृचमभा

पिवतं प्रस्कण्वो गार्थत्रीममस्वतीमश्विना त्रिष्टुभौ कुत्स आरात्रि
 पथ्यावृहतींरात्रिदेवत्या कशिपाभरद्वाजदुहितोषस्तदुपस्यापरो
 ण्हं गोतमः प्रातरग्निं वसिष्ठः सप्तर्चमाद्याजगती बहुदेवत्या पंच
 भगदेवत्यास्त्रिष्टुभोत्योषस्या ॥ २ ॥ पूषन्त वसुहोत्रः पथस्पथः परि
 पतिमृजिश्चेतेषौष्ण्यौ गार्थत्री त्रिष्टुभौ त्रीणिपदा वैष्णव्यौ गायत्र्यौ
 मेधातिथिर्धृतवती भुवनानां भरद्वाजो द्यावापृथिव्यां जगतीं येनो
 स्त्रिणोक्तेदेवता त्रिष्टुभं विहव्यआनासत्या हिरण्यस्तूप आश्विनी

मेघवोमारुतीं त्रिष्टुभमंगस्त्यः सहस्तोमा ऋषिसृष्टिप्रतिपादिका त्रि
ष्टुभं यज्ञः प्राजापत्य आयुष्यं वर्चस्यं तृचं दक्षउष्णिक्शकरीत्रिष्टुभो
हिरण्यस्तुतिरुतनऋत्विजो बहुदेवत्या त्रिष्टुभमिमागिरः कूर्मो गार्त्स
मद आदित्यदेवत्यां त्रिष्टुभससऋषयोऽध्यात्मवादिनी जगत्युत्तिष्ठ
तृचो ब्रह्मणस्पत्य आद्ये बृहत्यौ कण्वो घोरोत्यां त्रिष्टुभं गृत्समदोष
इमा चतुर्ऋचं प्रतीकोक्तम् ॥ ३ ॥ इति ० संहितायां चतुस्त्रिंशोऽध्यायः
॥ ३४ ॥ अपेतोऽध्यायः पित्र्य आदित्यस्य देवानां वाद्यागायत्री परं

यजुःसविताते गायत्री वायुःपुनातु चत्वारि लिंगोक्तानि सविताते गा
 यत्री परंमृत्यो संकसुकस्त्रिष्टुभं मृत्युदेवत्यांशंवातोऽनुष्टुपृष्टहृत्यौ
 वैश्वदेव्यावरमन्वती सुचीकस्त्रिष्टुभं वैश्वदेवीमप्राघं लिंगोक्तदेवताम
 नुष्टुभंशुनःशेषोऽनुष्टुभमनाशनीमनङ्गहमानुष्टुभिमंजीवेभ्यः
 संकसुकोमृत्युदेवत्यां त्रिष्टुभमायुष्मानश्रयौ त्रिष्टुभं वैखानसः
 परीमेऽनुष्टुभमंद्नी भारद्वाजः शिरिषिठः कव्यादमन्नि त्रिष्टुभमाश्रयौ
 इमनो वहवपांजातवेदसी त्रिष्टुप् स्योनापृथिवी मेधातिथिः पार्थिवी

गायत्रीमस्मात्त्वमान्नेयी गायत्र्यनिरुक्ता ॥ ४ ॥ इति० संहितायां
पञ्चत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ ऋचंवाचं पंचाध्यायीं दध्यङ्गाथर्वणोद्
दर्शान्निकाश्वमेधिकवर्जमाद्योऽध्यायः शांत्यर्थोवैश्वदेव आद्यानि य
जूंषि यन्मे बार्हस्पत्या पंक्तिः कयात्वमैध्वनिरुक्ता गायत्रीन्द्रोवि
श्वस्यविराङ् द्विपदा शन्नोद्धे अनुष्टुभावहानि द्विपदागायत्री शन्नइ
न्द्रान्नी त्रिष्टुब् गायत्र्यावंत्याशीर्धौः शांतियजूंषि नमस्ते अस्त्वनु
ष्टुभौ तच्चक्षुः पुरउष्णिक्सौरी ॥ ५ ॥ इति० संहितायांषट्त्रिंशोऽध्यायः

॥ ३६ ॥ आददेनारिरस्यभिद्रैवतं देवीद्यावापृथिव्यं देव्योवदुयो वल्मी
 कवपेयत्यग्नेवराहविहतमिन्द्रस्यौजआदाराः प्रेतु मखस्याश्वस्यज्जवेव
 सायदेवस्त्राचिरसि घर्मदेवत्यानि योधर्मः सआदित्योयि एषतपत्य
 नाधृष्टापुरस्तात्सप्तपार्थिवानि यजमानाशीर्मधुप्राणदेवत्यानि गर्भो
 देवानामवकाशा मामाहिहृसीरित्येतदंताघर्मदेवत्या धर्तादिव ऊर्ध्व
 बृहत्यपश्यगोपा त्रिष्टुभं दीर्घतमाहृदेत्वा परोष्णिक्त्वष्ट्रमन्तःपृथ्या
 शीरहःकेतुना यजुषी घर्मदेवत्ये ॥ ६॥ इति ६ संहितायांसप्तत्रिंशोऽ

ध्यायः ॥ ३७ ॥ आददेदित्यै रज्जुः इडएहि गौर्यस्ते त्रिष्टुभं दीर्घ
तमा इन्द्राश्विना वैश्वदेवानि समुद्रायत्वा वातनामानि स्वाहाघर्माय
घर्मदेवत्ये विश्वाआशा आश्विन्यनुष्टुब् दिविधा घर्मदेवत्यमश्विनाघ
र्ममुष्णिगपाता ककुबमेध्यस्मेखरः स्वाहापूर्णे सप्तलिङ्गो र्कदेवतानि
स्वाहासंपथोदेवत्यं मधुहुतं घर्मो भीमं गायत्रीबृहत्यावनवसाने
अतिशक्री वाग्नेयी समस्ता त्र्यवसानायाते घर्मक्षत्रस्य बृहती चतुःस्र
स्किर्महाबृहती घर्मैतदनुष्टुब्चिक्रदत्परोष्णिग्यावती धावापृथिवी द्विधि

घर्मो मयित्यत्पंक्तिर्यजमानाशीः पयसोरेतोगाथत्र्यनवसाना विषः
 संबृग्दधिघर्मोऽनुकंधर्मदेवतम् ॥ ७ ॥ इति० संहितायांअष्टत्रिंशोऽ
 ध्यायः ॥ ३८ ॥ स्वाहाप्राणेभ्यो मांत्रवर्णिक्योदेवतामनसःकाममनुष्टु
 व्यजमानाशीः श्रीदेवता प्रजापतिःसांत्रियमाणो यथाकालं प्रायश्चि
 त्तदेवताः सविताप्रथमेहन्त्यहं क्रमेणोग्रश्चमास्ती गायत्री विमुखा
 ख्यो संत्रोऽग्नौविनियुक्तस्तस्मादाग्निकऽएवास्य ऋषिः परमेष्ठी प्राजा
 पत्योवाग्निः६हृदयेनाशोधिकानि त्रीणि तत्रोक्त एव ऋषिर्लोमभ्यःस्वा

हेति प्रायश्चित्ताहुतयो द्विचत्वारिंशत् ॥८॥ इति० संहितायां एकोन
चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ ईशावास्यमात्मदेवत्य आनुष्टुभोऽध्यायः
अनेजदेकं त्रिष्टुप् सपरि जगती वायुरनिलं यजुषि ॐ ३ मिति परमा
क्षरस्य योगिनामालम्बभूतस्य परस्य ब्रह्मणः प्रणवाख्यस्यास्थूलादिगु
णयुक्तस्य ब्रह्म ऋषिच्छंदोगायत्रं परमात्मा देवता ब्रह्मारंभे विरामे
च यागहोमादिषु शांतिपुष्टिकर्मसु चान्येष्वपिकाम्यनैमित्तिकादिषु
सर्वेषु विनियोगोऽस्य ऋतोत्रिभिर्ध्यजुर्भिरते यज्ञान्योगी स्मारयत्य

नेनयान्तनमस्कारोक्तिर्हिरण्मथेनादित्योपासनमो ३ मिति नाम
 निर्देशो ब्रह्मणः खंब्रह्मेत्याकाशरूपमन्ते ब्रह्म ध्यायेत् ॥ ९ ॥ अथा
 तच्छन्दोदेवता गायत्र्या अग्निरुष्णिहः सवितानुष्टुभः सोमोबृहत्या
 बृहस्पतिः पंचैर्वरुणस्त्रिष्टुभइन्द्रोजगत्या विश्वेदेवाविराजोमित्रः स्व
 राजोरुणोतिच्छन्दसः प्रजापतिर्विच्छन्दसो वायुर्द्विपदायाः पुरुष
 एकपदाया ब्रह्मा सर्वाऋच आग्नेय्यः सर्वाणि यजूंषि वायव्यानि
 सर्वाणि सामानि सौराणि सर्वाणि ब्राह्मणानि च स्वाहाकारस्याग्निर्व

पटारस्य विश्वेदेवाः कर्मारभे मंत्राणां देवता वेदितव्याः संन्यस्तमनसि
देवतां ततो हविर्हूयते देवतामविज्ञाय योजुहोति देवास्तस्य हविर्न
जुषन्ते स्वाध्यायमपियोऽधीते मंत्रदेवज्ञः सोमुष्मिंमह्लोके देवैरपीड्यते
तस्माच्च देवता वेद्या मंत्रे मंत्रे प्रयत्नतोमंत्राणां देवताज्ञानान्मंत्रार्थ
मधिगच्छति मंत्रार्थज्ञानात्तुविधृतपाप्मा नाकमभ्येति न हि कश्चि
द्विज्ञाय याथातथ्येन देवताः श्रौतानां कर्मणां विप्रः स्मार्तानां च
श्रुते फलम् ॥ १० ॥ अनूनादिष्टमध्वरादौ सर्वातकर्मणि परिभाषितं

मंत्रगणं वक्ष्यामः सर्वमाग्नेयं गायत्रं गौतमी यद्दसर्वदुसावित्रमौष्णिहं
 भारद्वाजीयद्दसर्वदुसौम्यमानुष्टुभमाथर्वणिकद्दसर्वं बार्हस्पत्यं बार्हत
 माङ्गिरसद्दसर्वं वारुणं पांक्तमालंबायनीयद्दसर्वमैन्द्रं त्रैष्टुभं यान्नवल्की
 यद्दसर्वमादित्यदैवतं जागतं कौत्सम् ॥ ११ ॥ ज्योतिष्टोमे दीक्षा
 प्रभृति वक्ष्यामो दीक्षायां भृगुरन्नाविष्णुगायत्री प्रायणीय आंगिरसो
 इदितिरुष्णिक्त्रये विश्वामित्रः सोमोऽनुष्टुप्वातिथ्ये वसिष्ठो विष्णुर्बृ
 हती प्रवर्ग्ये कश्यप आदित्यपङ्क्तिरुपसत्स्वात्रेय उपसद्देवता त्रिष्टुबन्नी

वोमीयेऽगस्त्योऽग्नीषोमौ जगती प्रायणीयेऽतिरात्र आग्निवेदयोऽहो
रात्रे अतिजगतीचतुर्विंशत्यहेसौकरायणः संवत्सरः शक्यैर्भिल्लवे
पडहे सौपर्णोऽर्द्धमासामासाश्चातिशकरीपृष्ठथेपडहे सायकायनऋत
वोष्टिरभिजितिप्रियघृतोन्निरत्यष्टिः स्वरसामसु सरस्वत्यापोधृतिविषु
वति शैहिणायन आदित्योतिधृतिविश्वजिति सौभरइंद्रः कृतिर्गोआ
ग्रयो बाष्कलिर्मित्रावरुणौ प्रकृतिर्दशरात्र आचार्यो विश्वेदेवा आकृ
तिर्द्वादशरात्रिके पृष्ठथे पडहे भाह्वेयो दिशोविकृतिश्छन्दोमेषु शौ

ल्वायन इमे लोकाः संवृतिर्दृशमेहनि पराशरः संवत्सरो भिकृतिर्महा
 व्रते शैलिनः प्रजापतिरुच्छतिरुद्यनीयेतिरात्रे भौवायनो वायुश्छ
 न्दां७सि सर्वाणि ॥ १२ ॥ ऋषिभिरुपलक्षितं वाक्यं ऋषयश्छंदो
 भिरुपलक्षिता देवता मंत्रवर्णादृग्यजुषोर्विनियोगतश्च विज्ञेयाः सर्व
 मेतच्छन्दोदैवतमार्षं च विज्ञाय यत्किञ्चिज्जपहोमादिकरोति तस्य
 फलमश्नुते ब्रह्मयज्ञारंभे यथाविधि स्नात्वा छन्दःपुरुषमेनोनिर्णोद
 नदृशरीरं न्यसेत्तिर्ध्वग्विलश्चमसकुर्द्धबुधस्तस्याक्षिणी गोतमभरद्वा

जौ श्रोत्रे विश्वामित्रजमदग्नी नासिके वसिष्ठकश्यपौ वागत्रिर्गायत्री
छंदोभिर्देवतांश्चिरसि विन्यसेदेवमेवोष्णिहृसवितारं ग्रीवास्वनूके
बृहतीं बृहस्पतिं बाहोर्बृहद्रथन्तरे द्यावापृथिवीमध्ये त्रिष्टुभमिन्द्रश्रो
ण्योर्जगतीमादित्यं मँद्रेतिछंदसं प्रजापतिं पाथौ यज्ञायज्ञियं वैश्वान
रमूर्वोरनुष्टुभं विश्वान्देवानष्टीवतोः पंक्तिं मरुतः पादयोर्द्विपदाविष्णुं
प्राणेषु विछंदसं वायुं न्यूनान्तिरिक्तेष्वङ्गेषु न्यूनान्क्षरं छंद आपो देवते
त्येव ह्रस्वर्वाङ्गेषु योजयित्वा वेदमयः संपद्यते ज्ञापानुग्रहसमर्थो भवति

ब्राह्मं तेजश्च वर्द्धते न कुतश्चिद्भयं विन्दते ऋद्धयो यजुर्मयः साम
 मयस्तेजोमयो ब्रह्ममयोऽमृतमयः संभूय ब्रह्मैवाभ्येति तस्मादेवं ना
 ब्रह्मचारिणे नातपस्विने नासंवत्सरोपिताय नाप्रवक्त्रेऽनुब्रूयादनेना
 धीतेन चांद्रायणाब्दफलमवामोत्यामोति च सम्यग्ज्ञातेन ब्रह्मणः सायु
 ज्यहसलोकतामामोत्यामोति ॥ १३ ॥ इति० सर्वानुक्रमणिकायां
 चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ अथ छंदांसि गायत्र्युष्णिगनुष्टुब्ह
 तीर्षणिकत्रिष्टुब्जगत्यतिजगती शक्यतिशक्यष्ट्यत्यष्टीधृत्यतिधृतयः

कृतिप्रकृत्याकृतिविकृतिप्रकृतिसंस्कृत्यभिष्कृत्युत्कृतयश्चतुर्विंशत्यक्षरादीनि
चतुरुत्तराण्यून्याधिकेनैकेननिचृष्टुरिजौ द्वाभ्यांविराट्स्वराजौ पादपू
रणार्थं तु क्षेप्रसंयोगैकाक्षरीभावान्ब्यहृदाद्ये तु सप्तवर्गे पादविशे
षात् संज्ञाविशेषास्ताननुक्रमंतएवोदाहरिष्यामो विराड्छ्रुपाविराट्
स्थानाश्च बहूनामपि त्रिष्टुभएवेत्युद्देशस्तत्र दशैकादशद्वादशाक्षरा
णां वैराजत्रैष्टुभजागता इति संज्ञा अनादेशेष्टाक्षराः पादाश्चतुष्पदा
श्चर्चः ॥ १ ॥ प्रथमंछन्दस्त्रिपदागायत्री पंचकाश्चत्वारषट्शैकश्चतुर्थ

श्रुतुष्कोवा पदपंक्तिः षट्सप्तैकादशा उष्णिग्गर्भास्त्रयः सप्तकाः पाद
 निचृन्मध्यमः षट्श्रेदतिनिचृद्दशकश्चेद्यवमध्या यस्यास्तु षट्सप्तका
 ष्टकाः सा वर्द्धमाना विपरीता प्रतिष्ठा द्वौषट्कौ सप्तकश्चेति ऋसीयसी
 ॥ २ ॥ द्वितीयमुष्णिकत्रिपदांत्यो द्वादशक आद्यश्चेत्पुरउष्णिङ्मध्य
 मश्चेत्ककुपूत्रैष्टुमजागतचतुष्काः ककुद्भ्यंकुशिरैकादशिनोः परः षट्
 स्तनुशिरा मध्येचेत्पिपीलिकमध्याद्यः पंचकस्त्रयोष्टकाअनुष्टुब्गभा
 चतुःसप्तकोष्णिगेव ॥ ३ ॥ तृतीयमनुष्टुप्चतुष्पदाथ पंचपंचकाः ष

दृश्यैको महापदपंक्तिर्जागतावष्टकश्च कृतिर्मध्ये चेदष्टकः पिपीलिक
मध्या नवकयोर्मध्ये जागतः काविराणनववैराजत्रयोदशैर्नष्टरूपादे
कास्त्रयो विराडेकादशका वा ॥ ४ ॥ चतुर्थबृहतीतृतीयो द्वादशक
आद्यश्चेत्पुरस्ताद्बृहती द्वितीयश्चेत्त्रयंकुसारिण्युरोबृहती स्कंधोग्रीवी
वांत्यश्चेदुपरिष्टाद्बृहत्याष्टिनोर्मध्ये दशकौविष्टारबृहती त्रिजागतोद्बृ
बृहती त्रयोदशिनोर्मध्येष्टकः पिपीलिकमध्या नवकाष्टकैकादशा
ष्टिनो विषमपदाचतुर्नवका बृहत्येव ॥ ५ ॥ पंचमं पंक्तिः पंचपदाऽथ

चतुष्पदाविराट्दशकाअयुजौ जागतौ सतोबृहती युजौ चेद्विपरीताऽ
 द्यौ चेद्विष्टारपंक्तिरंत्यौ चेदास्तारपंक्तिराद्यांत्यौ चेत्संस्तारपङ्क्तिर्म
 ध्यमौ चेद्विष्टारपंक्तिः ॥ ६ ॥ षष्ठं त्रिष्टुप् त्रैष्टुभपदाद्वौतु जागतौ
 यस्याः सा जागते जगती त्रैष्टुभे त्रिष्टुव्वैराजौ जागतौ चाऽभिसारिणी
 नवकौ वैराजस्त्रिष्टुभश्च द्वौवा वैराजौ नवकस्त्रैष्टुभश्चविराट्स्थानैकाद्
 शिनस्त्रयोष्टकश्च विराड्रूपा द्वादशिनस्त्रयोष्टकश्चज्योतिष्मतीयतो
 ष्टकस्ततोज्योतिश्चत्वारोष्टकाजागतश्च महाबृहतीमध्येजागतश्चद्वव

मध्याद्यौदशकावष्टकास्त्रयः पंचयुत्तराविराट्पूर्वा वा ॥ ७ ॥ सप्तमं
जगती जागतपदाष्टिनस्त्रयः स्वौचद्वौमहासतोबृहत्यष्टकौसप्तकःषट्कौ
दशकोनवकश्चषडष्टकावामहापंक्तिर्माध्यंदिनीयेवाजसनेयके सर्वा
नुक्रमणिकैषाकृतिर्भगवतःकात्यायनस्यैषाकृतिर्भगवतः कात्यायन
स्य ॥ ८ ॥ इति सर्वानुक्रमणिकायांपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ कंडि
कासंख्या ॥ १२४ ॥ समाप्ता ॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ ॐ अथानुवाकान् ब्रह्म्यामि ब्रह्मणा निर्मितान्
 पुरा ॥ शिष्याणामुपदेशाय यज्ञसंस्कार एव च ॥ विप्राणां यज्ञका
 लेषु जपहोमार्चनादिषु ॥ १ ॥ इपेत्वैका वसोः पवित्रं तिस्रोऽनेत्रतपते
 सप्त पवित्रेऽथोद्वे शर्मासितिस्रो दृष्टिरसिशर्मासिद्विकौ देवस्यत्वाति
 स्रो देवस्यत्वापंच प्रत्युष्टुक्षस्तिस्रो दशैकत्रिंशत् ॥ १० ॥ ३ ॥ १ ॥ १ ॥
 कृष्णोसिषडनेवाजजित्तिस्रोमयीदमग्नीषोमयोः पंचकावनेदब्धायो
 चतस्रः संवर्चसापंचामयेकव्यवाहनाथपट्सप्तचतुस्त्रिंशत् ॥ ७ ॥

॥ ३४ ॥ २ ॥ समिधाग्निर्भूभवःस्वश्चतुष्कावग्निर्ज्योतिर्द्वे उपप्रयंतः
पद्भिर्दृशतिर्भूभवःस्वश्चतस्रो गृहामासिनःपंच पूर्णाद्विद्वेऽ
अक्षन्नमीमदंतपडेपतेसप्तदशान्निषष्टिः ॥ १० ॥ ६३ ॥ ३ ॥ एवंद्वेम
हीनांपयश्चतस्र आकृत्याऋक्सामयोर्द्विकौन्नतं कृणुतपडेषातेचतस्रो
वस्व्यसितिस्र एषतेर्द्वे शुक्रं त्वा चतस्रोदित्यास्त्वगष्टौ दशसप्तविंशत्
॥ १० ॥ ३७ ॥ ४ ॥ अग्नेस्तनूरापतयेचतुष्कौ तसायनीद्वे इन्द्रवो
स्तिस्त्रो भुंजतेष्टौ देवस्यत्वा चतस्रो देवस्यत्वापंच विभूरसिचतस्रो ज्यो

तिरसिषडुश्विष्णोतिस्त्रोदशत्रिचत्वारिंशत् ॥ १० ॥ ४३ ॥ ५ ॥
 देवस्यत्वाप्रडुपावीरसिपंच माहिःषट् संतेतिस्त्रः समुद्रंगच्छहविष्मती
 द्विकौ हृदेत्वापंच देवस्यत्वाष्ट्रावष्टौसप्तत्रिंशत् ॥ ८ ॥ ३७ ॥ ६ ॥
 वाचस्पतयऽउपयामगृहीतोसित्रिकावावायोयंवाद्विकौ यावामेका तं
 प्रलथाचतस्त्रोयवेनोयेदेवासस्त्रिकाविन्द्रायमूर्द्धानंद्विकौ यस्तएवका प्रा
 णायतिस्त्रोमधवइन्द्राग्नीआगतमाघौमासश्चर्षणीधृतोविश्वेदेवासऽ
 आगतंद्रमरुत्वो मरुत्वंतवृषभंमरुतांत्वौजसेसजोषा इंद्रमरुत्वौ २

इन्द्रमहौ २ इन्द्रोमहौ २ इन्द्रएकैकोटुत्यमष्टौपंचविंशतिरष्टाचत्वारिंशत् ॥ २५ ॥ ४८ ॥ ७ ॥ उपयामगृहीतोस्यादित्येभ्यःपंच वाममद्यद्वे सुशर्मास्येकावृहस्पतिसुतस्यद्वेहरिरसिचतस्रः समिन्द्रणोष्टौ माहिरैजतुदशमास्यः पंचकावातिष्ठयुक्ष्वाहोद्गमिदेकैका यस्मान्नद्वेऽन्नेपवस्वोत्तिष्ठन्नदृश्रमुत्यमेकैकाऽजिघ्रद्वे विनइन्द्रवाचस्पतिंविश्वकर्म्मन्नैकान्नयेत्वाचतस्र इहरतिस्तिस्त्रःपरमेष्ठीदशत्रयोविंशतिस्त्रिषष्टिः ॥ २३ ॥ ६३ ॥ ८ ॥ देवसवितश्चतस्रइन्द्रस्यवज्रः पंचदेवस्याहं दशाप

येतिस्त्रोवाजस्येममष्टावग्निरैकाक्षरेणैषतेचतुष्कौसविताद्वैअष्टौचत्वा
 रिदृशत् ॥ ८ ॥ ४० ॥ ९ ॥ अपोदेवाश्चतस्रः सोमस्यात्विषिः पंचाविष्टाः
 सप्तसोमस्यत्वाचतस्रइन्द्रस्यवज्रः पंचस्थानासिचतस्रः सवित्रेकाश्चि
 भ्यांचतुस्त्रिदृशत् ॥ ८ ॥ ३४ ॥ १० ॥ यंजानएकादशप्रतूर्तदृषोडश
 देवस्यत्वादशापोदेवीर्द्वादशापोह्येकादशादितिद्वापंचाकृतिमष्टादश
 सप्तत्र्यशीतिः ॥ ७ ॥ ८३ ॥ ११ ॥ दृशानः सप्तदशादिवस्परिद्वादशस
 मिधाग्निपंचदशापेतसप्तदशाऽऽसुन्वन्तंत्रयोदश याओषधीः सप्तविदृ

षोडशहिरण्यबाहवऽउष्णीपिणेतक्षभ्योज्येष्ठाथपंचकाः स्रुत्यायच
 तस्रःशंभवाथैकापाथ्यायपंचद्रापेअंधसोविह्दशतिर्नवषट्षष्टिः ॥ ९ ॥
 ॥ ६६ ॥ १६ ॥ अश्मन्मूर्जदशनमस्तेपंचान्निस्तिग्मेननवचक्षुषःपिता
 द्वावाशुःशिशानः सप्तदशोदेनंक्रमध्वमग्निनापंचदशकौशुक्रज्योतिः
 ससेमंस्तनंत्रयोदशनवैकोनशतम् ॥ ९ ॥ ९९ ॥ १७ ॥ वाजः सप्त
 मूर्कचतुष्काअश्मान्निस्त्रिकावट्शुः पंचैका चतस्रोवाजायद्वेवाजस्य
 त्वष्टावृतापाड्त्रयोदशान्निथुनज्मिसप्त यदाकृताद्वात्रहत्यायदशकौ

त्रयोदशसप्तसप्ततिः ॥ १३ ॥ ७७ ॥ १८ ॥ स्वाह्वीत्वैकादशदेवायज्ञविद्व
शतिः सुरवंतद्वसप्तदशोदीरतात्रयोदशाभ्याजानुदश सोमोराजाष्टौ
सीसेनतंत्रद्वषोडशसप्तपंचनवतिः ॥ ७ ॥ ९५ ॥ १९ ॥ क्षत्रस्थयोनि
स्त्रयोदशयद्देवादशाभ्यादधाम्यष्टौयोसमिद्धोअग्निद्वादशाश्विनाहवि
स्त्रयोदशाश्विनातेजसैकादशनवनवतिः ॥ ९ ॥ ९० ॥ २० ॥ इमम्म
समिद्धोअग्निरेकादशकौवसन्तेनऋतुनाषड्द्वहोतायक्षत्समिधाग्निद्वा
दशाऽश्विनौछागस्यसप्त देवबर्हिश्चतुर्दश षड्कषष्टिः ॥ ६ ॥ ६ ॥ २१ ॥

तेजोसिपंचाम्रयएकाहिकारायद्वेत्तत्सवितुर्दश विभूर्मात्रिका कायद्वे
 आत्रह्मस्त्रयोदश शेषादैकैकोनविद्वशतिश्चतुस्त्रिद्वशत् ॥ १९ ॥ ३४ ॥
 ॥ २२ ॥ हिरण्यगर्भोयःप्राणतोद्विकौयुंजंत्यष्टौवायुद्विपंचप्राणाय
 तिस्र उत्सव्थ्याद्वादशगायत्रीकस्त्वाषट्कःस्विदष्टौकास्त्रिदशसुभूः
 स्वयम्भूस्त्रिस्र एकादशपंचषष्टिः ॥ ११ ॥ ६५ ॥ २३ ॥ अश्वस्तूपरा
 धूम्रान्वसंतायसमुद्रायशिशुमारान्मयुःप्राजापत्योदशकाश्चत्वारश्च
 त्वारिदशत् ॥ ७ ॥ ७० ॥ २४ ॥ शादंदिङ्गनवैकैकाहिरण्यगर्भश्चत

स्रआनोदशमानोमित्रोयदश्वस्याष्टकौयत्तेषडिमानुकेद्वे पंचदशसप्त
चत्वारिंशत् ॥ १५ ॥ ४७ ॥ २५ ॥ अमिश्रपंचदशोच्चातएकादश
द्वौषड्विंशतिः ॥ २ ॥ २६ ॥ समास्त्वादशोद्धाअस्यपीवोअन्ना
द्वादशकावमित्वेकादशचत्वारःपंचचत्वारिंशत् ॥ ४ ॥ ४५ ॥ २७ ॥
होतायक्षदेकादशदेवंबहिर्द्धादशपुनरप्यवचत्वारःषट्चत्वारिंशत्
॥ ४ ॥ ४६ ॥ २८ ॥ समिद्धोअंजनेकादशयदकंदस्त्रयोदशसमिद्धोअ
द्यद्वादशकेतुंकृण्वँश्चतुर्विंशतिश्चत्वारःषष्टिः ॥ ४ ॥ ६० ॥ २९ ॥ देव

सवितः षट्पत्तपसेकौलालं षोडशद्वौ द्वौ विंशतिः ॥ २ ॥ २२ ॥ ३० ॥
 सहस्रशीर्षी षोडशाब्धः षट् द्वौ द्वौ विंशतिः ॥ २ ॥ २२ ॥ ३१ ॥ तदे
 वसप्तवेनस्तत्र षोडश ॥ २ ॥ १६ ॥ ३२ ॥ अस्याजरासः सप्तद
 शापश्चिद्द्वौ दश विभ्राद्चतुर्दश प्रवावृजएकदश प्रवायुप्रवीर्याप
 चदशकावानस्त्रयोदशसप्तसप्तनवतिः ॥ ७ ॥ ९७ ॥ ३३ ॥ यज्जाग्रतः
 पंचनद्यः सोमो धेनुमाकृष्णेनपूषंतवदशकानतष्टौ षडष्टापंचाशत् ॥ ६ ॥
 ॥ ५८ ॥ ३४ ॥ अपेतोदशाद्यं द्वादशद्वौ द्वौ विंशतिः ॥ २ ॥ २२ ॥ ३५ ॥

ऋचंवाचहृषोडशद्यौःशांतिरष्टौद्वौचतुर्विंशतिः ॥२॥२४॥ ३६ ॥ देव
स्यत्वादशयमायत्त्रैकादशद्वावेकविंशतिः ॥ २ ॥ २३ ॥ ३७ ॥ देव
स्यत्वाष्टौयमायत्वाक्षत्रस्यत्वादशकौत्रयोष्टाविंशतिः ॥३॥२८॥ ३८
स्वाहाप्राणेभ्यःषडुग्रश्चसप्तद्वौत्रयोदश ॥२॥३॥ ३९ ॥ ईशावास्यम
ष्टाबंधंतमोनवद्वौसप्तदश ॥२॥३॥ ७॥ ४० ॥ ॥ दशाध्यायेसमाख्याताऽ
नुवाकाःसर्वसंख्यया ॥ शतंदशानुवाकाश्चनवान्येचमनीषिभिः ॥ ३ ॥
सप्तषष्टिश्चितोज्ञेयासौत्रैर्द्वाविंशतिस्तथा ॥ अश्वएकोनपंचाशत्पंचात्रि

शस्त्रिखलेस्मृताः ॥ २॥ शुक्रियेपुत्रुविशेष्याएकादशमनीषिभिः ॥ एकी
कृत्यसमाख्यातंत्रिशतंत्र्यधिकंमतम् ॥ ३ ॥ इत्यनुवाकसूत्राध्यायः ॥

इदं पुस्तकं (बलसाड) पुरनिवासिना शुक्लावटकेन कल्याणजीतनुजेन बलभरामशर्मणा
संशोधितम् । तच्च मोहमथां पाण्डुरङ्ग जावजी इत्यनेन स्वीये
निर्णयसागरमुद्रणयन्त्रालये मुद्रयित्वा प्रकाशितम् ।

संयदब्दाः १९८७ । शकाब्दाः १८५३ । सनाब्दाः १९३१ ।

इति यान्नवल्क्यशिक्षा-प्रतिज्ञासूत्र-सर्वानुक्रम-
अनुवाकसूत्रसमाप्तिः ॥

॥ अथ वेदपाराशर्यणत्रिप्रारंभः ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ अथवेदपारायणविधिः ॥ ॥ स्थंडिलंकल्पयित्वाग्निमुपसमाधायसं-
 परिस्तीर्याज्येनैताभ्यो देवताभ्यो जुहोति अग्नये सोमायेंद्राय विश्वेभ्योदेवेभ्य ऋषिभ्य
 ऋभ्योयजुंभ्यःसामभ्यःश्रद्धायैप्रज्ञायैमेधायैधारणायैश्रियैहियैसावित्र्यैसवित्रे प्रजापतये कां-
 डऋषये सोमायकांडऋषये अग्नयेकांडऋषये विश्वेभ्योदेवेभ्यःकांडऋषिभ्यः संहिताभ्यो
 देवताभ्य उपनिषद्भ्योयाज्ञिकीभ्योदेवताभ्य उपनिषद्भ्योवारुणीभ्योदेवताभ्य उपनिषद्भ्यो
 हव्यवाहायविश्वेभ्य ऋग्गणेभ्योऽनुमत्यैस्विष्टकृतेचपृथक्स्वाहाकारेणहुत्वाव्याहृतिभिश्चपुनः-
 परिषिञ्चति ॥ समासेचैतायजुपातर्पयति । एवमृगवेदस्यकांडऋज्यादिवर्ज्यमास्विष्टकृतस्तेषां
 स्थानेशतर्चिभ्योमाध्यमेभ्यो गृत्समदाय विश्वामित्राय वामदेवायात्रये भरद्वाजाय जाम-
 दग्न्यायगौतमायवसिष्ठायप्रगाथेभ्यः पावमानीभ्योदेवताभ्यः शुद्रसूक्तेभ्यो महासूक्तेभ्यो महा-

नाम्नीभ्यइति ॥ ततोवेदादिमारभ्यसंततमधीयीतित्याहभगवान्वौघायनः ॥ इति वेदपाराय-
णोपक्रमविधिः ॥

अथ वेदपारायणे कलशप्रतिष्ठापनादिप्रकारः ॥ तीर्थे देवालये गेहे प्रशस्ते सुपरिष्कृते ॥
कलशं सुदृढं तत्र सुनिर्णिकं विभूषितम् ॥ पुष्पपल्लवमालाभिश्चन्दनैः कुंकुमादिभिः ॥ मृत्ति-
काभिश्च संमिश्रेदिमध्ये न्यसेत्ततः ॥ पंचाशद्भिः कुशैः कार्यो ब्रह्मा पश्चान्मुखस्थितः ॥ स्नापितः
स्थापितः कुम्भे चतुर्बाहुश्चतुर्मुखः ॥ वत्सजान्वाकृतिं दण्डमुत्तराग्रेः कुशैः कृतम् ॥ ब्रह्मोपधाने
दत्त्वा तं ततः स्वस्त्ययनं पठेत् ॥ प्रतिष्ठां कारयेत्पश्चात्पूजाद्रव्यमथोच्यते ॥ यज्ञोपवीतनैवेद्यव-
स्त्रचन्दनकुंकुमैः ॥ स्रग्धूपदीपतांबूलैरक्षतैश्च पितामहम् ॥ ब्रह्मजज्ञानमिति वा गायत्र्या वा प्रपू-
जयेत् ॥ उपाध्यायश्चसंपूज्योयथापाठं पठेत्ततः ॥ इति वेदपारायणेकलशप्रतिष्ठापनादिप्रकारः ॥
अथानश्रत्पारायणविधिः ॥ अथातो नश्रत्पारायणविधिं व्याख्यास्यामः ॥ आसमासेर्नाश्री-

यात् यथाशक्तिवाऽऽपः पयः फलान्योदनं वा हविष्यमल्पं भुक्त्वा तदाशेषमधीयीत ॥ ग्रामा-
 त्प्राचीमुदीचीं वा दिशमुपगम्याग्निमुपसमाधाय परिस्तीर्येधमं प्रदायाज्येनैताभ्यो देवताभ्यो
 जुहोति ॥ अग्नये सोमारेन्द्राय प्रजापतये बृहस्पतये विश्वेभ्यो देवेभ्यो ब्रह्मणे ऋषिभ्य ऋ-
 ग्भ्यो यजुर्भ्यः श्रद्धायै मेधायै प्रज्ञायै धारणायै सदसस्पतये अनुमतये श्रियै हियै सावित्र्यै
 सवित्रे प्रजापतये कांडऋषये सोमाय कांडऋषये विश्वेभ्यो देवेभ्यः कांडऋषिभ्यः संहिता-
 भ्यो देवताभ्य उपनिषद्भ्यो याज्ञिकीभ्यो देवताभ्य उपनिषद्भ्यो वारुणीभ्यो देवताभ्य उप-
 निषद्भ्यो हव्यवाहाय विश्वेभ्यं ऋगणेभ्यं अनुमत्यै स्विष्टकृते च पृथक् स्वाहाकारेण हुत्वा
 व्याहृतिभिश्च पुनः परिषिञ्चति ॥ समाप्ते चैता यजुषा तर्पयति एवमृगवेदिकानां कांडऋष्या-
 दिवर्जमास्विष्टकृतस्तेषां स्थाने शतर्चिभ्यो माध्यमेभ्यो गृत्समदाय विश्वामित्राय वामदेवाया-
 त्रये भरद्वाजाय जामदग्न्याय गौतमाय वसिष्ठाय प्रगाथेभ्यः पावमानीभ्यः क्षुद्रसूक्तेभ्यो महा-

नाम्नीभ्य इति ॥ ततो वेदादिमारभ्य संततमधीयीत ॥ नास्यान्तरानध्यायो नास्यान्तराज-
ननमरणे अशुची नान्तरा व्याहरेन्नान्तरा विरमेत् यावदन्तमधीयीत ॥ यद्यन्तरा विरमेत्
त्रीन् प्राणायामानाम्य प्रणवं वां प्रणिदाय यावत्कालमधीयीत ॥ ततः सर्वं निशो निशान्तरं
संग्रामारण्यसलिलं प्रलोप्य परिदध्यात् ॥ आदावन्ते च ब्राह्मणभोजनं दक्षिणादानं च दद्या-
त् ॥ परातेन विधिना वेदमधीयीत सततः पूतो वेदो भवति मनःशुद्धश्च भवति द्वाभ्यां
पारायणाभ्यां ऋग्भिश्च भोजन इहाधीते अनृतेभ्यः प्रमुच्यते त्रिभिर्वहुभ्यः पातकोपपातके-
भ्यः शूद्रायां रेतः सिक्त्वा गंगासु निमज्जंश्च भवति ॥ चतुर्भ्यः शूद्रान्नभोजनात्तत्सेवनात्तत्स्त्री-
सेवनाच्च ॥ पञ्चभिरयाज्ययाजनात्पूतो भवति ॥ अग्राह्यग्रहणाद्ग्राह्याग्रहणाद्भ्यासोपास-
नाच्च पङ्भिर्ब्राह्मणस्य लोहितकरणात् स्त्रीलोहितकरणात्पशुहननात्सुवर्णस्तेयात्पतिसंप्र-
योगाच्च सप्तभिः प्राजापत्यानां हीनाचरणात् ॥ यज्ञोपवेधनाच्च अष्टभिश्चान्द्रायणस्यान्तरा-

नाचरणाद्गुरुतल्पगमनाद्गजस्वलागमनाच्च नवभिः सुरापानाच्च दशभिरश्रोत्रिययाजनात्
 असोमपानात् अन्यायतश्च एकादशभिर्ब्राह्मिणहननाद्गर्भहननाद्वादशभिः पूर्वजन्मेहजन्म-
 कृतैः सर्वैः पापैः प्रमुच्यते स्वर्गलोकं गच्छति पितृन् स्वर्गलोकं गमयति अग्निष्टोमादीन् क्र-
 तून्यजति तैः क्रतुभिरिष्टं भवति ॥ वेदाध्यायी सदैवस्याद्यथा हि सत्यवाक्शुचिः ॥ ययं काम-
 यते कामं तंतं वेदेन साधयेत् ॥ असाध्यं नास्ति यत्किञ्चिद्ब्रह्मणो हि फलं महत् ॥ ब्रह्मणो हि फ-
 लं महदिति समाप्तौ यजुषा तर्पयतीति ॥ समाप्ते वेदपारायणे समाप्ते एता देवताः पूर्वोक्ता
 अग्निसोमाद्यजुषा तर्पयति यजुर्वेदपारायणे तस्य वेदस्य प्राधान्यमुच्यते ॥ अथवाभूरादिव्याह-
 तिवंतुष्टयात्मकं यजुःशब्देन गृह्यते ॥ तेनैतदुक्तं भवति ॥ भूर्देवांस्तर्पयामीति अनेन प्रकारेण
 तर्पयित्वा अग्निसोमादींस्तर्पयेदिति ॥ नास्यांतरा जननमरणे ॥ अशुचीइति नाशुचिहेतुभूते
 इत्यर्थः ॥ नांतराव्याहरेदिति ॥ उपक्रांतवेदपारायणमध्ये न व्याहरेद्ब्राह्म्यापयेत् तथा लौ-

किं क्वचनमपि न ब्रूयात् ॥ विहितं नित्यनैमित्तिकं कर्मानुपयुक्त्वा वक्तिं न कुर्यादित्यर्थः ॥
 निशोनिशान्तरम् संग्रामारण्यसलिलं लोप्यपरिदृध्यादिति लोप्यच्छित्वा परिहार्य्य वर्जयि-
 त्वेत्यर्थः इतियावत् ॥ परिदृध्यात् समापयेत् ॥ निशान्तरं निशीथः संध्या वा ॥ सलिलं
 वृष्टिरुदकसमीपभूमिका वा निशादिकालान्देशांश्च वर्जयित्वा समापयेदित्यर्थः ॥ सततः
 पूतो वेदो भवतीति वेदो भवति वेदात्मको भवति उत्कृष्टज्ञानवान्भवेदित्यर्थः ॥ द्वाभ्यां पारा-
 यणाभ्यां ऋग्भिश्चेति ऋग्भिः पावमानीभिः पारायणद्वयं पावमान्यश्च मिलित्वोक्तफलाय क-
 ल्प्येते इत्यर्थः ॥ एवमुत्तरत्र पारायणत्रयं गंगान्नानं च मिलित्वा साधनम् ॥ निमज्जंश्च भव-
 ति पूतो भवतीत्यर्थः ॥ प्राजापत्वानाचरणं प्रक्रान्तप्राजापत्वानामननुष्ठानं एवं चान्द्रायण-
 स्थानाचरणं यज्ञोपवेधनं यज्ञविनाशः ॥ इत्यनश्चत्पारायणविधिः ॥

॥ इति वेदपारायणविधिः समाप्तः ॥

अ० सं०
 १२ ५९
 ४ १४
 २ २०
 १२ ४९
 ५ ३६
 ५० ३६
 २५ ४
 २६ २०
 ८ ३८
 १७ ८
 १७ ६९
 १ १८
 १२ ७

अग्नेत्वंपुरीष्यह
 अग्नेत्वंःसुजागृहि
 अग्नेदग्घायह
 अग्नेदिवोऽअर्णम्
 अग्नेनयसुपथा
 अग्नेःपक्षतिर्वायोः
 अग्नेपत्नीरिहावह
 अग्नेपयस्व
 अग्नेपावकरोचिपा
 अग्नेप्रेहिप्रथमः
 अग्नेत्रहृगृष्णीष्व
 अग्नेभ्यावतिन्

अ० सं०
 १७ १६
 २२ १५
 ३९ ८
 १५ ४७
 २ १५
 १२ ८
 ९ २८
 २ २७
 १५ १
 १७ ५४
 ५७ ५७
 १२ १०६
 ३५ ३८
 ३६ ३७

अग्निस्तिग्मेन
 अग्निंस्तोमेन
 अग्निहृदयेन
 अग्निहोतारम्मन्त्र्ये
 अग्नीषोमयोरुज्जितिम्
 अग्नेऽअङ्गिरह
 अग्नेऽअच्छावदेहनः
 अग्नेगृहपते
 अग्नेजातान्प्रणुदाजह
 अग्नेतमुद्याश्वम्
 अग्नेतयुश्वः
 अग्नेत्वन्नः

अ० सं०
 २६ ९
 ३ ९
 १३ ४०
 १४ २०
 १३ १४
 ३३ ९
 २६ १
 १८ १४
 १८ १६
 १८ २२
 १९ ५९
 १९ ६१

अग्निर्कृषिपर्वमानह
 अग्निर्ज्योतिष्योतिरुग्निः
 अग्निर्ज्योतिष्याज्योतिष्मान्
 अग्निहृवताषातोदिवता
 अग्निर्मर्द्धादिवः
 अग्निर्वृत्राणि
 अग्निश्चपृथिवी
 अग्निश्चमृआर्षश्च
 अग्निश्चमृइन्द्रश्च
 अग्निश्चमृधुर्मश्च
 अग्निष्यात्तानृतुमर्तः
 अग्निष्यात्ताहपितरुह

अग्नेयत्तेद्विषि

अग्नेयत्तेशुकम्

अग्नेयुक्च

अग्नेरनीकम्

अग्नेर्जीनित्रम्

अग्नेर्भोगोऽसि

अग्नेर्वोऽपक्षगृहस्य

अग्नेवाज्जिद्वार्जम्

अग्नेवारजस्य

अग्नेयेर्होत्रम्

अग्नेयतपतेभृत्यारिव्यामि

अग्नेयतपतेभृतमचारिपम्

अ० मं०

१२ ४८

१२ १०८

१२ ३६

८ २४

५ २

१४ २४

६ २४

२ ७

१५ ३५

२ ९

१ ५

२ २८

अग्नेव्रतपास्त्वे

अग्नेशब्दमहते

अग्नेसहस्रवृत्तना

अग्नेसहस्राक्ष

अग्नेस्तनूरसि

अग्नेस्वाहाकृणुहि

अग्नेणीरसि

अग्नेवहन्नृपसा

अज्ञान्यात्मन्

अङ्गिरसोनः

अत्तिकदद्दृषु

अच्छायमेति

अ० मं०

३३ ६

२ १२

९ ३७

१७ ७१

३ ५

२७ २२

६ २

१२ १३

१९ २३

१९ ५०

३८ २२

२७ १४

आच्छन्नस्यते

अजस्रमिन्दुम्

अजारेपिशङ्गिला

अर्जो जनो हि पर्वमानः

अजो ह्यग्नेरजनिष्ट

अतिनिहो अतिखिधः

अतिविश्वाः

अत्युद्यौ र अगुं नान्याम्

अत्रापितरो मादयध्वम्

अत्रातिरूपमुत्तमम्

अथैतानुष्टौ

अदब्धेभिः

अ० मं०

७ १४

१३ ४३

२२ ५६

२२ १८

१३ ५१

२७ ६

१२ ८४

५ ४२

२ ३१

२९ १८

३० २२

३३ ६९

३३ ८४

{

{

{

अदितिर्घोरदिति
 अदितिर्घादेवी
 अदित्यास्वक्
 अदित्यास्वपापे
 अदित्यास्वामर्द्धन्
 अदित्यैरालासि
 अदित्यैरालासिद्राण्ये
 अदित्यैरालास्यदितिष्टे
 अदित्यैव्युन्दनमसि
 अदश्रमस्यकेतवः
 अश्वक्षीरं व्यपिचत्
 अश्वक्षीरं व्यपिचत्

अ० मं०

२५	२३	अश्वक्षीरं
११	६१	अघादेवाऽऽदिता
४	३०	अघायथानं
१४	५	अघाहृशुकुतोऽ
४	२२	अधिनऽइन्द्रैपाम्
१	३०	अधिपत्यसि
३८	३	अथ्यवोचदधिवृत्ता
११	५९	अथ्यव्योऽअद्रिभिः
२	२	अनुडान्वयः
८	४०	अनुडाहमश्वारंभामहे
१९	७३	अनाघृष्टापुरस्तात्
३१	१७	अनाघृष्योऽजातवैदाः

अ० मं०

२२	२५	अनुत्तेशुष्मम्
३३	४२	अनुत्तमातेमघवन्
१९	६९	अनुत्वामुतामन्यताम्
१५	४५	अनुत्वारथोऽअनुमर्थ्यः
३३	४७	अनुनोऽघानुमतिः
१५	१४	अनुवीरैरनुपुष्यास
१६	५	अनेजदेकुम्भनसः
२०	३१	अन्तरंगेरुचात्यम्
१४	१०	अन्तरामित्रावरुणा
३५	१३	अन्तश्चरतिरोचना
३७	१२	अन्तस्तेघावापृथिवी
२७	७	अन्धन्तमः प्रविशन्ति

अ० मं०

३३	६७
३३	७९
४	२०
२९	१९
३४	९
२६	१९
४०	४
१२	१६
२९	६
३	७
७	५
४०	१२

अन्धस्थान्धः

अन्नपतेऽन्नस्य

अन्नात्परिदुत्तोरत्तम्

अन्धयदुवाहुत्रिंशत्वार्याः

अन्धयदेवाहुःसंभवात्

अन्धयद्यापोर्जमासानाम्

अन्धयावोऽन्ध्याम्

अन्धयद्विरुपसा

अन्धयदनुमतेत्वम्

अर्पदयंगोपाम्

अपाधमपकिलिपम्

अपाङ्गभन्त

अपान्त्वेमन्त

अपाप्पुष्ठमसि

अपाप्पुरुः

अपाप्फेत्तेनमुचेः

अपातामृश्वनाघुर्मम्

अपाधमदुभिदस्ति

अपासिदंन्ययनम्

अपाररुम्पृथिव्यै

अपांरसम्

अपितेयुत्रिषु

अपेतुर्धीतुविचसर्पता

अपेतोवन्तु

अपोदेनामधुमतीः

अपोदेवीरुपसृजे

अमस्वतीमश्विना

अप्सुग्नेसधिष्टयुसौ

अप्सुन्तरुमृतम्

अवौध्युनिःसुमिधा

अभिगोत्राणिसहसा

अभित्यन्देवहःसविता

अभिस्त्वाशूरनोनुमो

अभिधाऽअसिभुवंतमसि

अभिप्रयन्तसमनेव

अभिभूरसि

अ०	मं०	अ०	मं०
१०	१	१३	५३
११	३८	१४	३३
१४	२९	६	१०
१२	३६	१९	७१
९	६	३८	१३
१५	२४	३३	९५
१७	३८	१७	७
४	२५	१	२६
३५	३५	९	१३
३	३	५०	५०
१६	९६	१२	४५
१०	३८	३५	१

अ०	मं०	अ०	मं०	अ०	मं०
अभियुद्धंशुणीहिनः	२६	अयन्दक्षिणाविश्वकर्मोतस्यर	२१	अयम्परोमुर्वः	१३
अभीमर्ममहिमादिवम्	३८	अयन्नोऽअग्निः	५६	अयम्पुरोहरिकेशः	५४
अभीपुणःसखीनां	१५	अयमुग्निःपुरीष्युः	९८	अयंवाग्मित्रावरुणा	१५
अभ्युपतसुष्टुतिम्	१७	अयमुग्निर्गृहपतिः	२४	अयंवेनः	७
अभ्यावधामिसुमिधम्	२०	अयमुग्निर्वीरतमः	१०३	अयदःसुहस्रमृषिभिः	१६
अभ्यावतस्वपृथिवी	१२	अयमुग्निःसंहस्त्रिणः	१०	अयदःसोऽअग्निः	८३
अत्रिरसिनार्व्यसि	११	अयमिहप्रथमो	४४	अर्थेतस्य	१२
अमीपाश्चित्तम्	१७	अयमुत्तरात्	९	अर्द्धकुरुचरुचयानाम्	१०
अमुत्रभूयात्	२७	अयमुपवर्चुर्वाग्वसुः	२४	अर्द्धमासाःपरुंयि	२५
अमेवैतदसुहवा	२६	अयम्पथाद्विश्वव्यचास्तस्यचक्षुः	१३	अर्मोऽभ्योहस्तिपम्	२३
अयन्तेयोनिक्रुत्वियः	१३	अयम्पथाद्विश्वव्यचास्तस्यरथ	५५	अर्ध्वमणश्चुहस्पतिम्	३०
अयन्दक्षिणाविश्वकर्मोतस्य	१३			अर्ध्वोऽअद्या	२७

अ॒व॒त॒त्य॒ध॒नु॒ष्ट॒म्
 अ॒व॒प॒त॒न्ती॒र॒व॒द॒न्
 अ॒व॒भृ॒य॒नि॒चु॒म्पु॒ण॒ः
 अ॒व॒रु॒द्र॒म॒दी॒मु॒ह्य॒व॒दे॒व॒म्
 अ॒व॒सृ॒ष्टा॒प॒रा॒प॒त
 अ॒वि॒र्त्ति॒मे॒प॒ः
 अ॒वे॒ष्टा॒द॒न्दु॒शू॒का॒ः
 अ॒वो॒चा॒म॒क॒व॒ये
 अ॒पुं॒शु॒न॒ति
 अ॒पुं॒शु॒र॒पुं॒शु॒ष्टे
 अ॒पुं॒शु॒श्च॒मे
 अ॒न॒मु॒शू॒र्जा॒म्

अ० मं० १६ १२ ३ ३ १७ १९ १० १५ २० ५ १८ १७

अ॒न॒म॒न्व॒ती॒री॒य॒ते
 अ॒न॒मा॒च॒मे
 अ॒न॒या॒म॒त॒ङ्का॒र्म॒म्
 अ॒न्ध॒र॒थे॒र्व॒ः
 अ॒न्ध॒स्तू॒प॒र॒ः
 अ॒न्ध॒स्य॒स्त्वा
 अ॒न्धा॒व॒ती॒म्
 अ॒न्धा॒व॒ती॒र्गो॒म॒ती॒ः
 अ॒न्धि॒न॒कृ॒त॒स्य॒ते
 अ॒न्धि॒ना॒गो॒भिः
 अ॒न्धि॒ना॒धु॒र्म॒म्
 अ॒न्धि॒ना॒ते॒र्ज॒सा

अ० मं० ३५ १८ १८ ३३ २४ ३७ १२ ३४ २० २० ३८ २०

अ॒न्धि॒नु॒न॒मुं॒चे
 अ॒न्धि॒ना॒पि॒च॒ता॒म्
 अ॒न्धि॒ना॒भे॒पु॒ज॒म्
 अ॒न्धि॒ना॒हृ॒विः
 अ॒न्धि॒ब॒भ्या॒ञ्च॒धुं॒ः
 अ॒न्धि॒ब॒भ्या॒म्प॒च्य॒स्व
 अ॒न्धि॒ब॒भ्या॒ग्नि॒श्व॒स्व
 अ॒न्धि॒ब॒भ्या॒म्प्रा॒त॒ःस॒वु॒न॒म्
 अ॒न्धो॒घृ॒ते॒न
 अ॒पा॒ढं॒यु॒त्सु॒ष्टं॒ना
 अ॒पा॒ढा॒सि॒स॒ह॒मा॒ना
 अ॒ष्टौ॒व्य॒त्य॒त्

अ० मं० २० २० २० २० १९ १० ३८ १९ २९ २० ३३ २४

असंख्यातासहस्राणि
 असंबुत्वाद्वापसंबुत्वाद्वा
 असंबुत्तोऽसंबुत्तित्यत्र
 अयुन्वन्तुमयजमानम्
 असंबुत्तानामुत्तलोकाः
 असंबुत्तानाम्
 असंबुत्तानाम्
 असंबुत्तानाम्
 असंबुत्तानाम्
 असंबुत्तानाम्
 असंबुत्तानाम्
 असंबुत्तानाम्

अ०	मं०	अस्मिन्महत्पुष्पवि
१६	५४	
२२	३०	अस्मिन्महत्पुष्पवि
२९	१४	अस्मिन्महत्पुष्पवि
३२	६२	अस्मिन्महत्पुष्पवि
४०	३	अस्मिन्महत्पुष्पवि
१६	६	अस्मिन्महत्पुष्पवि
१७	४७	अस्मिन्महत्पुष्पवि
१६	७	अस्मिन्महत्पुष्पवि
२	८	अस्मिन्महत्पुष्पवि
१२	२९	अस्मिन्महत्पुष्पवि
१७	४३	अस्मिन्महत्पुष्पवि
३५	२२	अस्मिन्महत्पुष्पवि

अ०	मं०	अकृत्तमसि
१६	५५	
३३	५०	अकृत्तमसि
९	२२	अकृत्तमसि
३	१६	अकृत्तमसि
३३	१	अकृत्तमसि
३३	९७	अकृत्तमसि
३७	२१	अकृत्तमसि
३१	७५	अकृत्तमसि
३६	११	अकृत्तमसि
२०	७९	अकृत्तमसि
२९	५१	अकृत्तमसि
२४	२५	अकृत्तमसि

अकृत्तमसि
 अकृत्तमसि
 अकृत्तमसि
 अकृत्तमसि
 अकृत्तमसि
 अकृत्तमसि
 अकृत्तमसि
 अकृत्तमसि
 अकृत्तमसि
 अकृत्तमसि
 अकृत्तमसि
 अकृत्तमसि
 अकृत्तमसि

अ०	मं०	अकृत्तमसि
११	९	
११	६६	अकृत्तमसि
३३	७	अकृत्तमसि
३३	५३	अकृत्तमसि
२९	५६	अकृत्तमसि
१९	१९	अकृत्तमसि
१९	२८	अकृत्तमसि
३	३८	अकृत्तमसि
८	१०	अकृत्तमसि
२९	५८	अकृत्तमसि
१८	२०	अकृत्तमसि
७	३२	अकृत्तमसि

आच्याजानु

आच्छच्छन्दः

आजसन्ति

आजिघकुलदीम्

आयुहनुईव्यः

आयुहनुासरखतीः

आयुहनुासरखतीः

आतम्भजः

आतसंइन्द्रायर्वः

आतिथ्यरूपम्

आतिथन्तुम्पारि

आतिषवृत्रहन

अ० मं०

१९ ६२ आतूनऽइन्द्र

१५ ५ आतवुत्सः

२९ ५० आत्मनमे

८ ४२ आत्मन्नपस्थे

२९ २८ आत्मानन्ते

२० ५८ आत्वाजिघर्मि

१७ ३७ आत्वाहार्षिम्

१२ २७ आदित्यङ्घर्मम्

३३ २८ आदित्यैर्नः

१९ १४ आधत्तपितरः

३३ २२ आनुऽइडाभिः

८ ३३ आनुऽइन्द्रोदरात्

अ० मं०

३३ ६५ आनुऽइन्द्रोहरिभिः

१२ ११५ आनुऽएतुमनः

७ २८ आनासत्यात्रिभिः

१९ ९२ आनोनिनुभिः

२९ १७ आनोभिद्राः

११ २३ आनोमित्रावरुणा

१२ ११ आनोयुजन्दिवि

१३ ४१ आनोयुजम्भारती

२९ ८ आत्राणिस्थाः

२ ३३ आपतयेत्वा

३३ ३४ आपयेस्वाहा

२० ४८ आपवस्व

अ० मं०

२० ४९

३ ५४

३४ ४७

२७ २८

२५ १४

२१ ८

३३ ८५

२९ ३३

१९ ८६

५ ५

९ २०

८ ६३

आपश्चित्
 आपोअद्यान्व
 आपोऽअस्मान्मातरः
 आपोदेवीः
 आपोह्यत्
 आपोहिष्ठास्योसुर्वः
 आप्यायस्वमदिन्तम्
 आप्यायस्वसमेतुते
 आवहन्नाहाणः
 आमन्दैरिन्द्र
 आमावाजस्यमसवः
 आमूरजमुत्यावर्तये

अ०

मं०

३३ १८ आयङ्गोऽष्टश्रित्
 २० २२ आयद्विपेनपतिम्
 ४ २ आयन्तुनर्षितरःसोम्यासः
 १२ ३५ आयातुमुप
 २७ ३५ आयात्विन्द्रः
 ३६ ५४ आयासायस्वाहा
 १२ १४ आयुग्मेपाहि
 १२ ११ आयुर्व्वेजेन
 २२ २२ आयुष्मानग्रे
 २० ५३ आयुर्व्व्यवर्चस्यम्
 ९ १९ आयोद्वासदने
 २९ ५७ आरोत्रिपाथिवम्

अ०

मं०

३ ६ आरोदसीअष्टणत्
 ३३ ११ आवाचोमध्यमरुहत्
 १९ ५८ आवायोभूपशुचिपा
 ३३ ८८ आविर्मभ्योऽ
 २० ४७ आधिश्वतः
 ३९ ११ आयोदेयासः
 १४ १७ आशुःशिशानः
 ३६ ३३ आशुखिवृद्धान्तः
 ३५ १७ आश्रवुयेति
 ३४ ५० आसन्दीरूपम्
 १५ ६३ आसीनासः
 ३४ ३२ आसुतेसिञ्चत

अ० मं०
 ३३ ७५
 १५ ५१
 ७
 १० ९
 ११ २४
 ४ ५
 १७ ३३
 १४ २३
 १९ २४
 १९ १६
 १९ ३६
 ३३ २१

आसृज्यन्ती

आहृम्यन्तु

इच्छन्तित्या

इडुऽपहि

इडाभिरुग्निरुब्धः

इडाभिर्भुक्षानामोति

इडासग्रे

इडायास्त्वापुदे

इडेरन्तेह्वे

इदमापहः

इदमुत्तरात्

इदम्पितुब्धः

अ० सं०

२९ ३१

१९ ५६

३४ १८

३८ ३०

२१ १४

१९ २९

१२ ५१

३४ १५

८ ४३

६ १७

१३ ५७

१९ ६८

इदग्मेवह

इदंघिष्णुविक्रमे

इदहृविः

इन्दुर्दक्षः

इन्द्रऽआसान्नेता

इन्द्रगोमन्निहार्याहि

इन्द्रयोपस्त्वा

इन्द्रन्दुरःकवृष्यह

इन्द्रन्देवीविशः

इन्द्रन्धिरम्बाह

इन्द्रमरुत्त्वइह

इन्द्रमिच्छरी

अ० सं०

३२ १६

५ १५

१९ ४८

१८ ५३

१७ ४०

२६ ४

५ ११

२० ४०

१७ ८६

१३ ५६

७ ३५

८ ३५

इन्द्रवायुऽइमेसुता

इन्द्रवायुचृदुस्पतिम्

इन्द्रवायुसुसुहृशा

इन्द्रश्चमुरुतश्च

इन्द्रश्चसुम्नाद्

इन्द्रःसुत्रामास्ववान्

इन्द्रःसुत्रामाहृदयेन

इन्द्रस्यक्रोडह

इन्द्रस्यरूपम्

इन्द्रस्यवज्रोमुरुताम्

इन्द्रस्यवज्रोसि

इन्द्रस्यवृष्णाः

अ० सं०

३३ ५६

३३ ४५

३३ ८६

८ ५५

८ ३७

२० ५१

१९ ८५

२५ ८

१९ ९१

२९ ५४

१० ११

१७ ४१

अ०	मं०	इमं० साहस्रम्
१३	४०	
१७	८७	
१३	५०	
३३	८१	
३३	२९	
३४	५४	
२९	१६	
२५	४६	
२२	२	
१७	२	
१६	४८	
१८	५२	

अ०	मं०	इन्द्रायैन्दुम्
३५	३०	
३७	६	
३३	९३	
१४	११	
७	३१	
३३	४९	
२५	५	
३३	३३	
२०	८७	
२०	८९	
२०	८८	
२६	५	

इन्द्रस्यस्यूरुसीन्द्रस्य
 इन्द्रस्यौजस्य
 इन्द्राग्नीऽअपादियम्
 इन्द्राग्नीऽअव्ययमानाम्
 इन्द्राग्नीऽआगतम्
 इन्द्राग्नीमित्रावरुणा
 इन्द्राग्नेयोऽपक्षतिः
 इन्द्रायैत्या
 इन्द्रायैहिचित्रमानो
 इन्द्रायैहिभूतुजानः
 इन्द्रायैहिधियेपितः
 इन्द्रायैहिबृत्रहन्

इयन्तेयुनिय्या
 इयवेदिषपरः
 इयत्यग्रऽआसीत्
 इयदुस्यारुः
 इयमपरि
 इरुज्यन्नग्रे
 इरानतीथेनुमती
 इपमूर्जमहसित
 इपथूर्जोर्जश्च
 इपिरोपिश्च्यब्दचा
 इपेत्योर्जोर्ज्या
 इपेपिश्चनस्योर्ज

अ०	मं०	इपेरायेरमस्व
४	१३	
२३	६२	इष्कृतीरमधुरस्य
३७	५	इष्कृतिर्नामय
१०	२५	इष्टोऽअग्निराहुत
१३	५८	इष्टोयुज्ञ
१२	१०	इहरतिरिह
५	१६	इहवाग्नेऽअधि
१२	१०	इडितोदेवहरिवाम्
१४	१६	इदक्षासऽएतुदक्षास
१८	४१	इदडुन्यादडु
१	१	इड्युश्वासि
३८	१४	इस्मान्तस

अ०	मं०	इशानायपरस्वत
१३	३५	
१२	११०	इशाचास्यमिदम्
१२	८३	इकाःसञ्चराऽएता
१८	५७	इकाःसञ्चराऽएताःसुनासी-
१८	५६	इकथेभिर्वृत्रहन्तमा
८	५१	इक्षासमूद्रः
२७	४	इखाङ्कणोतु
२०	३८	इमंलोहितेन
१७	८४	इमथभीमश्च
१७	८१	इम्राविघुनिना
२९	३	इच्चतैजातमन्धस
२९	२१	इच्छुम्माओपधीनाम्

अ०	मं०
२४	२८
४०	१
३४	१७
३४	१९
३३	७६
११	५७
१७	६०
३९	९
३९	८७
३३	६१
२६	१६
१२	८२

उतनोर्द्विर्बुधुः
 उतस्मास्य
 उतेदानीम्
 उक्तामिमहुते
 उत्तानायामर्ष
 उचिष्ठभोजसा
 उचिष्ठक्षणस्पते
 उस्थायवृहती
 उत्सकध्याऽअर्ष
 उत्सादेवर्ष्यः
 उदकमीत्
 उदग्नेतिष्ठ

अ०	मं०	उदीचीमारोह
३४	५३	
९	१५	उदीरतामर्षरः
३४	३७	उदुत्तिष्ठ
११	२१	उदुत्तमम्
३४	१४	उदुत्तजातवेदसम्
८	३९	उदुत्त्वविश्वे
३४	५६	उदेनमुत्तरान्
११	६४	उदेपाम्बाहू
२३	२१	उद्ग्राभर्ष
३०	१०	उद्विषंस्तभुनाम्
११	२२	उर्द्धर्षयमघवन्
१३	१२	उर्द्ध्वस्वाग्ने

अ०	मं०	उदुथन्तमसुस्पदिः
१०	१३	
१९	४९	उद्वेत्तऽऋषुमर्ष
११	४१	उपुग्मलुप
१२	१२	उपस्वाग्ने
५	५१	उपनःसनर्षः
३	३१	उपप्रयन्तोऽअध्वरम्
१७	५०	उपप्रागुच्छसन्मम्
११	८२	उपप्रागल्पटुमम्
१७	६४	उपप्रागात्समन्मेधा
५	२७	उपुयामर्षुहीतोसिधुवोसि
१७	४२	उपुयामर्षुहीतोसिमुजापतये
१६	६१	उपुयामर्षुहीतोसिबृहस्पतिस्तस्य

उपयामर्गृहीतोसिमधवित्या
 उपयामर्गृहीतोसिसाचिन्नोसि
 उपयामर्गृहीतोसिसुशर्मासि
 उपयामर्गृहीतोसिहरिरसि
 उपयामर्गृहीतोसीन्द्राय
 उपयामर्गृहीतोस्युग्रयैत्या
 उपयामर्गृहीतोस्यन्तरं
 उपयामर्गृहीतोस्यत्रिभ्यर्थात्
 उपयामर्गृहीतोस्याग्रयुणः
 उपयामर्गृहीतोस्यादित्येवर्थात्
 उपयामर्गृहीतोस्याश्चिन्नम्
 उपयामर्गृहीतोस्युधिवीम्

अ०	मं०	उपहृताऽइह	७	३०
८	७	उपहृताऽपितरः	८	७
८	८	उपहृतोद्यौषितोपुमां	८	८
८	११	उपहृरेगिरीणाम्	८	११
७	२२	उपायसृजुत्मन्या	७	२२
८	४७	उपावीरुस्युपदेवान्	८	४७
७	४	उपासैगायतानरः	७	४
२०	३३	उभापिवत्म्	२०	३३
७	२०	उभाबभ्यन्देव	७	२०
८	१	उभावाभिन्द्राग्नी	८	१
१९	८	उभेसुश्चन्द्र	१९	८
२९	५५	उरुषिष्णोः	२९	५५

अ०	मं०	उशान्तस्त्वा	३	४३
१९	५७	उशिकृत्वन्देव	१९	५७
२	११	उशिकृत्पावुकः	२	११
२६	१५	उशिर्गसि	२६	१५
२९	३५	उपुस्तच्चित्रम्	२९	३५
६	७	उपासानर्कम्	६	७
३३	६२	उपासानर्का	३३	६२
३४	२८	उपेयुषी	३४	२८
१९	४३	उस्त्रावेतम्	१९	४३
३	१३	ऊर्कमेसन्तृताचमे	३	१३
१५	४३	ऊर्गीस्याङ्गिरुस्यूर्णम्	१५	४३
५	३८	ऊर्जुं वहन्तीः	५	३८

अ०	मं०	१९	७०
८	५०	१२	२४
५	३२	३३	३३
३४	३३	२०	६१
२०	४१	२०	४१
२१	१७	४	३३
१८	९	४	१०
२	३४		

{

संहि.

॥ ८ ॥

ऊर्जापातम्

ऊर्जापातम्

ऊर्ध्वकुण्डम्

ऊर्ध्वमेगम्

ऊर्ध्वसुसुमिधः

ऊर्ध्वमारोह

ऊर्ध्वमेना

ऊर्ध्वमेवप्रति

ऊर्ध्वसामयोह

ऊर्ध्वयाचम्

ऊर्ध्वस्वार्थेत्वा

ऊर्ध्वोनामास्मि

अ० मं०

१२ १००

२७ ४४

११ ४२

२३ २७

२३ २६

२७ १३

१० १४

१३ १३

४ ९

३६ १

१३ ३९

१८ ६७

ऊर्ध्वैत्वारुचेत्वा

ऊर्ध्वैत्वारि

ऊर्ध्वमेमृत्त्वमे

ऊर्ध्वसुत्यम्

ऊर्ध्वजिद्य

ऊर्ध्वैस्तेन

ऊर्ध्वस्त

ऊर्ध्वस्ते

ऊर्ध्वस्थ

ऊर्ध्वसुत्यश्च

ऊर्ध्वानंमहिपम्

ऊर्ध्वानंवेभ्वानुरत्य

अ० मं०

३७ १०

२९ ४९

१८ ६

११ ४७

१७ ८३

३० १३

२३ ४०

२६ १४

१७ ३

१७ ८२

१२ ११

२६ ६

ऊर्ध्वपाद्भुक्तधामि

ऊर्ध्वेन्द्रः

ऊर्ध्वगित्या

एकयाच

एकयास्तुवत्

एकत्वयुः

एकस्मिस्वाहा

एक्याचमे

एवतुदर्शमास्य

एवहोमिण्डुकं

एतज्जनीथ

एतत्तैरुद्रावुसं

अ० मं०

१८ ३८

२० ६५

३३ ८७

२७ ३३

१४ २८

२५ ४२

२२ ३४

१८ २४

८ २८

२४ ३६

१८ ६०

३ ६१

पुतन्तेदेवसवितर

पुतहसंधस्थं

पुताऽअर्पन्ति

पुताऽअर्चयःसुभगा

पुताऽऐन्द्राग्नाः

पुतार्थद्रूपम्

पुतावनिस्त्य

एदमगन्म

एधोस्वेधिपीमहि

पुनाविरभ्यर्चान्युर्यऽआ

पुनावोऽअग्निम्

पुभिन्नोऽअंकेः

अ० सं०

२ १२ एवश्छन्दः

१८ ५९ एवेदिन्द्रम्

१७ ९३ एपुछागःपुरो

२९ ५ एपतेगायत्रः

२४ ८ एपतेनिःश्रते

१९ ३१ एपतेरुद्रभागः

३१ ३ एपवहस्तोर्मः

४ १ एपस्यबुजी

३० २५ एपातेऽअग्ने

२६ १८ एपातेशुक्रः

१५ ३२ एपावहसास्त्या

१५ ४६ एपोहदेवह

अ० सं०

१५ ४ एह्यपुत्रवाणि

२० ५४ ऐन्द्रहंप्राणः

२५ २६ ओजश्चमे

४ २४ ओमासश्चर्पणीधृतः

९ ३५ ओपधयुहप्रति

३ ५७ ओपधयुहसम

३४ ४८ ओपधीहंप्रति

९ १४ ओपधीरिति

२ १४ कुकुभह्रूपम्

४ १७ कत्यस्यविष्ठाः

९ १२ कुदाचनप्रयुच्छसि

३२ ४ कुदाचनस्तरीरसि

अ० सं०

२६ १३

६ २०

३८ ३

७ ३३

११ ४८

१२ ९६

१२ ७७

१२ ७८

८ ४९

२३ ५७

८ ३

३ ३४

च्चत्वारिंशद्भुवः
 च्चन्द्रमासस्तन्त्रा
 च्चन्द्रमामनसः
 च्चित्तिन्नुहोमि
 च्चित्पतिर्मा
 च्चित्रन्दवानाम्
 च्चिदसितयदिव
 च्चिदसिमनोसि
 च्चोदयित्रीसन्तानाम्
 जनयत्यस्या
 जनस्यगोपाः
 जनिष्ठाऽऽग्रः

अ० मं०

१७	९१	जयोयस्ते
३३	९०	जिह्वामेभुद्रम्
३१	१२	जीमूतस्येयभवति
१७	७८	जुषणोवृहिः
४	४	ज्येष्ठश्चमआधि
१३	४१	ज्योतिरसि
१२	५३	तआथजन्तु
४	१९	तम्पत्नीभिः
२०	८५	तंभुक्तया
१	२२	तत्त्वाधामि
१५	२७	तन्त्वाशोचिष्ठ
३३	६४	तन्त्वासुमिद्धिः

अ० मं०

९	९	तंयज्ञम्बुहिषि
२०	६	तंयौदस्म
२९	३८	तच्चक्षुर्देवहितम्
२०	३९	ततोघिराडजायत
१८	४	तत्संवितुर्वरेण्यम्
५	३५	तत्सूर्यस्य
१७	२८	तदुभ्यजा
१५	२०	तदस्यरूपममृतम्
७	२१	तदिदासुभुवनेषु
१६	३५	तदेजतितन्नेजति
३	२६	तदेवाग्निस्तत्
३	३	तद्विमासोविपुन्यवः

अ० मं०

३१	९	मं०
२६	११	९
३६	२४	५
३१	५	५
३३	३७	३७
१९	८२	८२
१९	८१	८१
३३	८०	८०
४०	५	५
३२	१	१
३४	४४	४४

तद्विष्णोःपरमम्
तन्नपाच्छुचिन्नतः
तन्नपात्पर्यः
तन्नपादसुरः
तन्पाऽअग्ने
तन्पाभिपजा
तन्नुनारायस्पोषेण
तन्नस्तुरीपम्
तन्नोद्यतः
तन्मित्रस्य
तपथ्यतपस्यश्च
तपसिकीलालम्

अ० सं०
६ ५
२१ १३
२९ २६
२७ १२
३ १७
२० ५६
१५ ७
२७ २०
२५ १७
३३ ३८
१५ ५७
३० ७

तपसेखाहा
तुसायनीमे
तमिह्वर्भम्
तमिन्द्रपुशवः
तमीशानुजगतः
तमुत्वादुध्यः
तमुत्वापाथ्यः
तुरणिविश्वदर्शतः
तवन्नुमासः
तवघायवृतस्पते
तवुशरीरम्
तवुयंसोम

अ० सं०
३९ १२
५ ९
१७ ३०
२० ६९
२५ १८
११ ३३
११ ३४
३३ ३६
१३ १०
२७ ३४
२९ २२
२६ २३

तरम्माऽअरङ्गमामवः
तरम्मादश्वोः
तरम्माद्युनात्सर्वुहुतऽऋषुः
तरम्माद्युनात्सर्वुहुतःसंभृतम्
तस्यवयंसुमती
तस्यास्तेसुत्यसवसः
ताऽअस्यसूददोहसुः
ताऽउभौचतुरःपुदः
तानुऽआर्षोढम्
तानासत्या
तान्पूर्वाया
ताभिपजा

अ० सं०
३६ १६
३१ ८
३१ ७
३१ ६
२० ५२
४ १८
१५ ६०
२३ २०
२० ८३
२० ७४
२५ १६
२० ७५

र हि.

॥ ११ ॥

तां सवितुः
तिरथीनो
सिद्धः इडा
सिद्धः स्रधा
सिद्धो देवीर्विहिः
सिद्धो देवीर्द्विपा
तीव्रान्योपान्
तुभ्यन्ताऽअङ्गिरः
तुवृदस्यत्रिवृते
तेऽअस्ययोपणे
तेऽआचरन्ती
तेजःपशुनाम्

अ०	मं०	तेजोसितंजः
१७	७४	तेजोसिशुक्र
३३	७४	तेनोऽअर्बन्तः
२१	१९	तेहिपत्रासः
२०	६३	त्रयादुवाः
२७	१९	त्रातारुमिन्द्रम्
२०	४३	त्रिघाहितंपणिभिः
२९	४३	त्रिदशद्वामविरा
१२	१६	त्रिपादूर्ध्वः
१५	९	त्रीणितआहुः
२७	१७	त्रीणिपुदा
२९	४१	त्रीणिशुता
१९	९५	

अ०	मं०	त्रीन्तमुद्रान्
१९	९	त्र्यम्बकयजामहे
२२	१	त्र्यवयोगायुत्रै
९	१७	त्र्यविश्वमे
३	३३	त्र्यायुपञ्जमदग्नेः
२०	११	त्वन्नोऽअग्नेतव
२०	५०	त्वन्नोऽअग्नेघरुणस्य
१७	९२	त्वमग्नेऽईदितः
३	८	त्वमग्नेद्युभिः
३१	४	त्वमग्नेप्रथमः
२९	१५	त्वमग्नेप्रतुपाः
३४	४३	त्वमङ्गप्रशः शिपः
३३	७	

अ०	मं०
१३	३१
३	६०
२४	१२
१८	२६
३	६२
३४	१३
२१	३
१९	६६
११	२७
३४	१२
४	१६
६	३७

त्वमिन्द्रप्रतूतिष्व
 त्वमिमाऽओपधी
 त्वमुत्तमास्योपधे
 त्वंयविष्ठ
 त्वयाहिनः
 त्वष्टातुरीषे
 त्वष्टादधुच्छुष्म
 त्वष्टावीरन्देवकामम्
 त्वःसोमपितृभिः
 त्वःसोमप्रचिकित
 त्वार्ङ्गन्धुर्वा
 त्वान्धित्रश्रवस्तम

अ० मं०

३३	६६	त्वामग्नेऽअङ्गिरस
३४	३२	त्वामग्नेपुष्करा
१२	१०१	त्वामग्नेवजमाना
१३	५७	त्वामग्नेवृणते
१९	५३	त्वामृद्यऽऋषे
२१	२०	त्वामिद्धिहवामहे
२०	४४	त्वाँहिमुन्द्रतमम्
१९	९	त्वेऽअग्नेस्वाहुत
१९	५४	दक्षिणामारोह
१९	५२	दधिक्राव्णः
१२	९८	दँष्ट्राँवभ्याम्
१५	३१	दत्त्रायुवाकव

अ० मं०

१५	२८	द्विगन्ध्यःस्वाहा
१५	२२	द्विवःपृथिव्याः
१२	२८	द्विवस्पर्शि
२७	३	द्विविधाऽइमम्
२१	६१	द्विविपष्ठ
२७	३७	द्विविविष्णु
३३	१३	द्विवोमङ्गासि
३३	१४	द्विवोवाँविष्णाऽउत
११	७८	द्वीक्षायैरूपम्
१०	११	द्वीर्घायुस्त
२३	३२	द्वारोद्वीदिशः
३३	५८	

अ० मं०

३९	२
२९	५३
१२	१८
३८	११
३३	९२
२	२५
१८	५४
५	१९
१९	१३
१२	१००
२१	१६

अ०	मं०	अ.	मं.	अ.	मं.	अ.	मं.	अ०	मं०	अ.	मं.	अ.	मं.	अ०	मं०
३५	१९	३५	१९	३५	१९	३५	१९	२१	५७	३५	१९	३५	१९	२१	५७
३५	१८	३५	१८	३५	१८	३५	१८	२८	२१	३५	१८	३५	१८	२८	२१
३३	२५	३३	२५	३३	२५	३३	२५	२८	४४	३३	२५	३३	२५	२८	४४
३९	७९	३९	७९	३९	७९	३९	७९	२१	४८	३९	७९	३९	७९	२१	४८
३१	५९	३१	५९	३१	५९	३१	५९	५	१७	३१	५९	३१	५९	५	१७
३८	५५	३८	५५	३८	५५	३८	५५	३०	५	३८	५५	३८	५५	३०	५
३८	९३	३८	९३	३८	९३	३८	९३	५	३९	३८	९३	३८	९३	५	३९
३३	९३	३३	९३	३३	९३	३३	९३	११	६३	३३	९३	३३	९३	११	६३
३८	४८	३८	४८	३८	४८	३८	४८	११	११	३८	४८	३८	४८	११	११
३८	३५	३८	३५	३८	३५	३८	३५	३	१०	३८	३५	३८	३५	३	१०

देवं बुद्धिर्वांशतीनाम्
 देवं बुद्धिर्वांशतीनान्देवमिन्द्रं
 देवं बुद्धिर्वांशतीनान्देवमिन्द्रं
 देवं बुद्धिर्वांशतीनान्देवमिन्द्रं
 देवं बुद्धिः सरस्वती
 देवश्रुतौ देवेव्या
 देवसवितर
 देवसवितरुपते
 देवस्त्वासवितर
 देवस्य चेततर
 देवस्य स्वासवितुः प्रसवे

दृते हृहमा
 दृते हृहमा मित्रस्य
 दृयानो लुक्मः
 दृयापरि सुतः
 दृया लुपे व्याक
 दृहृहृस्वदेवि
 देवऽइन्द्रं
 देवकृतस्येनसर
 देवं देवं चोवसे
 देवं बुद्धिः सरस्वती
 देवं बुद्धिः रिन्द्रम्
 देवं बुद्धिर्वांशतीनाम्

देवदिव्याहोतारादेवमिन्द्रम्ब
 देवानाम्भद्रासुमतिः
 देवान्दिवमगन्
 देवायज्ञमर्तन्वत
 देवासोहिष्मा
 देवीऽऽपुपासानक्ता
 देवीऽऽपुपासानकेन्द्रम्
 देवीऽऽपुपासावुश्विना
 देवीकुष्मार्हुतीदुधे
 देवीजोष्टीवसुधिती
 देवीजोष्टीसरस्वती
 देवीद्यावापृथिवी

अ० मं० ४७ ४५ ६७ १२ ९४ ३७ २८ १४ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

देवीरापऽऽपुपुवुः
 देवीरापेशुञ्जा
 देवीरापोऽअपानपात्
 देवीर्द्धारुऽइन्द्रम्
 देवीर्द्धारोऽअश्विना
 देवीर्द्धारोवयोधसम्
 देवीस्तिस्रस्तिस्रोदेवीः
 देवेननोमनसा
 देवेबभ्युहि
 देवोऽअग्निःस्विष्टकृत्
 देवोदेवैः
 देवेनराशठसः

अ० मं० ८ ६ ६ २८ २१ २८ २८ ३४ ३३ ५४ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

देवोषनुस्पतिः
 देवयोवस्यः
 देहिमेददामिते
 देवयोऽअधुर्व्यवस्वा
 देव्यामिमाता
 देव्यायधुत्रे
 देव्यावध्वर्ष्य
 देव्याहोताराऽऽकुर्ध्वम्
 देव्याहोताराप्रथमा
 देव्याहोताराभिपजा
 द्याम्मालेखी
 द्युभिरुकुम्भिः

{

{ {

{ {

अ० मं० १ ८
१ १७
१४ १
९ २
१३ १६
१३ ३४
५ २८
५ १३
१७ ७०
२२ ८
१७ ३१
३४ ५१

अ० मं०	
१९	धूरसिधूर्वपूर्व
२९	धूर्धरुसिस्पर्षा
३७	ध्रुवक्षितिध्रुवयोनिः
८	ध्रुवसदन्त्वा
१९	ध्रुवासिधुरुणा
१९	ध्रुवासिधुरुणेतः
२०	ध्रुवासिध्रुवोयम्
१	ध्रुवोसिध्रुविमीम्
१८	नकोपासा
१७	नक्षत्रेण्युः
२४	नतद्रक्षांति
२४	नतंविदाथ

अ० मं०	
३६	द्वेसतीऽअश्चण्यं
३३	धन्यनुगाः
४३	धुत्तीदिवः
११	धुतारुतिः
१३	धुनाःकरम्भः
२६	धुनानांरूपम्
१६	धुनार्थन्तम्
२०	धुन्यमसि
११	धामच्छुग्निः
२७	धामन्तेषिदर्थम्
२३	धामान्यसन्तायालभते
३३	धन्नावृत्तुनीकाशाः

द्यौःशान्तिः
द्यौरासीत्पर्व
द्यौस्तृथिद्युम्
द्यौस्तृपथम्
द्रुप्सश्चस्कन्द
द्रुधिणोदाःपिपी
द्रोपेऽअन्धसरस्पते
द्रुपुदार्दिव
द्रुन्नःसुपिरासुतिः
द्रुारोदेवीरन्वस्य
द्रुिपदायाश्चतुष्पदाः
द्रुविरूपेचरतः

नतस्यप्रतिमाअस्ति
 नतेदरेपरुमा
 नत्वावीरअव्यय
 नदीबभ्यःपौञ्जिष्ठम्
 नमश्चनमस्यश्च
 नमऽआशवे
 नमऽउष्णीषिणे
 नमःकपुहिने
 नमःकृष्याय
 नमःकृत्वाय
 नमःपुण्याय
 नमःपाश्याय

अ०	मं०	नमःशुङ्गवे
३२	३	
३४	१९	नमःशंभुवाय
२७	३६	नमःशुक्क्र्याय
३०	८	नमःश्वबभ्यः
१४	१५	नमःसुभाबभ्यः
१६	३१	नमःसिकुल्याय
१६	२२	नमःसुतेनिकृते
१६	२९	नमःसेनाबभ्यः
१६	३८	नमःसोभ्याय
१६	२०	नमःसुऽआयुधाय
१६	४६	नमःसुक्ष्मबभ्यः
१६	४२	नमःसुऽअस्तु

अ०	मं०	नमःस्तोत्रमुन्यवे
१६	४०	
१६	४१	नमःस्तेहरसे
१६	४५	नमःसुत्याय
१६	२८	नमोऽगुणेऽबभ्यः
१६	२४	नमोऽज्येऽधाय
१६	४३	नमोऽधुष्णवे
१२	६३	नमोऽवभुशाय
१६	२६	नमोऽविलिम्बे
१६	३३	नमोऽमित्रस्थ
१६	१४	नमोऽरोहिताय
१६	२७	नमोऽवऽपितरः
३६	२१	नमोऽवश्वते

अ०	मं०
१६	१
३६	३०
१६	३७
१६	२५
१६	३२
१६	३६
१६	१८
१६	३५
४	३५
१६	१९
२	३२
१६	२१

संदि.

॥ १४ ॥

नमोऽथश्याय
 नमोऽथाल्याय
 नमोऽथिसृजन्त्र्यः-
 नमोऽथग्याय
 नमोऽथुनीलश्रीयाय
 नमोऽथुद्रेऽथ्योयेन्तरिक्षे
 नमोऽथुद्रेऽथ्योयेदिवि
 नमोऽथुद्रेऽथ्योयेषुधिव्याम्
 नमोऽथुसुसर्पेभ्यः-
 नमोऽथिरण्यवाहवे
 नमोऽथुस्वाय
 नयत्परोनान्तरः

अ० सं०

१६	३४	नराशङ्कसंक्षपति
१६	३९	नराशङ्कसंक्षमहिमानम्
१६	२३	नमोऽथ्युधुलम्
१६	४४	नवदुशभिरस्तुवत
१६	८	नवभिरस्तुवत
१६	६५	नवविदशत्यास्तुवत
१६	६४	नवाऽऽप्तत्
१६	६६	नहितेषाम्नां
१३	६	नहिस्वशुसार्थिदन्
१६	१७	नानाहिवान्दुर्वहितम्
१६	३०	नाभापृथिव्याः
२०	८२	नाभिम्भेचित्तम्

अ० सं०

२०	३७	नाभ्यां आसीत्
२९	२७	नाभ्यस्तेष्वर्थः-
३०	२०	नाशुयित्रीबुलासुस्या
१४	३०	निकर्मणश्चिरदनम्
१४	२९	नियुत्वान्वायवा
१४	३१	निवेशनसंगमनः
३३	१६	निर्षादधतत्रतः
३	३२	निहोताहोतुपदने
३३	६०	नीलश्रीयाःशित्तिकंठाःसुर्वा
१९	७	नीलश्रीयाःशित्तिकंठादिवम्
११	७६	नुत्तार्यसुतम्
२०	९	नृपदेवेऽप्तुपदे

अ० सं०

३१	१३
२३	२६
१२	९७
२५	३८
२७	२९
१२	६६
३०	२७
११	३६
१६	५७
१६	५६
३०	६
१७	१२

पंचविशोदेवीः
 पंचनद्यहरस्वती
 पंचस्वन्तहुरुषु
 पयस्पथःपरि
 पर्यःपृथिव्याम्
 पर्यसाशुकममृतम्
 पर्यसोरुपम्
 पर्यसोरुतःआमृतं
 परमस्याःपरावर्तः
 परमृत्योऽअनु
 परमेष्ठीत्वासादयतुदिवस्पृष्टे
 परमेष्ठीत्वासादयतुदिवस्पृष्टे
 ह्यचस्वतीम्

अ०	मं०	
१७	५४	परमेष्ठ्युभिधीतः
३४	११	परस्याऽअधिसुव
२३	५२	परितेदुडभोरथो
३४	४२	परितेयन्वनः
१८	३६	परित्वागिर्वणः
१९	८४	परित्वाग्नेपुरम्
१९	२३	परिधावापृथिवी
३८	२८	परिनोरुद्रस्य
११	१२	परिमाग्नेदुश्चरिताव
३५	७	परिवाजपतिः
१५	५८	परिधीरसिपरित्वा
१५	६४	परीतोषिचता

अ०	मं०	
८	५४	पुरीत्यभतानि
११	७१	पुरीमेगामनेपत
३	३६	पुरोदिवापुरऽपुना
१६	१२	पर्वमानःसोऽअद्य
५	२९	पुवित्रैणपुनीहि
११	२६	पुवित्रैस्थोवैष्णव्यौ
३२	१२	पुशुभिःपुत्रनामोति
१६	५०	पुषुवाट्चमि
४	२८	पुषुवाहोद्विराजः
११	२५	पुतत्रोऽअभिनः
६	६	पुवुकयायः
१९	२	पुवुकवर्चोःशुक

अ०	मं०
३२	११
३५	१८
१७	२९
१९	४२
१९	४०
१०	१३
१९	२०
१८	२७
२४	१३
२०	६२
१७	१०
१२	१०७

{

अ० मं०

२	३२
२३	४९
२३	६१
१	२५
१८	१८
१४	१९
१७	६७
१४	४
११	१६
२२	२९
२४	४
२५	२०

अ० मं०

४	१५	पपापश्चाक्षरेण
१२	४४	पुच्छामिस्वाचितये
१९	४	पुच्छामिस्वापरमन्तम्
१	२८	पृथिविदेवयजुष्यो
१२	५०	पृथिवीचमुद्रन्दश्च
११	३२	पृथिवीच्छन्दश्च
८	३०	पृथिव्याऽअहम्
३१	२	पृथिव्याऽपुरीपम्
२४	३५	पृथिव्याऽसुधस्थात्
३	४९	पृथिव्यैस्वाहा
२५	७	पृथिव्यैस्त्रिभुवनैः
३४	४१	पृथिव्यामरुतैः

अ० मं०

२०	८४	पुनर्मनुषुनुरायुः
२७	४३	पुनस्त्यादित्यालुप्रा
३७	२०	पुनार्तितेपरिभ्रुतम्
३४	७	पुराकरस्यविद्युषो
१९	३६	पुर्वीव्यासोऽअग्रयः
२७	२३	पुर्वीव्योऽसिबिम्ब
१०	७७	पुरुदसोविपुरुषः
१९	३९	पुरुषऽपुवेदम्
१२	३९	पुरुषमगश्चन्द्रमसश्च
१९	३७	पुर्णादिषुपरापत
१३	४०	पुर्णयन्निष्ठना
३	५५	पुण्तवत्रतेव्यं

पावकानुसरस्वती
 पाहिनीऽअग्रऽएकया
 पितानोऽसिपितानः
 पितुन्नुस्तोपम्
 पितृभ्यःस्वघायिभ्यः
 पीवोऽअन्नारयिवृधः
 पुत्रमिवपितरो
 पुनन्तुमादेवजुनाश्च
 पुनरुसद्यसदनम्
 पुनन्तुमापितरः
 पुनरुजानिर्वस्व
 पुनर्भ्रमपितरश्च

पृष्ठीर्म्मैराष्ट्रम्

पृष्ठीदिविपष्ठो

प्रघासिनोहवामहे

प्रजापतयेच

प्रजापतयेच्या

प्रजापतयेपुरुषान्

प्रजापतिःसंविभ्रयमार्णहं

प्रजापतिर्विश्वकर्मामर्नहं

प्रजापतिश्चरति

प्रजापतिश्च

प्रजापतेनत्वदु

प्रजापतेस्तपसा

अ० मं०

२० ८ प्रजापतीच्या

१८ ७३ प्रतद्विष्णुःस्तवते

३ ४४ प्रतद्वोचेदुमृतुस्तु

२४ ३० प्रतिक्षेत्रेप्रति

२२ ५ प्रतिपदसि

२४ २९ प्रतिपन्याम्

३९ ५ प्रतिश्रुत्कावा

१८ ४३ प्रतिस्पर्शः

३१ १९ मुतीचीमारोह

१३ १७ प्रतूर्त्तवाजिन्

१३ ३५ प्रतूर्त्तवेधुवुक्ता

२९ ११ प्रत्युष्टुष्टरक्षः

प्रथुमाद्वितीर्थेः

प्रथुमावांम्

प्रननंनरुमणस्पतिः

प्रनौयच्छत्यर्वुमा

प्रपर्थतस्यवृषुभस्य

प्रप्रायमग्निः

प्रवाहवासिसूतं

प्रमन्महेशवसुनाय

प्रमुञ्चधश्वनुस्त्व

प्रयाभिस्वर्वासिदुभ्यान्

प्रवुऽइन्द्रायबृहते

प्रवायुमच्छाबृहती

अ० मं०

३५ ६

५ २०

३२ ९

२० १०

१५ ८

४ २९

३० १९

१३ ११

१० १२

११ १२

११ १५

११ १९

अ० मं०

२० १२

२९ ७

३४ ५७

९ २९

१० १९

१२ ३४

२१ ९

३४ १६

१६ ९

२७ २७

३३ ९६

३३ ५५

अ०	मं०
१५	६२
८	५६
३३	४०
३३	३९
१९	५५
१७	३७
२९	४२
२०	७
३३	१७
२०	३०
३३	२४
२६	३

अ०	मं०	
२०	३४	प्रोथुदश्व्योन
१८	२	प्रोह्यमाणःसोमु
७	२७	वदसूख्युश्रवसा
३३	१३	वणमुहोरसि
३४	३४	वहिपदःपितरः
३४	३५	वलविज्ञायस्थविरः
१७	४६	वृहीनाम्पिता
१२	३२	वाहमेवलम्
१७	७६	वीभत्सायैपोल्कसम्
१७	६५	बृहदिन्द्राय
११	४६	बृहन्निदिध्म
१९	१९	बृहस्पतेऽअति

अ०	मं०	
३३	४४	प्राणम्मैपाह्यपानं
३३	७०	प्राणश्चमैऽपानश्च
३३	२३	प्राणायमेवच्योदाः
३४	१७	प्राणायुस्वाहा
१२	३८	प्रातरुग्निप्रतः
१८	६३	प्रातुजितम्
६	३६	प्रेताजयतानरः
२९	२९	प्रेदग्नेज्योतिष्मान्
१७	६६	प्रेद्धोऽअग्ने
२२	२४	प्रेतुब्रह्मणस्पतिः
१४	८	प्रेतुवाजी
१७	१५	प्रेपेभिःप्रेपान्

प्रवावृजेसुप्रया
 प्रवीरयासुचयं
 प्रवोमहेमन्दमानाया
 प्रवोमहेमहिनमः
 प्रसद्यभस्मना
 प्रस्तरेणपरिधिना
 प्रागपागुदगधुराक्
 प्राचीनवहिःप्रदिशा
 प्राचीमनुप्रदिशं
 प्राच्येदिशेस्वाहा
 प्राणदाऽअपानुदाः
 प्राणपामेऽअपानुपानश्च

बृहस्पतेपरि
 बृहस्पतेषाज्जय
 बृहस्पतेसवितः
 बोधमिऽअस्य
 ब्रह्मक्षत्रम्पवते
 ब्रह्मजज्ञानम्
 ब्रह्मणस्पतेत्वमस्य
 ब्रह्मणेब्राह्मणम्
 ब्रह्मसूर्व्वसमम्
 ब्रह्मणिमेतयः
 ब्राह्मणमुच्य
 ब्राह्मणासुःपितरः

अ० मं० १७ ३६ ११ ८ ४२ १९ १३ ३४ ३० ५ २३ ४८ ३३ ७ ४६ २९

ब्राह्मणोस्यमुखम्
 भगऽएवभगवान्
 भगुप्रणैतुर्भग
 भुद्रङ्गर्णीभिः
 भुद्राऽउतप्रशस्तयः
 भुद्रोऽनोऽअग्निराहुतः
 भुद्रोमेसिप्रच्यवस्व
 भवतन्नःसमन्तौ
 भायदार्षाहारम्
 भुङ्गुःसुपुर्णाः
 सुवाषुज्ञस्य
 भूतायत्वानारा

अ० मं० ३१ ३४ ३४ २५ १५ १५ ४ १२ ३० १८ १३ ११

भूम्याऽआखून्
 भूरसिभूमिरस्य
 भूर्भुवःस्वःतत्सवितुः
 भूर्भुवःस्वर्धारिव
 भूर्भुवःस्वःसुप्रजाः
 भेषुजमसि
 मुखस्यशिरोसि
 मधुवेस्वाहा
 मधुनर्कमृतो
 मधुमतीनुदप
 मधुमान्नः
 मधुघाताऽऽकृतायुते

अ० मं० २४ १३ ३ ३६ ३ ३ ५९ ८ ३१ २८ २ १३ २९ १३ २७

अ०	मं०	
१३	३३	महीद्यौःपृथिवी
४	३	महीनाम्पयोसि
२१	५	महीमपुमातरम्
३३	१७	महोऽअग्नेःसमिधानस्य
२०	८६	महोऽअर्णुःसरस्वती
१४	१८	माच्छन्दःप्रमा
१०	२२	मातःऽइन्द्रते
२३	२४	माताचतेपिताचुतेग्रम्
२३	२५	माताचतेपिताचुतेभ्रं
१२	६१	मातेवपुत्रम्
२५	३७	मात्वाग्निर्ध्वनयीत्
२५	४३	मात्वातपत्पियुआ

अ०	मं०	
१३	२५	मुयुःप्राजापत्यः
२७	१३	मरुतांस्कुन्धा
३९	४	मरुतोयस्यहि
६	१५	मरुत्यन्तंवृषभम्
२	१३	मरुत्यां २ इन्द्र
७	१७	मर्माणितेवर्मणा
३	५३	मशकान्केशीः
६	३१	महौ २ इन्द्रोऽनुवदा
३०	१४	महौ २ इन्द्रोयऽओजसा
१३	१	महौ २ इन्द्रोवज्रहस्तः
३८	२७	महानाफयोरेवत्यः
२	१०	महित्रीणामवोस्तु

संहि.

। १७ ॥

मधुश्चमार्यवश्च
 मन्त्रोयज्ञत्रयसे
 मनसुःकाममाकूतिम्
 मनस्तऽआर्षायिताम्
 मनोजतिर्जुपता
 मनोनवेषु
 मनोन्याऽहामहे
 मनोमितर्षयत
 मन्यवैयस्तापम्
 मयिगृह्णाम्यग्ने
 मयित्वादिन्द्रियम्
 मयीदमिन्द्रः

मानसशःसह
मानस्लोकितनये
मानोमहान्तमुत
मानोमित्रोवरुणह
मापोमौपधीह
माभेम्मासंबिक्या
मासाहिहःसीज्जनिता
मावोरिपत्
मासुभित्या
माहिभर्मा
मित्रथमुऽइन्द्रश्च
मित्रहसहःसूज्य

अ०	मं०	Text
३	३०	मित्रस्य चर्पणीधृतह
१६	१६	मित्रस्यमा
१६	१५	मित्रहःहुवेपुत
२५	२४	मित्रावरुणावभ्यान्त्वा
६	२२	मित्रोनुऽएहि
६	३३	मित्रोर्नवाक्षरेण
१२	१०२	मीढुष्टमुशिवतम
१२	९५	मुखहःसदस्य
११	६८	मुखन्तुमाश
६	१३	मूर्धार्नन्दिवह
३३	५७	मूर्धार्नवयप्रजा
११	५३	मूर्धार्सिराद्

अ०	मं०	Text
१८	१७	सुगोनभीसह
११	६२	मेधाम्मेघरुणह
५	३४	मोषूणऽइन्द्रा
७	२३	यऽआत्सुदात्रलदा
४	२७	यऽइन्द्रऽइन्द्रियम्
९	३३	यऽइमाधिश्वा
१६	५१	यऽइमेघावापृथिवी
१९	८८	यऽएतावन्तश्च
१२	९०	सुकासकौशकुन्तुकः
१३	२४	सुकोसकौशकुन्तुका
१४	९	संकन्दसीऽअर्वसा
१४	२१	सजानोमित्रा

अ०	मं०
१८	७१
३२	१५
३	४६
२५	१३
२०	७०
१७	१७
२९	३४
१६	६३
३२	७
२२	२२
२३	२३
३३	३

अ० मं०
११ ७४
१९ ३५
३३ ३५
३३ २०
२५ ३२
२५ ३९
२३ २८
१८ ५८
१९ ११
२० १८
३४ ५२
२० १६

अ० मं०
६ ३३
३१ १०
३१ १४
३४ ३
१८ ६५
१७ ४८
२० २५
२० २६
१२ ८०
२६ २
२९ १२
११ ७३

यदत्युपुजिहिका
यदत्ररिषडरुसिनः
यदुद्यकचवृत्र
यदुद्यसूरजदिते
यदश्वस्यक्रुविपुः
यदश्वायुवासः
यदस्याऽअःहभेघाः
यदाकृतात्
यदापिपेपमातरं
यदापौऽअभ्याऽइति
यदावधन्दाक्षायणा
यदिजामुघदि

अ० मं०
१९ २८
३४ १
८ २२
८ ६२
२७ ४२
३१ १६
३३ ६८
२२ ८
३६ २२
२५ ३४
१९ ४१
२५ ४०

यत्सेसोमदिविज्योतिः
यत्पुरुषंयुव्यदधुः
यत्पुरुषेणहविषा
यत्प्रज्ञानमत्
यत्प्रधारुऽअनपेता
यत्प्रवाणाःसम्पतन्ति
यत्प्रब्रह्मच
यत्त्रेन्द्रश्च
यत्त्रौपथीः
यथेमांवार्वम्
यदकन्दः
यदग्नेकानिकानि

संहि.
१८ ॥

यजुभिराप्यन्ते
यज्जाग्रतोदूर
यज्ञयुज्ञङ्गच्छ
यज्ञस्यदोहः
युज्ञायज्ञावः
युज्ञेनयुज्ञमयजन्त
युज्ञोदिवानाम्
यत्स्वाहाधार्यते
यतोयतःसमीहसि
यत्तेगात्रादुग्निना
यत्तेपुवित्रम्
यत्तेसादमहसा

यदिदिव्यायदि
 यदिमावाजयन्
 यद्व्यथ्यमदरस्य
 यद्गामेवदरण्ये
 यद्दत्तयत्परा
 यद्देवादेवुहेडनम्
 यद्देवासौललाम
 यद्दरिणोयवमत्ति
 यद्दविष्यमृतुशो
 यद्गजिनोदाम
 यद्गतातोऽअप
 यद्गहिष्ठंतदमये

अ० सं० २० १५ १२ २५ ३३ १८ २० २३ ३३ २५ २५ २३ २६

युन्ताचमेधुत्तचिमे
 यन्त्रीराद्
 यन्निणिजा
 यन्नीक्षणम्
 यन्तेदेवीनिक्रितिः
 यम्परिधिम्
 यप्र्राणतः
 यन्मैच्छिद्रम्
 यमग्नेकव्यवाहनत्वम्
 यमग्नेपत्सु
 यमदिश्वानुनमुचेः
 यमदिश्वानुसरस्वती

{ {

अ० सं० १८ १४ २५ २५ १२ २ ३३ ३५ १९ ६ २९ १९ २०

युमायुस्वाङ्गिरस्वते
 युमार्यस्वामुखार्यस्वा
 युमार्ययमसू
 युमायुस्वाहान्तकाय
 युमेनदत्तम्
 यवानाम्भागुः
 यश्चिदार्यः
 यस्तुसर्वाणि
 यस्तेऽअद्य
 यस्तेऽअश्व
 यस्तेद्रुप्तस्कन्
 यस्तेरसुःसंभृतु

अ० सं० ३८ ३७ ३० ३९ २९ १४ २७ ४० १२ ८ ७ १९

संदि.

१९ ॥

यस्मिन्सर्गः शशयो

यस्माज्जातम्

यस्मान्नजातः

यस्मिन्सर्वाणि

यस्मिन्विश्वानि

यस्मिन्त्रचसाम्

यस्यकर्मो गेहे

यस्यप्रमाणम्

यस्यायंविश्व

यस्यास्तिघोरः

यस्यमेहिमवन्तः

यस्यैतेयज्ञिर्यः

अ० सं०

३८ ५ यस्याप्यधीः सुसर्पध

३२ ५ याऽऽइपयोयातु

८ ३६ याँरऽआर्यह

४० ७ याऽओपधीः पूर्वा

२० ७८ याऽओपधीः सोमराज्ञीर्विहीः

३४ ५ याऽओपधीः सोमराज्ञीर्विधिताः

१७ ५२ यातेऽअग्ने

११ ६ यातेऽधुर्मम्

३३ ८२ यातेऽधामानिपरुमार्णि

१२ ६४ यातेऽधामानिहुविषु

२५ १२ यातेऽधामान्युर्मसि

८ २९ यातेऽरुद्रशिवातनू

अ० सं०

१२ ८६ यातेऽहेतिर्गमीः दुष्टम्

१३ ७ याः फुलिनीर्या

८ १९ यामिपुङ्गिरिशन्तु

१२ ७५ याम्मेघान्देवगुणाः

१२ ९२ यावतीद्यावापृथिवी

१२ ९३ यावाङ्कशा

५ ८ यावोदेवाः

३८ १८ याव्याघ्रं विपूचिका

१७ २१ याशतेन

४ ३७ याश्चेदभुप

६ ३ याः सेनाऽअभित्वरीः

१६ ३३ यास्तैऽअग्ने

अ० सं०

१६ ११ यातेऽहेतिर्गमीः दुष्टम्

१२ ८९ याः फुलिनीर्या

१६ ३ यामिपुङ्गिरिशन्तु

३२ १४ याम्मेघान्देवगुणाः

३८ २६ यावतीद्यावापृथिवी

७ ११ यावाङ्कशा

१३ १७ यावोदेवाः

१९ १० याव्याघ्रं विपूचिका

१३ २१ याशतेन

१२ ९४ याश्चेदभुप

१२ ७७ याः सेनाऽअभित्वरीः

१६ ३३ यास्तैऽअग्ने

अ० सं०
१८ १०
१५ ६
३ २३
१५ १०
१४ १३
२२ १३
७ १०
२७ २४
१८ ४८
३१ २१
११ ५४
७ ४५

अ० सं०
३१ २०
१७ २७
२० ३२
३ २९
११ ५५
६ १६
५ २३
५ २५
२६ २६
२३ ३७
२९ ४५
२९ ४३

रुधिश्चमेरायश्चमे
रुदिमनासुत्यार्य
राजन्तमध्वराणाम्
राज्ञ्यसिप्राचीदिग्वसवस्ते
राज्ञ्यसिप्राचीदिग्विरा
रातिहःसर्पतिम्
रायावुयहःससुवा७सं
रायेनुयम्
रुचन्नोपेहि
रुचन्नात्मम्
रुद्राःसहःसृज्य
रूपेणवोरूपम्

अ० सं०
१६ ५९
२ ३०
२५ ३५
१३ ८
१६ ५८
३ ४२
१९ ४५
१९ ४६
१९ ६५
१३ ४५
११ ८०
११ १४

योद्वेववर्भ्यः
योर्नःपिता
योभतानामधि
योरेवान्योअमी
योर्वःशिवतमह
रक्षसाम्भुगोसि
रक्षोहणम्
रक्षोहणोवह
रक्षोहाधिश्च
रुजताहरिणीह
रुथवाहणह
रथेतिष्ठन्नयति

संदि.

। २० ॥

येभतानामधि

येरूपानिप्रति

येवाजिनम्पति

येवामीरोचने

येवधेपुशुष्विअरा

येपामध्येति

येसमानाःसमनसःपितरः

येसमानाःसमनसोजीवाः

योऽअग्निःकव्यवाहनह

योऽअग्निरुग्नेरथ्य

योऽअस्मवर्भ्यम्

योगेयोगेतुव

रेतोमूत्रविज्ञहाति
 रेवतीरमधंघृहस्पते
 रेवतीरमधमस्मिन्
 रोहितोपध्वरोहितः
 लाङ्गुलुग्वीरयत्
 लोकगृणच्छिद्रं
 लोमभ्युःस्वाहा
 लोमानिप्रयतिर्मसु
 पुश्यन्तीयेदाः
 वनस्पतिरवसुष्टः
 वनस्पतेयसुजा
 वनस्पतेविदुःगः

अ० मं०	वर्ण	वर्ण
१९	७६	वर्णपुष्यन्तरिक्षम्
६	८	व्यन्तेऽअथरिमा
३	२१	व्यन्नामप्रवामा
२४	२	व्यधःसौमप्रते
१२	७१	व्यधःहिल्वोप्रयति
१३	५५	वरुणःक्षत्रम्
३९	१०	वरुणःप्राचिता
२०	१३	वरुणस्योत्तम्भनमसि
२९	४०	वरुणीन्त्वष्टुः
२०	४५	वुर्षाभिर्ऋतुना
२७	२१	वुर्षाभिर्ऋतुनाम्
३९	५२	वुसन्तार्थकृपिञ्जलान्

अ० मं०	वर्ण	वर्ण
४	३१	वुसन्तेनऽऋतुना
१८	७५	वसवुस्त्रयोदशाक्षरेण
१७	९०	वसवस्त्वाकृण्वन्तुः
३	५६	वसवस्त्वाच्छृन्दन्तु
८	२०	वसवस्त्वाञ्जन्तु
२०	७२	वसवस्त्वाधूपयन्तु
३३	४६	वसुचसेवसतिश्च
४	३६	वसुबभ्युऽऋश्यान्
१३	४४	वसुबभ्यस्त्वा
२१	२५	वसूनाम्भुगोसि
२४	३८	वसोःपुवित्रमसि
२४	२०	वसोःपुवित्रमसिशतधारम्

अ० मं०	वर्ण
२१	२३
९	३४
११	५८
११	६५
२३	८
११	६०
१८	१५
२४	२७
२	१६
१४	२५
१	२
१	३

वस्युस्यदिति
 वह्युपाजातवेदह
 वार्चन्तेशुन्धामि
 वाचस्पतयेपवस्व
 वाचस्पतिम्
 वाचेस्वाहाप्राणायु
 वाजपुस्तोत्
 वाजश्चमप्रसवश्च
 वाजस्यनुप्रसवश्च
 वाजस्यनुप्रसवे
 वाजस्युमाप्रसवश्च
 वाजस्युमाप्रसवश्चुषु

अ०	मं०	वाजस्युमाम्रसुवश्च
४	२१	वाजायुस्वाहा
३५	२०	वाजेवाजेवत
६	१४	वाजोनसुसु
७	१	वाजोनोऽअद्य
१७	३३	वातम्प्राणेनोपानेन
३९	३	वातदुहाभव
१८	३४	वातस्यजतिम्
१८	१	वातायुस्वाहा
९	२५	वातोयामनोवा
१८	३३	वाममद्यसवितह
९	२३	वायुव्यैर्वायुव्या

अ०	मं०	वायुशुपुनातु
९	२४	वायुरश्रेणायज्ञुप्रीः
३३	३१	वायुरनिलममृतं
३१	१५	वायुद्रोपचत
१८	३२	वायोऽपतश्च
१८	३३	वायोयेतसह
२५	२	वायोशुक्रे
९	८	वात्रहत्याय
१३	४२	विकिरिद्रविलोहित
२२	२६	विज्यन्धनुः
९	७	वित्तश्चमेवेद्यश्च
८	६	विदद्यदीसुरमा
१९	२७	

{ }

{ }

विभ्रातेऽअग्ने
 विषायाविषाया
 विप्रतिताम्या
 विधेमतेपरमे
 विनेऽइन्द्र
 विपाजसापुत्रा
 विभ्रकारहह्यामहे
 विभ्ररसिप्रयाहण
 विभ्रमन्त्रा
 विभ्राइपुहत्
 विमानऽपुपदिवः
 विभ्रच्यममभ्या

अ० मं०
 १२ १९
 ४० १४
 २५ ९
 १७ ७५
 ६ ४४
 ११ ४९
 ३० ४
 ५ ३१
 २२ १९
 ३३ ३०
 १७ ५९
 १२ ७३

विराडसिदक्षिणा
 विराइज्योतिरथा
 विषस्वत्रादित्येप
 विश्वकर्मन्हुविषावर्धनेन
 विश्वकर्मन्हुविषावावृधानः
 विश्वकर्मन्त्वा
 विश्वकर्मन्विमन्त्रा
 विश्वकर्मन्हाजनिष्ट
 विश्वतश्चक्षुरुत्
 विश्वसंप्राणायानाय
 विश्वस्यकुतुः
 विश्वसादुत्तम्

अ० मं०
 १५ ११
 १३ २४
 ८ ५
 १७ ४४
 १७ २२
 १६ १३
 १७ २६
 १७ ३२
 १७ १९
 १३ १९
 १२ २३
 १५ ३३

विश्वस्यमर्द्धन्नधि
 विश्वाऽआशाः
 विश्वानिदेव
 विश्वारूपाणि
 विश्वांसाम्भुवांपते
 विश्वेऽअद्यमुरुतो
 विश्वेदेवाऽअहःशुपु
 विश्वेदेवाऽशृणुतेमम्
 विश्वेदेवाश्चमसेपूत्रीतः
 विश्वेदेवासुऽआगत
 विश्वेभिःसोम्यम्
 विश्वेषामदितिः

अ० मं०
 १८ ५५
 ३८ १०
 ३० ३
 ३२ ३
 ३७ १८
 ३३ ३३
 ८ ५७
 ३३ ५३
 ८ ५८
 ७ ३४
 ३३ १०
 ३३ १६

विष्णोर्दुवस्यन्तुः
 विष्णोर्कर्मणि
 विष्णोर्कर्मोसि
 विष्णोर्राटमसि
 विष्णोर्नुकम्
 वीतदृहविः
 वीतिहोत्रन्वा
 वृष्णोऽकुर्मिरसि
 वेदाहमस्य
 वेदाहमेतम्
 वेदेनरूपे
 वेदोसिवेन

अ०	१९	३२	१९	२६	३६	३६	३५	२१	११	८	११	११	११
मं०	१७	८	४४	७	७१	३०	११	२३	३०	१२	१२	४८	८
	शुतमिदुशुदो	शुतयोऽअम्बु	शन्तेपरैब्यद	शन्नोदिवीद	शन्नोभवन्तु	शन्नोमित्रद	शन्नोपातः	शंयातुदशदहिते	शमितानोवनस्पतिः	शर्मचस्थः	शर्मोस्यवधूतम्	शादन्दुद्धिः	

अ०	११	१३	१२	५	५	१७	२	१०	२३	३१	१९	२
मं०	६५	३३	५	२१	१८	५७	४	२	६०	१८	७८	२१
	वेद्यावेदिद	वेनस्तत्पदयन्	वेश्वदेयीपुनती	वेश्वानुरस्यसुमती	वेश्वानुरोर्नकुतये	व्यचस्वतीरुषिव्या	व्रतङ्कणुताग्निः	व्रतश्चमऽऋतवश्च	व्रतेनदीक्षामामोति	व्रीहयश्चमे	व्रीशीनान्वा	शश्चमेमयश्च

अ०	२५	१२	२३	३६	३०	३६	३५	२१	११	११	२५
मं०	२२	७६	४४	१२	१०	१०	८	२१	३०	११	२५

अ०	२९	२०	२६	१७	३	३२	१८	८	४०	३४	१७	३१
मं०	३६	७	१७	९	२४	१०	४४	५९	८	५५	७९	१५

अ०	१८	११	१२	१४	३	७	१८	८	२७	२१	३२	१५
मं०	३९	४३	७४	७	१०	३७	५	५२	३८	४	१३	३४
	सुद्योजातो	सुधुमादौ	सनऽइन्द्राय	सनऽपायकह	सनऽपितेय	सनुवन्धुऽ	सनुभुवनस्य	सनुऽसिन्धुरवभुथायोद्यतह	सपर्य्यगाच्छुक्र	सुसऽकपयह	सुसतेऽअग्ने	सुसास्यासन्

अ०	१८	२७	३	११	१२	११	२३	१५	११	११	२	३
मं०	३५	४५	१४	३१	२८	८१	१४	३०	३७	५५	१८	२२
	सुहृदितोयिश्चसामा	सजुतोगर्भोऽसि	सजूरद्वे	सजुक्तुभिऽ	सजुह्वेने	सजोपाऽइन्द्र	सत्यद्यमेश्रुद्धा	सत्रस्युक्तद्धिऽ	सत्यत्तश्चित्रह	सत्वन्नोऽअग्ने	सदसुस्पतिमश्रुतम्	सदुद्रवत्

सग्मायुजामि

संवत्सरोसि

संवचसा

संवसाधाम्

सवाग्मनाऽसि

सहृदितम्मे

सहृदितोरुदिमना

सहृसमिद्युवसे

सहृसीदस्व

सहृषुष्टाम्बसुभिह

सुऽस्रवभागा

सुहृदितसि

सप्रथमोवृहस्पतिः

सर्वोधिमारिः

समख्येदेव्या

समुग्निप्रग्निना

समधुरायोपसो

समस्त्याप्रःकृतवो

समितुःसकल्पेथाम्

समिदसिसूर्यस्त्या

समिद्धःइन्द्रः

समिद्धेऽग्नी

समिद्धोऽग्निप्रः

समिद्धोऽग्निप्रश्चिना

समिद्धोऽअञ्जन्

समिद्धोऽअद्य

समिधाग्निम्

समिन्द्रणोमनसा

समुद्रङ्गच्छः

समुद्रस्यत्वा

समुद्रादग्निः

समुद्रायत्वा

समुद्रायशिशुमारान्

समुद्रेतेहृदय

समुद्रेत्वानुमर्षः

समुद्रोऽसिन्मस्वान्

अं मं०

७ १५

१२ ४३

४ २३

३७ १५

३४ ३९

२७ १

१२ ५७

२ ५

२० ३६

१७ ५५

२१ १२

२० ५५

अं मं०

२९ १

२९ २५

३३ ३०

८ १५

६ २१

१७ ४

१७ ८९

३८ ७

२४ २१

२० ३२

१२ २०

१८ ४५

समुद्रोऽसिश्चव्यचा

सुम्यकस्रवन्ति

सुम्धाडसिप्रतीची

सर्वक्षदस्यमहि

सरस्वतीमनसा

सरस्वतीचोन्याम्

सरोऽभ्योधिबुरम्

सर्वनिमेषाजनिरे

सुवितातेशरीराणि

सुवितातेशरीरेऽभ्यह

सुवितात्वासवानाम्

सुविताप्रथमेहन्

अं मं०

५ ३३

१३ ३४

१५ १२

२७ १५

१९ ८३

१९ ९४

३० १६

३२ २

३५ ५

३५ २

९ ३९

३९ ६

सवितावरुणः
 सवितुस्त्वाम्रसव
 सवित्राम्रसवित्रा
 सहदानुम्
 सहुरव्यानिर्वतस्व
 सहव्यवाडमर्त्यः
 सहश्चसहस्यश्च
 सहसाजातान्
 सहस्तोमाः सह
 सहस्रनीर्षापुरुपः
 सहस्रस्यप्रमासिः
 सहस्राणिसहस्रराः

अ० मं०	७१	३१	३०	६९	११	१६	२७	२	४९	१	६५	५३
	सहस्वमेऽअरतिः	साकंयस्मप्रपत्	साविदश्यायुः	सिञ्चन्तिपरि	सिनीवाल्लिप्युष्टुके	सिनीवालीसुकपुर्द्वा	सिन्धोरिवप्राध्वने	सिंहुसिसपत्नसाही	सिंहुसिस्वाहा	सीदत्वम्	सीदहोतः	सीरायुञ्जन्ति

अ० मं०	९९	८७	४	२८	१०	५६	९५	१०	१२	१५	३५	३७
	सीसेनुतन्त्रुग्मनसा	मगव्यन्नः	सुगावोदेवाः	सुजातोऽज्योत्तिपा	सुत्रामाणंपृथिवीम्	सुनावुमारुहेयम्	सुपुर्णान्वस्त्रेभ्यः	सपुर्णःपर्जन्यः	सपुर्णोसिगुरुमान्	सप्रजाःप्रजाः	सुवहिरग्निः	सभूःस्वयम्भूः

अ० मं०	१९	४५	१८	४०	६	७	४८	३४	७२	१८	१५	६३
--------	----	----	----	----	---	---	----	----	----	----	----	----

स्वर्तवाँश्चप्रयासी

स्वयम्भूरसि

स्वयवाँजिस्रश्चम्

स्वराडसिसपल्लहा

स्वराडस्युदीची

स्वर्णधुर्मर्म्स्वाहा

स्वर्धन्तोनोपधन्त

स्वस्तिनऽइन्द्रः

स्वाङ्कतोसि

स्वादिष्ठयामदिष्ठया

स्वादुपुष्टसर्दः

स्वाद्दीन्वास्वादुना

१७ स्वाहापुष्पेशरसे

२ स्वाहाप्रोणेष्वभ्यः

३ स्वाहामरुद्धि

४ स्वाहायज्ञम्मनस

५ स्वाहायज्ञम्वरुण

६ स्वाहारुद्रायरुद्रहतये

७ स्वर्दक्षिर्दक्षपितृह

८ हुष्टसशुचिपत्

९ हरयोधमकेतव

१० हुविधानुयदुब्धिना

११ हुविष्मतीरिमा

१२ हस्तऽआधार्यसविता

१५ हिङ्कारायस्वाहा

१ हिमस्यत्वाजयुणा

३ हिरण्मयेनुपात्रेण

४ हिरण्यगुर्भर्भसम्

२२ हिरण्यपाणिमतये

१६ हिरण्यपाणिऽसविता

३ हिरण्यरूपाऽनुपसः

१४ हिरण्यशङ्खोऽयो

२ हिरण्यहस्तो

१८ हुदेत्वामनसे

६ हुमन्तेनऽऋतुना

११ होतोऽध्वर्युरावया

अ० मं०

३८ १५

३९ १

३७ ३३

४ ६

२१ २२

३८ १६

१४ ३

१४ १४

३३ २

१९ १८

६ २३

११ ११

अ० मं०

२२ ७

१७ ५

४० १७

१३ ४

३४ २५

२२ १०

१० १६

२९ २०

३४ २६

३७ ३५

२१ २७

२५ २८

इति माध्यंदिनशुक्लयजुःसंहितामन्त्रकोशः समाप्तः ।

इति शुद्धयजुर्वेदमाध्यंदिनीग्रन्थसंहिता समाप्ता ॥